

BR
UB
ND
ZL
RE
PRE

BRUC

Ljuba Prenner
(1906–1977)

UNIVERZA KRALJA ALEKSANDRA I.
V LJUBLJANI
UNIVERSITAS LITTERARUM ALEXANDRINA LABACENSIS

Nadaljevanje:

INDEKS
INDEX

predavanj rednega slušatelja
(redne slušateljice)
larum scolastici ordinarii

CERDONIS

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2
821.163.6.09 Prenner L.

PRENNER, Ljuba

Bruc : roman neznanega slovenskega študenta / spisala Ljuba
Prenner ; besedilo jezikovno uredil, dodelal in dopolnil Andrej
Makuc ; [spremna beseda Andrej Makuc, Brigita Rajšter ; fotografije
arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja Slovenj Gradec]. - Slovenj
Gradec : Cerdonis, 2006

ISBN 961-6244-24-8

226100480

Bruc

Roman neznanega slovenskega študenta

Spisala

Ljuba Prenner

Besedilo jezikovno uredil, dodelal in dopolnil Andrej Makuc

Slovenj Gradec, 2006

Moji mladosti je posvećena ta knjiga.

I.

Jaz sem Lojze Pečolar. Rodil sem se v Sračjem v sedmi pomladi dvajsetega stoletja. Tam sem tudi doraščal poleg edine sestre, ki je bila leto dni mlajša.

Kdor pozna Sračje, bo dejal, da je ta podeželski trg najbolj dolgočasno gnezdo vse slovenske domovine in da zasluži komaj naziv vas. Neki šaljivi kaplan je napisal pred leti v župnijsko kroniko sledečo obsodbo: »V veliki, od Boga zapuščeni luknji je majhna, še bolj zakotna in zapuščena luknja, in to je Sračje.«

Z veliko luknjo je mislil globel, ki jo obdajajo z vseh strani nizki griči. Ti so deloma porasli z bukovimi gozdovi, deloma pa zasajeni z vinsko trto, ki pa ne rodi onih težkih, zlatih sokov Slovenskih goric, ampak le ponižno izabelo in ono lahko rdečkasto vino, ki prija le ob košnji in žetvi.

Sredi globeli, ki jo prereže široka državna cesta, medli Sračje. Naokrog so njive in travniki, na vzhodnem koncu pa se svet že rahlo dviguje, koj za zadnjimi trškimi hišami in nad obširnim pašnikom se vzpenja že gozd. Izza nizkega venca gričevja pa strmí proti obzorju z gostimi smrekami porasli hrib Gospojnične gore, ki ji pravijo tudi Daljna gora, ker je iz Sračjega do vrha dobrih pet ur hoda. Ob vznožju okoliškega gričevja je nekaj manjših vasi.

Vsa ta sračjanska globel pa je dobre tri ure oddaljena od najbližje železniške postaje in le redkokdaj se tudi v današnjih dneh tjakaj prikaže kak potniški avtomobil, ki se ustavi pred najlepšo hišo v fari – pred Uršičevo trgovino.

Nadučitelj Ante Marčič, ki že dobrih trideset let učiteljuje v Sračjem, je sila vnet za vsak napredek. Zato je pregovoril v bližnjem mestu podjetnika, da bi raztegnil svojo avtobusno progo do Sračjega. Sam Ante se je vozil po dvakrat na teden v mesto, pa če je imel tam kaj opravka ali ne, le da bi

ohranil Sračjanom kulturno pridobitev. A *avtobuser*, kakor so ga Sračjani klicali, je kmalu zavozil za vedno nazaj v mesto, ker se mu pot do Sračjega ni izplačala in Sračjani so spet hodili po tri do štiri ure peš do železnice, kar pa se itak ni prevečkrat zgodilo, ker so se sami ravno tako malo menili za široki svet kakor svet zanje.

Naselbina Sračje se zato ni krčila, pa tudi ne širila. Vsa trška občina je imela dvainsedemdeset hišnih števil in toliko jih je imela tudi takrat, ko je pred kakimi dvesto leti po Bog ve čigavi milosti in muhi postala trg.

Te hiše pa niso stale v ravni vrsti niti niso tvorile razdalje med njimi kakšnega prostranega trga ali urejene ulice. Nagnetene so bile brez vsakega reda druga ob drugo in druga za drugo, s hlevi in dvorišči, vrtovi in gospodarskimi poslopi. Tudi vodnjaka ni bilo v trgu samem, ampak pred prvimi hišami je še ob državni cesti stalo korito, v katero je curljalo iz muhastega studenca, ki je v najhujši vročini najraje usahnil.

Državna cesta se koj, čim pride med prve trške hiše, tako razcepi, da moraš v najrazličnejših vijugah, preko dvorišč, med vrtovi, ob hlevih in za ogradami prehoditi vse Sračje, predno prideš po njej do drugega konca soseske, odkoder teče potem spet ravna in prostrana naprej do drugega konca globeli in odtod dalje v smeri proti Hrvaški.

Naša hiša je bila na vzhodnem koncu v soseščini Megarcev, Robičev in Bajsov, ki so bili kmetje kakor moji starši.

Sicer pa so bili skoraj vsi Sračjani kmetje in še oni, ki so bili obrtniki, so se poleg svoje obrti tudi preživljali od pridelkov svojih njiv in od tega, kar se je doma priredilo od živali. V tem Sračjem je bilo poleg velike Uršičeve še troje malih trgovin, dvoje pekov in isto toliko mesarjev ter petero gostiln. Razen župnega, občinskega in poštnega urada ter ljudske šole ni bilo ondi v onih časih, ko sem se rodil in zrasel v razboritega dečka, še nikakršnih državnih oblasti in

ustanov.

Šele pozneje, po razpadu avstroogrške monarhije, so pričeli v Sračjem poslovati tudi sodnija, notar, financa in komanda žandarmerijske postaje, kar pa Sračjega samega ni mnogo poživilo.

Vhod v našo hišo je bil, kakor tudi pri večini drugih, obrnjen proti njivam in travnikom, tako da si moral, če si prišel s ceste, prehoditi najprej dvorišče in tod mimo skednja po tratici do kuhinjskih vrat. Čelni vhod na drugi strani, do katerega se je spenjalo kratko stopnišče, je bil bog vedi zakaj itak vedno zaklenjen. Pred tem vhodom je bil ličen kmečki vrt.

To dvorišče je bilo moj prvi življenjski oder. Tu sem se seznanil z našo psico Šipso. Njen rod ni bil imeniten: njena dlaka je bila rjavkasto siva, kakor da bi se stalno valjala v cestnem blatu. Toda Šipsa je bila dobra in pametna in bil sem prepričan, da tudi ona ve, da je naša mama huda ženska in da je naš oče imeniten človek, da ga tudi ona občuduje, kakor sem ga občudoval sam, zlasti ob nedeljah, ko se mi je zdel on, bivši žandar, najlepši v svojem prazničnem oblačilu in nastopu. Mlajša sestra mi še danes očita bojzljivost, ker sem se bal puranov in kokelj. Kaj bi se jih ne bal, ko se mi je nekoč zakadil namrščen puran v hrbet, koklja pa kar v obraz, ker sem hotel božati njenega piščanca. Še danes me strese, ko se spomnim svoje groze: završalo mi je pred očmi, tiščal sem si roke nanje, a vendar sem čutil razjarjeni živi klobčič perja in krempljev, ki se je kljuvaje in prhutaje zaganjal vame. Morda zato tudi še danes ne jem rad perutnine, kar mi je že marsikdo zameril.

Svojega polbrata Ivana, ki je bil materin nezakonski sin, sem tudi občudoval, a ne tako kakor svojega očeta. Ta me je, predno sem bil šolar, le enkrat pretepel, to pa zaradi tega, ker sem štirileten kratkosrajčnik trmasto kriče trdil, da teče voda skozi trg navzgor in ne navzdol. Prav je imel!

Smrt. Dvakrat sem jo srečal v svoji detinski dobi; prvič, ko je pri sosedu Megarcu umrla šivilja Pepca, drugič pa, ko so ustrelili našo Šipso.

Dekla Jerca naju je peljala kropit, sestro Miciko in mene. Naša Jerca je bila muhasta starejša ženska, ki naju je strahovala in vzgajala po svojem okusu. Ne spominjam se je več natančno, vem le, da je bila sloka in da me je s koščeno pestjo venomer suvala v hrbet, pa da ji ni bilo nikdar po volji, kar sem storil in kako sem stopil.

Šivilja Pepca je gostačila s svojo staro materjo in dvema nezakonskima otrokoma v sosedovi podstrešni izbi, kamor naju je Jerca peljala po strmih in umazanih stopnicah.

Vstopili smo v izbo.

Starka je pometala okrog mrtvaškega odra. Menda sta se bila otroka, ki sta se valjala po tleh, tam ponemarila.

Nehote sva se s sestro prijela za roke in nemo gledala, kako sta otroka kričala in jokala, vlekla za prt ob odru in sitnarila. Vse je bilo revno tukaj: reven mrlič in povsod smrad po revščini.

»Ho, ho,« je vzdihnila starka in pristopila k naši Jerci. Pa je potegnil otročaj za prt na mrtvaškem odru in kmalu bi se zvrnilo vse skupaj. Otročaja sta zatulila, starka pa je skočila vmes, ju zlasala in natepla po rokah in hrbtih.

»Golazen sitna! Kaj bom jaz, stara reva, z vama? Mar bi jih bila vzela s seboj, saj tretji je itak njo pobral, ta dva tu naj bi pa ona.«

Razjarjena starka, bosa, razmršena in upála, je bila videti kakor coprnica in ko sta se z Jerco začeli pomenkovati in tarnati, sem pobegnil in vlekkel še Miciko za seboj.

Slika tega prizora mi je še danes živa. Sedaj vem, zakaj je morala umreti šivilja Pepca in zakaj njena mati ni imela več niti solz niti kletvic – življenje jo je iztepal tako dolgo, da je bila le še revna, doslužena cunjja.

Ko je Kušterjev Nestlek ustrelil našo Šipso, sem bil že v

šestem letu. Bilo je poleti in polbrat Ivan mi je že nekaj časa pripovedoval o šoli, kamor me bodo vtaknili jeseni, koj po vseh svetih. Ker sem bil velik bojazljivec, sem tudi verjel, da stoji učitelj s palico v roki za mizo in od tam oprezuje in meri, katerega bi kazalo udariti. V ta ugibanja o bodočih strahotah je usekala Šipsina smrt.

Stal sem v kuhinji pri oknu in videl Nestleka, zalega fanta, s puško na rami prihajati preko dvorišča. Hotel sem za njim, a mama, ki je ob štedilniku mesila kruh, se je ravno odpočivala in gledala skozi okno. Ko sem jo hotel pobrisati, me je osorno napodila nazaj.

»To ni zate!«

Čemerem sem obstal pri mizi in se zagledal v materine rdeče roke s trdimi, koščnimi prsti, raz katere si je strgala testo, potem pa spet mesila naprej. Gotovo nisem nič mislil ob pogledu na materine roke, saj taki otroci nimajo misli, ampak le spomin in občutje. Misli prihajajo šele potem, ko ti čustvovanje vlači slike spominov na dan.

Mati je takrat mesila naprej, jaz pa sem bil ves nestrpen od radovednosti, kaj bo s Šipso, ki ji je oče zunaj požvižgal. Zagledal sem se v mater in čakal, kdaj se bo ozrla v mojo neučakanost in se me usmilila. Njen polni, zardeli obraz je bil gladek in nedostopen, ruta ji je bila zdrknila v tilnik in kostanjevi lasje, skrbno počesani v prečo, so ji obrobjali čelo in sence. Silno prikupna se mi je zdela tisti trenutek in da bi se ji spet približal, sem jo mislil prositi za malo testa, kar tako, da bi se pač morala meniti z menoj, pa je zunaj počil strel.

»No,« je dejala mati in prenehala z delom, »saj jo je menda do smrti!«

Planil sem skozi vrata, materin ostrí klic me ni mogel zadržati.

Tam za hlevom so stali okrog poginulega pseta moj oče, Ivan, morilec Nestlek, sosedov hlapec in neki pisar Anže, ki

ga nisem maral. Tudi sestra Micika je stala poleg očeta in gledala Šipso, ki je iztegnjena ležala pod brajdo. Ustreljena je bila: za prednjimi nogami sem takoj opazil motno, krvavo liso in kos slanine v okrvavljenem, nekoč tako mehkem gobcu. Sklonil sem se in ji gledal v zobe, ki so še vedno hlastno oklepali oni kos slanine, s katero so jo zvabili v smrt. Prijel sem jo za uhelj in ne vem prav, ali sem res pričakoval, da me bo, kakor tolikokrat, če sem jo vlekel za rep in ščipal v uhlje, pogledala s svojimi pohlevnimi očmi napol šegavo, napol jezno, češ, le vleci me, kar naenkrat te šavsнем.

»Pusti mrho,« je zarohnel oče, »marš v hišo!«

Hladno sem se ozrl k onim in šel okrog hiše. Pred skladovnico drv sem se ustavil in se zagledal v travo. Hudo mi je bilo za Šipso, za našo pridno, grdo psičko. Približevali so se mi glasovi. Pogovarjali so se, da je bila takoj *hin* in o umetnostih streljanja. Nekaj korakov od mesta, kjer sem stal, so zavili v hišo, jaz pa sem se nalašč obrnil stran in upal, da me ne bodo opazili, pa me je oče prijazno poklical: »Lojzek!«

Tedaj so se mi ulile solze. Oče je poklical še mehkeje: »Lojzek!«

Potem pa se je surovo zasmejal: »Pa se menda ne jočeš, *trep!*«

Dobro še imam ta smeh v ušesih in vem, da je bil zlagan, kakor je zlagano vsako zmagoslavje nad uničenim premagancem.

To ima Šipsa za svojo zvesto vdanost. Saj ji ni bilo nič, vse so si namislil, ko jim je bilo dolgčas. Samo stara je bila in naveličali so se je. In ko je bila mrtva, le še bedna, okrvavljena mrhovina, so se ji prisiljeno posmehovali in skušali z omalovaževanjem zakriti svojo figarsko zmago. Ko sem kasneje kdaj sam na podoben način izrabljaj svojo neznatno premoč nad še neznatnejšim, se mi je po enem takih klavrnih dejanj prikazalo Šipsino okrvavljeno telo s

slanino v gobcu. Da sem končno prišel do zaključka, kako smo tolikokrat le otročje, z dolgočasene in bojzljive beštije.

* * *

Šola me ni kaj posebej vznemirjala in ko so bili mimo prvi meseci, se mi tudi ni več zdela tako vzvišena. Pač pa sem hotel imeti nekoga, ki ga bi lahko oboževal. Oče, mati, brat Ivan, to je bilo premalo. Naš nadučitelj, gospod Ante, je pač bil zelo imeniten gospod, govoril je zelo pravilno slovenščino na -el in -v .

»Paglavec! Komu si ukradel to piščalko? Ali je to prav?« Tržani bi rekli: »Kje si sunil pišelo, mrcina?« in koj bi jih imel par gorkih okrog ušes. Gospod Ante pa je po takem nagovoru vzel šibo in ti nabijal konice prstov, kar je še bolj bolelo, a gospod Ante je bil *šriftlih* človek, ki je govoril in delal po *šrifti*. Za oboževanje ni bil.

Stari učitelj Martin Ferjan je bil siten in muhast, zadirčen in zelo dober, a prav nič junaški. Ko je nekoč sosed Tonček med poukom ustrelil s *pasjo pištolo* pod klop, se je stari Ferjan skrtil za kateder in vreščal: »Ubili me bodo! Morilci! Razbojniki so v šoli!«

Najpriljudnejši je bil še kaplan Brdник, velik mož, rdečega zabuhlega obraza, zelo dober in malce čudaški. Včasih je potem, ko smo odmolili, odprl svoj brevir in ga pričel tiho, ves zaverovan in hodeč med klopmi gor in dol, prebirati, ne da bi se menil za nas. Nekaj časa smo še čakali, potem pa pričeli razgrajati, se ruvati in tepsti, nekateri so se šli *ravbarje in žandarje*, deklice pa so se zabavale s preštevanjem *fenikol* in kazanjem svetih podobic ter izrezljanih razglednic. Zato pa je drugič brž po molitvi zarohnel:

»Biki iz prve in zadnje klopi, ven!«

Ko je korenito pretepel te, je zaklical: »Biki iz druge in predzadnje klopi, ven!«

Ta njegova telovadba po dečjih hrbtih se je nadaljevala tako dolgo, da je dobil sleherni svoje bunke, zaslužene ali ne, to je bilo prav vseeno. Deklicam je dosledno prizanesel, pa tudi Robičevemu Gustlu, saj je bil edini izmed fantov, ki je veljal za pridnega.

Potem je pričel z metodičnim poukom. Preroki! S palico nam je udarjal takt po mizi in mi smo vpili v zboru: »Āzaija, Jèremija, Dànijel, Ecèhije ...«

»En, dva, tri,« je tolkel in mi spet znova:

»Āzaija, Jèremija, Dànijel, Ecèhije ...« in tako je šlo desetkrat, dvajsetkrat.

Šest božjih resnic: »Le èn Bog je! Le èn Bog je! Le èn Bog je!« Poudarek je bil na »èn«. Potem s poudarkom na »tri« desetkrat, dvajsetkrat. »V Bogu so tri osebe, v Bogu so tri osebe, v Bogu so tri osebe ... òče, sin in svèti duh, òče, sin in svèti duh ...« To je bila metodika! Pa smo si tudi zapomnili za vse življenje, le njega smo kmalu pozabili. Sicer pa se je prav tedaj naše življenje na mah spremenilo; polno novih obrazov in nikdar zasluženih, presenetljivih dogodkov se je pričelo kopičiti pred nami.

Neko jutro, ko sem se odpravljal v cerkev, je pritekel sosedov Nestlek k oçetu v izbo in mu nekaj razburjeno razkladal. *Ferdinand* in spet *Ferdinand*: o nekem Ferdinandu mu je pravil in to ime sem nekajkrat ujel skozi zaprta vrata. Tudi mama je bila notri in Micika, le jaz si nisem upal blizu, ker so me vedno z istimi besedami napodili: »Kaj nateguješ ušesa, če odrasli govore, marš!« Bil sem že poln strupenega srda napram vzvišenim odraslim.

Ko smo šli od maše, so se tudi ljudje pred cerkvijo sila vznemirjeno nekaj izpraševali in odgovarjali. Bajsov Tonček in Mežnarjev Korl pa sta poslušala Marčičevega Milana, ki jima je važno nekaj pravil. Vedno sem bil nevoščljiv temu nadučiteljevemu sinu. Jezilo me je že njegovo krstno ime. Edini on, v vsej šoli, v vsej vasi je imel tako lepo zveneče

ime. Milan! Vsi drugi smo bili sami Pepčki, Žefeki, Hanzeki in kvečjemu še Jake ali Mihe. Ko bi bil jaz vsaj Korl ali Rudolf, ne pa tak terjavi Lojze, Alojzij, Lojzuh. On pa *Milan*. Ta zavist je tlela skrita za odkrito bojaželjnostjo, ki sem mu jo ob vsaki priliki kazal. Tudi on me ni maral in me še danes ne mara, dasiravno si seževa vsakokrat, če se po dolgih letih spet snideva v Sračjem, prijateljsko v roke.

Ko sem vprašal kaj in kako, me je Milan takoj pičil: »Glej ga, buteljštupo! Še tega ne ve! Ferdinanda so ustrelili in Zofijo!«

Ferdinanda? Že spet ta neznani Ferdinand. Le od kod je izvedel Milan kaj o tem Ferdinandu, ki so ga menda ustrelili tako kot našo Šipso ali kaj? Ker drugega nisem znal odvrniti, sem mu zabrusil: »Lažeš!« ga sunil v hrbet in odbežal proti domu.

Šele drugo jutro sem v šoli izvedel, kaj se je zgodilo. Gospod Ante nas je sklical vse skupaj v prostorno šolsko vežo in nam s stopnic v gladkih, dolgočasnih besedah z mnogimi l-ji in ev-i povedal, da je bil ustreljen od *klete morilske roke* prestolonaslednik Ferdinand in njegova žena Zofija, o katerih do takrat še sploh nisem vedel, da živita. To da je baje zelo žalostno in vsi da moramo žalovati. Najlepše je bilo pač, da nam ni bilo treba več hoditi v šolo in imeli smo koj sklep šolskega leta, ki bi ga sicer morali vleči še ves junij.

Ko smo po vseh svetih prišli spet v šolo, je bilo vse nekako drugače. Nadučitelja Anteja ni bilo. Šel je na *fronto*. Fronta! Nikakor nisem mogel doumeti te besede. To je bilo zame nekako slično trditvi, da je človeška duša neumrjoča. Tolikokrat se je ponavljala, vsak je vedel zanjo, vsak je menda tudi vedel, kaj pomeni in se točno zavedal, kaj predstavlja, le jaz sem jo nosil na ustnicah, jo izgovarjal in ponavljal, ne da bi znal doumeti vsebit, ker nisem imel o njej nikakršne predstave.

Sicer pa smo prav tedaj mi otroci zaživelj svoje življenje. Kdo pa je sploh imel še toliko časa, da bi se pobrigal za nas? Mojemu očetu ni bilo treba na fronto, ker je bil zaradi svoje srčne hibe upokojen kot žandar, a je imel več kot pet služb. Hodil je *rekvirirat* po kmetih, dostavljal je sodnijske papirje in popisoval različne stvari in ljudi po hišah. Po cele tedne je bil zdoma in mati je bila sama s staro Jerco za vse gospodarstvo. Če nas je mogla ujeti, nas je s trdo besedo in še tršo roko zaposlila na paši ali na njivi, a mnogokrat smo ji ušli in ni si znala drugače pomagati, kot da nas je vsak drugi večer, če ne vsak dan, korenito zlasala in s preklo nabila. Tedaj se je pričela starati in od takrat pa do danes, se mi zdi, da se njen obraz ni več mnogo izpremenil. Gube so se ji zarezale okrog ust v lica, brada je izgubila vso mehko in izraža le še žilavost vpreženega delavca. Njen glas je postajal vedno bolj zadirčen in njene roke nas dolga leta niso več hotele božati. Tedaj je bilo menda njo sram, da bi se pri komerkoli ljubkovala, tudi pri svojih otrocih ne, sedaj pa je nas sram, da bi se zatekali po nežnost k njej. Tedaj se je menda tudi naučila onega neprestanega zmerjanja, ki je pričelo polagoma pojemati šele, ko je bila že v letih sive starosti. Do takrat pa je oštevala vsakogar in zmerjala vse dni. Razhudila se je nad očetom, nešteto krat nad nama otrokoma, nad Jerco in sosedi, nad vso vojno, cesarjem in politikom, nad Angleži in Francozi, nad Bogom samim, najbolj pa nad onimi ženskami, ki so zapijandurile podporo, katero so dobivale za moškimi. Večkrat sem jo tudi zalotil, da je jokala in ker so tudi druge ženske v sosesčini toliko jokale, sem pač mislil, da joče zato, ker prihajajo vsak čas vesti s fronte, da tega ali onega ne bo več nazaj. Morda je res jokala iz strahu in žalosti, ker je bil tudi Ivan odšel k vojakom.

Ta Ivan! O božiču se je bil vrnil na dopust domov. Silno sem se ga bil veselil že ves teden poprej, v šoli sem vsem pripovedoval, kako lep vojak da je moj brat. Že davno sem

zavrgel svoje prejšnje želje, da bi hotel postati učitelj ali župnik, edinole lajtnant je bil zame življenja vreden cilj. Da bi vsaj vojna trajala tako dolgo, da bi dorasel sam in postal lajtnant, kar bi pomenilo višek sreče. V vsem Sračjem je bil edini lajtnant starega Ferjana sin Konrad.

Ivan je bil na dopustu le dva dni in stalno sem mu bil za petami. A kakšen je bil! Uniforma prostaška, umazano siva, on sam nič obrit, suh, pa tudi niti za eno trohico vojaško strumen, kaj šele navdušen, kakor sem pričakoval v svojih veselih, vnetih misli nekaj dni, preden je prišel. Zazijala je vrzel. V šoli so nam ob vsaki priliki govorili o domovini, o svetosti boja in junaške smrti, na Uršičevem travniku je vadal moj oče jungschütze, ki so kar goreli od veselja do vojskovanja, sami smo se fantalini neprestano podili kot *naši* in *Rusi* po gmajni in le s težavo smo dobili one, ki bi hoteli biti *Rusi* v igri naših krvoločnih vojaških pogonov. Ivan pa, moj lastni brat, govori zaničljivo o kasarni, kolne, a ne Rusov, ampak tako, vse skupaj, prav nič ni ponosen na svoj vojaški stan in ko je odhajal, sva se zelo hladno poslovila. Zdelo se mi je, da sem doumel vzrok njegovega vedenja. Bojazljivec je, figar! To naj izve Marčičev Milan! Kakšen poraz! Zato sem se lagal in pripovedoval o bratu tako, kakor sem slišal v šoli pripovedovati o naši zmagoslavni, junaški vojski. Na dnu pa je ležal strah pred razkrinkanjem te laži, saj sem se, medtem ko sem lagal, na tihem bal, da me sošolci le nalašč puste širokoustiti se, da pa že iz mojih oči, iz zlaganega smehljaja, s katerim sem pripovedoval, spoznavajo laž in sramoto.

Tedaj smo dobili v šoli mlado učiteljico. Gospoda Anteja je nadomeščal stari Ferjan, ki je vreščal in razsajal po hodnikih, razredih in po dvorišču in agitiral za vojno posojilo po trgih in okolici. V najvišjem razredu je poučevala gospodična Amalija Šuler, kratkomalo Šulerca imenovana, ki so jo otroci s pridom dražili in sovražili. Mi pa smo dobili sredi leta novo, mlado učiteljico in to je bilo prijetno. Do sedaj sta nas

namreč izmenoma mučila stari Ferjan in Šulerca, kar je bilo pusto in odvratno.

Dobili pa smo tudi novega kateheta in šola je imela naenkrat zanimivejše lice.

Učiteljica se mi je zdela lepa in rad sem jo imel. Če bi jo hotel pogledati s svojimi današnjimi očmi, je bila malce debelušasta malomeščanska lepotica, precej domišljava in koketna, sicer pa prav nič vznemirljiva.

Takrat pa sem jo imel rad in to me je trgalo na dvoje. Tudi kateheta sem imel rad in ta je zahteval vsakega in vsega zase. Bil je pobožen, asketski človek, ki mu je resnična vnema govorila iz vsake kretnje, iz vsake besede in iz vsakega pogleda čudaških sivih oči izza ne preostrih očal. Nikogar ni udaril, nikdar lasal ali brcal, grajal pa tako, da se je grajanec kar skrušil pod težo očitkov, ki so prihajali preko ustnic. Kakor da sam najhuje trpi, ker mora obtoževati. Dober človek je bil in njemu na ljubo sem želel biti dober tudi jaz, kar se mi pa ni hotelo posrečiti.

Nekoč smo pri Pungaršku ribezelj kradli mežnarjev Korl, soseda Bajsa, Tonček in jaz. Hvalil sem se s tem dejanjem v šoli pred drugimi in Marčičev Milan je nahujška Uršičevo Ado, da me je zatožila katehetu. Še predno pa me je zatožila, sem iz gole bojazni pred posledicami, ki so mi bile zagrožene, ušel iz šole in se ves dan potepal po trgu in ob vodi. Mežnarjev mi je povedal, da me je Ada res zatožila in da je tudi Milan katehetu povedal, da sem bil v šoli, da pa sem potem ušel na potep.

Ustrašil sem se, a koj sem imel pri roki grdo laž, s katero sem si hotel pred fantini kriti svoj hrbet. Že prav, bom pa tudi jaz katehetu povedal, kar vem o Milanu in Adi. Haha. Naj se le pazita.

Seveda nisem vedel prav nič določenega, ampak sem ju kratkomalo v mislih osumil dejanj, o katerih se je med otroki neprestano nekaj šušljalo, dasiravno nam je katehet

prepovedal sploh kdaj misliti nanje. Kateheta sem imel rad in zdel sem si zato velik grešnik, ker me je vendarle toliko zanimalo, kako je pravzaprav s tem grehom proti šesti božji zapovedi.

»Kaj pa veš, saj nič ne veš!« je pičil mežnarjev Korl in računal pri tem pravilno.

Da bi jaz ničesar s tem v zvezi o Milanu in Adi ne vedel!? Kaj še!

»Vem, pa ne povem! Nalašč ne!« sem se izgovarjal predrzno.

»Nič ne veš, lažeš!«

To je bilo preveč! Če sedaj ne najdem brž pravega odgovora, me bodo imeli vedno za lažnivca.

»Kaj mi daš, če povem?« sem izzval dvomljivca.

Sedaj šele je začel ponujati različno robo, ki pa sem jo odklanjal in zahteval le izbrane predmete: zlat mornariški gumb, srebrn nožiček, pest fig in slično – tega po mojem mežnarjev Korl ni mogel imeti. Saj jih tudi ni imel, a sprevidel je, kako je z menoj in vnovič je zaničljivo pičil:

»Saj nič ne veš, lažeš!«

Da bi mi mežnarjev smel zabrusiti toliko zaničljivosti v brk?!

Pričel sem drzno lagati in oklevetal Milana in Ado ter ju dolžil pregreh proti šesti božji zapovedi, ki so tudi mene včasih obletavale in mučile. To sem storil zavestno in dasi sem ob laganju samem že občutil njega nemarnost, se vendarle nisem mogel ustaviti, dokler ni bila potešena Korlova radovednost.

Kaj sem mogel slutiti, da bo Korl novico takoj nesel k sosedovemu Tončku, ki tudi ni maral Milana, in da se bosta oba junaka usedla k mizi, iztrgala iz zvezka list in nanj v okornih stavkih napisala katehetu vse, kar sem Korlu o onih dveh pripovedoval? Tudi tega nisem vedel takrat, da listka nista oddala koj drugi dan, ko smo spet imeli verouk in ko

sem se bil spet izmazal z izgovorom, da moram k zdravniku, ker sem bil še vedno v strahu zaradi ukradenega ribezlja.

Katehet je baje povprašal po meni in ko so mu rekli, da sem šel k zdravniku, ker sem si bil zamašil uho s papirjem in s konico svinčnika, pa si ga sam ne morem iztrebiti, menda ni rekel ničesar. Zato sem menil, da je na ribezelj pozabil in prihodnji petek sem spet šel lepo k verouku, ker sem se počutil varnega. Pred vsakim očitkom.

Minilo je nekaj tednov, ko sem nekega dne po verouku videl, kako je katehet silno ogorčen gledal Milana, ki je dve klopi pred menoj pospravljal svoje stvari.

Sprva sem se le začudil, ko ga je tako strogo in predirno gledal, saj ga je imel – tako kot vse nas – zelo rad. Naenkrat pa mi je začelo prihajati nekako vroče od želodca navzgor, zakaj opazil sem, kako sta se mežnarjev Korl in Bajsov Tonček, ki sta sedela v klopi pred menoj, čudno potuhnili in se spogledovala kakor ujeta grešnika. Brcnil sem ju pod klopjo in zašepetal: »Kaj pa je? Kaj pa ima katehet z Milanom?«

Odgovora nisem dobil. Kakor da bi se bala udarcev, sta se vsa pohuljena pobrala mimo prve klopi, iz katere se je jel odpravljati tudi Milan. Katehet ju je ošinil nič kaj prijazno, potem pa uprl oči vame, ki sem kar vztrepetal pod strogim pogledom.

Zdaj me ima za izdajalca, mi je reklo nekaj globoko v meni. Lažnivec, opravljivec, izdajalec!

Kaj bo zdaj?

»Pečolar, Marčič! Vidva ostanita tukaj!«

Zdaj smo pa tam! Me že ima!

Groza se mi je naselila v možgane, v želodcu sem začutil slabost in v očeh me je pričelo srbeti. Nisem si upal pogledati kvišku: niti v kateheta, še manj pa v Milana. Lažnivec, izdajalec, opravljivec! mi je govoril nekdo v meni in samemu sebi sem se zdel vsega zaničevanja vreden. Ko bi me le kdo pričel tepsti, bunkati s pestmi, mi obdelovati betico in

hrbet, me vleči za lase, da bi odplačal vsaj trohico storjene krivice.

O ti barabi, Korl in Tonček! Ta presneta ušivca!

»Preberi to, Pečolar! Potem pa ti, Milan!« je velel katehet.

Seveda so bile čačke Bajsovega Toneta in zapisano je bilo moje ime. Aha! Korlova častna beseda! In njuno prejšnje vedénje! O, ta dva ušivca!

Vrnil sem list v katehetovo roko in iz nje ga je prejel Milan.

Čital je. Vsak čas ga bom slišal, kako bo trdo in glasno dejal: »To je laž! Nesramna laž!« Saj ima vedno na razpolago tako visokodoneče besede, ki jih pobira po svojem očetu, nadučitelju Anteju. Oh, hvala Bogu, da vsaj gospoda Anteja ni in da ne more od vojakov kar čez noč. Ta bi šele rjovel name.

Ljubi, dobri Bog, kaj bo, ko bo Milan prebral!? Dobri Bog, daj, da mine ta ura, daj, da se rešim te sodbe, ki se bo sesula name, ljubi, dobri Bog, odpusti mi mojo hudobijo, saj ne bom več – res si ne bom več ničesar grdega izmišljeval, nikoli več lagal, samo to pot mi še odpusti, to pot mi še prizanesi.

Nad menoj visi katehetov obraz. Ne vidim ga sicer, a vem, da ni v njem nič usmiljenja, nič prizanesljivosti. Strog je, zaprta skala. Oh, ko bi se ta skala odprla, kakor se je odpirala ona v gozdu, kamor je hodil Alibaba in vseh štirideset roparjev, kakor smo brali v knjigi, ki jo je dobil Milan za božič.

A kaj je to? Milan ni zakričal, v svoji užaljeni čednosti ni rekel nič trdnega in ponosnega, ampak se cmeri tu poleg mene pred katedrom in čujem ga, kako hlipa, čutim, kako se ves trese. Tresem se tudi sam – tako se tresejo vsi zasačeni in razkrinkani grešniki.

»Tako torej! Tako pokvarjene otroke imam okrog sebe!« je

dejal katehet komaj slišno.

Pokvarjene. Beseda, zvok v njegovem glasu, ko jo je bil izrekel, se mi je zarezala v ušesa, v skesano, živo zavest moje krivde me je zadel ta pravični očitek kot strašna sodba.

Kar je prišlo za tem, je bilo zelo klavrno in grdo. Milan je davil ves solzan iz sebe, da z Ado ni bilo nič, da so bili neki drugi otroci. Mene je katehet napodil. Nič kaj prijazno me ni pogledal, ko sem si drznil ozreti se vanj. Odslovil me je, češ pojdi, prijatelja si tudi midva ne bova več. Ali je slutil mojo grdo laž? Naročil mi je še, naj rečem Adi, da lahko gre tudi ona domov. Milan je ostal pri njem v razredu.

Na hodniku je stala Ada. Grdo je gledala izpod svoje zlate, kodraste grive, ko me je uzrla.

»Kaj si tožil, ti fakini?!« je dejala zaničljivo.

»Tebi nič mar! Katehet je rekel, da pojdi domov,« sem odvrnil objokan in jezen. Če mi ne bi rekla fakini in to glede tožarjenja, bi ji bil vse priznal in morda celo prosil odpuščanja. Tako pa sem se smel čutiti užaljenega. Rekel sem ji še: »Smrklja, ti tožariš!« jo sunil v hrbet in zdrvel po hodniku in stopnicah proti domu.

Tudi naslednji dan se je začel slabo. Ko sem se odpravljaj v šolo, sem se spomnil, da bi bilo morda bolje, če ostanem doma. Morda se pozabi vse, kakor je pozabil katehet na ukradeni ribezelj.

Oče, ki je bil po dolgem premoru enkrat spet doma, je opazil moje oklevanje.

»Kaj, ali danes ni šole?«

Nekaj sem mencal, nazadnje sem se izmazal s tem, da nimam zvezka.

»Kaj? Zaradi tega nočeš v šolo? Saj sem ti pred kratkim kupil tri zvezke. Kje jih imaš?«

Moje izgovarjanje je bilo medlo in tako sumljivo, da mi je oče velel prinesiti mu šolsko torbo, češ, da jo bo pregledal. Tega pa ne! Gledal sem proti vratom, tudi okno je bilo

odprto. Prepozno. Že me je držal za ovratnik in poklical Miciko, ki mu je izročila mojo torbo.

»Kaj se pa bojiš, Lojzek, kaj se ti je treba tako bati, če je vse v redu? Tu ostaneš in čim se ganeš, mi dobiš take, da boš kar obležal.«

Pričel je s preiskavo. To se ne bo dobro izteklo! Iz torbe je najprej privlekel mojo raztrgano čitanko in razcefrano računico.

»Kje so zvezki?« je siknil.

Seveda jih ni bilo, ker sem jih potrgal in razdelil liste med druge, nekaj sem jih tudi sam počekčkal. Saj so tudi drugi tako delali in le redkokdaj je imel kateri cel zvezek. Namesto zvezkov je našel oče v moji torbi cel sveženj vrvic, odtrgano medeninasto kljuko, nekaj zamaškov, hlačne in vojaške gumbe, cel šop neizpolnjenih tiskovin, ki jih je on uporabljal pri svojih rekvizicijskih poslih in ki sem mu jih tu pa tam izmikal ter se z njimi postavljaj v razredu, potem še nekaj drobnarij, žeblice, starih peres in košček ogoljenega svinčnika. Pa še precejšnje število jabolk in velik kos kruha.

»Kje imaš peresnico?« je grozeče vprašal in mati, ki je bila medtem vstopila, je že kričala: »Kaj, peresnice nima, one lepe, pisane peresnice, ki smo mu jo kupili za drag denar? Kam si jo dal, falot? Ali si jo stran vrgel?«

Nisem je vrgel proč, ne, zamenjal sem jo s Ferlinčevim Cencekom za ono medeninasto kljuko. A tega ne morem priznati. Mati bi šla z menoj k Ferlinčevim, da mi vrne Cencek peresnico, jaz pa njemu kljuko in potem bi se izkazalo, da je dobil Cencek kljuko od Uršičeve Ade za tisto rdečo fuksijo s cvetličnim lončkom vred, ki so ga pri Ferlinčevih takoj pogrešali in iskali po vsem trgu in nazadnje obdolžili golšasto Rozo, da jo je ukradla in v kakšni vasi prodala. Ada pa je kljuko prinesla z doma, kjer jo je najbrž kakšen njihov vajenec snel z vrat.

Kdo bi bil tako neumen, da bi peresnico na cesti ali kjersizebodi proč zagnal!? Da pa naša mati ne najdejo boljše domneve glede te nesrečne peresnice, se mi nič kaj čudno ni zdelo, saj so odrasli ljudje sploh silno zabiti pri presoji otroških dejanj in mišljenj.

Skupil sem nekaj zaušnic, pošteno brco od mame, a zaradi onih očetovih tiskovin, zastran katerih me je bilo najbolj strah, me ni nihče niti oštel. Hotel sem mu jih ves potuhnjen in plašen vrniti, pa mi jih je vrgel nazaj, rekoč: »Ta šmorn lahko kar obdržiš, tega ni škoda.« Pa so bile vendar c.kr. tiskovine, o katerih sem mislil, da so sila dragocene, saj jih sicer niti ne bi ukradel.

»Zdaj pa v šolo, marš! No, bo kaj?«

Pospravljeno torbo mi je oče potisnil v roko in ker sem se pričel spet cmeriti in obotavljati, je mati prijela za metlo in tekla sva, jaz spredaj, ona trdo za menoj, z metlo v grozeče dvignjeni roki, mimo sosedovih skoro do šole.

Da se marsikaterega dneva držita sama smola in nevšečnost, sem doumel že kot dečko. To je sicer ena onih banalnih življenjskih prikazni, ki jih resnično veliki duhovi baje prezirljivo odklanjajo. Kaka škoda, da nisem nikdar in nikoli ne bom dosegel takih višin.

Puščoba je zijala iz vsakega kota šolske veže, mi grozila z vsake pohojene, umazane stopnice in me spremljala po dolgočasnem hodniku tja do razreda. To ni bil strah pred pričakovanim trenutkom, to je bila pot v neusmiljeno ječo, ki je še misel na prikupno učiteljico ni mogla omiliti. Nasprotno, brž ko sem se spomnil nje, mi je bilo še huje.

Ko sem vstopil v razred, so bili ravnokar odmolili.

»No, kaj pa je to?« me je sprejela nenavadno pikro. Nisem mogel povedati, da mi je oče vizitiral torbo. Kako naj opravičim zamudo? Spet lagati?

»V klop! Lepe stvari sem izvedela o tebi!«

Torej tudi ona!

Med uro me ni niti enkrat pogledala, delala se je, kakor da me ne vidi. Sicer je enako ravnala tudi z Marčičevim Milanom, kar sem kmalu ugotovil, a to je bila zame le slaba tolažba. Kaj sem ji storil, kaj zlega sem storil njej osebno!? Ukradeni ribezelj? Kaj bi tisto! Vsi otroci kradejo ribezelj, jabolka in sadje sploh. Denarja pa še nikdar nisem ukradel, drugi pa že večkrat. Seveda, ono z Milanom in Ado, tisto je bilo silno grdo. Toda to je nič ne briga, to bom moral izvojevati s katehetom in tovariši. Njej pa vendar nisem nikdar hotel kaj žaljivega prizadejati. Zdela se mi je najlepši človek, kar sem jih dotlej videl. Vedel sem, da starše moramo ljubiti in spoštovati. V resnici s spoštovanjem nisem vedel kaj početi. Spoštujemo tudi gospoda učitelja in druge odrasle, to se pravi, pozdravimo jih, kakor se spodobi, ker drugače ne smemo mimo njih in ker se jim hočemo prikupiti. Ali je to spoštovanje? In ljubiti! Čudna beseda. Ljubiti ali koga imeti rad, to ni eno in isto, to sem občutil že takrat. Za moj odnos do staršev takrat sploh ne bi našel ustreznega izraza, ker je bilo itak samo po sebi umljivo, da spadam k njim, če hočem ali nočem. Prodati ali napoditi me ne morejo, hraniti in oblačiti me morajo, zato pa lahko ukazujejo in delajo z menoj, kakor se jim ljubi. Pogrešati jih seveda tudi ne bi hotel in mogel. Tudi zapovedi, ki so mi donele glede njih na ušesa iz katekizma, so bile vsiljive in odvratne. Rad pa sem imel svojo sestro Miciko in Uršičevo Milko, ki je bila tako krotka in dobra, našo Šipso, ki so jo ustrelili, vse hrabre vojake in kakršnokoli zanimivo knjigo, toda *ljubil* sem dotlej le gospodično učiteljico Anico Schneck in našega kateheta.

In ta gospodična Anica Schneck, črnolasa, lepo oblečena kot nobena druga v vsem Sračjem in za moje oči najlepše, kar sem do tedaj sploh videl, me je v odmoru med drugo in tretjo uro pouka poklicala na hodnik.

Tam sem stal pred njo in buljil v sivo, pusto steno hodnika. Vem pa tudi, kakšna je gospodična Anica Schneck,

ki stoji pred menoj in me sprašuje in terja od mene, da bi ji povedal, kaj vem natančnejšega o tem, kar je po onih tožljivcih prišlo do kateheta. Vem, da je bil obraz, ki se sedaj sklanja nadme, dotlej zame najlepši vseh človeških lic in jasno se zavedam njene bližine, ki me je doslej nepopisno sladko vsega prevzela. A zakaj je zdaj tako odvratna, tako neumljivo kruta v tej svoji nemogoči zahtevi? Ali res ne more doumeti, da je zadnja, kateri bi mogel govoriti o stvareh, o katerih govore celo otroci le v namigovanjih in to drug mimo drugega, nikdar pa naravnost v obraz, iz oči v oči? Za trenutek sem se zazrl na njene roke, ki jih je držala sklenjene tik pred mojim obrazom. Te roke so oklepale palico, tenko vrbovo palčico, s katero je tudi mimogrede koga udarila po glavi. Ali me misli s to paličico tepsti, da bi izsilila iz mojih ust besede, ki jih njej ne bom nikoli povedal? Ali ne čuti, da me neznansko muči in da me muči zaman?

»Taka trma si torej? Dobro, da sem te končno spoznala. Mislila sem, da si eden najboljših in rada sem te imela. Sedaj pa vidim ...«

Kaj le vidi, kaj neki vidi? Nič, prav nič ne vidi! Zaman je bila vsa moja plaha vdanost. Saj ne vidi, ne sluti, kako jo prosim, naj mi prizanese. Slepa je in gluha!

»Pojdi v razred in zapomni si, da si od danes naprej v mojih očeh hudoben in pokvarjen otrok! Razumeš?!«

Pokimal sem in šel. Naslednjo uro je poučevala nemščino. Čitali smo že nekaj časa berilo o zvestem psu. S pestmi sem si brisal solze, čutil sem, da je tudi v moji usodi nekaj te zgodbe. Nehvaležni gospodar ga pusti napol poginulega na cesti. Morda sem kdaj tudi prav pasje ponižno pogledal v svojo učiteljico, a zame se ni več zmenila.

Naslednji petek sva imela račun še s katehetom. Meni je bilo že prav vseeno. Pustil sem se karati in dasi me je vsaka beseda bolela bolj kakor skeleč udarec, se nisem več branil. Cmeril sem se in molčal.

Ko pa so navalili name Milan, sosedov Tonček in celo mežnarjeva krota s pestmi, sem se odločno branil, suval, brcal in lasal na vse strani, pljuval, kraspal in nazadnje zmagoslavno kričal z visokega zidu blizu naše hiše, kamor si niso upali priti za meno: »Lažeš, kradeš, uši imaš, lažeš, kradeš, uši imaš ...«

Nobena žalost zavrnjene ljubezni mi ni ostala prihranjena. Katehet je ljubeznivo nagovarjal Uršičevo Milko, Ado in druge otroke, če sem se jaz dobrikal, me je hladno pogledal in se obrnil k drugim. Milana je sicer še vedno ogovarjal z lahko karajočim in očitajočim glasom, a vsaj zmenil se je zanj, mu posvečal svojo skrb, mene pa je puščal vnemar, kakor da me hoče pozabiti in popolnoma izbrisati iz kroga svojih varovancev.

Gospodična Anica Schneck pa se je itak vedno manj brigala za šolo in otroke. A v Sračje je prišla neka vojaška komisija in se tu nastanila za dalj časa. Kot vnet patriot sem takoj razložil vojaške čine. Bil je tu neki oberlajtnant, visok in bradat mož in z njim še neki enoletni prostovoljec, mlad in črnikaste polti, kar je veljalo takrat za veliko lepoto, zlasti zato, ker so se mu bleščali v rjavem, gladkem obrazu snežno beli zobje izpod črnih brk. Kmalu smo dečki zvedeli, da je temu lepotcu ime Emil Paschke in da je iz Opatije. Po vsej šoli se je tudi že v dveh tednih razneslo, da se naša gospodična Anica Schneck sprehaja s tem enoletnikom za vodo onkraj šole in da ju tam lahko vidiš vsako popoldne med četrto in šesto uro.

Opatija! To je nekje ob morju. Pri zemljepisu smo se učili o jadranski obali in tedaj je bil mimogrede omenjen tudi ta kraj. Silno sem zasovražil Opatijo in njene svetlozobe, temnopolte sinove.

To borno sovraštvo mi je narekovalo ponovno opravljanje in sumničenje gospodične Anice, pri čemer so mi sošolci in seveda tudi Uršičeva Ada, ki je imela največje veselje nad

takimi dvomljivimi zgodbami o ženskah in moških, vneto pomagali, me podžigali do neverjetnih lažnivosti in mi dali razumeti, da rastem v njihovih očeh le zato, ker vem povedati take zanimivosti.

Zavedal sem se, da zaslužim hudo, kruto kazen, sramoto. Ponoči sem se stiskal pod odejo in se bal smrti. Vsi brez izjeme morajo umreti! Nepojmljiva strahota! Moj oče bo nekoč umrl, mama in Micika tudi. Marčičev Milan bo umrl in Uršičeva Ada, sosedov Tonček in gospodična Schneck, onega enoletnika pa morda še celo ustrela na fronti. Kako je to – umreti? Ležeš, se stegneš kakor Šipsa in ni te več? Ali te res ni več? V očeh nič, v ušesih nobenega zvoka in v ustih nobene besede. Za vedno? Ali pa je morda le gluho spanje? In v grobu? Kako lahko ne občutiš ničesar več – sicer pa, kdo ve povedati, ali ni oni trenutek, v katerem življenje preneha, sila bolesten, poln strašnih muk in bolečin? Umreti? Ne, ne, nikdar umreti! Morda se zgodi čudež, da mi ne bo treba umreti, da nekateri ljudje ne bodo več umrli, na primer moj oče in mama in jaz. Seveda, ne bom umrl. Bog bo že tako naredil, da bom vedno živel, slišal, govoril in videl, kajti silno me je strah, silno se bojim onega trenutka, ko bi iz živega človeka moral postati mrlič.

Poleg vseh svojih grehov sem imel še eno bojazen: včasih, ko me je za nekaj ur, morda samo za nekaj trenutkov, zapuščal zadnji sončni žarek otroških radosti, nad in sanj, sem zagledal sebe neznansko bornega in zdelo se mi je, da je moje življenje slično življenju nepotrebne, grde gliste, ki nima prav nič od tega, da živi na tem svetu. Toda to so bile le sence, ki pa so se redno in rade umaknile tisočerim svetlim, vedno novim razgledom.

Prišel je dan, ko je bila moja vdanost do gospodične Schneck ponižana tako, da me je bilo odtlej nje in sebe pred vsemi drugimi, najbolj pa pred samim seboj, resnično sram.

Šlo je na zimo. V šoli že dolgo več nismo imeli pouka. Tam

so ležali ranjenci in vse poslopje z dvoriščem vred se je bilo spremenilo v vojašnico, kjer so komandirali češki feldvebli. Šola je bila nastanjena po raznih hišah in naš razred je vzel pod streho stari Mrzel, prvi trški čevljarski mojster in hišni posestnik. Dopovedovali so nam dnevno, kako moramo biti hvaležni gospodu Mrzelu, da nam daje možnost za šolski pouk, brez katerega bi ostali vse življenje še večji butci, kot smo sicer. Seveda tega nismo verjeli ne staremu Mihi Ferjanu niti naši Schneckovki, ki nam je to sicer zabičevala v izbranejših besedah kot stari Ferjan, a tembolj prepričevalno in resno, pa se nas je bolj malo prijelo. Mi smo videli le sitnobo, starega debeluha Mrzela, ki je drsal po temni, ozki veži v starih copatih in se obregnil ob vsakega, ki je prišel mimo v razred.

»Samo škode mi ne delajte! Saj imam samo škodo od vas. Kamor pogledam, sama škoda!«

Tudi po dvorišču se nismo smeli poditi, kaj šele postajati po hodniku. Zato nas je bila soba, ki je bila itak mnogo premajhna, vedno polna in ni bilo čudno, če se je gospodična Schneck stalno pritoževala nad neznosnim smradom, ki je polnil naš razred. Pričela nas je rahlo opominjati, naj si skrbneje osnažimo čevlje in obleko, s katero prihajamo v šolo, naj za božjo voljo ne prašimo toliko in naj v šolski sobi opustimo izločanje svojih telesnih plinov. Tem rahlim opominom so sledili vedno osornejši in ker je po njenem opazovanju in mnenju smrad dnevno naraščal in to baje po naši nagajivi krivdi, si je izmislila kruto kazen, ki je prvega in zadnjega zadela mene. Bogme, da nisem nalašč, a brž ko se je neprijetni duh, ki sem ga povzročil, začel razširjati, me je Marčičev Milan koj zatožil:

»Pečolar smrdi!«

Ko bi le hotela preslišati, ko me vsaj ne bi pogledala, mi ničesar rekla, saj me je bilo tako sram, da bi zajokal. Drugi so se seveda na glas zasmeli.

»Čakaj, ptiček! Ti mi hočeš s tako grdobijo nagajati! Grdoba, fej! Mistfink! Vstani!«

Vstal sem bulječ v klop in ves drgetajoč od sramu in onemoglega srda. Jaz da bi NJEJ zanalašč nagajal s tako grdobijo? Jaz *mistfink* in grdoba? In to mi pravi ona, baš ona? Mistfink! Ali se je to besedo naučila pri svojem opatijskem »ženinu«?

Pogledal sem izpod čela in videl, da je odrezala kos lepenke. Strigla je vogale in zagrizeno stiskala ustnice. Potem je z rdečim svinčnikom na lepenko nekaj napisala.

»Tako! Sem pridi! Kdo ima košček vrvice?«

Seveda se jih je koj oglasila cela kopica. Vlekli so iz svojih šolskih torb vrvice, ki smo se jih posluževali, kadar smo se šli *konje*.

Stopil sem iz klopi in se prihuljeno približeval njeni mizi. Vedel sem, da se bo zgodilo nekaj zame sramotnega. Za svojim hrbtom sem začutil napetost vsega razreda, ki mi je privoščil vse zlo že zaradi tega, da nasiti svojo radovednost. Za vsako ceno so želeli doživeti dogodek, ki jim dotlej še ni bil znan, pa naj bo za ljubega bližnjega še tako mučen in pomilovanja vreden. Danes mislim, da hodijo nekateri ljudje iz enakega razloga gledat usmrtitve zločincev, ob tem pa jim ne sme nihče reči, da so v resnici hudobni, pa so, ker je te vrste radovednost podzavestna hudobija.

Poškilil sem na lepenko in odrevenel. *Ich stinke* je bilo napisano z velikimi, lepo zaokroženimi črkami.

Marčičev Milan ji je pomagal vdevati in zavozlavati vrstico na obeh koncih in potem mi je gospodična Schneck obesila ščit sramote okrog vratu, tako da mi je bingljal pod brado.

Ich stinke! Smrdim!

Tako okrašen sem moral stati nekaj časa pred tablo, medtem ko je gospodična nadaljevala s poukom nemščine. Delala se je, kot da se več ne meni zame, kot da me ne vidi in ne čuti mojega ponižanja, kot da sploh ni več v razredu,

nikjer. Nekaj časa sem buljil v tla in požiral solze, ki so mi grenke in gorke polzele v usta in splakovale polagoma vso težo velikega razočaranja, ki mi ga je prinesel prvi zanesenjaški polet v ženski svet.

Minila je jesen in zima je prinesla leto 1918. Še vedno so govorili o fronti, a nič več z onim navdušenjem kot nekdanj, vedno bednejši so bili vojaki, ki so prihajali s transporti v naše zapuščeno in od sveta pozabljeno gnezdece, in doma, kakor tudi drugod v našem trgu, sem opazal, da se nikomur nič več prav ne ljubi. Ona važnost, ki je bila gibalo vsega sračjanskega dogajanja, je izhlapela nekam v nedogledne, nedoumljive daljave, kamor so izginile žemlje, bel kruh, lepe uniforme in svečani pogrebi. Nekam pusto je bilo v Sračjem.

O božiču je spet prišel Ivan na dopust. Kako pust božič je bil to! Oče in Ivan sta se prepirala, če se pa že nista, sta se držala kakor hudo vreme. Ivan je klel po italijansko, kar se mi je zdelo silno prostaško, saj nam je pobožni katehet tolikokrat pravil, kako neznansko kruta žalitev Boga in Matere božje je takšna kletvica. Preziral sem Ivana in gnusil se mi je. Njegova vojaška obleka je bila povaljana in skrpana, skratka – beraška, in ves Ivan je bil beraški v svoji surovi jezi, ki jo je stresal neprestano nad vsem in vsakim, in s svojimi nečednimi besedami, ki so letele od njega kakor uši od praskajočega se psa. Ušiv pes! Da, tako sem si takrat predstavljal svojega polbrata.

Nič me ni ganilo, ko se je po praznikih poslavljal od doma. Skril sem se na skedenj, da mu ne bi bilo treba podati roke, pa sem se premislil in stopil za trenutek v hišo, kjer mu je mati polnila nahrbtnik.

»Ali naj mu pomagam nesti do Lošperga?« sem vprašal mater.

Mati je imela seveda objakane oči in to me je jezilo, češ, kaj se ti je treba cmeriti za njim, saj si se zadnje dni tolikokrat

ujedala nad njim in njegovim preklinjanjem in osornim, drznim vedenjem. Jaz bi šel z njim le tako, iz vljudnosti, ne, niti iz vljudnosti ne, ampak iz nekega prikritega veselja, da odhaja in da se tako iznebimo nadležneža.

»Ni treba!« me je osorno zavrnila mati.

»Srečno hodi!« sem mu dejal, mu pomolil roko in ga površno poljubil na raskavo lice, potem pa brž stekel za Uršičevo stajo, kjer so bili sosedov Tonček, mežnarjev Korl in drugi.

Šele na pomlad, ko že dolgo nismo dobili glasu od njega, sem nekega večera slišal mater glasno jokati v sosednji izbi, kjer sta spala z očetom. Nadležno mi je bilo spočetka. Najraje bi zaklical: »Ali bo mir ali ne!« kakor imajo navado poklicati odrasli. Potem pa sem se nenadoma spomnil, kako ljubezniv fant je bil Ivan, ko sem bil še dete, ki se je igralo s Šipso. Kako mehko in rožnato je bilo takrat njegovo lice, ko sem se nanj pritisnil s slinastimi usti. Kako je znal požvižgavati – kakor resničen ptič. In njegova nedeljska obleka je prijetno dišala. Nekaj hudega se je zgodilo z njim. Morda je padel. Tolikokrat sem že slišal *ta je padel* in *oni je tudi padel na fronti* in to je pomenilo, da so mrtvi. Mrtvecev pa me je bilo strah, ker so otroci v šoli pravili, da mrtveci strašijo. Ali bo tudi naš Ivan prišel strašit? Me bo ponoči potegnil za lase, ker si nisva bila več prijatelja kakor nekdanj, me bo davil in stiskal ali pa se bo nenadoma prikazal v gozdu nad Moharjevim klancem? Morda bo kolovratil po Jamškovi šumi kakor ono *krvavo stegno*, ki baje tam žlice prodaja, kakor je pravil Apačnikov Tinče v šoli. Menda jih je bilo že precej, ki niso več prišli živi iz te šume. Ko so šli skozi gozd kam po opravkih, so naenkrat zaslišali grozen glas: »Kup`te žlice, kup`te žlice,« ko pa so pogledali tja, od koder je prihajal glas, so zagledali okrvavljeno stegno, ki se je pomikalo naprej, brez trupa, brez glave, le stegno, ki je govorilo, pa ni bilo videti ust. »Kup`te žlice, kup`te žlice ... ,« in če se oni, ki se

je seveda grozno prestrašil nad prikaznijo, ni prekrizal koj v prvem trenutku in ni zmolil treh očenašev in ni obudil popolnega kesanja, je bil zmlet v sončni prah. Mraz me je stresal in ves solzen sem bil od strahu nad svojimi grehi, ki jim preti tako grozna kazen. Še dolgo se mi je sanjalo od samih strahov brez glav in brez zveličanja.

Nekaj dni pozneje je prišla karta iz Italije, češ, tu nam je dobro in zdrav sem, poljube in pozdrave Vaš Ivan.

Koj nato nam je tudi stari Ferjan v šoli pravil, da naši zmagujejo, da so daleč v notranjosti sovražnikove dežele in da bo vojne kmalu konec, česar pa mu nismo verjeli.

Zdaj nisem bil več v razredu gospodične Schneckove, ampak sem se premaknil za stopnjo višje, spet k staremu Ferjanu.

Nekoč je prišel stari Ferjan v razred nekoliko pozneje. V roki je držal časopis in ves naguban je bil v obraz.

»Otroci!« je dejal. »Še hujši časi se nam bližajo! Ljudje se puntajo! Povsod se puntajo, na Ruskem pa najbolj! Kmalu se bodo pričeli puntati tudi pri nas! Pa naj le poskusijo! Mi jim že pokažemo, mi se ne damo spuntati, mi ostanemo zvesti veri in cesarju, kaj?«

Zelo debelo smo zijali, saj nam še na misel ni prišlo, da ne bi bili zadovoljni z vero in cesarjem.

»Teleta neumna! Butlštupe! Ali ste razumeli ali ne? Po svetu odstavljajo in ubijajo cesarje in kralje, do sedaj so sicer šele enega, ruskega, ampak kakor pravijo in grozijo, pridejo tudi še vsi drugi na vrsto. Ali ne razumete, kaj to pomeni? To pomeni, da bo šlo vse k vragu, če je to res, in tudi mi vsi gremo k vragu, vse bodo pobili in iz kože dali, mene in vas in vse skupaj, če nam odstavijo in ubijejo cesarja!«

Kremžarjeva Borica, največja cmeravka v razredu, je pričela na mah silovito tuliti.

»O ti neumna gos!« se je zadrl stari Miha, videč, kaj je povzročil s svojo politično prerokbo, »kaj pa koj vreščiš? A?

Ali sem ti kaj storil, povej? Zdaj še govoriti ne bom smel več, boš koj jokala, kot da te odiram na meh. Saj nisem ničesar rekel, saj pravim le ... č e bi se zgodilo tako. No, pa saj se ne bo! Otroci, vstanite, da zapojemo cesarsko pesem!»

Ko smo odpeli, pa nam je ukazal odpreti berilo in čitati oni sestavek o klativitezih iz srednjega veka, češ, tudi v starih časih je bilo mnogo puntanja in tako bi se utegnilo še nam zgoditi. Toliko nam je ostalo od vsega pripovedovanja in razlaganja, da smo se po končanem pouku, namesto da bi kakor običajno odbežali po pouku za cerkev na trato in se tam igrali, spravili na Mrzelov zid in tam prežali na prihod enega izmed nižjih razredov. Brž ko so se otroci vsuli skozi vhodna vrata na ozko dvorišče, smo poskakali z zidu, se zakadili vanje, grabeč jih za lase in obleko, gonili čez cesto, kjer je imel onkraj potoka stari Miha Ferjan poleg svoje male bajte prazen svinjak, kamor smo pozaprli naše žrtve iz prvega in drugega razreda, kakor svojčas slavni klativitezi nič hudega sluteče popotne trgovce.

Rohneč je pridrvel stari Ferjan in zmerjaje rešil naše žrtve ječe, kar se nam je silno zabavno zdelo.

A to je bilo premalo za ves popoldan. Ponavadi smo se sešli še na Uršičevem vrtu, kjer smo si razdeljevali razne oblasti in dostojanstva; vsakemu je pripadalo mesto in čin, ki ga je lahko zahteval na podlagi svojega mesta in vpliva v naši združbi.

Marčičev Milan je bil seveda vedno papež, jaz sicer cesar, a kaj bi to napram papežu, ki je imel kot tiaro na svoji glavi strto železno vazo, ki sva mu jo morala jaz kot cesar in Uršičeva Ada kot nadškof držati pridvignjeno, ker ga je sicer preveč tiščala. Mežnarjev Korl je smel biti general, kar se mu pa po moje ni prav nič prilegalo, ker je imel krevljaste noge in na sredi hrbta v suknji veliko scefrano luknjo. Sosedov Tonček je bil gospod okrajni glavar, kar mu je bilo sicer nekoliko premalo, a vdati se je moral in takoj

oddati papežu kolajno, ki jo je doma izmaknil, da bi se z njo našemil in si dal več poudarka, kakor mu je šlo ... po rangi in šarži. Tudi Ferlinčev Cencek, oni, ki je ukradel fuksijo z loncem, ni mogel napredovati višje kot do gospoda nadučitelja, Uršičeva Milka pa je bila le mežnar in ko je šla slavnostna procesija s papežem, cesarjem, z nadškofom in drugimi imenitniki preko solatnih in peteršiljčnih gredic gospe Uršičeve, je Milka, priden in ubogljiv otrok, ki se ni čutil zapostavljenega in užaljenega, pridno klenkala z ukradenim kembljem kuhinjskega možnarja ob železni drog, ki je bil odložen v tramovju Uršičeve vrtne hišice in so ga domači hlapci zaman iskali povsod, ko bi ga bili rabili za postavljanje fižolovk.

Ponosna procesija je šla po vrtu, mežnar je pridno pritrkaval in vse bi bilo na moč slovesno, da se gospod papež ni obregnil ob presvetlega cesarja, češ, nalašč mi tiščiš tiaro na sence, namesto da bi mi nošnjo olajšal. Cesar je dejal: »Osel neumni, saj jo držim,« in ker je bila psovka osel za papeža huda žalitev, je odgovoril cesarju s krepko klofuto in naenkrat so si bili v laseh še gospod okrajni glavar, general in nadškof in tudi gospod nadučitelj je poskušal še na račun stare togote izpodmakniti cesarju nogo. Ker sta imela papež in nadškof okrog ramen pregrinjali, ki jih je Ada izmaknila s postelj svojih staršev, so se jima noge zapletle vanju in namesto slavne procesije se je kotalila po gredah in vrtnih poteh kopica razmršenih, podivjanih paglavcev, čudno našemljenih, žarečih obrazov in oči, med njimi pa razborito dekletce plavih las, gospod nadškof Uršič Ada, razdeljujoča bunke in klofute na vse strani, kamor je pač padlo. Ponižni mežnar je še nekaj časa klenkal, potem pa se mu je le zdelo nekaj sumljivo in ko je doumel zmešnjavo in pretep, je bil spet plaha Uršičeva Milka, ki se je neznansko čudila, kako sploh more otrok drugega otroka tepsti. Vsako zmerjanje in razsajanje ji je bilo muka, ki ji ona ni bila kos.

Se je nekoč zgodilo, da sta se z Ado igrali in sestra jo je prepričala, da je tele ter jo z debelo verigo priklenila k jaslim v hlevu. Razkleniti verige pa ni več mogla, Milko pa je vedno bolj rezala v vrat. Ado je postalo strah, skušala je osvoboditi žrtev, pa je le še zožila zanko. Milko je veriga drgnila in bolelo jo je, še bolj pa jo je bolelo Adino zmerjanje, ki je za nesrečo krivilo Milko. K sreči je prišel v hlev Uršičev oče, rešil svojo mlajšo hčerko in nabunkal starejšo, a udarci, ki so padali po Adinem hrbtu, so enako boleli tudi mlajšo sestro. Ne štejem si v zaslugo, da kot pobalin nisem Milke nikdar udaril ali ozmerjal, ker je tudi nihče drug nikoli ni.

Najbolj priljubljeno in moderno igro v zadnjem letu, ki sem ga predsedel na ljudskošolskih klopeh, smo imenovali *verliebt*. Nastala je kot rezultat naših opazovanj, obogatena s sklepi, ki so bili dozoreli v nas samih in ki so odražali, kakšne domneve in predstave smo imeli o zaljubljenosti sploh.

Pri prvem drevesu na šolskem dvorišču je bila domišljajska hiša, v kateri so stanovali starši z dvema sinovoma in majhnim otrokom. V hiši pri sosednjem drevesu so živeli starši z dvema hčerkama in tudi s še enim otrokom. Igra se je začela tako, da sta sinova prosila svoje starše za dovoljenje, če smeta k brivcu, hčerki pa sta prosili svoje, če smeta k šivilji. Oboji starši so radi volje ustregli svojim otrokom, ti pa so se zakadili na dvorišče in se delali, kot da se ne vidijo. Naenkrat pa so se ugledali in sinova sta pograbila vsak po eno hčerko pod pazduho ter se pričela sprehajati po dvorišču. Pogovor je stekel tako, da je na »č ... č ... č ...č« drugi odgovarjal z » ratatatata ... ratatatata ...«. Tako so nekateri izmed nas videli sprehajati se tudi mojo bivšo *ljubezen* gospodično Anico Schneck z gospodom Emilom Paschketom in tudi druga dekleta z vojaki. Videli so tudi, da se parčki, ki se sprehajajo pod roko tam pod graščinskim gozdičem ali za vodo, prav živahno pogovarjajo,

da zlasti moški z neprestanim besedičenjem rinejo v svoje spremljevalke, a ker si nismo mogli misliti, kakšne vsebine bi bilo takšno govorjenje, smo besede nadomeščali s »č ... č ... č ...« in »ratatata ...«.

Čez nekaj časa je postala zamuda njihovih starejših otrok sumljiva, zato so poslali vsak svojega mlajšega za njimi vohunit. *Frocovje*, ki je presenetljivo naglo doumelo svojo vlogo, se je prikradlo parčkoma za hrbet in se delalo, kot da vleče na uho vsako besedo. Ko se je zdelo, da je bilo slišano dovolj, sta otroka odhitela domov poročat staršem. In glej! Starši so prihrumeli z dolgimi šibami v rokah na dvorišče in pričel se je divji lov za grešnimi dušami, ki po našem mnenju nikakor niso bili upravičeni biti zaljubljeni. Ker je mogel biti oče ali mati le tak, ki je znal dobro teči, so bili delikventi kmalu ujeti in pošteno tepeni. Poklekniti so morali pred svoje starše in svečano obljubiti, da kaj podobnega nikdar več ne store, nakar so se osebe izmenjale in igra se je pričela znova, skoraj prav tako kakor v dozdevni resnosti in resničnosti našega življenja.

To leto je prineslo še nekaj neobičajno velikega ... prevrat. Naenkrat ni bilo več govorjenja o cesarju. Gospod Ante se je vrnil iz vojne in nam v šoli na dolgo in široko v visoko donečih besedah razlagal nekaj o novi državi in svobodnem soncu, česar nismo prav dobro razumeli. Toliko smo pač vedeli, da se je življenje velikega sveta, ki je poleg usode velikih, šumnih mest in daljnih neznanih krajev nosilo okrog svoje osi tudi usodo Sračjega in Sračjanov, vse drugam zavrtelo, kakor so pričakovali in slavnostno zatrjevali sračjanski in drugi javni preroki. Bili smo preotročji, da bi mnogo premišljevali o nenadni spremembi. Ta se nam je razodela šele mnogo kasneje, ko so padale bunke življenja po upornih hrbtih in ko nas je lastna onemoglost učila premišljevati, vrednotiti in primerjati občečloveške pojave.

In prav to leto naj bi se odločilo, kaj bo z menoj.

Na veliko jezo svojih staršev sem pričel siliti in prosjačiti, naj me v novem šolskem letu pošljejo v gimnazijo v bližnjem mestu. Gimnazija! Odkar sem bil nekje slišal to besedo in razumel, kaj pomeni, mi ni šla več iz misli in zvenela mi je v ušesu, vsa praznična in skrivnostna, v njej se je skrivalo vse, kar je imenitnega in na tem svetu vsega prizadevanja vrednega. Lagal bi, če bi dejal, da me je tja vleklo veselje do učenja; o pravem učenju sploh nisem imel pojma, le čital sem mnogo in sila rad, iz gole radovednosti za različnimi dogodki, ki so mi jih prikazovale knjige in iz katerih sem zvedel za življenje odraslih.

Vedel sem, da se bom moral v gimnaziji učiti latinščino in to se mi je zdelo sila imenitno. Ali ne bom vse drugačen fant, ali se mi ne bo že na zunaj poznalo, da sem nekaj izrednega, več kot moji sošolci, ki jih taka pot do veljave, ki pelje preko učenja, prav nič ne zanima? Jaz pa bi se rad šolal, pa ne zaradi šolanja samega, ampak zato, da bi bil z izobrazbo, ki bi si jo pridobil, čim pametnejši, da bi več vedel in veljal od množice drugih.

Doma so se zelo jezili. Ponujali so mi drugačen izhod.

»Počakaj še dve leti, tri, potem te damo na učiteljišče. Ali ni to lep poklic, biti učitelj? Kaj? Ti prevzetnost neumna, ti zarukani butelj! Kaj ti je naenkrat šinilo v glavo, a? Sedaj mu je že učitelj premalo imeniten poklic. Za hlapca si prebedast, pa siliš v take imenitne šole! Bi bil rad duhovnik? Še manj, seveda! Vse, kar je količkaj pametnega, prav gotovo ne. Doktor? Tudi ne! Tega na svetu še ni bilo slišati, da bi tak zarukan nebodigatreba, ki ni doma za nobeno rabo, silil v šole in povrhu še v tako imenitne šole, kamor zahajajo samo bogatini.«

Tako in podobno sta robantila oče in mati ter se zgražala nad mojo domišljavostjo.

Meni pa ni šlo drugega po glavi kot gimnazija, imenitna šola boljših ljudi, bodočih visokih gospodov, doktorjev in

profesorjev. In imeniten dečko oni, ki mu je dano zahajati v to šolo, vsaj v nižji njen razred. Srečen Robičev Gustl, ki študira sicer le za kaplana, a hodi letos že v prvo.

Za moje načrte so zvedeli tudi v šoli. To je bilo zasmehovanja in norčevanja! Sicer sem pa večji del zasmeh svojih součencev izzval in zakrivil sam, ker sem bil toliko prevzet od svoje domišljije, da sem se v šolskem zvezku pod neko pisno nalogo podpisal: »Lojze Pečoler, bodoči dijak, Sračje št. 17.«

Toda zdaj je bil vsaj opozorjen tudi naš Ante Marčič, nadučitelj v Sračjem, ki si je dajal v teh dneh mnogo posla z urejanjem domačnosti v novi državi. In glej, kdo bi si bil mislil, nadučitelj je bil na moji strani. Celo do mojega očeta je stopil ter njemu in materi dopovedoval: »Ne bodite tako oratarsko nazadnjaški (to je bil njegov najnovejši izraz) in ne odrekajte časti svoji hiši že vnaprej! Kaj bi tisto, da boste sedaj nekaj časa plačevali za fanta. To je pač treba žrtvovati za domovino, za našo novo državo, kjer bo dovolj prostora in kruha za vsakega domačega razumnika (tudi besedo razumnik je uporabljal šele zadnje čase). Premislita si in kolikor bom mogel, vama bom skušal tudi jaz pomagati.«

Moji materi je bilo sicer presneto malo žal, če je oratarsko nazadnjaška ali ne, a očeta se je Marčičeva pridiga le nekoliko prijela. Odslej sta se z materjo skoraj dnevno prepirala, kam naj me dajo: v gimnazijo ali vendarle čez kakšno leto na učiteljsko, o čemer pa sam nisem hotel ničesar slišati.

Delal sem se, kot da je vse že odločeno in govoril o tem in onem, kar me čaka v mestu in gimnaziji. Na veliko jezo svoje sestre Micike in svojih tovarišev ter vrstnikov, katerih zasmeh se me je vedno manj prijemal. V tem času se je nekega večera vrnil moj polbrat Ivan od vojakov, bogvedi, kje se je klatil dotlej. Komaj da je bil doma, že se je pričelo razpoloženje v naši hiši spet zaostrovanje. Prijaznih besed ni bilo več slišati in drug drugemu smo si bili na poti.

»Jutri greva, vpišejo te še to leto!« mi je dejal oče nekega mehkega jesenskega opoldneva, ko sem bil ravnokar prišel iz šole. »Gospod Ante je posredoval.«

Potem je šel oče v hišo k materi in slišal sem ju še razburjeno govoriti, ko sem stal kot vkopan pred hišnim pragom in so se mi misli zapletale ena v drugo. Ali naj poskočim in stečem v vas in povem vsem in vsakemu, ki ga srečam, da se je zgodilo nekaj čudovitega, neverjetnega in nadvse razveseljivega? Da me jutri ne bo več med njimi in da odtlej ne bom nikdar več običajen sračjanski fakir, ampak dijak – gimnazijec. Čudo nad čudesi!

Kje sta Uršičeva Ada in Marčičev Milan, da jima zabrusim v obraz to vest in jima vlijem pekoče zavisti v nadute misli!? Kje so sosedov Tonček, mežnarjev Korl in vsi drugi, ki so se mi imeli toliko posmehovati in rogati, ker sem si toliko želel tega, kar se mi zdaj obeta? Kje so vsi Sračjani, važni in prepirljivi, ki v svoji namišljeni veličini ne pomislijo na to, da se skoraj noben izmed njih ne bo mogel ponašati kdaj s tolikšno stopnjo izobrazbe in pameti, kakor se bom nekoč jaz? Saj premore vsa fara komaj dva doštudirana in enega bodočega kaplana, in kaj bi to v primeri z mojo bodočo pomembnostjo.

To sem jo ucvril okrog naše hiše in mimo Bajsovega vrta, za katerim sem prvega srečal sosedovega Tončka, tistega Tončka, ki me je tolikokrat po pravici in še večkrat lažno zatožil, okrogloličnega debeluharja, ki mu je bila poglavitna skrb, kako bi se ognil vsakršnemu delu.

Ves žareč sem zavpil:

»Tonček! Kaj mi daš, če ti povem nekaj imenitnega!?!«

Najraje bi bil v istem trenutku že tudi vse povedal, a vendarle me je imelo, da bi še podžgal njegovo radovednost. Pa ni bil prav nič radoveden, ker se je bil morda že naveličal mojih novic, ki se niso nikdar izkazale za bogve kako imenitne.

Prezirljivo je zamahnil z roko: »Saj nič ne veš!« in leno nadaljeval svojo pot proti ovčji staji.

Saj me je zapeklo, pa se vendar nisem dal takoj potlačiti. Pridružil sem se mu, skakal okrog njega in mahal z rokami ter pri tem zmagoslavno vpil: »Jaz pa nekaj vem, jaz pa nekaj vem, ti pa ne veš, ti pa ne veš. Ugani!«

Nekoliko sem ga le predramil, da je počasi zinil: »Saj itak vem že tri dni, da so Schneckovo zapodili in da dobimo novo učiteljico.«

»O ne, Tonček, nisem mislil tega. Nekaj lepšega vem, nekaj mnogo lepšega ...« in ker se nisem mogel več obrzdati, sem kar bruhnal iz sebe, »jutri odidem v mesto v gimnazijo, študent bom kakor Robičev Gustl.«

»Lažeš!« je hlastnil osuplo.

»Ne lažem! Res ne, Tonček, res grem. Naj me kar pri priči strela ubije, če lažem. Gospod Ante je že vse izgovoril zame v mestu in jutri zarana odrineva z očetom. Zdaj sem le še prišel po slovo!«

Vse to sem dejal mehko in brez vsake zlobe, saj sem bil tako srečen in spravljen z vsemi, odpuščajoč Tončku in vsem drugim, kar so mi kdaj nevšečnega storili, in tudi sam bi najraje prosil, naj odpuste tudi oni meni, kar sem jim kdaj krivega storil.

Tonček pa ni mogel skriti svoje nevoščljivosti. Od strani me je premeril, potem pa nalašč zaničljivo pljunil in leno razsodil: »Pa pojdi! Saj te ni škoda. Samo to ti povem, da ti ni treba hoditi nazaj v našo šolo, če te tam zapode.«

Zagorel sem od žgočega sramu in srce se mi je skrčilo v hipni prebridki bolesti. Tako torej! Iz mene je planil srd, premikastil bi ga in pretepel, mu tolkel po tistih posmehljivih ustih, ki so mi zastrupljale moje čisto veselje. A še predno sem ga mogel zgrabiti za vrat, se je bil že obrnil in stekel nazaj za plot, od koder mi je še pokazal osle in potem pri vsej svoji lenobi bliskovito izginil v hiši, ki je bila njihova in

kamor mu nisem mogel slediti.

Tiščalo me je v grlu in mi kljuvalo v prsih.

Po kaj bi še hodil po Sračjem? Kar sem izvedel od Bajsovega Tončka, bi slišal tudi od drugih. Ne marajo me, jaz pa sem verjel, da me imajo vendarle radi, kakor jih imam kljub vsemu rad tudi jaz.

In zaradi tega ponesrečenega slovesa od Sračjanov sem zvečer pred svojim odhodom bridko jokal v svoji otroški postelji, v kateri sem tisto noč zadnjič spal.

Jesensko jutro. Mati stoji na pragu, midva z očetom pa se odpravljava. Hladno je še in mati mi ovija pisan volnen šal okrog vratu, kar se mi zdi zelo odveč. Potem spregovori tudi ona, ki niti sinoči niti davi, ko mi je spravljala perilo in obleko v pleteno popotno košaro, ni zinila niti besedice.

»Lojzek, pa ponižen bodi in nikar tako mogočen kakor nekateri, ki mislijo, da je ves svet le zanje tu!«

Njen stranski pogled zadene hrbet očeta, ki se sklanja nad kletnim oknom in tam še nekaj popravlja:

»In ne kvari obutve in obleke, ki jo težko kupujemo. Zdaj pa le pojdi in ne nosi mi sramote domov.«

Njene jasne oči so nekoliko motne, ko mi z roko potegne preko lica, njene ustnice pa, ki se dotaknejo mojih, so hladne in trde kakor vedno, kadar me je poljubila, kar se je redkokdaj zgodilo.

»Glej, da ne izgubiš vseh žepnih robcev in ne potrgaš vseh nogavic. Pa čevlje si obriši v cunje in okrtači s krtačo in ne švedraj tako grdo pete, slišiš!« je še zaklicala za menoj, ki sem že stopal za očetom po cesti, ne da bi se ozrl še enkrat nazaj, ker mi je bilo le nekoliko rahlo v očeh in se ne bi bil rad cmeril.

Iz megle ob plotu šolskega vrta se je izluščila temna postava. Nadučitelj Ante. Njegova pleša s šopki sivih las ob sencih me je spominjala na netopirja, ko mi je podajal roko in stresel poduk, ki ga je bil hranil za to uro zame:

»Friss Vogel oder stirb¹ ti bo veljalo odslej, da veš. Učiti se bo treba, ne da bi kdo z bičem stal za teboj in te priganjal. Ne delaj sramote naši šoli in vrni se učen slovenski mladec, ki bo dika našemu trgu in naši učilni.«

Kaj bi odgovoril takšnemu slovesu!? Nekaj sem kimal in mrmral, potem sta se še z očetom skrivnostno pogovarjala in šla sva dalje.

Tri ure je še do vlaka. Jutranja megla se dviguje, a sonca še ni in rosa se še ne blešči. Z motnim srebrom pokrita še čaka nizka jutranja trava, da jo pomulijo mehki kravji gobci. Tam ob gozdiču je sled pastirskega ognjišča in tam blizu nekje sva z Marčičevim Milanom postavljala mlinčke in se prepirala, kaj je imenitnejše, gimnazija ali učiteljišče.

Vsekakor bo gimnazija na vso moč imenitna.

II.

Odkar sem se bil vrgel na branje, je bila moja gospodinja, gospa Stenzel, zelo nezadovoljna z menoj in nobeno izgovarjanje, češ da se učim, mi ni hasnilo. Babnica je kar vohala, katera knjiga je roman in katera slovnica, katera pa zgodbe svetega pisma stare zaveze.

Strah na sokolskem gradu je bil naslov imenitnega romana v sto in desetih zvezkih z rumenimi platnicami in strahotno uvodno sliko. Vanj sem zijal vso noč in ko mi je proti jutru omahnila trudna roka, ki je držala čtivo pred očmi, sem zbil s stola petrolejko in v stanovanju gospe Stenzel, ki je imela zelo rahlo spanje in v katerem je poleg mene bivalo še četvero gimnazijcev pubertetnih let, je nastal zjutraj ob peti uri velik kraval in škandal.

1 db.: Žri, ptič, ali umri! (nem. pregovor)
fig.: Bóri se ali propadi (druge izbire ni!)
angl.: Sink or swim!

»So a Schweinrei!«² je vpila suhljata in dolga gospa Stenzel v najvišjem diskantu, držeč z levico za svečnik, z desnico pa spodnje krilo, ki se je opletalo okrog suhih nog. Tanki repek kite, ki je bila zvita na vrhu glave, je grozeče migal in celo nočna jopica, ob vratu s čipkami ozaljšana, se mi je zdela kot oblačilo strahu na sokolskem gradu.

»Tak kmečki kramp, štorast in butast, ohne Bildung und Manieren,³ pa mi za to malenkost, ki jo plača, pobija in uničuje moje drage stvari. Prvega se mi izseliš! Človek nima drugega kot škodo in izgubo! Taka lepa lampa, pa na tleh! In petrolej si mi žgal do ranega jutra. V šoli pa ne zna ničesar, seveda, saj za študiranje tudi ne žge petroleja, aber für solche Schundromane,⁴ že sedaj začinja, ta grdoba grda, pokvarjena! Saj ne bo nič iz tebe, prav nič! Falot boš, potepuh ali capin! Schundromane lesen, das ist schon das Richtige ... pfui!«⁵

Dijaku 2. razreda državne realne gimnazije so bile namenjene te poniževalne besede, ta pridiga, ki ji ni bilo konca in v kateri se je venomer ponavljal isti refren: kmečki kramp, nič ne bo iz tebe. In namigovanje na moralno pokvarjenost, ki se razodeva v vsej moji pojavi in v vsakem mojem dejanju.

Lep in pameten res nisem bil, ampak domišljeval sem si pa, da se mi vsaj po zunanosti pozna, kako sem nekaj posebnega. Trudil sem se, da bi hodil mestno, zato sem vlekel ramo nekoliko naprej, noge pa sem v kolenih privzdigoval povsem navpično, kakor dirkalni konj. Obleko mi je sešil sračjanski krojač. Takozvane hlače *tričetrtinke*, ki segajo za eno ped nad gleženj, hlačnice ozke kakor cev in istotako okorne. Čevlje mi je dala mati narediti pri sračjanskem mojstru Klančniku. »Le velike mu napravite, ker raste.« In mi

2 (Taka) svinjarija! (Knjiž.: So eine Schweinerei!)

3 db.: brez vzgoje in manire, fig.: nekulturen, neolikan

4 ... ampak za takšne šund romane

5 Brati šund romane, ta je pa dobra ... fuj! (sramota!)

je napravil škrapete, ki so presejali mojo mero za tri številke, tako da so bile konice neprestano navzgor zavihane in sem bil takorekoč že v prvih povojnih letih oznanjevalec šimi mode. Svojega klobuka sem se še najlažje otesel, ker so tudi drugi hodili razoglavi, kar je veljalo med nami kot privilegij in mnogo sem se trudil s svojimi cunjastimi, kostanjevimi lasmi, ki sem jih smel dati striči le nekajkrat na leto, in sicer pred velikimi prazniki. Česal in gladil sem jih s čela proti temenu, jih močil z vodo in ponoči obvezoval z ruto, a vse ni nič pomagalo, griva mi je štrlela na vse strani in vedno sem bil kuštrav. Snaženje nohtov tedaj še ni bilo tako potrebno kakor danes, ker na to ni nihče polagal posebne važnosti.

Razumljivo, da moja pojava ni mogla izzvati posebnega respekta gospe Stenzel in če še od doma niso točno vsakega prvega v mesecu poslali dogovorjene hranarine in stanarine, sem dobival takoj manjše porcije in vsak opoldan me je spraševala, kaj neki mislijo doma, saj je že tretjega oziroma četrtega, denarja pa še od nikoder. Peti opoldan v mesecu pa je po navadi stal tudi na mojem prostoru pri mizi poln krožnik in kos kruha običajne velikosti.

Mesto mi takrat ni več tako ugajalo kakor leto poprej, ko sem si bil včasih v kakšni trgovini nakupil za denar, ki bi ga moral porabiti za zvezke in druge takozvane šolske potrebščine, polne žepe rožičev, ki jih v mojem Sračjem ves čas med vojno ni bilo dobiti, in se, prežvekujoč jih, važno sprehajal po ulicah in ob obrežju reke, kamor so hodili naši tovariši iz višjih razredov. Z zavistjo sem jih gledal, ko so se kretali, se prešerno smejali in posedali na drogovih, ki so obrobjali obrežje, kakor da je to najimennitnejše opravilo v božjem stvarstvu.

Ko pa sem se vrgel na branje, mi je bilo vse moje okolice prav presneto malo mar. V oni sobi sem bral vse križem, največ pa sem seveda hotel izvedeti o odnosu med ljudmi,

ki ga imenujejo ljubezen.

V neki čitanki za višje razrede srednjih šol sem staknil Finžgarjev ep Triglav in ob njem silno zastrmel nad nedopovedljivo krutostjo človeških dejanj. Zakaj je ljubila lepa planšarica mestnega učenjaka Otmarja in ne prikupnega lovca Matijčeta, ki bi bil kot nalašč zanjo? Niti malo nisem pomislil, da je usoda teh treh ljudi pisateljeva volja, da v resnici sploh ne žive in da velja moja vnema le upodobitvam fantazije in talenta. Pomiloval sem Matijčeta in se jezil nad Otmarjem kakor tudi nad planšarico, katere žalostni konec me je silno razhudil, a tudi potrl. Ali je temu svetu treba takšnih zmešnjav? Odločil sem se, da bom odslej čital le takšne romane in povesti, kjer se junaka po vseh križih in težavah, ki ogrožajo njuno ljubezen, končno poročita. Tako sem zavozil v splošni okus, ki ga ima večina običajnih uživalcev knjig, gledaliških in kinematografskih predstav: radi potočimo sentimentalno solzico ob ganljivih prizorih, se zgrozimo ob hudobnosti nekaterih zavržencev, odpuščamo skesanim in na smrtni postelji se izpovedujočim zločincem, a za nič ne odstopimo od svoje pravične zahteve, da se morajo vse te lepe in umetniške poti končati v sreči in zlatu pred oltarjem.

Ker pa knjigi ni napisano že na platnicah, kakšen je njen konec, sem se navadil koj po prvih straneh pričeti s prelistavanjem končnega poglavja, kar mi je zagrenilo marsikateri čisti užitek in me končno napeljalo na sled, da sta tudi smrt in svoboda prizadevanja vreden cilj človeške usode.

Pri naši Stenzlovki smo imeli kuharico Ano, skuštrano, klepetavo in opravljivo babnico slabih zob in rumenkaste polti, ki je nihče ni maral in ki se je vtikala v vsako stvar. Zvečer, ko smo po našem zatrjevanju opravili svoje domače naloge (kar večinoma ni bilo res, ker sem sam in še dva tovariša pisal naloge, to se pravi jih prepisoval od drugih

ali pred poukom ali pa med varonaukom, prirodopisom ali risanjem), smo smeli pri mizi čitati druge knjige, nur keine Schundromane.⁶ Ker se gospa Stenzl za slovensko literaturo ni prav nič zanimala, ji tudi nismo pustili trditi, da bi bila sploh katera slovenska knjiga šund. Takrat sem bral Cvetka Golarja Kmetske povesti. Nisem opazil, kdaj se je splazila za moj hrbet naša Ana in mi čitala preko rame. V eni teh povesti se sam vrag spravi na vasovanje k dekletu in ji nekaj trobi o rajskih jabolkah, česar najprej nisem mogel doumeti, ampak sem šele potem, ko sem prebral vso stran do konca, razumel, da je vrag vasovalec božal deklico po prsih. Pohujšljivost nemarna, kaj neki je imel od tega!?

Toda naša Ana, ki je bila v teh rečeh toliko brihtnejša, kolikor ji je drugod manjkalo, je koj zavajkala. Naglo sem zaprl knjigo, a bilo je že prepozno. Gospa Stenzel je potisnila očala na čelo, odložila nogavico, ki jo je krpala, in strogo vprašala, kaj da je.

Theo Kügelgen, tretješolec in najstarejši med nami, ni dvignil glave od svoje knjige; mar mu je bila Stenzlovka in mi vsi skupaj. Njegove motne svetle oči so skozi očala tolikokrat gledale nekam mimo nas, kot da nas sploh ni in iskale vse drugačen svet, kot je bil naš. Ostali trije pa, ki so bili vsi še novinci in prvošolci, so koj pustili svoje pisanje in pogovor, ki so ga imeli med seboj, in radovedni komaj čakali, kaj se bo zgodilo.

Ana se je razkoračila in uprla roke v boke v znak ogorčenja in svoje vzvišenosti nad menoj: »Gospa, na tega morate paziti, ta same svinjarije bere! Takih nemarnosti še jaz pri vseh svojih letih ne poznam.«

»Saj ni res,« sem tajil, »knjiga je lepa, profesor nam je naročil, da jo moramo čitati, kaj boste vi, vi neumna koza!«

Komaj da je Stenzlovka kaj slišala o pohujšanju, mi je izdrla knjigo iz rok in z Ano sta jo listali tako dolgo, da sta našli nesrečnega vruga z njegovim nerodnim laskanjem

6 samo ne šund romanov

dekletovim telesnim čarom. Saj bi bil pobegnil skozi vrata že zaradi smrkavcev, ki so prežali na obetajoči kraval, a Theo, ki se je sicer malo menil zame, me je pogledal tako zaničljivo, da sem nalašč obsedel in prenesel obe klofuti, ki mi jih je gospodinja s trdimi platnicami Golarjevih pohujšljivosti odmerila po licih.

Ko smo že ležali v posteljah, me je Theo, kar se ni še nikdar zgodilo, rahlo poklical: »Lojz!«

»Ja,« sem se oglasil hvaležno.

»Naša stara koklja je zmešana! Prismojena stara kišta! Klofut ji ne moreš vrniti, pa ji ta favš kito ukradi in pribij z žebličkom na vhodna vrata. Lahko noč!«

To sem storil šele čez dve leti. Theo pa je menda vedel, da koj pozabim krivice in me je zato preziral. Podpisal mi je sicer vse nezadostne šolske naloge, ki bi jih morala podpisati gospa Stenzel, čemur sem se raje izognil. Theo je podpisal Josephine Stenzel natanko tako kot ona sama, Josefine v kurentni in Stenzel v latinski pisavi s kratkim zaključnim repkom na l-ju. Govoril pa ni z menoj nikoli tako neprisiljeno, kakor govore tovariši med seboj, a ga tudi sicer nisem videl prisrčnega z nikomer, razen s sošolko Rudo Čerče, čudnim dekletom iz mojega razreda.

Ruda je bila drobna in sloka, smešna svetla kita ji je bingljala v hrbet in njen obraz ni bil prav nič dekliški. Ne bi mogel reči, kaj je bilo na njej, saj je bila precej brihtna in zelo tovariška, a bilo je nekaj, kar je odbijalo.

Ruda in Theo sta skupaj hodila iz šole, menda jo je Theo že kar pred vrati čakal, a ko so Rudo v našem razredu na mojo pobudo nekoč zaradi tega zbadali, je napadla nerodne šaljivce kar s pestmi in izbila sošolcu Kramarju, ki jo je prvi podražil, zob. Od tedaj naprej smo jo klicali Napoleon in je nismo več hoteli s seboj jemati na nogometno igrišče, kar jo je zelo jezilo.

Tudi profesorji je niso marali, zlasti nališpani in strogi

gospod Karl Modrijan, profesor matematike in fizike, se je ob vsaki priliki ob njo spotaknil.

V tretjem razredu sem se bil že navadil šole, kakor se navadiš neizbežnega zla. Koj prve dni po začetku pouka, ko je zatonilo za menoj Sračje, sem zahajal v šolo z mržnjo in vsako jutro z istim nejevoljnim vzdihom, da bo treba spet preždeti pet ur v nezanimivi učilnici in poslušati ter odgovarjati vznevoljenim in vsega sitim profesorjem, ki jih je komaj četrtnina, po mojem mnenju, vrednih, da sploh žive.

Ko vstopim v razred, so po klopeh običajni jutranji razgovori, ki se sučejo okrog profesorjev in šole, o nogometnem golmanu ali najnovejšem športnem rekordu, okrog knjig, ki so jih čitali, in pri nekateri še vedno o minulih počitnicah. Kramar, ki je edini med nami Ljubljančan, razlaga o imenitnih znancih, ki so zahajali v njihovo hišo: kaj je kateri izmed teh kdaj imenitnega storil in drugi posrečenega dejal. Njegov oče je namreč univerzitetni profesor in naši *profaksi* so kljub njegovi veliki drznosti zelo popustljivi napram njemu in ga vedno posvare s spoštljivim dostavkom: »Če bi to zvedel vaš gospod oče ...«, medtem ko so naši roditelji navadni starši, za katere je vseeno, če kaj zvedo ali ne, ker njih žalost, skrb ali togota naše gospode profesorje nič ne brigajo.

Ko zlagam knjige pod klop, me skrbi, ker nimam matematične naloge. Kdo jo ima? Veselič in Pajčič že ne, jo ravno prepisujeta od Kodra. Pridružim se jima še jaz, a komaj prepisem drugo do polovice, že zvoni. Naglo nakracam še nekaj števil, črta in nastavek tretje in četrte naloge, pa že stoji tudi Modrijan v razredu in komaj se še neopaženo izmuznem na svoj prostor.

Modrijan ima nekaj čez trideset let, visok je, elegantno oblečen, plavolas in dokaj čeden v lice. Med dijaki se govori, da zahaja le v bogate hiše, kjer so za možitev godne hčerke in kjer takim kavalirjem radi strežejo. Pravijo tudi, da je sin zelo revnih kočarjev in se za svojce sploh ne zmeni.

V višjih razredih je baje z dekleti iz uglednejših družin še kolikor toliko dostojen, s fanti pa brez izjeme zelo zadirčen in posmehljiv.

Ko ugotovi manjkajoče, vzame svojo zlato uro iz žepa, jo položi predse na kateder in odpre notes.

»Gruntner, Zajšek, Kociper!«

Nikoli ne kliče po abecednem redu, ampak kolikor mogoče pomešano, da se vsak trese in čaka, katero ime bodo izoblikovala njegova ozka, posmehljiva usta.

Z dolgo belo roko si pogladi obrito podolgovato lice in prezirljivo pogleduje zvezke z nalogami, ki so mu jih predložili današnji trije mučeniki. Bog ve, če ima Kociper sploh kaj naloge!? Pred poukom je ni pisal. Morda pa se je sinoči vendarle splašil in jo naredil, saj stanuje v dijaškem domu, čeprav to ne jamči, da bi bili gojenci zavoda boljši dijaki od ostalih. Zajšek prav gotovo nič ne zna, saj že gleda tako splašeno, da bog pomagaj. No, mu bo že Gruntner pomagal, ko se bo Modrijan v oknu ogledoval.

»Prekleta svinjarija, lump, ordinarno prase, vi, Zajšek!« se zareži Modrijan izpod čela in izza stisnjenih zob. Naše oči, ki so doslej opazovale Modrijana in njegove žrtve, se pobesijo in zastrme v klop, v tla ali v kot pri vratih. Zajšek zardeva, Kociper pobledeva, le Gruntner mirno gleda preko Modrijanove glave v okno, kjer ni videti drugega kot vrh kostanja, v katerem se igrajo oktobrski sončni žarki.

»To prase je pisalo nalogo tik pred začetkom pouka. Ko bi ta lump vsaj prav prepisoval! K nastavku druge naloge piše račun četrte. Temu je bila kriva naglica, kaj? Jaz ti že pokažem, mrcina! Marš!«

Zajšek požira, vzame svoj zvezek in zropota v klop.

V najhujši naglici sem ravnokar končal s prepisovanjem. Tolažim se, da me danes gotovo ne bo vprašal, ker me je prejšnjo uro. Saj samo zato nisem napravil naloge. Saj vendar mora vedeti, da se noben študent, ki je bil prejšnjo

uro *vprašan*, za prihodnjo posebno skrbno ne pripravi. Geometrije hvala bogu ni! Te sploh ne znam. Sicer pa se mi tudi o zadnjih aritmetičnih nalogah niti ne sanja – v naglici sem jih prepisal, a ne vem, kaj sem pisal.

»Pečolar Lojzek!« zakliče znenada, ko smehljaje lista po notesu in se hudomušno ozira po razredu.

Lojzek! Še ta nesramni posmeh po vrhu. Danes me bo dobil! Zagotovo bom letel v klop z enakimi pridevki odslovljen kot Zajšek! Stiskal me bo in zviljal. Danes samo še Rude manjka pred tablo, pa bo polom popoln.

»Vi, Hanzek, Štefek, Pepek, Franček, a ja, ja, vi ste Lojzek, no, vi Lojzek, hlače si spustite nekoliko nižje in doma recite, naj vam jih vsaj vsake tri mesece pošteno zlikajo, skrtučite si jih lahko pa sami! Kako se nemarno oblači, ta zanikrna bagaža! No, kaj je, si ne morete hlač obleči tako, da vam bodo segle vsaj do čevljev?!«

V isti sapi me ošteva in pregleduje zvezek z mojo nalogo, se ozira vame in v moje tričetrtinke, ki jih pod nobenim pogojem ne morem spustiti nižje, ker že itak visijo na skrajnem, še mogočem koncu hrbta.

»Kociper, Kociiiiiiper, krasna je ta vaša naloga. Seveda je prepisana, toda v redu in pravilno prepisana. Sedaj pa pokažite, če ste pri tem prepisovanju kaj profitirali! Pišite!«

Narekuje mu dolg nastavek. Takšnega še nismo reševali niti iz knjige niti imeli za domačo nalogo. Obupano pogledam Gruntnerja, ki mi zelo rahlo prikima, češ, znam. Kociper seveda nima pojma, niti od daleč se mu ne svita. Hoče pa pridobiti na času, zato poišče ravnilo in silovito potegne črto pod nastavek, potem glasno ponovi, kar je napisal, in prične:

»Ta račun je algebraičen račun, da, je nakazano algebraično seštevanje in množenje, ki ga rešimo tako, da odpravimo najprej oklepaje ...« in mu zmanjka, pogleda najprej Gruntnerja, ki šepeta tako tiho, da ni mogoče razumeti, tudi Vavpot

in Kramar kažeta nekaj iz klopi, a Kociper ne more razumeti in jaz tudi ne. Zato prične Kociper znova: »Ko pa odpravimo oklepaje, ugotovimo najprej ...«

»Kaj bi se tu delal važnega, baraba, idiot, slepar, marš!« se zadere Modrijan in ves se stresem, ker vem, da je sedaj vrsta na meni, da ne znam ničesar in da me bo odslej naprej Modrijan preganjal, dokler me bo imel krempljih.

»Gruntner, naprej!« veli Modrijan in pljune nekam zaničljivo pod okno.

Pluvati še zna, kljub svoji veliki maniri! si mislim in čakam, da bo poklical še tretjega, ko že zarenči: »Rudica Čerče!«

Gruntner že računa in piše, polglasno mrmra in se ne zmeni za Modrijanovo čvekanje.

»No, vi, zorna deklica, Efika, Žefika, Zalika, Malika ali kako vam je že ime, aha, Ruda, Rudica, Rudolfina Čerče. Koliko gumbov vam danes manjka na bluzi? Menda hočete že danes popoldne na Gaurisankar, kakor si usojam soditi po vaši obutvi?«

Ruda pogleda svoje okovane čevlje in stisne ustnice. Plava griva, ki jo nosi od pričetka letošnjega šolskega leta ostrizeno do ušes, ji sili v oči.

»So ein Mädel, nein, so Etwas!«⁷ zamrmra Modrijan in zmaje nevoljno svojo baronsko lobanjo, »vi, zorna Rudica, bi bili najbolje storili, ako bi se dali angažirati za planinskega pastirja, ne pa da silite v šole. Na planini ni tako *haklih*, če imate poflekano krilo in bluzo brez gumbov! Kakšno dekle!? No ja, mene se ne tiče!«

To ima Ruda v zahvalo, ker Modrijana opravičuje.

»Ah, saj ni tak!« nam pridiga že od lani, ko smo ga komaj spoznali in je že začel rohneti nad nami. »Kultiviran človek je (besedo kultiviran je Ruda pobrala iz nemških romanov, ki jih čita cele noči), mi pa le priznajmo, da smo več ali manj divjaki. Saj nam hoče le dobro, če zahteva, da si očistimo zobe in umivamo roke. Nervozen je, zato se toliko dere, a

7 Takšno dekle, ne, kaj takega!

tudi mi mu nagajamo in nekateri so res od sile zabiti. Ko se ga navadimo, ga bomo imeli še raje od Hanjška!«

Tako in enako nam je govorila Ruda, če smo imenovali Modrijana svinja, hijena, šimpanz ali ponorela žirafa.

»Oho, Gruntner, kar tako po tihem ste zmazali to svojo rajtengo, pravilno, toda prihodnjič glasno, prosim! Zgini! Holt! Zbriši vse, nastavek pusti! Tako, sedaj pa vidva, gospod Žefek, aha, Lojzek Pečolar, pričnite še enkrat, sedaj pa glasno! Ja, Gruntner, matematiko zna moj dečko, le tiha voda je, tiha vodica, ki globoke jame dela. No, gospod Lojzek, kaj bomo napravili sedaj? Ali vas pohrustam za malo južino? Petnajst takih, kakor ste vi, seveda samo glede matematike mišljeno! No? Ali bo kaj? Kako? Le glasno!«

Modrijan se je bil uračunal. Še predno je bil Gruntner zbrisal, se mi je približno posrečilo s pogledom ujeti rešitev naloge, prvo vrsto pa sem imel vso v glavi. Zato sem dokaj mirno pričel in komaj sem skončal prvo vrstico, je pogledal na uro in ukazal: »No, Rudica, zdaj pa vi naprejš!«

In čudo! Tudi Ruda, ki se ji prav tako o nalogi najbrž ni mnogo svitalo, preden jo je Gruntner napisal na tablo, je nadaljevala dokaj gladko. Naenkrat pa se ji je ustavilo. Pričela je jecljati, grbančiti čelo in se delati, kakor da se ne more brž spomniti, kakšen je pravilen nadaljnji potek računske operacije.

»No, Lojzek, pa vi pomagajte!« me je Modrijan prijazno povabil in verjamem, da me s temi besedami niti ni hotel pičiti, ampak da je bil v resnici prepričan, da nas to pot ne bo ujel. Morda je celo mislil, da se je o meni zmotil in da nisem takšen, kakor me je sodil: da se ne bi pripravil, ker sem bil prejšnjo uro že eksaminiran. O Rudi si najbrž ni delal nikakršnih očitkov, ker je nikoli ni maral in kogar ni maral, temu pač ni mogel biti pravičen. Zdaj pa se je obetal polom: ko me bo razkrinkal, bo meni in vsemu razredu očital, da smo rojeni gaunerji, faloti in goljufi in da je lahko

naše matere sram, ker so nas takšne rodile.

» Drrrrrrrr« je zapel zvonec in vseh muk je bilo konec. Kljub vsemu sem še prijel kredo in stopil k tabli, kakor bi hotel nadaljevati.

»Dobro, Pečolar, le pustite, no, gospodičnica, oziroma gospod, saj ste raje gospod nego gospodična, kaj, Rudolfina Čerče, ne znate? Znate ali ne znate?«

»Saj ...« davi Ruda iz sebe, gleda v tla, se silno sramuje in jezi. Vedno znova se najdejo ljudje, ki govore z njo na tak način, s takim izrazom na licu, v očeh in okrog ust, s takim malomarnim in omalovažujočim glasom, da se ji zdi, kot da je vsa umazana, razmršena in poteptana, prava ničvrednica. In ko gre v klop, osramočena in ponižana, se ji bleščita v očeh srd in sovraštvo, ostro kakor svetel nož. Do vseh nas.

Kaj se meni gospod profesor Modrijan za ponižanje in življenje Rudolfine Čerče, kaj za sovraštvo in srd svojih učencev, kaj šele za njih rast in morebitni cvet! Nejevoljno pobere svojo uro in knjigo, prezirljivo odkima stoječim vrstam in odide iz razreda po svojih poteh in v zavesti, da je ravnokar minula ura spet ena onih, ki mu jih tako po krivici nalaga neka bedasta usoda.

Ruda sedi v klopi in gleda po svojem zvezku. Nihče se ji ne približa. Dekleta, četvero jih je z njo vred v razredu, ji privoščijo blamažo, ker jim ni in jim ne more biti nikdar prava ženska tovarišica. Fantje ne morejo ali ne znajo najti besede ali kretnje, ki bi izravnala mučnost Modrijanovih zafrkancij, ki pač sikajo na to, da Ruda ni dekle kakor druge, ampak da bi sama najraje bila in tudi morala biti fant, da bi bilo z njo vse v redu kakor pri vseh, ki jih srečavamo v življenju. Sam sem se raje umaknil iz njene bližine, čeprav je nisem niti sovražil niti preziral.

Sicer pa sem po vsaki taki uri, če sem kateremu izmed profesorjev *ušel* iz zagate, bil nad samim seboj in nad svojo srečo preveč navdušen, da bi se mogel meniti za nezgode

drugih.

Prva kratka pavza mnogim le prekmalu mine in kljub občudovanja vredni naglici ne morejo končati s prepisovanjem za poznejšo latinščino in francoščino.

Koj ko zvonec odbrni, vstopi Hanjšek. Slovenščina! Ker je tudi razrednik, prične z nauki in opombami, opominja, svari in prerokuje neslavne dni. Debel je, okrogel in rdeč v lica, živahnih kretenj in drobnih oči za staromodnim ščipalnikom. Hanjšku tudi Kramarjev univerzitetnoprofesorški oče ne zapira sape, ampak nahruli ga – Kramarja namreč – kakor vsakega drugega.

Beremo Aškerčev Mejnik. Prvi čita Bogomir Pivka, odličnjak, slok in tih, marljiv in ubogljiv. Čita razločno, mirno in z lahno enoličnim poudarkom, kakor da bi po ukazu bral svojemu očetu nedeljski časopis. Potem pokliče Hanjšek mene. Trudim se, da bi čital tako, kakor čutim, da bi moralo biti, pa ne znam. Moje besede so trde, naglasi ne zvene pristno, manjka jim zvoka in barve. Kako čedno je bil v pretekli uri isto bral Hanjšek sam. Tako mehko je bral, nič ni pretiraval, nič obledil kakor Pivka in kakor igraje posnemal Martina in rajnkega soseda.

»Ruda Čerče!«

Sedaj pa bo nekaj! To je Rudina terna! Že s prvimi besedami pobaše Ruda vse odličnjake v malho.

»Sejem bil je živ. Prodal i on je Lahom tam par volov, v pozni, temni noči ... sam ... gre domov ...«

Kakor da bi poslušal Hanjška samega. Kako jo tudi gleda iznad svojega pokvečenega ščipalnika, napol resno, napol šegavo. Kolikokrat jo mora ozmerjati, ker se vsi profesorji pritožujejo, kako je zanikrna, glasna, lena, divja in predrzna. Ob konferencah ji mora groziti s popolnim polomom, a vse slovenske šolske in domače naloge ji reduje z najboljšim redom in vsi vemo, da to tudi zasluži in da jo ima Hanjšek rad, čeprav jo zmerja.

Seveda! Ko konča s pesmico, jo izprašuje o Aškercu in ona zna vse, kratkomalo vse. Vse ve, kar je Hanjšek o Aškercu pravil in sama še nekaj dodaja, kar je čitala bogvedi v kateri knjigi in Hanjšek kima, kima in ji reče takole igraje, ko konča:

»Ja, ja, Ruda, če boste le hoteli, bo iz vas še osebnost!«

Preneumno! Kaj bo takšna nora baba *osebnost*?! Jeza me prime ob takem Hanjškovem govorjenju in zavist me davi, bridka zavist, da ne reče tega meni, ki bom nekoč vsaj tako pomembna *osebnost* kakor on sam.

Za Hanjškom pride profesor Čeferin. Dolgočasen je njegov obraz in dolgočasna je francoščina, v kateri nas on poučuje. Ura njegovega pouka leze in polzi tako počasi in leno, kakor da bi jo polž vlekel v strm klanec.

Nestrpni in sitni dočakamo tretjo pavzo in ko končno zabrni zvonec, se ljubi Čeferin zaman upira naši nestrpnosti. Njegov klic *mir* se izgubi v podrsavanju nog in tudi njegov jezav odhod nas ne boli. Naveličani smo sedenja in poslušanja, vsi bi radi zagrizli v jabolko, kruh ali žemljo, se zagnali po hodniku na dvorišče, se razgibali, pogovorili med seboj, si oddahnili od zehanja in morečega mečkanja pred tablo. Zato jo uberemo klepetavi in razposajeni na dvorišče, kjer je dovolj veselega trušča in polno kratkočasje lepega jesenskega predpoldneva.

Dvorišče je polno fantov, le tam v mirnem sončnem kotu stoji kopica študentk. In prav tja, kjer se nagajivi sončni žarek pase na plavolasih, kostanjevih in črnih kodrih ter kitah, uhajajo premnogi pogledi. Le skupina višješolcev si lasti pravico, da se kratkomalo ustavi pri naših tovarišicah, se z njimi šali in živahno pogovarja. Vsi drugi pa le od daleč gledamo na to početje.

Seveda so fantje zaljubljeni, smejo pa biti zaljubljeni le višješolci, ti, ki nosijo zavidanja vredne kravate, nekateri celo črne pesniške pentlje in ki se jim skrbno negovane frizure

podajo vse drugače, kakor pa na primer meni moje cunjaste frfole, ki jih kljub večnemu česanju in močenju z vodo ne morem zlikati tako, da bi bile vredne deklinškega pogleda.

Imeniten je že petošolec. Premore že nekaj skrivnostne veljave, ki jih obdaja, in dekleta se že zanimajo zanj. Kaj pa obdaja nas tretješolce in zlasti mene, Lojzeta Pečolarja iz Sračjega, a? Neki neodpravljeni duh po stari obleki, cestnem prahu in mišji nesnagi, ki se drži vsakega nedoraslega.

Med študenti šušljajo, da je Kolar iz osme zaročen s šestošolko Milico Černjakovo. Zaročen! To se pravi, da jo bo poročil, da se bo z njo oženil. Srečal sem ju že nekajkrat na cesti – Milica ga je držala pod roko.

Sila neznatnega se počutim, ko žvečim svoj mestni pekovski kruh brez onega močnega okusa po kmečkem kvasu, ki daje kruhu značaj. Prigrizujem jabolko, da osvežim vsaj v ustih spomin na okus sočne kmečke hrane, kakršne sem bil vajen doma. Mojo mater bi bilo sram tako pičlo zabeliti krompir, kakor to dela Stenzlovka in vse njene plehke mestne omake niso vredne ene poštene žlice na kisli smetani z ocvirki pripravljenih kislih kumar k pretlačenemu krompirju, kar je kot obilno večerjo na domačo mizo postavljala mati ob poletnih večerih za družino in plevice.

Zdaj kopljejo doma krompir in stiskajo sadjevec. Mežnarjev Korl in Bajsov Tone že paseta, rabutata naša jabolka in se nacejata z Robičevim tepkovcem, jaz pa se prav zdaj bojim naslednje šolske ure, najbolj pa zadnje – nič več nisem dobro pripravljen dijak. Zanimata me le zgodovina in slovensko slovstvo, vse drugo je puščoba.

Zvoni!

Že spet ne znam latinskih besed in že spet je tega kriva moja lenoba, zaradi katere sem v zadnjih mesecih druge in prvih mesecih tretje šole že večkrat prepozno žaloval za lahkomiselnostjo zapravljenim časom. Kako sem moral prositi srakasto gospodinjo, da mi je podpisovala nezadostne pod

nalogami in na opominskih listih, ne da bi o tem obveščala starše. Kako sem bil neumen! Če bi pisarila domov, bi me takoj vzeli iz šole, ona pa bi izgubila redno plačujočega oskrbovanca. Na to takrat nisem pomislil, sicer bi se z njo zastran tega drugače pogajal.

Komaj smo v razredu, že pridrvi dr. Franjo Aberšek, latinec, ki hodi z nami že od prve. Po uvodnih ugotovitvah divje poškili izza očal po razredu in črnkaste kocine na bradi se mu naježe od lovske strasti. Prvo leto, ko je bil še suplent, je bil nekaj časa potrpežljiv in angelsko mehak, lani pa se je poročil in sedaj je ves divji.

»Persuadere, persuasi ... occurrere, ocozum ... nitor, utor ...«⁸ se lušči počasi iz tretješolske učenosti in dr. Aberšek vrta in sili, kakor da gre za njegovo osebno srečo in za njegov osebni uspeh. Vleče, vleče iz nas nepravilne latinske glagole kakor kmetič upornega junca iz hleva.

»Confligo, conflagere, conflisi ...«⁹ blekne Juhart.

»Živina zabita! Ignorant! Con-fli-si¹⁰ ... da se svet ne podre nad tolikšno ignoranco! Zanikrna mrha! Marš v klop! Idiot!«

In tako je šlo nekaj časa, potem pa se je namrdnil in velel na kratko:

»Odprite vadnico! Prevajajte, Kociper!«

Včasih nas je tikal, včasih vikal, v jezi pa je tikaje zmerjal vse od kraja, razen Kramarja, ki ga je sploh puščal v nemar.

Ravno Kociper! Za njim sem po navadi na vrsti jaz. Naglo pregledam nekaj naslednjih stavkov, jih primerjam z idiotsko slabo preparacijo, ki sem jo prepisal z vsemi bedastimi

8 prepričati, sem prepričal ... hiteti nasproti (srečati), hitel nasproti (srečal) [pravilno: occursum] opiram se na (kaj), uporabljam (izkoriščam) [osnovne oblike lat. nepr. glagolov]

9 trčim ob drugega (prepiram se), trčiti ob drugega (prepirati se), prepiral sem se [pravilno: conflixi; odtod: konflikt]

10 prepiral sem se [pravilno: con-fli-xi]

napakami vred in poskušam vsaj nekaj obdržati v spominu, ko že zahrešči nejevoljen in resigniran glas:

»Pečolar!«

Ali je opazil, da me je strah in da sem ravnokar vneto brskal po slovarju, ker mi v malomarno prepisanem prevodu manjka kar dvoje važnih besed?

»Peti stavek!«

O ti mrha mrhasta! Kar tri stavke je preskočil in izbral onega, ki ga še prav nič nisem pogledal. Le megleno se spominjam tistega, kar sem prepisoval. Prečitam slovensko besedilo in škilim preko knjige v odprt zvezek, a njegova velika, z lahkim črnkastim puhom porasla roka že seže po njem in prvi izbruh že visi nad mojo grešno butico.

»Fuj, Pečolar, trikrat fuj! Tako se prelevi nadarjen dečko v ničvrednega fičfiriča! Fuj, kakšen je ta prevod! Vse narobe, sam nesmisel, sama zanikrna packarija, toliko, da je naloga za silo napravljena! Holt! Naloga! Ti mi še sploh nisi oddal zvezka zadnje nezadostne šolske naloge! Kje je?«

»Doma sem ga pozabil!« se odzovem bojzljivo in potuhnjeno.

»Doma? Ali ga je gospodinja podpisala? Najbrž ne. Takoj ponj! Marš! Ne! Najprej prevajaj peti stavek, potem pa po zvezek! Ne boš me tako poceni goljufal, moj dragi! Podpis pa mora biti pristen, razumeš!?«

»Themistocles Graecibus, ne, Graecos, ne, graecis persuasit, ut ligneis muribus, ne, muris ...«¹¹ Za božjo voljo, kaj je spet *braniti se*? Veselič sicer nekaj prišepetava, a nikakor ga ne morem razumeti, nekaj z *de* je. Kako?

»No, le tako naprej, *muribus*, seveda in ... no, boš vendar vedel, kaj se pravi *braniti se*, to vedo že v prvi šoli, saj to

11 Temistokles je prepričal Grkom, ne, Grke, ne, grškim, naj z lesenimi zidami, ne, zidovi ...

[Učenec se lovi, ker ne pozna pravilne sklanjatve samostalnikov. Pravilna oblika instr. pl. od »murus« (zid) je »muris« (z zidovi); »muribus« je napačna oblika.]

si ti nekoč že znal! Sedi, mrha zanikrna, defendo¹² ne znaš več! Ne – marš domov po zvezek in če mi ga ne prineseš takega, kot mora biti, sfrčiš iz šole, ti mrha!»

Nekaj korakov stečem po ulici, a kmalu me premaga brezbriznost in nekaj uporne trme. Svoje okorne noge prestavljam vedno počasneje in se končno prav po lenuharsko vlečem ob hišah do stanovanja naše ljube gospe Stenzel.

Pozabil sem prositi Theota, da mi ponaredi Stenzlovkin podpis pod nezadostno latinsko nalogo. Ali naj se izgovorim, da je stanovanje zaklenjeno in da gospodinje ni doma? Kdo bi mi verjel, ko gre ura že na pol dvanajsto in so vse dijaške gospodinje zaposlene s pripravami za kosilo?! Če mu pridem pred oči s takim izgovorom, ga morda tako razkurim, da me zapodi takoj nazaj in sicer v spremstvu našega šolskega sluga, njega pa si ne upam prositi, da bi lagal zame. Naš sluga je gospod in od samega študentskega prilizovanja bolj nadut kot sam gospod direktor.

Ta Aberšek? Kaj se mu je bilo treba ženiti, če zdaj od tega nima nič drugega kot neprestano slabo voljo? Oženjeni profesorji so sploh večinoma sitni, samski so mnogo prizanesljivejši, razen Modrijana, ki pa sploh ni človek.

Zoprno je včasih življenje in edinole kak zaplankan sračjanski paglavec – kakršen sem bil sam včasih – si predstavlja študentsko življenje obdano od prikupnega bleska bodočega pripadnika fine gospode. Kakor da bi učenost kar sama v glavo letela, mimogrede med spanjem ali sprehajanjem po mestnih ulicah.

Za sprehod po širokih cestah je treba lepe obleke, kakršne imajo mimoidoči, površnike iz mehkega, gladko padajočega modnega blaga in zavidanja vredne klobuke, sijoče svilene kravate in brezhibne srajce ... jaz pa sem oguljen, pomečkan in siromašen, moja srajca je iz kambrika, slabo ukrojena in kravate imam le tri, vse tri cunjaste, črevaste vrvi!

12 Branim (se).

Na trgu, ki ga moram preriniti, je še vedno živahno vrvenje. Špeharji iz okolice, prepasani s temno modrimi predpasniki, s šilastimi, žametnimi klobuki na debelih, skrbno počesanih glavah in z murnčkom v levem uhlju, so pripeljali prašiče na prodaj. Na kmečkih vozovih, ki zapirajo trg po vsej širini, se ponujajo zaklana, očiščena in razparana svinjska trupla. *Iter, vel in fel, cadaver tudi mel*¹³, mi šine po spominu med vabljivo predstavo svinjska pečenka z rdečim, prisiljenim zeljem in slanim krompirjem na domači mizi. A takoj sem spet sredi šolskih skrbi.

Prekleta latinščina, matematika, vsa šola z Abrškom in Modrijanom, Stenzlovko in zvezkom vred.

»Na, was ist Schon wieder?«¹⁴ me sprejme Stenzlovka, ko poskusim neopažen šiniti mimo kuhinje v našo kasarno.

»A nix,« odvrnem malomarno, poiščem zvezek in ga takoj spet skrijem, ker me baba nezaupljivo opazuje in se sploh ne misli ganiti od vrat. Bi jo prosil, da mi podpiše? Še vedno stoji med podboji in me opazuje, kakor da kradem. Le zakaj nisem poprosil Theota? Moja prekleta malomarnost in nerazumljiva muhavost usode, ki me ima na piki kakor nobenega drugega.

Končno vzamem z zvezkom še nekaj knjig, svinčnik in iz risalne mape še mimogrede kos prozornega papirja in hajdi s plenom v temno stranišče, kjer se mi v silnem nemiru vendarle posreči za silo prekopirati *Josefine Stenzel*.

Napol olajšan, napol stiskan od strahu jo odkurim nazaj v šolo, a z vsakim korakom zmaguje strah, da bo Aberšek potvorbo prepoznal.

Ko vstopim v razred, mi srce razbija tik pod vratom, a

13 iter (pot), ver (pomlad), fel (žolč), cadaver (truplo), mel (med, strd) ... [Ti samostalniki in še nekateri drugi so glede na spol izjeme mešane konzonantne sklanjatve. So sr. spola, medtem ko je večina sam. tega razreda m. spola. Da bi se dijaki lažje zapomnili izjeme, so se jih morali naučiti v obliki verzov z rimami.]

14 No, kaj je že spet? Ah nič [Knjiž.: A nichts]

Aberšek površno ošine podpis, potem z zaničljivim pogledom še mene in vrže zvezek na mizo k drugim. S skrivnim, globokim oddihljajem se zlekнем v klop. Spet sem jo odnesel! Ne, ne, ne – tako ne gre naprej! Poboljšal se bom, takoj sedaj, že danes popoldne se bom učil in nezadostnih sploh ne bo več!

Poln hvaležnosti do naklonjene usode ujamem še tik pred koncem ure drugi cvek – Aberšek me je nenadno poklical, da bi odgovoril za Zajška, ki spet ni znal. Saj bi odgovoril, če bi le vedel, kaj je vprašal. A to je zadnji cvek! Po kosilu itak pričnem novo življenje!

Po kratki pavzi, ki je vsa prežeta s študentovskimi željami po topli jedi, se prične zadnja ura dnevnega pouka. Zvonovi cerkva so utihnili, zamrl je zadnji zvok tovarniške sirene, ob tej uri se vsem ljudem zrahljajo skrbi in sitnosti dneva ob polnem krožniku, nas pa še čaka dolga, dolga ura od poldne do ene.

Lačni obrazi, utrujeni in naveličani, topli in nejevoljni pogledi, siten profesor, poččkana knjiga, muha na steni, počasi polzeči čas kakor v kolodvorski čakalnici.

Dremlje se mi in da bi se predramil, se zagledam v Modrijanovo kravato. Lepa je. Svilena, modro progasta in krasno pristoja skrbno zlikani temno sivi obleki. Stari Hanjšek nosi zanikarno in starokopitno *regato*, ki se pripne na ovratniški gumb.

»Zajšek!« zalaja Modrijan besno.

Že spet ubogi Zajšek, ki je danes že ves izčrpan in gleda v Modrijana tako proseče tam pred tablo, kakor vernik v oltar. Ali Modrijan res noče opaziti teh prosečih oči?

V meni pa je boj. Oni novopečeni farizej Lojze, ki se bo popoldne učil, pravi: *Prav mu je, Zajšku! Uči naj se, če hoče biti študent!* Moj drugi jaz pa, ki ravno tako težko prenaša šolsko moro kakor bratec Zajšek, prosi zanj neko neznanu, oddaljeno Usodo: Prizanesi! Pričaraj Modrijanu kolero pod

kožo, galopirajočo jetiko, črno kugo, garje ali še katero izmed najhujših, najbolj kužnih boleznih, trešči ga v vražjih mukah v pekel, meni in Zajšku pa daj, da bova vse znala, nosila lepe kravate in se postavljala z zlatimi urami.

Zajšek pojecljava, se poti in sramuje, nakodrana griva mu leze v oči in vročina mu rine v senci, ker se ne more in ne more prikopati do zadovoljivega odgovarjanja. Oh, če bi mu Modrijan le malo pomagal, saj se mu pozna, da se je nekoliko učil, a premalo je, toda Modrijan ne zine niti besedice, le v mrtvaški tišini preži na Zajškove borne, stokajoče besede in zloge, ki jih ta davi vedno počasneje, vedno bolj zmešano in nesmiselno, dokler končno ne umolkne ves poten, zmeden in poparjen.

»Prasec leni, beštija umazana – zgini mi izpred oči! Tako odgovarjanje, pfuj! Es ist zum Kotzen!«¹⁵

Aha! To je spet nekaj vzvišeno prezirljivega: *zum kotzen*. Modrijan ima neko višjo nemščino, ki je mi navadni Štajerci ne razumemo vedno, zato se tudi to pot sklonim preko klopi in povprašam Rudo, ki čita mnogo nemškega šunda in pozna vse te krilatice, kaj neki pomeni.

»Za kozlat mu je, če nas vidi!« odgovori Ruda zelo jezna in tudi mene vzdigne ta poklon. Ali ta dedec ni bil v mladih letih nikdar *sredstvo za pospeševanje bruhanja* svojim profesorjem in drugim mestnim ljudem, ki jih je nadlegoval s svojo težnjo postati velik gospod, ko je bil prav tak smrdljiv Nikdo kot mi?

Zajšek se usede in obsedi s sklonjeno glavo in gleda izpod čela, kakor da bi hotel ubijati. Modrijan se je umiril, zazeha in prične dolgovezno čenčati nekaj o škripcih: teža, breme itd. in računati na tablo, kar si moramo zapisovati v zvezke.

Pišemo, kar moramo, a ker razlaga zelo nemarno in nejasno, se nihče mnogo ne trudi, da bi razumel in vedel, kaj

15 Gre mi na bruhanje (kozlanje)! [zum Kotzen: za kozlat]

piše in riše. Vsi mislimo na kosilo, glad se nam oglašča vedno bolj neizprosno, o prostem popoldnevu še ne razmišljamo. Medtem se spogledam z Rudo, ki mi kaže z očmi na Zajška, ki škriplje z očmi in požira solze.

Hvala Bogu – zvonec!

Modrijan seveda ne neha z razlago. Nalašč računa in piše po tabli naprej, zbriše in piše znova, mi pa mirujemo. Dobrodušnega dolgočasneža Čeferina si upamo prisiliti, da neha – tega vruga si pa niti Kramar, velmožni univerziteti koprofesorski sin iz Ljubljane ne upa niti z najponižnejšim čivkanjem opozoriti na to, da nas nima pravice mučiti še preko te zadnje ure, ki je itak že sama po vsej pravici dovolj kruta in mučeniška.

S hodnika čujemo šunder odhajajočih razredov. Spočetka narašča do hrupenja, potem pa pojema, že se čujejo le še posamezni koraki, šumi hitenja pojemajo, zdaj hodijo zunaj le še profesorji in končno je vse mirno in tiho, le Modrijan še piše in računa. Želim mu, da bi ga pri tej priči zadela kap!

Na mestnem cerkvenem stolpu kaže ura že pol dveh, ko gremo proti domu. Stenzlovka me sprejme z gromovitim zmerjanjem, češ da sem se podil po cesti in da me naslednjič sploh ne počaka z jedjo, ampak jo vrže v pomije – skratka, popolnoma podivjana kmetavzarska zverina da sem, ki ne pozna nobenega reda niti manir. Ker pa Theo ne mara sirovih štrukljev, jih je zame ostalo še kar precej. Pospravljam jih z velikim tekom in se bašem še s krompirjevo solato, zato si ne utegnem gnati k srcu Stenzlovkinih zmerljivk.

Naložil sem se! Sedaj bi se moral poprijeti učenja in sicer takoj. Ali res takoj? Saj vendar ni važno, če pričnem petnajst minut prej ali pozneje. Sedaj bi se mi imenitno prileglo vsaj eno poglavje Beračevih skrivnosti. Sicer pa – eno samo poglavje mi res ne more toliko škodovati – nasprotno! Še več veselja do učenja mi vlije. Za vsak slučaj pa si lahko

vzamem s seboj na hodnik, kjer se bom danes sam učil, tudi šolsko knjigo, na primer zgodovino ali še bolje – fiziko, in koj ko skončam svoje poglavje romana, ki si ga danes podarim kot spodbudno nagrado za svoje dobre namene, se lotim fizike.

Sam sem na odprtem, sončnem hodniku, Theo se je zavlekel nekam v Stenzlovkin vrt, smrkavca pa se potepata po mestu. Na varnem sem. Stenzlovka bo najmanj do tretje popoldanske ure spala, medtem pa lahko neovirano pokadim cigareto ob prijetnem čtivu. Moje cigarete sicer ni mnogo prida, ungariš je, pet komadov jih dobiš za krono, vendar je imenitno, če študent kadi. Zato kadim.

Pusti hodnik zatone. Ne vidim več okoliških starih streh, ne vrtičkov, v katerih raste mnogo, a brez sonca, ne vidim pustih dvorišč starih meščanskih hiš. Če zakriči kakšna gospodinja nad služkinjo, ki se obira po dvorišču, ali nad otročaji, ki se vzpenjajo po plotovih in strehah kurnikov, je ne slišim. Živim v deželi Beračevih skrivnosti, petnajst, pa tudi desetkrat petnajst minut je že minilo, ko odlagam šesti ali sedmi prečitani zvezek te žolto oplatničene opojnosti. Ko mislim seči po novem, ki ga imam skritega pod sedežem, me doseže Stenzlovkin hreščeč glas, ki vzklika nekaj nejevoljnega doli v kuhinji ali veži.

»Wo steckt der Alois? Liest wieder so ein lüderlisches Zeug?!¹⁶

Jaj, kako naglo zbašem vse skupaj v star zaboj za perilo, ki stoji tik za menoj v skrajnem koncu hodnika in zavpijem:

»Mir – prosim! Jaz se učim!« Zagledam se v fiziko in mrmram nekaj o tem, da pošteno plačujem hrano in kvartir, miru pa nimam.

Ko je Stenzlovka presenetljivo hitro in neslišno stopila za moj hrbet in začutim, kako iščejo vse njene čutne tipalnice

16 Kje tiči Alojz? Ali zopet bere take nemarne reči?! [»lüderlich« je narečna oblika; knjiž.: »liederlich« (nemaren, nemoralen)]

skrivališče mojih skrivnih užitkov, si s konicama kazalcev mašim ušesi in mrmram polglasno in zelo naglo nekaj iz mehanike, zakaj knjigo imam odprto na kolenih.

»Wo ist der Schund?¹⁷ Pred menoj se ni treba pretvarjati! Den Fleiss glaub i der net!«¹⁸ strupeno bevskne naše ženšče.

Užaljen skomignem z rameni in mrmram dalje.

Ko je odšla, si res ne upam znova seči po Beračevih skrivnostih, a ne zaradi nje, ampak zaradi tega, ker se vendar m o r a m učiti fiziko!

Čitam eno stran, drugo, tretjo, peto – in se hipno zavem, da prav nič ne vem, kaj sem prečital. Mehanično sem preletel z očmi črke in vrste, zato se me ni nič prijelo. Kako to? O Beračevih skrivnostih pa bi znal iz spomina ponoviti skoro vso vsebino številnih, dolgih poglavij.

Torej še enkrat! O ti presneta mehanika! – da le more kaj tako nezanimivega obdržati veljavo med pametnimi ljudmi, da nas lahko zaradi nje mučijo profesorji in da si moramo vtepati to puščobo v butice, če hočemo biti študentje. In kdo ne bi bil iz srca rad študent?!

* * *

Sončen nedeljski popoldan je bil. Jesenska sapa je bila mehka in božajoča, sonce pa dobrotljiva, vedra mati, ki – na primer na svoj godovni dan, ko ji prinesejo njeni ljudje, znanci in prijatelji polno daril – spet vse porazdeli med svoje otročaje in se jim vesela in zadovoljna smeje, ker jim je dobro storila.

Stali smo vrh klanca Zajšek, Veselič, Gruntner in jaz. Theo se je nekoliko oddaljil od nas, a saj se mi je itak zelo

17 Kje je šund?

18 V njeno marljivost ne verjamem!

čudno zdelo, da se nam je sploh pridružil. Z roko si je senčil kratkovidne oči in rekel:

»Kako daleč se vidi jeseni! Lepo je!«

Zajšek me je dregnil in mi šepnil: »Kam neki vidi? Saj je na pol slep!«

Tak je Zajšek in vsi ostali, ki se norčujejo iz Thea, jaz pa tega ne morem in zelo rad bi mu pritrdil, da ima prav, da je res lepo, čeprav sam ne občutim kaj posebnega ob tej lepoti. Jesen je pač jesen, eden izmed štirih letnih časov. Pravimo, da je najlepše spomladi, a da je tudi v ostalih treh mnogo prirodne lepote. Meni se to sicer ne zdi takšna stvar, o kateri bi bilo vredno govoriti, da je lepa. Njiva je pač njiva in travnik je travnik in nič posebnega ni gledati na njive, travnike, gozdove in vinograde. Lepo je zame zanimivo čtivo, predstava v kinu ali gledališču, lepa obleka, zavidanja vredna fina družba in veljava sploh. Nikdar pa še nisem čutil ganotja ali velikega veselja ob takozvanih prirodnih krasotah.

Če pa Theo res čuti, da je to lepo, je zanj lepo in grdo bi bilo, če bi se norčeval iz njega zaradi tega, ker ga ne razumem. Saj zato nas prezira, ker ga ne razumemo in s tem, da se pobalinsko norčujemo iz njega, se pač ne moremo uveljaviti niti pred njim niti pred seboj. Me pa jezi, da je vedno tako neumno zgagarsko razpoloženje med nami.

Ko smo zavili na glavno cesto, ki je vodila ob reki navzgor, nam je prihajala naproti večja družba mlajših odraslih ljudi. Umaknili smo se na rob ceste in mimo nas so stopali po dva in dva. Oficirji v zlikanih, opetih uniformah in svetlečih se škornjih, gospodje v elegantnih oblekah, s površniki preko rok, vsak s svojo prav tako lepo in fino spremljevalko. Smejali so se, dva sta skrivnostno kramljala in govoriti sta morala o nečem zelo prijetnem, kar jima je bilo brati z obrazov.

Mi štirje pa smo bili z dolgočaseni drug nad drugim in želeli smo si samo, da bi bili nekaj več, kot smo. Zajšek je

spregovoril prvi in zaničljivo namrdnil usta.

»Takale bagaža si misli bogvekaj da je! Še nekaj let in tudi jaz bom nosil uniformo in sabljo. Takrat se znesem nad Modrijanom! Ta bo prvi! Kar v kavarni ga skloftam. Kaj bo takrat tak profesorček napram meni!? Sploh je najbolje iti na oficirsko akademijo. Kdo se bo pečal s temi osli na gimnaziji in pozneje na univerzi! Oficir ima lepo plačo, svojega posilnega, dostop povsod – kaj še hočeš! Nekaj let še – pa bom že na akademiji!«

Veselič se je oziral za onimi in pritegnil Zajškovemu zabavljanju:

»Ali misliš, da je ta drhal med seboj poročena? Jim ne pade v glavo. Ampak – ti si lahko dovolijo take sprehode in potem še v gostilno, pozneje pa še marsikaj!« Nihče se ni oglasil na te besede, a vsi smo mislili menda isto.

Vedeli smo, da je med ljudmi tako, da hodijo moški z ženskami v par, da se imajo radi, da jih silno žene drugega k drugemu in da mora biti to nekaj lepega, nekaj prijetnega. Vedeli smo, da se moški radi lepo oblačijo tudi zato, da jih imajo ženske raje, in da se ženske lepotičijo tudi zato, da bi moškim čim bolj ugajale. Kaj pa mi? Čakali smo, da bodo mimo nas stekla leta in bo tudi nam dovoljeno dobiti si spremljevalko. In preganjali dolgčas: za šolarske igre nam ni bilo več, celo knjig se naveličaš, kajenje samo na sebi, če ni prepovedano, itak ni kaj silnega, da bi ves dan po ulicah postopal in ob prodajanju lačnih zijal le sline požiral in nove cedil, je tudi na moč utrudljivo in obupno.

»Gremo grozdje krast! Lačen sem!« nas je pozval Zajšek, ko smo se uro pozneje vračali proti domu.

»Kaj se to pravi – gremo krast!« se razvname Theo. »To je pobalinstvo, pa če si še tako lačen. Ti hočeš postati oficir, pa bi zdajle kradel!«

»Jej, pridiga!« se je smejal Veselič in jo ubiral po holmcu

navzdol do roba vinograda, nad katerega so se že spuščale prve sence mraka. Zajšek – frk! – za njim in tudi jaz bi neznasko rad.

Skrivaj sem se oziral za onima, a ostal sem pri Theu. Občudoval sem ga in rad bi mu bil vsaj malo kos. A bi se jaz znal tako uglajeno znesti nad grehi drugih? Manjka mi notranja trdnost, da bi se komu upal v obraz očitati mu napake; le če me ne sliši, ga znam pred drugim prav pošteno obrati.

»Če ju kdo zaloti tam doli, bo jutri spet komedija v šoli,« sem pripomnil kolikor mogoče važno.

»Ne gre za to,« mi je odvrnil Theo in strogo nagubančil čelo. »Dostojen človek sploh ne počenja takih pobalinstev, pa naj kdo izve zanje ali ne. Me razumeš?«

»Seveda!« sem hitel pritrjevati. »Boljši ljudje ne smejo delati enako kot vsak pastir!«

»Ah, ne! Ni to. No ja, vsaj nekaj se ti sanja, a prave ne boš zadel tako kmalu, če boš sploh kdaj prišel do tega. Mislim namreč in to si zapomni ...«

Strel!

Grom se je razlegel ob rebrih. Prav pod nama je počilo, tam doli, kjer utegneta biti onadva. Kaj je? Ves trd sem postal in hotel zbežati, a me je Theo držal za suknjo in sikal:

»Nikamor! Midva ne veva nič in ne pozna nikoogar! Sedaj gre za to ...«

»Ah, molči!«

Skušal sem se mu izviti, ko že zagledam Veseliča, kako teče na vso moč po klancu navzdol in preko bližnjega travnika. Hočem mu zaklicati: »Ne tja, tam je zidanica bogatega Steinhauerja, hudi psi so tam in še hujši hlapci!«

V tem zašumi za nama in Zajšek se mi zakadi skoro pod noge. V roki ima še polno čepico grozdja, sopiha in hrope:

»Brž, brž, je že za mano ta viničarski hudič, puško in bič ima ... bežimo!«

Nisem se ozrl in tudi Theo me ni več držal, menda je bežal tudi on.

Najprej sem pridrvel v grapo in zadel ob žičnati plot, za katerim je zalajal velik pes. Obrnil sem se v nasprotno smer in pritekkel na odprto dvorišče, kjer so pred hišo v mraku sedeli ljudje in se pogovarjali.

Počeni sem za drevo in zadrževal sapo, ki se je trgala iz mene. Kaj bo, če me dobijo? Saj mi ne bo nihče verjel, da nisem kradel! Nabijejo me in odpeljejo k žandarjem. Ne, ujeti se ne pustim, četudi sem desetkrat nedolžen.

Ko bi se le kmalu naredila noč.

Kaj bo rekla Stenzlovka? Brez večerje bom ostal in to prav po neumnem. Zajšek je grozdje gotovo vrgel stran, tudi če ga niso ujeli. Sploh pa – kako bom prišel domov, saj sploh ne vem, kje sem.

Nad menoj so se naredile zvezde. Rahel, topel mrak je zagrinjal pokrajino in me skrival v svojem naročju. Bom vso noč prečepel za tem deblom? Jej, če bi to vedela moja huda mama.

Noge so me hudo bolele, a sem se kljub vsemu strahu previdno splazil za drugo drevo in od tam do lesenega plotu, ob njem pa v klanec. Menda sem bil v sadovnjaku. Da le ne bi zadel ob vinograd in na v njem prežečega paznika s puško, ki me bo zagotovo imel za tatu, me ustrelil ali pa ujel. V bližini je zalajal pes in pognal sem se preko plotu. Čez travnik si nisem upal, zato sem jo udaril naravnost na hrib pred menoj. Ko sem bil ves tresoč na vrhu, sem stopil na široko vozno cesto. V dolini na drugi strani sem zagledal mestne luči.

O kravalu pri Stenzlovki ob mojem prihodu se ne izplača izgubljati besedi. Seveda sem moral brez večerje v posteljo, kjer sem se med premišljevanjem o preživetju pustolovščini ter o krivično izgubljeni večerji nenadoma spomnil, da še nimam niti matematične niti francoske naloge in seveda tudi

latinskih preparacij ne.

Kaj bo z menoj? Včeraj, v soboto sem bral Sosedovega sina in še neko nemško povest, ki jih vedno lažje zmagujem, saj razumem že precej besed, nekaj jih pa uganem. Zaradi branja sem opustil učenje in zvečer nalagal Stenzlovko, da vse znam.

Naslednji dan po maši sem pohajal z Grundtnerjem po parku. Na koncu parka je namreč dekliški vzgojevalni zavod in tja doli zahajajo naši višješolci prepevat zaljubljene pesmi. Baje delajo to tudi ob večerih, a ker ni upanja, da bi smel jaz ob večerih iz hiše, jih utegnem gledati in poslušati le ob nedeljah predpoldne, ko se usedejo na ograjo ob reki, podjetni in sijoči, ter zapoje nekaj o luni, dekletu in pomladi ali kaj sličnega. Ljudje, ki se sprehajajo nedeljsko oblečeni in razpoloženi po parku, se ozirajo za njimi, postajajo in jih poslušajo, se smeje spogledujejo in vidno odobravajo tako početje.

Kako ne bi tudi jaz zavil raje v park in se sončil vsaj v bližini njihove slave in veljave, namesto da čepim doma pri nalogah!? Tam si lažje predstavljam, da bom tudi jaz kdaj posedal po ograji in me bodo ljudje ogledovali. Moj glas sicer ni nič prida, a saj ni treba, da bi bil sijajen pevec, da bom le višješolec, pa bodo drugi in druge gledali za menoj, ne vedno le jaz za drugimi.

Po kosilu sem se tolažil s tem, da se itak kmalu vrnemo s popoldanskega sprehoda – no, pa sem se tako zakasnil. Je bila to moja krivda? Ah, najbolje – nič o tem razmišljati in takoj zaspati, jutri zjutraj pa zgodaj vstati in napraviti naloge. Rahle očitke, da bi bilo vendarle dobro, če bi bil ostal doma, sem enostavno zadušil, zaprl oči, se zavalil proti steni in hitel zaspati.

»Lojz!« me je poklical pridušeno raskav glas in ko sem se obrnil, je stal Theo v dolgi spalni srajci in brez očal še bolj čudaški ob moji postelji.

»Govoriti moram s teboj! Ali boš znal molčati? Povej!«

Zelo osupel in veselo presenečen nad nenadnim zbližanjem hitim kimati, da bom molčal. Prisede na rob postelje in prične hlastno šepetati:

»Čuj! Ali bi si upal pobegniti?«

»Kam?« sem dahnil prepaden.

»Na Kitajsko! V Evropi za nas mlade ni ničesar, za kar bi se bilo vredno potegovati. Tu zahtevajo mature, doktorate in kaj vse še in to si je treba prisedeti v dolgi vrsti let. Amerika je polna *švindkerjev*! Vse kaj drugega je Azija in sploh Kitajska.«

»Saj ne znamo kitajski!« sem ugovarjal, da bi se izmazal.

»Se priučimo igranje, saj se ne bo treba guliti latinščine, matematike, francoščine in drugih oslarij,« me je poučeval in čeprav se mi je zdel načrt otročje smešen, se mu nisem upal ugovarjati, kaj šele smejati.

»Kako bomo bežali? Kje dobimo denar in potne liste?« sem spraševal naprej, da bi ga spravil v zadrego.

»Čemu? Saj pobegnemo! Sprijazniti se moramo z lakoto, žejo, prosjačenjem in – če ne bo drugače – tudi s kakšno krajo v sili. Na Kitajskem nas za to ne bodo zaprli. Sicer pa ne greva sama. Z nama jo potegne tudi Juvan Milan, moj sošolec, Ljubljčan, ki ima nekaj denarja. Midva prodava v Perzacljevi starinarni vse knjige, razen atlasa, in vso obleko. Zato sem že zdoma prinesel dva očetova površnika in nekaj parov čevljev. Nekaj hrane ukradeva Stenzlovki, Milan pa v dijaškem domu, pa še nekaj rjuh in obrisač za jadra. Na Dravi pod mostom je star, a še trpežen čoln, in ta bo naš. Z njim se peljemo po Dravi do Donave in še naprej do Črnega morja. Voziti moramo previdno, da ne bo nesreče. Vozimo pa vso pot s strugo, tako da ne bo velikih naporov. Spočetka bomo vozili le ponoči, ker nas bodo zasledovali, podnevi se bomo pa skrivali ob obrežju, po nekaj dneh bomo pa varni in čim smo pri Črnem morju, se že kako prerinemo čez Kavkaz

v Azijo in od tod na Kitajsko. Če se pa kateremu izmed nas kaj pripeti, se zavežeta ostala s prisego, da obvestita starše o izgubi sina, šele ko dospeta na cilj, prej pa nikomur nič ne črhneti. Kdor pa se načrtu izneveri, ga izda ali celo zatoži ostala dva staršem ali šoli, ga zadene kazen. Razumeš?»

»Smrtna kazen?« sem dahnil v spominu na Strah s sokolskega gradu.

Theo je mračno prikimal.

Kaj mi je branilo, da nisem prasn timer v smeh, kaj me je zadrževalo, da sem kljub jalovosti in nespameti tega načrta vztrajal v svojem navideznem globokem in resnobnem premišljevanju? Vedel sem, da čaka ponosni in vzvišeni Theo na moj odgovor, na odgovor zanikrnega in čenčavega Lojza.

»Morda dvomiš o resnosti mojega načrta?« je vprašal sovražno in hitel sem mu odkimavati.

»Ne, ne, ampak Kitajska je zelo zelo daleč ...« sem se opravičeval.

»No – in kaj potem? Ali si fant ali nisi?«

»Tako – zastran staršev mi je nerodno ...« sem priznaval. Kaj bo rekel oče? In mati? Ali bi se jokala, kakor se je za Ivanom? Ne, ne! Čeprav me je mati še letos z mokro cunjo oplazila po butici in četudi me je oče vpricho družine ozmerjal s smrkavcem in falotom, jima te jeze in žalosti ne smem nakopati.

»Ah, ljubi sinko, dobri fantek, od kdaj si pa tak? Kar uči se te dolgočasne šolske predmete, pokoravaj in prilizuj se oslovskim profesorjem in postani popoln hinavec. Kaj me briga! Čuj – a če zineš le eno samo besedo, si šuft, da veš!«

»Nisem šuft!« sem bevsknil in dvignil pest.

To je učinkovalo. Odmaknil se je in me srepro pogledal: »No, pa nisi, ampak le slabič.«

»Kaj te briga! Te nič ne prosim!« sem revsnil. »Zakaj pa

nisi rekel tudi Rudi Čerčetovi? Ona bi šla rada.«

»Saj sem ji rekel, pa je ravno taka mehkužna mevža kakor ti. Nekaj se obira zastran očeta, ki je v Bosni žandar, matere pa nima, a ne more zaradi stare matere, ki je noče pustiti same. Zakaj neki ne? Stara mati bo itak umrla, oče je ne pogreša, sicer bi jo vzel k sebi. Sicer pa – lahko noč!«

Pokril sem se z odejo in se potuhnil. Slišal sem, kako se je odeval in vedel sem, da se togoti, ker sem se mu uprl. Ampak – zmagal pa nisem. Jezilo me je. Theotu je lažje – mater ima in je nima, ker je nekje v tujini, saj se z očetom ne razumeta. Kdo je bil to pot poražen? Jaz. Vedno jaz. Pa je bila nocoj priložnost, da se zmagovito posmejem njegovemu otročjemu načrtu, ga odslovim z omalovažujočim zasmehom, ne pa da me je s prezirom in nekakšnim studom odslovil on.

Bog! Po Dravi, Donavi, Črno morje, Kavkaz, Azija, Kitajska. S sračjanskih travnikov, kjer sem nekoč pasel naše krave in od roba borovega gozdiča nad Zaplanskim klancem, kjer sva polegala s Ferlinčevim Cenckom in lovila murne, se vračajo sanjski prividi. Od tam sem se gledal in videl, kako hodim – imeniten gospod – po tujih krajih, enkrat lajtnant v elegantni uniformi, ki se sprehaja po velikih mestih, drugič bogve kakšen doktor, ki se spretno giblje v velikem in prijetnem svetu in se potem vrne v Sračje vsakomur zanimiv in zavidan od vsakogar.

Takrat še nisem vedel nič o Kitajski, a si tudi nisem mogel zamisliti potovanja na Kitajsko. Zame je obstajal le zemljevid, modre vijugaste črte rek in temni zarisi gora. Kavkaz, Azija! Kako si le vse zamišlja Theo?

Zaspal sem in sanjalo se mi je o veliki, leni reki, ki se je izlivala v nedogledno vodno planjavo in to je bilo Črno morje. Peljal sem se na barki in Theo se je hudoval nad menoj, ker se mi je tožilo po sračjanskem domu. Jaz pa sem premišljeval le o tem, kako je povsem nemogoče, da se bo ta moja pustolovščina dobro iztekla, ker se mi ni doslej

posrečilo še nobeno podjetje, ki sem ga povzel sebi v prid.

Zbudil sem se v strahu. Vse je bilo tiho. Vsi so spali. Na zastoru, ki je zagrinjal okno, se je zarisovala senca drevesa, ki stoji na vrtu, ker je bila noč svetla od mesečine.

Slišal sem dihanje onih treh in se spomnil, da morda tako diha tudi moja mati, potem ko je zaspala trdno in težko, utrujena od dneva. Oče je bil gotovo nekoliko pijan, ker je bila nedelja, mati pa se je jezila z njim. Domov bi rad šel! Toda kje so še božične počitnice! Kaj bi dejala mati, če bi prikrevsal tako nenadoma domov? Saj mi ne bi verjela, da mi je bilo nenadoma težko zaradi nje, sumila bi, da sem imel v šoli kakšno nerodnost in me sprejela vsa nezaupljiva in stroga.

Ko bi le kmalu minila noč! Ko bi le kmalu minila šolska leta in bi bil že odrasel, imeniten in brez vsakega strahu.

* * *

Minila je zima in tudi velika noč s počitnicami je bila že za nami, ko se je nekega jutra po gimnaziji raznesla novica, da sta Theo in Zajšek, naš zanikrni in obupani Zajšek, pobegnili.

Oh, kako zelo me je ščegetalo, sililo in tiščalo, ko so v vsakem kotu gimnazije, med pavzami, na poti domov, v šolo in tudi med poukom vsi drugi govorili le o begu. Ob Dravi je manjkal čoln, tako so pripovedovali, a nihče ni videl pobeglih, niti kdaj niti kako sta izginila in če sta sploh onadva odvezala čoln ob bregu in se z njim spustila po strugi navzdol.

Stenzlovka ni malo razsajala in ujedala se je več dni, saj je pri njej izginilo nekaj brisač, hleb kruha, velik kuhinjski nož in nekaj jestvin ter dva kuhinjska lončka. Izginile so Theove knjige in obleka, nahrbtnik in vsa obutev. Seveda ni nikomur padlo na misel, da bi pogledal k starinarju PerzACLju – tam bi

zagotovo naleteli na Theovo in Zajškovo bivšo lastnino.

A jaz sem moral molčati in sem moral molčati tudi ono noč, ko je Stenzlovka do polnoči dirjala na hodnik in pred večna vrata in se hudovala v svoji spakedrani nemščini: »Wo is der Theo, so a Lauser, so a schein heiliger, duckmauser Falot! Treibt sich in dar Nocht herum! Wart Du, wart DU ...«¹⁹

Saj nisem bil slep, da ne bi videl, da je Theova knjižna polica prazna, da v omari, kjer sva skupaj shranjevala svoje obleke in perilo, ni bilo nobenega njegovega kosa več.

»I ger zur Polizei!«²⁰ je kričala Stenzlovka, ko je šla ura na polnoč in sem bil jaz že skoro zadremal. Pa ni šla. Pustila je večna vrata odklenjena in se spravila spat, kuharica Ana pa bi bila morala bde čakati in javiti Theotov povratek. A menda je tudi ona raje spala in zjutraj se je Stenzlovkina jeza vedno bolj spreminjala v razburjeno zaskrbljenost.

V šoli so domnevali, da sta Theo in Zajšek ušla pred nadlogami šole in domačim sitnarjenjem. Resnico pa sva vedela le jaz in Ruda Čerče – in Ruda je bila moja slaba vest, ki mi je branila in me zadrževala, da nisem takoj nastopil s tem, kar sem o Theovih načrtih vedel. Izogibal sem se njenih pogledov, še bolj pa njene bližine, v kateri se je marsikdaj razpravljalo o zagonetnem begu.

Minilo je nekaj dni, ko je pričelo na vso moč deževati. Dva dni in tri noči dolgo enakomerno, čemerno deževje, vmes pa plohe in nevihte, kar vse je obetalo povodnji. Šele tretje jutro je prineslo umirjen, le rahlo nasmejan pomladni dan, tih in nekam otožno sanjav, kot da bi se hotela narava odpočiti od svojega divjanja in bi ji bilo žal, da je nekaj dni tako grdo besnela.

To popoldne smo se zbrali na dvorišču pred telovadnico,

19 Kje je Theo, ta pobalin (ušivi), falot svetohlinski, prihuljeni!

Ponoči se goni naokoli! Čakaj Ti, čakaj TI ...

20 Grem na policijo!

ko je eden izmed sošolcev prišel med nas z vestjo, da so našli v bližnji vasi ob reki naplavljen prevrnjen čoln, s katerim sta bila naša tovariša pobegnila. Bil je seveda prazen in o Theu in Zajšku ni bilo sledu.

Zamrgolelo mi je po hrbtu navzgor, kot da bi se mi bili mravljinici zapodili preko kože. Morda sta mrtva! Ne vem, ali sem bil žalosten ali sem se bal misli, da sta res utonila v mrzlih valovih reke. Spreletavala me je groza, polna neke čudne, z radovednostjo napolnjene nestrpnosti.

Ali naj spregovorim sedaj? Rude danes ni z nami, ker imajo deklice telovadbo ločeno od nas. Zdaj bi lahko zinil, ne da bi me njen pogled ozmerjal s šuftom. Če bi bila tu, bi mi besedo prav gotovo sama vrgla v obraz.

Pocukal sem Kocipra, ki je stal poleg mene, za rokav in ves zardel od vneme začel:

»Ti, jaz pa vem ...«

Kociper je prav neumno zinil:

»Kaj?«

Bilo mi je žal, da sem pričel. A v tem trenutku je stopil med nas telovadni učitelj, odtrgal sem se od Kocipra in zdirjal v nagneteni gruči sošolcev v telovadnico.

Bilo mi je zelo mučno. Kaj storiti, ko me bo po uri Kociper zagotovo ustavil in hotel izvedeti začeto. Med telovadbo mi je ves čas mežikal. Mu bom izdal Theov tajni načrt in si s tem zaslužil šufta? Tudi brez Rudinih očitajočih oči grize in peče šuft, celo huje, kot je ščegetala in ščipala poprej moja skrivnost, ki je toliko zanimiva, da bi z njo vzbudil pozornost vsega razreda, jaz, butec, pa bi jo zdaj prav poceni izdal Kocipru. Če jo že izdam, jo moram tako, da bo prihrumela nad me vsa gimnazija, me izpraševala in prijazno prosila, naj pripovedujem, kar vem. In bi bil naenkrat tudi jaz, neznatni in odvišni Lojze Pečolar, pomemben, znamenit in potreben. Če povem Kocipru, bo jutri slaven on, jaz pa le šuft, če povem kateremu profesorju, bom slaven šuft sam, če pa ne

zinem ničesar, sicer ne bom slaven, a tudi šufta mi nihče ne bo mogel očitati.

Po telovadbi Kocipru nisem rekel ničesar, saj sem mu, predno je mogel priti do mene, ušel domov in se tam, za vsak primer, če bi me iskal, skril na podstrešje. Seveda mi je bilo še vedno na vso moč žal, da nisem mogel postati brez škode slaven. A šufta me je bilo le preveč strah.

Dva dni je še trajalo v šoli in doma ugibanje in prerekanje zastran obeh beguncev, dva dni me je še mučila moja skrivnost, mi prizibavala v častihlepne misli vso sladkost nenadne slave, a mi z druge strani kazala vse podobe izdajalcev od Efijalta do Judeža Iškarijota preko Vuka Brankovića do modernih šuftov minule svetovne vojne.

Tretjega dne med drugo uro pa je po uvodnih ugotovitvah o manjkajočih *ata Hanjšek* nam tretješolcem povedal nekako tole:

»Otroci! Otroci, različna so pota, ki jih iščemo do sreče, ker vsak človek želi biti srečen in misli, da bi bil, če bi imel vse, kar mu ugaja, srečen. Prvi teži za slavo, drugi za bogastvom, tretjemu je učenost sama že vseh naporov vreden cilj, četrtemu popotovanje po svetu. So ljudje, ki imajo skromne želje in lažje dosegljive cilje, drugi pa si zastavljajo težavne naloge in izbirajo strma pota do svoje dozdevne sreče.

Tudi vi ste prišli v to šolo, da vam pomaga do zaželjenega cilja, in ker je za doseg vsakega cilja potreben tudi resen trud, se morate učiti, ne za šolo, ne za starše, niti zame, ampak zase.

Tisti, ki misli, da mora vse, kar si želi, doseči brez vsakega truda, je norec, tisti pa, ki to skuša po ovinkih uresničiti, zločinec.

Če kdo vidi, da kljub trudu in naporom ne zmore poti, ki si jo je bil izbral, se sme obrniti v drugo smer, ki mu je lažje dostopna, le vedeti mora, kaj hoče, in vedeti mora, da

brez vsakega truda ne bo ničesar dosegel, ampak ostal norec ali postal zločinec. Oba pa sta škodljivca človeške družbe, ker živita na račun tujega truda, prvi zato, ker ni za nobeno rabo, drugi, ker je svojemu sočloveku nevaren in sovražen.

Pa še nekaj! Dober vojščak moraš biti, če hočeš doseči svoj cilj. Ljudje smo že taki, da se radi prepiramo, si nagajamo, kljubujemo in se drug drugega odrivamo, ker smo tekmeči na poti do ciljev. Vse to ustvarja težave, ki jih je poleg truda in napora še treba premagati in dober vojščak se bori za svoj cilj, prejema udarce in včasih tudi kaj vrne, ampak puške ne vrže v koruzo.

Tako – sedaj mi pa povejte! Čemu sta pobegnila Zajšek in četrtošolec Kügelgen? Ali sta šla zaradi popotovanja samega ali pa sta hotela uteči šoli? Kdo mi ve povedati?«

Sedaj bi bilo treba zatožiti Modrijana zastran Zajška in migal sem Rudi, pa me ni opazila. Sam si nisem upal ziniti in tudi nihče drugi se ni oglasil, Hanjšek pa je tiho pristavil:

»Najbrž sta utonila in naj vam da njuna usoda nekaj misli o sebi in življenju, iz katerega ni vedno težko uteči, a vračati se vanj ni nikomur mogoče. Kociper – čitanka, berite Memento mori Franceta Prešerna.«

Kociper je bral, Hanjšek pa je hodil z odprto čitanko v roki po razredu in se oziral skozi okno v kostanje, na katerih so se že razpirali zabubljeni listi. Le redkokdaj je bil tak mir v razredu. Menda smo vsi mislili na Zajška, ubogega ubežnika.

Dva dni pozneje smo imeli pouka prost dan in vsa gimnazija s profesorskim zborom vred je prisostvovala mrtvaški maši, ki jo je bral profesor verouka Voznarič. Pridige in kakšnega govora ni bilo.

Videl sem tudi Zajškove starše in Kügelgenovega očeta. Zajškove sem poznal, saj sem bil večkrat pri njih. Oče je bil policaj. Ob tej priložnosti je nosil menda paradno uniformo in ves zaripel je bil v lice. Mati je bila drobna ženica, v

črnino oblečena in objokana. Dva mlajša brata sta imela črna trakova na rokavu suknjiča in sta se radovedno ozirala po cerkvi in študentih.

Na drugi strani v prvi klopi pred oltarjem pa je slonel Kügelgenov oče. Bil je starejši, zelo slok in plešast gospod v slovesni črni obleki, s trdim ovratnikom in črno pentljo. Čeprav ne bi mogel reči, da mu je bil Theo podoben, me je vendar nekaj na tem obrazu spominjalo nanj: nedostopna resnoba in vzvišenost nad vsemi zadevami drugih ljudi se je kazala tudi na očetovem obrazu in preprečevala vsakomur, da bi se mu približal z izrazi sočutja in vprašanji zastran sina. Videl sem ga še opoldne, ko sem se klatil po mestu in ko sta šla s Hajnškom proti kolodvoru. Tudi poleg Hajnška je stopal z istim zapetim licem. Še našemu profesorju, ki je bil živ ključ do še tako zakrknjenih dijaških glav in src, se ni posrečilo, da bi mu stopil za korak bližje od vseh drugih. Enako se meni ni posrečilo pridobiti zase njegovega sina Theota, ki me je nazadnje odslovil s prezirljivo kretnjo, da me še zdaj straši in si ne upam izdati skrivnosti, četudi bi jo še tako rad.

* * *

Kako silno se je smejala vsa gimnazija, ko se je izvedelo, pa tudi vse mestece je slišalo: neki zagrebški stražnik je pripeljal Zajška v šolo.

Bilo je v petek, ko smo imeli verouk. Močno je potrkalo, a še predno je prihitel profesor Voznarič do vrat, da bi pogledal, kdo je, sta na pragu že stala stražnik in naš Zajšek. V razredu je bil strahovit nemir, kakor vedno pri profesorju Voznariču – nekateri so se ravšali, drugi gledali naokrog, tretji čitali romane, v zadnjih klopeh so celo igrali šah –, profesor pa nam je nekaj bral, prav počasi in leno, iz svetega pisma stare zaveze.

Ob prizoru je bilo vse osuplo in vsi, z napol otrplim profesorjem vred, smo gledali v vrata, kjer je poleg silovito važnega stražnika stal ves v zadregi naš pobegli, za mrtvega proglašeni in obžalovani Zajšek. Bil je videti precej shujšan in izmučen, a v njegovih očeh je bilo še vedno polno prikrite trme – češ, ali nisem bomba? – čeprav je bil medli smehljaj, s katerim je iskal v nas pomoči, milo proseč. Pravi klativitez!

Sam ne vem, čemu mu nisem dal tako zaželjenega, skrivnega pozdrava, ampak umaknil pogled od njega in zijal po drugih. Večina si ga je ogledovala z veliko radovednostjo in ti so bili še najboljši. Toda Pipuš, Kramar in takozvani prvaki v drugi vrsti so potem, ko jih je minila prva osuplost, ošabno namrdnili rilce in ga s posmehljivimi, neusmiljenimi pogledi pričeli pretipavati od preluknjanega klobuka, iz katerega je štrlelo nekaj zmršenih las, do zevajočega obuvala.

Voznarič je sklepal roke, majal svojo tolsto glavo, nazadnje pa poslal stražnika z Zajškom vred k ravnatelju in ko sta odšla, je nadaljeval s poukom, kot da se ni nič zgodilo, a nemir je bil še hujši kot poprej in tudi Voznariču samemu se je poznalo, da je zelo raztresen. Ruda – ta predrzni jezik – je pa kar polglasno nekaj govorčila o koristi posmrtnih maš.

Naslednji dan zjutraj pa je Zajšek spet sedel ob Kocipru in pred Veseličem na svojem starem prostoru v četrti klopi tretje vrste.

Vsak, ki je vstopil v razred, se je obregnil ob njega. Nekateri smo ga obstopili v gruči, med njimi seveda Pajčič, Veselič, Kociper, Gruntner, Ruda in jaz. In medtem ko nam je pripovedoval, so prišli še drugi, tudi silili vanj in skoro vsak je vprašal isto: »Kje je Gügelgen? Ali njega ne bo? Ali je utonil? Kdaj ga privedejo?«

Prekinjali smo njegovo pripovedovanje, češ: »Ali že veš, da smo bili pri mrtvaški maši zate in za Gügelgenom? Ali se vama ni kolcalo? Se vama je čoln res prevrnil?«

In nekateri najdrznejši so šepetaje poizvedovali: »Ali sta

denar za pot doma izmaknila?»

Seveda je mnogo prekmalu zazvonilo k pouku, a tokrat smo kar cepetali od radovednosti, kaj poreče Hajnšek. Ali bo tudi danes pričel z dolgo govoranco?

Razrednik je vstopil, pogledal po razredu in naglo, kakor da bi se mu neznansko mudilo, dejal:

»Torej – Zajšek – vi ste spet tu? Zadovoljni smete biti, da vas je gospod ravnatelj vzel nazaj v šolo in ker ste imeli sedaj izletov in počitnic dovolj, se bo treba močno poprijeti učenja, da izvozite za silo do konca leta! Hočete?«

Zajšek je samoobsebi umevno pritrjeval na vso moč, da hoče. Večini sta bila oba zelo všeč. Le prvaki so užaljeni vihali nosove, češ, kaj pa mi, ki se vse leto trudimo in ne zamudimo niti ene dragocene ure pouka!? A se za te večje ni nihče menil!

Tudi Aberšek, Čeferin in nekateri drugi profesorji Zajšku niso kaj mnogo očitali dezertacije, zato nam je v veliki pavzi začel pripovedovati, kaj vse je doživel.

Pobegnila sta ono noč s Theom in res v čolnu z obrežja reke.

»Meni je bilo skoro malo žal, ker je bilo tako mrzlo in mrko okrog naju in tudi strah me je bilo reke, ki je šumela v temi. Sploh nisem videl nasprotnega brega. Menil sem, da bi morda počakala do naslednjega jutra, a Theo me je nahrulil kot psa in kaj sem hotel: spravila sva najine stvari v čoln in odrinila. To vam je bila vožnja. Pred nosom taka tema, da sem komaj Theov hrbet videl – okrog in okrog pa šumeča voda in mraz. V roke me je zeblo, v noge nič manj, čeravno sem bil obul svoje najtrdnjše zimske čevlje in dva para volnenih nogavic. Theo je godrnjal o moji nerodnosti pri veslanju in bil vso pot sila nasajen in zadirčen, da sem ga bil hitro sit.«

»Zato si mu pa tudi ušel, kaj? ... Kje si ga pustil? ... Ali pride za teboj? ... Je res šel na severni tečaj? ... No, tiho, naj

pravi naprej!«

»Bal sem se, da bi se čoln prevrnil ali pa trčil v kakšno skalo, ko je bila taka tema.«

»No, povej naprej – čoln se je itak prevrnil, a kdaj in kako? Ali sta se težko rešila?«

»Čoln se je prevrnil sredi reke – oba sva padla v vodo in vse, kar sva imela s seboj, tudi, tako da nisva imela nič, niti noža in tudi atlasa ne, ki sva ga vzela s seboj, vse je požrla preklemana reka – in to koj prvo noč.«

»Čudno, da nisi utonil, plašljivec!« se je namrdnil Kramar in to je dalo Zajšku povod, da je pričel pripovedovati vse drugače.

»Ali si ti plaval v mrzli reki, kaj? Jaz sem plaval nekaj časa po mornarsko, nekaj časa pa na hrbtu in z eno roko držal Theota, ki se je že utapljal in komaj sva prišla do brega in se rešila valov, ko so po naju padli razbojniki.«

To je bilo pa za Kramarja že preveč.

»Kako si pa vedel, da so bili razbojniki, če je bila taka tema in kako so sploh oni videli vaju?«

»Molči, osel – ali pa sam pripoveduj naprej!« se je razsrdil Zajšek in kar je imel podporo v naši napeti pozornosti, je nadaljeval še odločneje. »Bili so cigani ali kaj takega, jaz jih nisem utegnil spraševati za potni list, ker sem se branil z nožem.«

»Nož vama je vendar v vodo padel, si rekel poprej,« je usekal Kramar in Zajšek je mahoma sedel, skomiznil z rameni in nam dal tako vedeti, da bo odslej o vsem molčal.

»Pustite ga!« se je razhudil Veselič, »komur ni po volji, kar pravi, in kdor mu ne verjame, naj se odstrani! No, Francl, le povej!«

In Zajšek nam je potem poltiho in nekoliko nejasno razkladal, kako sta čofnila v vodo, padla po svoji čudežni rešitvi, za katero se morata zahvaliti le njegovemu junaštvu, med cigane, se junaško bojevala, dokler ju niso zvezali in

spravili v svoj tabor globoko v gozdu. Tam sta bila nekaj dni, dobila komaj kaj od jedi, ki so njunim mučiteljem ostale, in ves dan sta imela zvezane noge, z rokami pa si nista mogla pomagati. Ponoči so ju pa stražili. Po nekaj dnevih so se cigani ali razbojniki ali karkoli so že bili, odpravili naprej in ju skrita v svojih vozeh peljali s seboj. Nekega jutra pa Theota ni bilo več. Da bi bil ušel, ni verjetno. Torej so ga najbrž ubili, spekli, pojedli ... ali pa prodali. Ni ga bilo več in – konec!

Pravil je še, kolikokrat je sam mislil pobegniti in ravno ko nam je hotel pripovedovati, kako je sčasoma pridobil zaupanje svojih tlačiteljev in se je smel prosto gibati ter se mu je končno beg posrečil in ga je pripeljal v Zagreb – je zazvonilo.

V razred je prišel Modrijan. Koj se je zaletel v Zajška.

»No – ho, ho, ho – moj ljubi Žefek, ali so oni že spet tu? Dobro so napravili gospod, da so jo potegnili v neznane kraje in tuje ravni. A še bolje bi bili storili, da bi bili onega stražnika za vse na svetu prosili, naj bi jih kje med potjo izpustil, kajti,« in sedaj se je njegov glas od posmehljivosti in roganja dvignil v ostro grožnjo, »midva – moj dragi Žefek, Hanzek, Tevžek – ne bova zorala najine njive letos skupaj do kraja. Česa si ne izmisli tak fakin! Če ste bili toliko drzen, bi bili vsaj dosledni in ne bi tako klavrno nazaj pricapljali. To je ono figarstvo, ono slavno figarstvo, ki je običajno v tem razredu, na vsej tej šoli in med vsem tem takozvanim dobrim ljudstvom – samo figarstvo, strahopetnost, slinava hinavščina, indolenca in fakinstvo.

Dam vam teden dni. Prihodnji teden pa bova orala, ali pa – izstopite prostovoljno! Ne? Dobro! Torej danes teden – vso matematiko in fiziko, kar smo je vzeli to leto do sedaj! Dobite tri matematične naloge in tri vprašanja iz fizike! Ste zadovoljen?! Prav! Bom videl, ali je sploh možno vsaj nekoliko iztrebiti to golazen?!«

Ko sva se opoldne vračala z Zajškom proti domu in so naju drugi že zapustili, je zinil mrko:

»Prekleti Modrijan – ubil bi ga! Če ne zlezem danes teden do komaj zadostnega – ga ubijem. Ne bo me več žrl – zverina!«

Potem sva se poslovila in tudi pozneje se o tem nisva več menila. Kaj tudi naj bi bil odvrnil na to? Profesorja ubiti – to ni tako kot priložnostno ujeti kakšen cvek.

No, teden je kmalu minil. Na Zajška in njegovo bikoborbo z Modrijanom se nisem spomnil poprej kot šele ono jutro, ko sem prišedši v šolo opazil, da se nekateri zbirajo okrog njega, ki je bil ves bled in nekam nemiren.

»Padel bo!« je dejala Ruda mrko. »Ta prekleti Modrijan!«

Iz lenobe sem opustil nekaj spodbudnih besed, preždel obe začetni uri povsem ravnodušno in šele ko je Modrijan stopil v razred, sem pogledal proti Zajšku. Bil je še za senco bolj upadel in na pogled jako zmeden.

»Zajšek!«

Kot bi z bičem usekal, je padlo iz Modrijanovih ust in Francl se je dvignil in okorno šel na oder ter se postavil pred tablo. Zdelo se mi je, da sem ga slišal, kako globoko je vzdihnil.

In spet se me je prijelo ono čudno občutenje – napol iz radovednosti, iz golega veselja nad mučenjem bi rad videl Zajškovo nezgodo, zraven pa bi mu tudi iz srca privoščil, da srečno zleze. Ob tem sem razmišljal tudi o tem, da pravzaprav ni prav, da bi smel kdo nekaj mesecev lenuhariti, se po svetu potepati in doživljati kratkočasne stvari, potem pa se vrniti in izdelati razred; kot na primer jaz, ki sem moral vse leto v klopi prečepeti, se neprestano dolgočasiti v šolski luknji in vsako urico lenobe drago odkupiti v trdi borbi s profesorji in lastno neumno vestjo, ki me itak ves čas preganja s svojimi očitki. Zajšek nima te moje vesti in zato naj pade!

Vendar – Modrijan je zverina in ne sme zmagati! Sicer

pa – če se je Zajšek osmešil s svojim povratkom, to briga kvečjemu nas, njegove tovariše, nikakor in nikdar pa nemarnega Modrijana, ki sam nič ne trpi, ampak le trpinči. Ko bi le s kakršnokoli stvarjo mogel udariti po tej njegovi samodopadljivi vsemogočnosti – ali bi ga usekal! Seveda bi moral imeti jamstvo, da za tako svoje junaštvo ne bi nosil kakšnih škodljivih posledic, kot so zapor, izključitev iz šole ali kaj podobnega – ker jaz hočem še vedno nekoč postati velik gospod.

Kaj bo napravil Zajšek, če ga Modrijan položi? Ve, da mu potem nobena stvar ne pomaga več in če bi se do konca leta vse ure in dni učil in znal končno odgovoriti na vsako vprašanje – vprašal ga več ne bo. Vse bo zaman, ako mu danes ne iztrga, izpuli in nekako ne izsili vsaj komaj zadostno.

Razred je bil miren in nemiren hkrati. Vsi so bili tihi, nihče se ni ganil, a vsem se je poznala napetost, s katero so pričakovali prihajajoči dogodek. Vsi so drhte ugibali in čakali, kaj bo.

Modrijan narekuje brez besede zbadljivega uvoda nastavek prve naloge. Težka je, A Zajšku se pozna, da se je učil – reševanje mu gre kolikor toliko naglo od rok in čeprav Modrijan ne da od sebe niti glasu niti kretnje, če rešuje prav ali ne, jo zvozi srečno do konca.

Na to naš Herod najbrž ni bil pripravljen. Zato prične nekaj čečkati po papirčku, ki ga ima pred seboj. Najbrž spreminja in otežuje naslednjo nalogo.

V razredu je tako tiho, da se čuje praskanje, ki ga dela profesorjevo škrtavo pero po papirju. Ali jo bo Zajšek vendarle zvozil? Menda mu vsi privoščimo, da bi zmagal. Gledamo ga, a on nam pogleda ne vrne. Strmo zre v Modrijanovo roko, ki piše in črta po lističu.

Potem se prične! Že ob nareku naloge vsi s strahom spoznavamo, da je najbrž niti Gruntner niti Pipuš ne bi

znala rešiti.

Seveda je tudi Zajšek ne zna.

Tišina. Vidim Rudo, kako stiska fige, da ji sklepi prstov kar bledijo, in Gruntnerja, ki si grize zgornjo ustnico. Osramočen pobesim glavo in želim z vso močjo, da bi Zajšek znal rešiti nalogo, ob kateri bi jaz ne vedel, kaj in kako naj počnem. Da bi se le karkoli zgodilo, samo da se raztrga ta mučna tišina, ta ostra napetost.

Modrijan molči in nalašč ne gleda v Zajška, pač pa v nas z ostrim, neizprosnim pogledom oblastnika, ki lahko v tem trenutku napravi z nami vsemi, kar hoče – zato gorje onemu, ki bi si zdajle drznil upreti se.

Zajšek ne zna. Obupano nas gleda, a nihče izmed nas se ne upa, kratkomalo ne drzne si vrniti pogleda. O, saj ga razumemo in vemo, da nas ne prosi za to, da bi mu pomagali reševati nalogo, da bi mu prišepnili, kaj je treba narediti. On bi rad le zagotovila, da smo z njim, da ga ne puščamo v tej njegovi stiski na cedilu – da mu bomo pomagali v boju proti Modrijanu, če že ne vsi, pa vsaj oni, ki jih šteje za svoje prijatelje.

Kje je sedaj naše tovarištvo, s katerim se včasih toliko bahamo in ki ga nas uče spoštovati naši profesorji in drugi vzorniki? Kje je požrtvovalna korajža, ki bi si upala dvigniti glavo in kljubovalno zavpiti:

»To je krivica! Te naloge ne zna rešiti nihče v razredu! Nekaj drugega mu dajte za nalogo, nekaj, kar smo se vsi učili in moramo vsi znati!«

Ubogi Zajšek, zaman čakaš! Vsi smo se potuhnili pod Modrijanovo peto – zadovoljni moramo biti, da pusti nas druge pri miru, da ne pokliče koga ali pa več izmed nas pred tablo, da bi ob tej uri ujeli svoj *pinč*, ki je sedaj, ko je konec šolskega leta že tako grozeče blizu, lahko usoden.

Končno se Modrijan zelo ravnodušno namrdne: »Ne znate?«

Zajšek ves pobit odkima.

»Ste se učili?« dalje maliciozno vpraša Modrijan.

»Učil sem se –« hiti Zajšek hripavo, »vseskozi sem se učil, a ...«

Modrijan mu z zavračujočim gibom roke prepove vsako nadaljnje pojasnjevanje in pravi mirno, skoraj dobrotljivo:

»No, če ste se učili, dobro! Torej morate tudi znati! Saj to je povsem jasno. Kdor se uči in je količkaj, pravim, samo količkaj bister, mora znati – zlasti takele malenkosti, kot je ta vaša učna snov. Če pa kljub temu ne znate, čeprav ste se, kakor pravite, vseskozi učili, potem – mi boste morali že oprostiti in sami skušali uvideti – pač niste za šolo in vam s tem naredim samo veliko uslugo, če vas to pot položim in ne šele čez nekaj let. Priznajte – znate ali ne znate?«

»Znal sem prvo ...« se izgovarja Zajšek in menca s potnimi rokami ob robovih suknjiča. »A ta naloga, ta naloga – saj sem predelal vso knjigo, prosim – ta naloga ...«

»A tako? Vi ste znali to prvo nalogo in ker ste v celem šolskem letu slučajno znali eno izmed tristotih, ste si v svoji mnogo obetajoči pameti že vzeli pravico do izdelanega razreda, kaj? Dejal sem vam zadnjič in vam prepustil izbiro, če si upate do danes znati vse. Bili ste tako drzni, da ste rekli da. Nimate pa toliko zdravega v vaših možganih, da bi presodili, kako je to nemogoče, absolutno nemogoče in bi me bili lepo prosili za ponavljalni izpit, kaj?«

Razred je molčal. Vedeli smo, da je Zajšek za to leto opravil. On sam pa je naglo dvignil oči, ki jih je imel dotlej povešene v tla, si bokve od kod vzela toliko korajže, še vedno nekoliko bled, sicer pa neobičajno mirno, kakor se po navadi ne govori s profesorji v šoli, in rekel:

»Prosim za mesec dni odloga, pa bom znal vse. Matematiko in fiziko. Lepo prosim!«

»Ha! Kaj?« je zakričal Modrijan. Takšna predrznost se mu še ni pripetila, celo nam drugim je bilo kar vroče.

»Ta je pa dobra! Mesec dni – in vse bo znal, naš modrijan in vsevedež, svetovni popotnik, globetrotter in znanstvenik. Za ponavljalni izpit prositi vam niti na misel ne pride, kaj? Dobro, dobro, ker vam ni do tega, kar vam človek v svoji neozdravljivi dobrohotnosti ponuja in takorekoč v usta polaga, in si upate s profesorjem še mešetariti kar tako, kakor kramarji na sejmu, vam, moj dragi kandidat, tu pred vsem razredom izjavljam, da ste za to leto že padli iz matematike in fizike in sicer brez pravice do ponavljalnega izpita Ste razumeli? In vsa vaša žlahta, če bi ji prišlo na um, da bi pritisnila nadme s prosjačenjem in moledovanjem, me ne omehča več – midva sva *kvit*. Ajd v klop! Zaradi mene lahko ostanete od sedaj naprej do konca leta tudi doma ali pa si privoščite novo odisejo – pri meni ste opravili.«

Končano!

»Čerče, Veselič, Flerin!«

Sedaj šele je dobil Modrijan svoj pravi zagon. Zajšek je bil to pot le neke vrste odskočna deska. To se je zaganjal v Rudo, Veseliča in Flerina, jih zvijal s svojimi nemogočimi nastavki in še ostreje kot običajno pikal s peklensko rafinirano in dobro preračunano zafrkancijo, da so odpovedali kar vsi trije.

Zdaj zdaj pridem sam na vrsto in po meni bo, mi je šumelo po glavi, zato sem se le bežno ozrl po Zajšku, ki je, še ves zaripel v obraz, strmo buljil predse v klop.

Popoldne sem ga srečal ob reki, kamor sem se bil zatekel z učno knjigo, ki mi je bila zelo v nadlego.

»Boš videl, da ga ubijem! Ustrelim ga!« je zagrozil in zaškrtal z zobmi.

»Ali si povedal doma?« sem vprašal namesto odgovora.

»Doma!« je vzkliknil težko in zamahnil žalostno z roko nekam od sebe. Sam mi sicer ni nikdar pravil, a po šoli se je polagoma razneslo, da ga oče hudo pretepa. Lahko si predstavljam, kako je pri Zajškovih doma. Oče, policaj,

podrejen uradni človek, ki mu je najvišja želja, da bi sin nekoč dosegel velika dostojanstva, večja, kakor jih nosijo na primer sedaj njegovi predstojniki, si v svojih izjalovljenih nadah in v svojem užaljenem očetovskem samoljubnem ponosu ne zna drugače pomagati, kot da skuša še s poslednjim sredstvom, s palico, klofutanjem in zmerjanjem svojega ponesrečenega potomca spraviti na pot časti in oblasti, po kateri mladi zlepa ne mara in noče stopati, pa bi bilo edino prav in takega očeta vredno.

Zajšek je mrko ponavljal:

»Najprej ubijem kanaljo, potem pa še sebe!«

Takih groženj še nisem slišal izgovoriti koga izmed svojih znancev. Bral sem o njih že v časopisnih vesteh in vedel o njih iz čenč in drugega praznega govorjenja, a ponavadi je ostalo vse le pri grožnjah in redki so bili, o katerih so pisali časopisi, da so uničili življenje onemu, ki ga je grenil njim, potem pa še sebi. Zato sem morda preveč kazal svojo osuplost in svoj strah pred takim početjem, ker je nadaljeval ves v ognju:

»Boš videl in boste videli vsi, ki me še ne poznate! Ubijem ga kot steklega psa! Ko pa mene ne bo več, se me spomnite, saj bom tudi vam veliko dobroto s tem storil!«

Ni mi bilo prijetno tako govorjenje, zato sem skušal zaviti v šalo: »S čim ga pa misliš? Saj nimaš kanona!«

»Revolver dobim! Pravzaprav pa ga že imam in ti ga lahko tudi pokažem, če nisi izdajalec!«

»Veš kaj, raje ne delaj tega! Glej, kaj pa imaš od tega? To ni kar tako! Zaprt boš morda vse življenje? Morilec boš ...«

»Kakšen morilec! Maščeval bom sebe in vas. Zame pa se ne boj. Ko spravim to svinjo s sveta, tudi sam ne bom več niti ene cele minute živel. Kaj pride potem, me ne briga. Nič me ne odvrne od tega, kakor njega ne odvrne nobena stvar, nobena prošnja od mojih *pinčev*.«

»Kaj pa doma? Oče in mati?«

»Moj oče je osel in pobesnela živina! On si je vtepel v glavo, da sem rojena propalica, da imam podedovana zločinska nagnjenja iz materine rodbine. Njega da je Bog strašno kaznoval s tem, da mu je dal tako barabo za sina, kakršen sem jaz, in to trobi vsak dan. Mati pa je trdno prepričana, da se očetu res silna krivica godi, ker mora mene gledati in rediti, in čeravno vem, da ji je kdaj tudi hudo zaradi mene, dobro vem, da si ona ne bi nikdar upala ugovarjati mu in se zame postaviti. Sicer pa mi je stari itak zagrozil, da me ubije, če padem ...«

Kaj bi naj jaz dejal na to? Bog ve, kako bo z mojim lastnim spričevalom. Ubil me oče sicer ne bi, a mojega šolanja bi bilo takoj konec. Čevljar bi postal, hlapec ali kak pisar, če ne izdelam. Ffffff! Najraje ne mislim na možnost, da bi cepnil. Ti obrazi doma, ta škodoželjna zafrkljivost v vsem Sračjem!

Zato pa raje: alle, j`allais ... j`irai. Pa še prevod iz Cornelija Nepota, zgodovine vsega 250 strani, zemljepis, fizika – ježeš, še $(a+b)(a+b) = a^2 + 2ab + b^2$. Kvadrata katet sta enaka kvadratu hipotenuze, torej je kateta $a^2 = c^2 - b^2$.

»Ti, glej, tam ob vodi trenirajo nogometaši! Pojdiva!«

Ta moj preljubi Zajšek! Ravnokar je še govoril o ubijanju za vsako ceno, sedaj pa ga je že nogomet zmotil in zase pridobil. Ne bo torej hudega in ni mi treba spet premišljevati po cele ure, ali naj javim razredu ali morda le razredniku Hajnšku, da je Modrijan s strani Zajška obsojen na smrt, ali pa moram molčati. Sicer pa sem že sit tega groznega ozračja pred koncem šolskega leta. Pojdiva terek k nogometu.

Spet je petek. Modrijan ima pri tabli Gruntnerja in Pipuša.

Pipuš je že ves premrcvarjen od gonje za svojimi odlikami, zbeگان je in negotov, Gruntner miren do drznosti.

Pipuš prične obupno mečkati in Modrijan koleba med dobrohotnim karanjem in rahlo, o, čisto lahko zafrkancijo – vsa pomoč pa ne zaleže nič, Pipuš naloge ne razume.

»Aber Pipuš! Vi ste vendar najboljši v razredu in tu je treba samo malo pomisliti, pa imate rešitev na dlani. Sie sind doch sont so gescheidt!«²¹

Uh, kako to spet zadene vame! Pipuš pa *gescheidt!* Kičkar je, *piflar, pilež* in *gulež!*

Modrijan gleda Pipuša, napol jezno, napol pomilovalno, zmaje svojo baronsko bučo in pravi resignirano:

»Na, denn nicht, pa vi – gospod Gruntner!«

Besedo gospod še posebej poudari in Gruntner jo sprejme, kakor da bi jo v polni meri zaslužil. Prime za kredo in stopi k tabli. Nekaj časa gleda nalogo, potem pa – meni nič, tebi nič – skozi okno, kakor da ga sonce, ki se tam zunaj prav prelestno pase na listih kostanja, silno zanima. Kaj se pa obotavlja? Kaj neki to pomeni? Potem se spet obrne k tabli in gleda nalogo.

Kakšna bi morala biti matematična uganka, da ji Gruntner prej ali slej ne bi mogel biti kos. Trdno sem prepričan, da bo Gruntnerju igrača, čeprav je sam ne znam. Toda kredo naenkrat položi na kateder, se obrne k Modrijanu, se prikloni in reče zelo mirno: »Ne znam!«

»Waaaaas?« zategne Modrijan osupel. »Kerl, kaj si dovoljujete? Me hočete zafrkavati? Kako se pa obnašate? Ste znoreli? Will er nicht frozzeln, das verrückte Aaas?«²²

Vedno bolj se ogreva Modrijan, glas mu preide v odurno hreščanje in vsa glava do visokih čelnih kotov mu polagoma zardeva.

»Ne znam te naloge, gospod profesor!« ponovi Gruntner lahko zardel in se vnovič prikloni.

»Znate jo! Ampak ponoreli ste ali pa ste največji falot v vsem razredu. To je komplot, zarota!«

V tem trenutku opazim, kako Zajšek tišči svojo roko

21 Saj ste vendar drugače tako pametni! No, ali ne ...

22 Kaaaaaj? Kerl: dečko (pobič)

Me hoče imeti za norca, ta mrha prismojena?

kvišku in se trudi, da bi ga Modrijan opazil. Kaj, Zajšek da bi rešil nalogo, ki je še Pipuš ni znal? Opazil ga je tudi Modrijan in ostrmel.

»Kaj, Zajšek! Vi? Aaaaaa – tako je torej ta stvar? Razumem vas, gospoda moja! Tako ste me hoteli prelisičiti! Zajšek bo znal nekaj, česar oba odličnjaka ne spravita skupaj! Torej mora izdelati razred! Pipuš, sind Sie auch dabei bei der Schweinerei?«²³

Pipuš stresa v nemi grozi svojo ozko, ptičjo glavo in vsak mora videti, da on niti ne bi bil zmožen take požrtvovalnosti.

»Aha! Torej Gruntner je tako velikodušen. Prav! Opekli ste se, gospod odličnjak, ker vam bo moj zadosten odliko prav lepo spacial, ker ste si drznili vi pacati moj circulos meos!* Razumete? A Zajšek, gospod Zajšek, vašega znanja pa prav nič več ne potrebujem! Midva sva opravila in če bi znali danes vso knjigo na pamet in še celo kaj več, vam to prav nič ne bi hasnilo. Še za ponavljalni izpit je premalo ta vaša vnema. Zato si dajte dopovedati, da ste padli in vsaj za to leto – izstopite! Marš, Gruntner!«

»Marš, Modrijan!« je zavreščal nekdo z docela spremenjenim, sila razburjenim in živalsko divjim glasom.

Strel! Oster odjek in nekaj dima. Kratko razburjeno dihanje in v trenutku globoka tišina. Potem pa vrišč, šunder, kriki, tekanje.

Kje je Modrijan? Kje?

Že davno je pobegnul skozi vrata. Ko je Zajšek zakričal, je še skočil pokonci, potem pa se je baje potuhnil za kateder in brž ko je strel zamrl, se je pognal k vratom. Tega nisem

23 ... ste tudi Vi pri tej svinjariji?

24 Krajše za: Noli turbare circulos meos! – Ne dotikaj se mojih krogov! [Baje besede Arhimeda, zatopljenega v geometrične like v pesku, rimskemu vojaku, ki je ob osvojitvi Sirakuz leta 212 pr. Kr. vdrl v njegovo hišo in ga ubil. – Fig.: Ne vtikaj se v moje zadeve, ne moti me!]

videl, a tako so pravili drugi: Kramar, Veselič, Pajčič in Ruda, ki so zdaj navalili na Zajška in mu kričali v glavo, ki jo je zagrebel v roke: »Beži, beži, tak beži no!«

Revolver je ležal poleg klopi na tleh. Velika stara pištola. Kje neki jo je snel?

»Beži, Zajšek, beži!« je kričala Ruda in ga vlekla iz klopi.
»Nikamor!«

Gospod ravnatelj je stal med podboji. Bled kot stena se je prikazal za njim razrednik Hanjšek.

»Zajšek! Z menoj!«

In Zajšek je šel. Sključen v dve gubi, roke so mu mahedrale ob telesu, ustnice in ves njegov z rdečico oblit skremženi in razrvani obraz je drhtel in trepetal. Za Hanjškom in za njim so se vrata zaprla. Videl sem ga zadnjikrat.

Ravnatelj je stopil za kateder in suho rekel:

»Pojdite danes domov in ne čvečajte o tem po mestu, če ste možje! Jutri se redni pouk nadaljuje kot ponavadi.«

Vsi smo bili nemi, šele čez nekaj časa smo pričeli eden za drugim pospravljati svoje stvari.

Naenkrat je vstal Pipuš in pobral nekaj s tal ter odnesel tisto reč gor na kateder in jo odložil. Aha – revolver! Ravnatelj je prijel stvar previdno z dvema prstoma in jo položil na stol, ki je stal za katedrom. Da ne bi nihče izmed nas gledal morilnega orodja.

In smo šli.

Kaj se nam je zgodilo? Nekdo je ustrelil. Ali je kdo mrtev? Nihče. A strel, ki je jeknil iz Zajška, je zadel nas vse. Kaj bo sedaj z njim?

Domov smo šli sredi dopoldneva, ko so drugi sedeli po učilnicah, odrasli pa po svojih uradih, poslovalnicah in delavnicah, kjer je dosti dela, dosti govorjenja in dosti vsakdanjosti.

Nam pa se je pripetilo nekaj izrednega in hudega.

Kaj bo z njim, z našim Zajškom?

Tri dni pozneje smo šli za njegovim pogrebom. Hanjšek ga je peljal domov in očetu menda zelo lepo dopovedoval, kaj in kako. Oče pa je fanta vpričo Hanjška oklofotal in pozneje, ko je ta že davno odšel in poprej še očeta zaradi ravnanja primerno oštel, sina še grobo pretepel in končno za noge privezal na kljuko vrat. In na tej kljuki se je naš Zajšek ponoči na kravato obesil.

Zelo sem jokal, ko sem to izvedel.

III

Bilo je pozno avgustovsko sobotno popoldne v Sračjem.

Takoj po kosilu sem se spravil pod drevo pred hišo in bral. Naši so spravljali otavo in mati me je že opoldne pičila, češ, taki ljudje, ki le knjige berejo in nič drugega ne delajo, ne zaslužijo, da jih drugi poštenjaki, ki morajo trdo garati, rede. Tudi oče je, ko je šel mimo mene na travnik, mrmral nekaj predse o pohajcah, kakršne spušča dandanes v svet šola, namesto da bi jih učila koristnih stvari.

Bil sem sit premnogih burnih prizorov, polnih očitkov in surovih besed, zato tudi nisem več odgovarjal.

Zapeklo me je, ko je prišla mimo mene sestra s polno košaro, pokrito z belo ruto, izpod katere je dehtelo po sveže pečeni pogači. Ni mi ponudila kosa pogače, šla je mimo mene, kot da me ni. Nekaj časa me je mikalo, da bi šel za njo in sam s silo vzela, česar mi nalašč ne dajo, pa sem bil prelen, da bi vstal. Pa tudi do jedi mi ni bilo toliko, da bi zaradi tega pustil knjigo.

Bral sem rad in skorajda z enako slastjo kakšno *žmahtno* Courts-Mahlerico kakor Janeza Trdine Belo Krajino. Zelo me je zanimalo, kaj so doživljali drugi, kako so se veselili, trpeli, živeli in umirali, ker sam ves ta čas takozvane mladosti

skoraj ničesar podobnega nisem doživel. V gimnazijskem mestecu je bilo le malo manj pusto in enolično kot v Sračjem, kjer se razen običajnih preprirov, čenč, nedeljskih fantovskih preteпов, nekaj zakotnih političnih prask in prav vsakdanjih rodbinskih dogodkov nikdar ni kaj besede vrednega zgodilo.

Mene pa je žejalo po razgibanem življenju in edinole v knjigah se mi je odkrivalo. Moja dosedanja *zlata mladost* pa je bila manj kot nič. Sračje – gimnazija, gimnazija – Sračje. To je vse.

Piham na tako mladost!

Do večera sem prebral Kontrolorja Škrobarja in ga ogorčen odložil. Tak nemaren babjek! O ti neumne, zabite ženske, kako so le mogle biti tako neverjetno *rumene*, da so mu tako nasedale, pošten fant pa, kakor na primer jaz, pa še do sedaj niti ene pošteno poljubil nisem, ker me je še vsaka že poprej odgnala od sebe.

Ljubezen!

Kako me žge, če se spomnim, da ona, ki ji veljajo vse moje negotove, božajoče misli in smeje želje, kaj ravnodušno sprejema moje rože in nageljne, ki jih kradem materi in sosedam iz vrtov, da mi nikdar ne da dobre besede ali ljubega pogleda, če ji ponujam bonbone, ki jih kupujem za maloštevilne, od očeta z muko izpuljene dinarje.

Ali res ne more biti drugačna z menoj?

Vogrinčev in Marčičev jo imenujeta *poštna kavka*, ker je na pošti uslužbenka. Prihodnjič se bom zagotovo okorajžil in vsakemu za to psovanje primazal par poštenih klofut. Pa tudi za to se bom okorajžil, morda že nocoj ali pa vsaj jutri, da ji bom povedal, kako in kaj je z menoj, da jo imam rad in da jo bom vzal za ženo, ko doštudiram.

Pravijo, da je stara že več kot trideset let. Pa kaj koga briga, če pa meni ugaja takšna, kakršna je, in jaz sem pošten fant. Name se bo lahko zanesla! Jaz nisem kakšen Škrobar

ali pa kakšen Vogrinčev Rilko ali Marčičev Milan, ki se pri vsaki priložnosti hvalita, da sta pri ženskah že mnogo doživela in da poznata življenje.

»Več vem o ženskah kakor marsikateri tridesetletnik!« poudarja Marčičev Milan, ki bo k letu že učitelj.

Kaj neki je doživel? Več vsekakor kot jaz, ki še nisem nobeno noč zaspal pri dekletu. On pa pravi, da je *imel* v mestu, kjer študira, že ugledne gospe. Neverjetno, kako so ženske neumne! Zavidal sem mu, zavidal njemu in tudi Rilku take uspehe, za katere bi dal sam nekaj let svoje mladosti.

In ker si končno drugače nisem znal in vedel pomagati, sem si nadel oklep prisiljene čednosti in vsaj sebi na moč dopovedoval, da bom za to svoje čednostno življenje nekoč žel plačilo, ko bom srečen zakonski mož gospodične Zofije Kenk, poštarice v Sračjem, onadva pa bosta za svoje razvratne podvige kaznovana s kako prav nemarno boleznijo, o kateri nam je lani govoril zdravnik pri šolskem higienskem predavanju.

Tak sem bil. Štorast in neprikupen sedmošolec, ki razen svojih hrepenečih sanj ni poznal nobene druge lepote. Šolskih polomij sem se bil sicer srečno znebil, a čas mojega *finega gospostva* je še vedno zelo oddaljen.

Kadar sem doma, je bolje samo to, da se mi na primer obleka, ki je videti v mestu kmečka, okorna in nerodna, tu v Sračjem kar dovolj dobro prilega, saj sta v primeri z menoj Ferlinčev Cencek, ki je že drugo leto komi pri Uršiču, in mežnarjev Korl, ki pisari pri notarju, videti kakor dve oblečeni mareli. Zato pa me Marčičev in Vogrinčev nadkriljujeta tudi pri obleki in ugajata dekletom vse drugače kakor jaz.

Zapreti moram oči, se zamisliti daleč stran od Sračjega in našega doma, v čas čez nekaj let, in iz daljave vidim prihajati lepega mladega gospoda in ta lepi mladi gospod sem jaz, ko bom doktor prava in ko bom imel dovolj denarja in mnogo

lepih oblek in čevljev in bom prihajal iz daljnih krajev v Sračje zato, da poklonim samega sebe in svoje zvesto srce Zofiji Kenk, poštarici v Sračjem.

Povečerjali smo v izbi in oče je vstal. Najbrž gre k brivcu, ker je sobota, in potem še v gostilno. Najbolje bo, da mu že danes rečem za nekaj denarja, in sicer takoj. Jutri zjutraj utegne biti slabe volje, ker se bosta z materjo še ponoči, če bo prišel prepozno iz gostilne, prepirala, da bo kaj.

Šel sem torej za njim in ga ustavil na hišnem pragu ter ga napol sramežljivo, napol čemerno, ker je prosjačenje sila nerodna zadeva, poprosil za deset *din*. In moj oče, ki je v davno minulih časih z žepnim nožem obrezal vse ostre robove in špičaste vogale miz in omar, da s sestro ne bi zadela z glavama ob nje, je skremžil obraz, kot da bi moral požreti kup samega pelina, ko je vlekel iz žepa denarnico in mi izbrskal iz nje nekaj kovancev.

»Več ti ne morem dati! Sedaj jeseni rabimo denar za delavce, ko ne moremo vsega sami opraviti, domače pomoči pa nimamo.«

Sedaj jeseni! Saj je komaj avgust in jaz sem doma na počitnicah zato, da bi se odpočil, ne pa da bi prijel za vile, grablje ali kramp. Drugi imajo kolesa, cigarete in dekleta. Meni pa je tolikokrat nerodno, ko prosjačim za kako cigareto in moje večno zagotovilo: »Zvečer se ti revanžiram!« je že meni samemu silno mučno.

Z zavistjo moram gledati smrkavce iz tretje in četrte šole, ki imajo svoje lastne bicikle. Uršičevi imajo seveda kar vsak svojega, pa je vseh skupaj pet otrok pri hiši. In Vogrinčev oče je le navaden občinski tajnik in niti koščka svoje zemlje nima, kakor moj oče, in vendar ima Rilko krasen bicikel, ki prav na lahko brni, če teče – teče pa prožno in naglo.

Po vrhu vsega pa moram očeta prositi za tistih nekaj dinarjev celo tako, da mati o tem čim manj izve, ker je še trša za denar kakor oče.

»Vse bi nam znosil iz hiše, ta študirana prismoda zapravljiva, ki ne ve, s kako krvavimi žulji smo prigarali svojih par krajcarjev.«

Ob takem govorjenju ne veš, ali bi se razjezil nad tem neprestanim bridkim očitanjem podarjenih *krvavo zaslužnih krajcarjev* ali pa bi se do solz skrušil v sebi, da jim jemlješ za svojo zabavo to, kar so si tako težko prigarali, da sebe in tebe preživljajo, ali pa bi preklel ves svet in njegov red, ki enim meče s polnimi rokami izobilje, da ne vedo, kam z njim, drugim pa trosi pičle drobce, a se zanje stepe tisoč rok. In se ti v slini, s katero pogoltneš tak drobec, raztopi vsa umazanija in vse bridkosti, v katerih se je povaljal, preden je prišel do tebe. V ustih ti ostane okus po tujih pljunkih in kletvah, po žolču in solzah, po prahu in onih zvutih rokah, ki so ga morale izpustiti, da si ga dobil in použil ti. S čim izplakniti to zoprnost, ki jo boš moral žvečiti in goltati še jutri, pojutrišnjem in Bog vedi, kako dolgo še?

Ah, dekleta!

Krenem med hiše in v žepu mi rožlja denar. Stopim mimo Karnerjeve bajte, iz katere se že spet sliši oster, nemaren prepir. Stari Karner, suh in slok sitnež, robanti in njegova stara drobna ženica mu v najvišjem, špičastem diskantu odgovarja. Nekoč je bil Karner c.kr. financar in pristradala sta si to neznatno bajto, vrtiček in košček njive ob njej, da bi tu – kakor pravijo knjige in spodobni ljudje – v miru preživela svoja stara leta. V miru! Kadar sem hodil še kot otrok tu mimo, se je iz te belo popleskane in z opeko krite kletke največkrat slišal prepir in javkanje starke, ki jo je c.kr. financar Karner mikastil s svojimi dolgimi koščeni rokami po drobnem upognjenem hrbtu.

Najprej si bom kupil cigarete. Stopil sem torej v Žmavcerjevo trafiko.

V trafiki so po ves dan zborovali taki, ki so imeli odveč časa in ki so potrebovali koga, ki je hotel poslušati kaj

zabavljivega, pri čemer je smel tudi sam zabavljati po mili volji.

Trafikant Vinko Žmavcer, čokat, črnolas štiridesetletnik, invalid iz svetovne vojne in molče priznani ljudski tribun, je spet predsedoval *parlamentu*, kakor je sam nazival svojo ozki kabini podobno trafiko in skupino somišljenikov, ki so se tu gnetli, ga poslušali, se sami ustili in mu pritrjevali ter tako njemu in sebi pomagali, da je dan prej minil.

Ko sem vstopil, je ravno govoril postopač Tine, delomrzen preklast dolgin srednjih let, ki nikakor ni mogel razumeti, da je veljava njegove osebnosti, ki se je pred desetimi leti ob prevratu tako presenetljivo dvignila, trajala le nekaj dni – in da se sedaj zanj nikomur več ni treba zmeniti.

»To ne more biti kar tako! Ni mogoče, da bi lahko človeka kar tako – tebi nič, meni nič – potisnili ob stran. Jaz se ne pustim, jaz že ne! Z menoj se ne bodo igrali, jaz jim jo zagodem, da bodo pomnili vsi ti smrkavci, ki jih še nikjer ni bilo, ko sem jaz že imel kaj besede na tem svetu.«

Ob teh besedah je tudi mene, ki sem pravkar vstopil, ošinil z zaničljivim pogledom, kar se mi je sila za malo zdelo. Čeprav mu nisem bil naravnost sovražen, ga vendar nisem rad gledal, tega suhljatega zamazanca, ki si v svoji ušivi srajci, v svoji razcapani, po kravjem gnoju zaudarjajoči obleki, s svojim neobritim, neumitim in požrešnim obrazom išče veljave in oblasti nad ljudmi, ki ga po notranji in zunanji vrednosti daleč prekašajo. Kako si le upa premeriti me tako od temena do pet – ta delomrzni lenuh in potepuh –, mene, študenta in bodočega veljaka!?

Kupil sem cigarete in plačal, a namesto da bi v dostojanstveni brezbržnosti odšel, sem si dal od trafikanta prižgati, važno puhnil dim od sebe in se naslonil na eno od omar z namenom, da jo bom v pogovoru, ki se bo bržčas nadaljeval, Tinetu in morda še kateremu od ostalih, ki glede ocene moje osebe s Tinetom soglašajo, krepko zasolil. Saj so

me tudi drugi, ki so bili prisotni, izzivali s svojo namenoma izraženo brezbriznostjo k temu, da bi jim pokazal, kakšne klavrne ničle da so v primeri z ljudmi, ki kaj vedo, in kako brezupno prazno in nesmiselno je to njihovo čvekanje in odločanje, za katero se živ krst ne zmeni in se nikdar zmenil ne bo.

»Dokler so taki lopovi na vodilnih mestih, mora iti vse k vragu!« je najbrž kot nadaljevanje prejšnjega pogovora pričel rohnati trafikant Vinko Žmavcer in krilil s kratkimi, močnimi rokami, na katerih sta manjkala na vsaki po en prst, okrog debele, skuštrane glave. Za Tinčeve osebne bolesti in želje se še zmenil ni. Tu si je sicer smel vsak dati duška, a v glavnem je šlo Žmavcerju za to, da prisotni uvidijo, kako bi zamenjava onih na oblasti prinesla državi, narodom, vsemu svetu in vsemu človeškemu rodu mnogo mnogo boljšega.

»Treba je mož, ki ne mislijo vse življenje poprej, predno se prištolijo h koritu, na to, koliko in kaj vse bi bilo možno pokrasti narodu! Treba je takih, ki se ne ustrašijo pred nobenim orožjem, ki se ne slinijo na ljubo vsakemu tisočaku v žepu, ki imajo kaj izkušenj in ki so kaj videli na svetu. Kje pa stoji zapisano, da bi moral imeti vsak, ki hoče imeti v občini ali v državi kaj besede, tudi že kos svoje bajte? To je ravno tisto, kar je glavna napaka naših ljudi, ki mislijo, da sme govoriti zanje le tak, ki kaj ima! Zato se pa gode take svinjarije, zato pa krade ves svet, siromak pa mora crkavati.«

Poznal sem to rohnenje in zabavljanje glede razmer v državi in na svetu sploh – že dolgo.

Sam o politiki nisem vedel nič, ker se še nisem mogel znajti v zmešnjavi časopisnih člankov in tu pa tam ujetih mnenj, da bi si mogel ustvariti sliko, po katerih načelih in v kakšne namene si utirajo narodi svoja pota do oblasti in veljave. Tudi v šolskih knjigah ni bilo jasnega in doumljivega razlaganja zakaj, kdaj in kako nastajajo na tem svetu pogoji,

v katerih žive različni ljudje. Če sem bil s svojo usodo močno nezadovoljen, sem se pač v mislih zaletaval v dozdevnega mi glavnega krivca za vse svetovne in specialno tudi moje mizerije, v ono imaginarno oblast, ki dopušča krivično in krivo razdelitev življenjskih dobrot, zlasti denarja in imetja. Če pa sem bil kak dan spet zadovoljen sračjanski višješolec na počitnicah, pa bi, če bi me kdo vprašal za moje tozadevno mnenje, najbrže v tem svojem razpoloženju modro zmigoval z glavo in presodil:

»Reveži in bogatini pač morajo biti na svetu, učeni in neuki, višji in nižji, kajti, kam pa bi svet prišel, če bi bili vsi bogati in če bi nihče nič težkega ne delal?«

Bogastva si namreč nisem mogel nikdar drugače predstavljati kakor le v tovarišiji z blaženostjo brezdelja.

Ker pa bi v *parlamentu* vendarle sila rad nekaj tehtnega zinil in ker mi ni prišlo nič prav primernega na misel, sem zavlačeval svoj odhod in čakal na priložnost, da se postavim. Zaenkrat je še vedno pridigal Žmavcer sam. Govoril je o tem, da lahko postane v Rusiji tudi navaden delavec inženir in ravnatelj, če se izkaže sposobnega. In tu vmes je vsekali mali *Gabrl*:

»Seveda v Rusiji – a tam imajo nekoliko več pameti kakor pri nas! Tam ne gledajo radi takih osličkov, ki lenuharijo po šolah naokoli in si mislijo, da so že veliki gospodje. Tam ne velja šola nič, velja samo tisti, ki dela!«

Ti presneti *Gabrl*! – kako bi mu le prav izdatno vrnil to drznost. Kaj in koliko je pa vredno njegovo delo, a? *Gabrl* – pravilno *Gabrijel Čeh* – je bil trgovec brez učnega spričevala in obrtnega lista ter poklicni kvartopirec. Majhen je bil in zelo droben in že od rane mladosti se je ukvarjal z mešetarskimi in prekupčevalskimi posli. Že pred leti, ko je bil komaj odrasel šoli, ga je bilo videti na sejmov dan švigati po gostilnah in sejmišču med ljudmi sem ter tja, v ogoljeni obleki, škilečega na levo oko, malega in mršavega,

podobnega potepenemu kmečkemu psičku, ki si kljub vsemu preganjanju in zaničevanju zna poiskati vsak dan svojo kost za lačen vamp in kos borne strehe za noč. Marsikatero zaušnico je moral molče strpeti, stisniti se v drobno gubo in gledati, kako bi najlažje in najhitreje neobrčan izginil, če so ga zalotili pri barantijah postavnejši in jim je kvaril s svojim cenejšim delom posle. Kmalu pa se jih Gabrl ni več bal. Znal si je dobiti razna zastopstva, kjer se je dalo kaj več zaslužiti, ker se ni ustrašil poti do najoddaljenejšega hribovskega kmeta, če mu je bilo treba prodati kak poljedeljski stroj dvomljive vrednosti, gospodinji razne potrebščine, ki jih je na lanskem sejmu pozabila kupiti, hlapcem in deklam kakšno ceneno stvar v okrasek in zabavo. Barantal je tudi s starimi dvokolesi, ki jih je popleskal in popravljaj sam ter jih prodajal za *skoraj nove* naprej ter pri tem kaj dobro služil. Poznal je vse ljudi daleč naokrog, če pa jih ni poznal, se je kaj kmalu seznanil z njimi in jih pričel takoj tikati, kakor tudi njega ni skraja nihče vikal.

Posedal je po gostilnah, a ker ni pil, je kmalu uvidel, da je pri kartah za spretnega človeka kaj lahek zaslužek. Poprej, ko je bil še zaničevan potepuh, bi bil morda rad zvrnil kak kozarec vina, a mu ga ni nihče ponujal, pozneje, ko je že zaslužil, pa je bil preskop, da bi si ga kupil, ko pa je pričel kartati, pa se tudi ni dotaknil niti vina niti žganja, pa čeprav so mu ga drugi ponujali in plačevali. Oblačil se je bolje in se podpisoval *Gabrijel Čeh, trgovski zastopnik*.

Ta Gabrl mi je torej oponašal moje šole.

Sicer pa je bil v trafiki še trški monter Januš Kolka. Široko je sedel v edinem stolu – naslanjaču, ki ga je imel Žmavcer v tej svoji kabini in ki ga je odstopil le vsakokratnemu najuglednejšemu obiskovalcu.

Kolka je veljal v Sračjem za inteligentnega človeka in kadar je sračjanska čitalnica pod vodstvom gospoda Anteja Marčiča priredila svoje običajne ljudske igre, je bil Januš

skoraj vedno nosilec glavne vloge. Bajе je bil zelo načitan in kadar smo sračjanski dijaki sodelovali pri kaki igri, ki jo je vodil po navadi naš stari znanec, nadučitelj Ante, se je dal vsakdo raje poučevati od Kolke, Antēju pa zajezikal v brk, če ga je ta nahrulil s kakšno svojih starokopitnih režiserskih opomb. Kolka je pobotaval to naše privrženstvo s pokroviteljskimi kretnjami, h katerim je spadalo tudi to, da je dal *študentom* včasih za kak liter.

Zato se je najbrže tudi sedaj čutil primoranega, da me zaščiti:

»Kaj se boste tu usajali in dregali v tega, ki je te svinjarije na svetu prav tako malo kriv kakor jaz in mi vsi skupaj. Učenje pa mora biti na svetu!«

»Naj se uči, kakor smo se učili mi!« je ukazoval Gabrl ves petelinji, Tinč pa je izzivalno pljunil po tleh in skoraj bi bil pljunek padel na moje zakrpane čevlje.

Vinko Žmavcer ni dejal ničesar. Menda zaradi tega ne, ker sta bili v Sračjem sedaj že dve trafiki in mu je vendarle šlo tudi za to, da bi kupoval še naprej cigarete le od njega. Zato sem korajžno prekinil tišino, ki je nastala po Gabrlovem pouku.

»Vsak po svoje! Mešetar naj se uči od mešetarja, oni pa, ki bo moral nekoč mnogo delati z glavo, pa naj si jo prej zbrihata v šolah! Tega si niste vi izmislili in tega tudi ne boste vi odpravili, pa če vam je to po volji ali ne.«

Ali je nisem dobro pogodil? Važno sem kadil svojo cigareto naprej in čakal na učinek svojih besed. A odgovor, ki sem ga prejel, je bil molk od vseh strani. Prezirljiv, omalovažujoč molk. Gabrl se je obrnil v steno in ogledoval razglednice, ki so bile tam pripete in razstavljene v nakup, Žmavcer je nekaj stikal po predalih, Kolka pa se je pretegoval v svojem naslanjaču in se očitvidno neprizadet režal nekam v zrak. Še capinu Tinču se ni zdelo vredno odvrniti mi kaj. Zijal je na cesto, hrkal in pljuval ter tiščal roke v raztrgane žepe.

Poprej, ko sem vstopil, je bila vsa kabina polna živahnega pogovora, ko pa sem prišel, so mi kazali svojo nejevoljo in ko sem se jim izzvan postavil v bran, so me odpravljalne take ničle s tihim, uničujočim prezirom. Znorel bi od jeze.

»Glej jo!« se je oglesi Tinč in zategnil v ogaben smehlaj usta, da se je razkrilo njegovo luknjičavo spodnje zobovje.

Vsi so se mahoma obrnili k vratom in zijali na cesto, kjer je šla mimo Uršičeva Ada z velikim, lepim bernardincem. Oblečena je bila v belo športno bluzo in temno, nabrano krilo, njeni lasje so ji v širokem pramenu padali na hrbet in s svežega, okroglega dekliškega lica so sijale izzivalne in podjetne svetlo modre oči.

»To bi si pa rad privoščil, zdaj je prav godna!« je zahreščal Tinč slinavo, Gabrlu pa se je zasvetilo škileče oko, zdravo pa se je napol požrešno, napol pa v divjem srdu, kakor da bi ji hotelo storiti nekaj poniževalnega, jo poteptati v sramoti, paslo na Adini pojavi, ki je brezskrbno in malce drzno nadaljevala svojo pot.

Kakor da bi pljuval nanjo, je spregovoril Gabrl:

»Ne bojte se, to ima že kak drugi, kak študiran smrkavec, ki jo mečka in tlači, kolikor more. Če že niso za nobeno drugo rabo, na to se razumejo kakor mladi psi. A če bi jo dobil jaz v roke – takole ...«

»Kaj ti, tebe okrog in okrog nič ni – « je menil Tinč zaničljivo. »Jaz, pri vojaki sem bil ...«

Še Kolka je pritegnil z dvomljivim smehlajem:

»Če misliš, da bi ji s tem dobro storil, kar poskusi, Gabrl, saj tebi gotovo ne bo škodovalo!«

Vinko Žmavcer pa se je umazano zasmel.

»Adijo!« sem bruhnal iz sebe, se rezko obrnil na peti in odšel. V hrbet me je žgalo njihovo porogljivo krohotanje, s katerim so spremljali moj odhod.

Kako sem bil osramočen in jezen! Zakaj nisem planil in udaril Tinča po umazanem gobcu, zakaj nisem dvignil pest

in jo zabil v obraz Gabrlu, tej klavrni pokveki, ki se drzne o sedemnajstletnem dekletu govoriti tako svinjsko? In kako si more tak zamazani, ušivi, bolhavi in od vseh drekov sveta smrdeči Tinč sploh misliti, da bi katerakoli ženska mogla prenesti njegovo bližino? Kako more Kolka, naš postavni, možati Kolka prenašati govorjenje teh svinj, kako jim more še sam pomagati z opazkami? Kako si drznejše vsi skupaj govoriti o mladem dekletu tako, kakor da bi imeli kaj pravice razpolagati z njo?

Skoraj bi bil pozabil stopiti k Uršiču po bonbone. Po cesti je že prihajal sosedov Tonček. Najbrž gre že sedaj k vaji. Torej brž k Uršiču, da me ne zaloti med nakupovanjem bonbonov, ki bi mu jih moral seveda ponuditi ali pa se kako drugače na dolgo in široko zagovarjati in skrivati za raznimi lažmi.

Ko sem stopil iz trgovine, še prej pa vtaknil vrečico v hlačni žep, me je že pričakoval pred vrati. Bil je postaven, rdečeličen in čokat fant, realčan v šestem razredu. Starši so ga poslali v realko zaradi tega, ker se je zaključevala že s sedmim razredom in tako ne bo maturiral pozneje nego jaz. Inženir naj bo in to naj bi bila višja stopnja od one, ki jo nameravam doseči jaz. V Sračjem je že bilo tako! Vsakogar je vznemirjalo in brigalo, kar je nameraval kdo drugi; kako bi torej mogli sosedovi, Uršičevi, Marčičevi in drugi mirno gledati, da bi lezel kak Pečolarjev na lestvici družbene veljave kam prav visoko, njihovi pa bi ostali kje v sredini kot sračjanski obrtniki, trgovci ali kvečjemu učitelji.

Sosedov Tonček je bil še vedno isti lenuh kot nekdanj v domači šoli. Leno je hodil, leno od časa do časa pljunil predse, leno izgovarjal besede in delal kratke stavke, leno gledal okrog sebe in nikdar se mu ni ljubilo dolgo o čem premišljevati. Zgrabil je in če je pogodil prav, je bilo dobro – če pa ne, se zaradi tega ni niti jezil niti žalostil. Čeprav je bilo tudi njegovo igranje na našem odru prepojeno z njegovo

lenobo in brezbriznostjo, ga je gospod Ante vendarle vedno angažiral: prvič zato, ker je bil študent in je imel kot tak prednost pred drugimi, ki niso bili študentje, drugič pa, ker je kakšnega starega dedca, ki ni imel mnogo govoriti, še dovolj dobro pogodil.

»Greva k vaji?« je dejal počasi in me vprašujoče pogledal.

»Greva!« sem pokimal in šla sva proti Dergančevi gostilni na spodnjem koncu trga, kjer so imeli čitalničarji v precej dolgem prizidku svojo dvorano z odrom.

Kakor po navadi tudi to pot med hojo nisva govorila. Jaz sem mislil na to, kako bi se mogel pozneje, ko bo vaje konec, potuhniti in neopažen izginiti od drugih ter priti do njenega okna, ob katerem bo morda slonela. Na vsak način bom šel po vaji mimo pošte, kjer ima v pritličju sobo z oknom na cesto. A dotlej je še celi dve uri časa, ki ju bom prebil v Dergančevi dvorani, pred katero se že zbirajo sračjanski gledališki umetniki.

To pot bomo igrali Revčka Andrejčka. Naslovno vlogo ima seveda Januš Kolka – kdo pa drugi?! Je že stal pred gostilno med Marčičevim Milanom in Vogrinčevim Rajkom. Po klancu od župne cerkve navzdol sta prihajala mežnarjev Korl z Megarčevo rejenko Tončko, za njima pa Uršičev razvajeni Albin in Robičev Gustl, ki bo šel k letu po maturi na lemenat.

Nisem maral ostati pri onih zastran Kolke, ki sem mu zameril tisto gobezdanje pri Žmavcerju. Zato sem krenil v dvorano, kjer je sredi gruče mlajših moških stal naš Ante, važen in zgovoren kakor vedno, ter dostojanstveno in goreče pridigoval nekaj o gledališki umetnosti. Ti, ki so stali okrog njega, so bili sračjanskih trgovcev in obrtnikov boljši pomočniki, fantje, ki so se mimogrede zatekli v Sračje. Med njimi je bil ponavadi kak dober pevec in tu pa tam kak boljši diletant za oder. Večinoma so bili to le ptičke selivke,

ki so ostajali kako leto in tu čakali, da se je drugod našlo kaj boljšega. Le redkokdaj se je kateri izmed njih navezal na Sračje, se dal tu pridržati od dekleta, ki jo je pozneje poročil, in si tu pričel spleitati svoje gnezdece – novo sračje gnezdo med gnezdi drugih Sračjanov.

Kakor vedno je vodil vaje gospod Ante. Vsa leta je neumorno kaj pripravljaj, prirejal veselice in igrske predstave, se zelo brigal za čitalnico in požarno brambo, lovil pevce in igralce, jih preizkušal, učil, bodril, zmerjal in prosil, naj vendar pokažejo malo več zanimanja in ljubezni do kulture, naj vendar vsaj nekoliko svojega časa žrtvujejo *narodu in domovini na oltar*, zavedujoč se svoje visoke naloge, ki so jo dolžni opraviti kot sinovi Slave in člani človeške družbe.

Ubogi Ante! Smejali smo se mu, njegovemu navdušenju in njegovi vnemi, oni, ki se mu pa niso smejali, so bili skorajda ravno tako smešni kot on sam.

Ker se je izkazalo, da Uršičeva dekleta in tudi nobena izmed mlajših učiteljic ni imela niti trohe veselja in tudi ne smisla za oder – ravno tako tudi ne moja poštarica! –, je bil gospod Ante spočetka v velikih škripcih za zasedbo ženskih vlog. Končno je poiskal igralke med navadnimi trškimi dekleti, izmed katerih je bila najimenitnejša Megarčeva rejenka Tončka. Z njo vred jih je bilo pet, ki so nas že pri prvih vajah presenetile s svojimi dokaj posrečenimi poskusi v govoru in igri in moji sošolci in vrstniki so se začeli takoj zanimati zanje. A vse zanimanje pri teh dekletih ni zaleglo mnogo, ker so jim bili trgovski in obrtniški pomočniki ljubši od nas.

Kako so se z njimi šalile, kako neprisiljeno so se v njih družbi vedle, z nami pa so komaj spregovorile, čeprav smo skoraj z vsemi kdaj sedeli skupaj v istem šolskem razredu. Le ena – Zorkova Mimica – je bila boječja in tiha, tako da se zanjo skoraj nihče ni zmenil.

Ante je spet kričal, rotil in prosil svoj *ansamble* posluha.

Po stari navadi ga ni nihče poslušal. Vse do predstave najbrž nihče ne bo znal svoje vloge. Tisti, ki so bili na odru, so brali svoje besedilo brez vsakega zanimanja in komaj čakali, da lahko zginejo v dvorano in se pridružijo onim, ki so tam z dekletki uganjali svoje burke. Celo Antejev sin, ki je imel najlepšo vlogo prvega ljubimca, se je bil razkošatil le pri prvi vaji in se bo najbrže izkazal šele na predstavi.

Kaj sem pravzaprav jaz iskal pri teh vajah? Moja vloga ni bila niti velika niti zanimiva in kakor sem sam čutil, je tudi nisem dobro in količkaj verjetno podajal. In tu tudi ni bilo gospodične Kenkove, zaradi katere bi se splačalo hoditi semkaj.

Bil sem pač tako neverjetno trapast, da sem počenjal vse to z namenom in v nadi, da me bo Zofija pri predstavi vendarle opazila, da bom pri njej s svojo igro izzval trohico zanimanja. Le zavoľo tega torej sem se tu dolgočasil večer za večerom po dve uri. V tem času sem smel trikrat po pet minut povedati z odra nekaj besed, stopiti nekajkrat po deskah sem ter tja in napraviti nekaj nerodnih, prisiljenih kretenj.

Po igrski vaji smo se razkropili, pomočniki na svojo, mi, študentje, na našo stran. Naši so po navadi spremljali Megarčevo, oni pa druga dekleta, le Zorkova Mimika, ona tiha nerodnost, se je zavila v svojo veliko ruto in hušnila naglo proti domu.

Šli smo po trgu navzgor in jaz sem že od daleč z očmi iskal okno gospodične Zofke. Sladkorčki so me žgali v žepu, a že od daleč sem videl, da je njeno okno temno in trdo zaprto. Torej je ni bilo na njem, najbrž je že spala. Kako škoda, da je ni, da ne morem skrivaj stopiti tja, ji želeti dober večer in ji z neprisiljeno kretnjo, tako kakor delajo uglajeni ljudje, ponuditi kak bonbon in ji potem s prikupljivim smehljamem pokloniti vso vrečico, češ, prosim, vzemite, če se vam ne zameri. Kar tako mimogrede sem jih vzel v trgovini, tako

rekoč iz raztresenosti ali pa iz kavalirske navade.

Zato sem potem, ko smo oddali Megarčevo na njenem domu, obrnil svojo pozornost v pogovore svojih vrstnikov, ki so se pričkali zastran Prešerna in platonične ljubezni. Tonček je bil namreč, kakor sem bil ujel, trdil, da mu izmed vseh pesmi najbolj ugaja Prešernova Luna sije, nakar ga je Marčičev seveda zafrknil, da se mu po tej njegovi sodbi pač pozna, kako malo je še doživel.

»Prešeren in njegove pesmi! Saj niso nič tako velikega in svet pretresujočega, saj so le prav običajne besede, čustva primitivno izražena, vmes se spleta nekaj nabrane modrosti in klasičnih primerov, vse skupaj je popolnoma nesodobno, zastarelo, uporabljivo komaj kot historični petrefakt!« je pridigal Marčičev. Vogrinčev pa je pridjal:

»Vsakdanji pojav iz romantične dobe poštnih kočij in do hrbta valujočih moških griv! Kje je tu svobodna emocija intelekta, kje prefinjena ironija relativitete vsega človeškega stremljenja?«

»Pa čemu toliko javkanja zaradi ene same trmaste babnice! Žensko je treba užiti, potem pa zavreči – pa ne bo nikakršnih ceremonij, v kakršnih se izvoli izgubljati naš častivredni remek pesnik. *Prej neznane, srčne rane, meni spati ne puste* – phe ... budalost!«

Bil sem zaljubljen, hudo zaljubljen v žensko, ki so jo ti smrkavci imenovali *poštno kavko*. Meni in mojim občutkom so se Prešernove pesmi prilegale, kakor da so bile nalašč zame ustvarjene. Tole smrklovje pa obsoja in smeši to, kar je bilo moje veselje, moja velika radost, v kateri sem se rad potapljal, ki me je objela kakor sila prijetna in voljna kopel in v kateri sem zaživel namišljeno življenje, v kateri sem kraljeval in cvetel, kakor cveti spomladi v kotu našega vrta mlada breskev s svojimi rahlimi rožasto vijoličastimi cvetovi, ki so v svoji barvi tako sladki in živi kakor pomlad sama.

Tonček je zabrundal: »Osla! Vajine tujke in vajina modrost

me prav nič ne ganejo!«

Jaz pa nisem našel besed, kakor še nikdar nisem znal česa pametnega ziniti, kadar je šlo za to, da bi branil tisto, kar mi je bilo ljubo in mojemu srcu blizu. Molčal sem in pustil onima dvema, da sta čvekala o novodobni umetnosti. O Kitajcih in njih liriki, o globini Rabindranatha Tagoreja, ki je komaj doumljiv takim, ki razumejo kaj več kot pa otročaji, ki se navdušujejo nad Prešernom. Žlobudrala sta tudi o novi jazz godbi, o estetiki plesa in o novih smereh v slikarstvu; kako bi se jima mogel po robu postaviti jaz, ki sem se zgražal nad Kraigherjem in se nekaj dni mučil s Schopenhauerjevo knjigo Parerga und Paralipomena, ne da bi sploh kaj razumel. Sem bil pač trap, pravi sračjanski trap – a to sem vendarle z vso gotovostjo čutil, da sta Rilko in Milan šemi, pravi sračjanski šemi. Jezil sem se pa vendarle, kajti če bi bilo res vse tako otročje in če bi že bila sama nad vso ljubeznijo in vsemi človeškimi željami tako vzvišena, počemu potem še spremljata tole Megarčevo rejenko, počemu še sodelujeta pri tej otročje bedasti igri Revček Andrejček? Kako da ju sploh še zanima, kar se v Sračjem godi?

Čemerno sem se poslovil in krenil domov, kjer me je mama prav osasto oštela, kod sem spet tako dolgo ponočeval, si kvaril obutev in obleko in se spet navadil bog ve kakšnih faloterij.

Naslednji dan je bila nedelja, svetla, poznopoletna sračjanska nedelja. Zjutraj, ko sem se oblačil in prekladal svoje stvari iz delavniške obleke v praznično – dozo s cigaretami, ustnik, žepni nožič in oni zavojček sladkorčkov – sem se ob zavojčku za trenutek ustavil in okleval. Ali jih ne bi dal vsaj nekaj sestri Miciki, o kateri skoraj nisem prav vedel, ali jo imam rad ali pa je zaradi njene šestnajstletne jezikovosti in sestrske predrznosti ter posmehljivosti niti videti ne morem.

Nekoč – menda lani pozimi – se mi je sanjalo, da je

umrla in da jo vidim na mrtvaškem odru. V snu sem jokal, ko sem jo gledal, kako je ležala trda in mrtva med rožami in svečami v beli krsti, s sklenjenimi rokami in vsa voščena v ljubeznivi obraz, ki so ga obkrožali kakor svetniška glorijska svetli, mehki valujoči lasje – njene svetlosive, žive oči so bile za vedno zaprte in sveža usta usahla kakor ovenel cvet.

Naslednje jutro sem zelo prestrašen zarana tekkel v šolo in tam čakal, da so odprli veliko šolsko dver, saj ura še ni bila tri četrt na osem. Tako sem kot večni zamudnik vsaj enkrat videl veliko gručo sošolcev iz vseh razredov in v njih sredini samega ravnatelja. Ravnatelj, majhen in okrogel gospodek, je bil videti vse drugače priljuden in dobrovoljen kot sicer, ko nas je mimo prihajajoč na hodniku ošinil s strogim pogledom izza debelih očal. Zdaj pa se je pogovarjal s študenti, tudi z najmlajšimi, kakor dobro naspan in zadovoljen očka.

Moj strah je bil seveda prazen. Pošte od doma ni bilo niti tega niti prihodnjega dne – tretje jutro pa sem že spet zaspal in pridirjal v šolo, ravno ko je zvonilo, in pri slugi tudi pozabil vprašati za mojo pošto: sanjski privid je očitno povsem zbledel. Tudi domov pisati sem pozabil, čeprav sem to nameraval.

Pomislil sem, da sem s svojimi domačimi prav surov in oduren. Odprl sem okno in se namenil poklicati Miciko, ki je na dvorišču ravno krmila kure. Čeden kuhinjski predpasnik je imela preko svoje praznične obleke, lase pa ovite s pisano ruto, ki se ji je zelo dobro podajala. Videti je bila sveža in prikupna. Sklenil sem, da ji dam ves zavojček, saj je moja sestra in še tako čedna povrhu. Vtem me je že zagledala in zaklicala z nejevoljnim obrazom:

»Šele sedaj si vstal, baraba! Pospravil bi raje sobo, namesto da si se našemil in tečeš na trg zijala prodajat!«

»Kdo bo prodajal zijala?« sem vprašal strogo, ker me je silno razkačilo, da je moralo v moje dobre misli pasti to nesoglasje. Odgovor je bil še ostrejši:

»Ti, osel! Namesto da bi doma kaj pomagal, le spiš, se šemiš in letaš za takimi ...«

»Za kom letam?« sem besno zavpil.

»No, za ono ... za tisto staro babnico, ki ji pravijo poštna kavka!«

Zadrlesknil sem okno, da je zažvenketalo in v ropotu stola, ki sem ga prevrnil, se je izgubilo njeno jezavo govorjenje.

Naglo sem si zavozlal umetniško pentljo, ki sem jo nosil ob nedeljah in ki je še vedno nisem znal prav lično zavezati, zgrabil suknjič in brez zajtrka odšel iz hiše kar skozi prednja vrata, ki sem jih odklenil in pustil nalašč odprta. Tako mi ni bilo treba preko dvorišča, saj je bila v hlevu pri kravah mama in bi jih najbrž slišal še več. Ko sem zavil že za sosedov plot, se je s stopnic Micika še enkrat oglasila:

»Vrata si pustil odprta! Kam greš?«

»Kaj te briga!« sem zamrmral ježno in hitel naprej.

Da mi morajo vse poteptati! Da vohljajo za mano in za mojimi skrivnostmi, ki jih čuvam tako skrbno in s tolikim spoštovanjem, potem pa nad tem pasejo svojo zlobo! To me je navdalo s tako bridko jezo, da bi lahko šel kamorkoli, samo domov ne.

Stopil sem mimo nedeljsko opravljenih in razpoloženih Sračjanov do pošte, kjer sem se tik pred vrati ustavil in razmišljal, kako naj začnem pogovor, da ne bo preveč nerodno. Za hip sem prisluhnil – hvala Bogu, govorjenja ni bilo slišati, torej bova sama.

Stopil sem v pregrajeni prostor za stranke in pozdravil. Najbrž je bil pozdrav preglasen, preveč priliznjen, a za vsako ceno sem se ji hotel prikupiti, ker se je od okna, za katerim je poslovala in h kateremu sem stopil, s troho nejevolje v pogledu ozrla name.

»Ali imam kaj pošte?« sem vprašal bedasto, saj sem hotel, da bi bilo vprašanje šaljivo. Predobro sem vedel, da nimam od nikogar kaj pisanega pričakovati.

»To pa kar slugo vprašajte!« mi je odvrnila trdo. Obraz, ki ga je za hip obrnila vame in ki mi je toliko ugajal, je bil precej širok, z močno, skoraj moško brado, in trdimi, napetimi ustnicami. Iz zdravega, okroglega obraza so sijale precej velike oči nedoločene rjavkaste barve in tudi njeni lasje, ki jih je nosila v debeli kiti v tilniku, so bili rjavi. Postave je bila srednje in precej močne. Zdela se mi je kakor poletje tam zunaj, kjer se od Sračjega navzgor širi široka senožet v hrib do gozdnega roba.

Zmedlo me je vse na njej, celo njena obleka, ki je bila, kakor vedno, čedna, ne da bi bila pri tem videti avšasta. Najbolj mi je menda ugajal njen glas, globok in zvočen alt, ki je delal prijazne besede še prijaznejše in zame, nerodneža, zelo vznemirljive.

Rad bi bil nežen, sila rad pa bi se ji zdel tudi možat in upoštevanja vreden. Tega, da naj slugo vprašam za pošto, ji ne bi bilo treba reči.

»Torej, če ni nič zame, bom moral pač iti,« sem dejal z nedoločenim smehljajem.

»M – m ... torej adijo!« je rekla ravnodušno in jemala iz predala neke papirje.

Nič se ni zganilo v njej, prav nič ji ni bilo žal, da sem odhajal tako kmalu, včasih pa sem klepetal po cele ure tu pri njej, ji kaj pripovedoval in gledal, kako je delala. Skupaj sva kadila, včasih ona moje, največkrat pa jaz njene cigarete, ker sem bil skoraj vedno tako obupno suh.

Naj grem kar tako? Ji ne bo niti malo žal?

»Poprej mi še dovolite, da vam ponudim malo sladkega ...« sem se zahehetal prav kalinsko in hitel odpirati zavojček, ki sem ga imel že pripravljenega v roki.

»Danes se mi ne ljubi jesti cukrov ...« je odvrnila suhoparno in pričela pisati po rubriciranem papirju.

»Pa bi le vzeli enega!« sem moledoval naprej, ker nisem vedel kaj pametnejšega ukreniti.

Za trenutek je prenehala pisati in me hladno pogledala.

»Zares hvala – sicer pa, od kod jemljete denar, Lojze, da lahko toliko zapravljate? Po Sračjem govorijo, da se domači zelo pritožujejo, koliko jih stane vaš študij in ...«

»Domači da tožijo? To pa že ni res!« sem vneto tajil. »To se vam je moral nekdo prav na debelo zlagati. Naši imajo vendar lepo premoženje, čeprav se ne bahajo in ne nosijo vsakomur na nos, koliko grošev imajo doma. Moj študij – ta sem jim niti ne pozna in sploh – zaradi teh nekaj cukrov ...«

Čutil sem, da mi ne verjame, da me zaradi mojega laganja prezira, zato sem se še enkrat zagnal in hotel pripovedovati o nekem denarju, ki ga ima oče v mestni hranilnici naloženega in da ima še ... Prekinila me je, to pot nekoliko prijazneje: »Poslušajte, Lojze! Povedati vam moram ...«

»Prosim, vzemite vsaj en bonbonček, tako dobri so, malinovi. Te imate radi!« in položil sem vrečico z bonboni na poštno okno ter lovil z obema rokama njeno roko.

»Pustite me vendar! Kako ste ...«

Obrnila se je docela stran in pričela naglo si prizadevaje odpravljati poštno zadevo. Zdel sem si sila nepotreben in vendar sem stal ob oknu in čakal na to, da bo z lepim pogledom popravila vso neprijetno dogodivščino, da bo vzela vrečico bonbonov in bo spet vse dobro. Spet bi bil dober, na mah bi vse pozabil, veliko raje kot pa da stojim tu s šobo užaljenosti, njej pa ob vsem tem nič ni. Še rajši pa bi položil roko okrog njenih ramen, se stisnil k njej in tako ostal dolgo dolgo – morda, da, morda bi jo smel celo poljubiti.

Medtem je nekdo prišel na pošto, pa sem se umaknil in se delal, kot da imam opravke, pa moram čakati. Ko je prišlek odšel, sem znova stopil k okencu in prijazno dejal:

»Prihodnjo nedeljo igramo Revčka. Fina stvar. Potem – po predstavi – bo tudi ples. Naučil sem se že valček in tudi polko. Saj pridete?«

Skomignila je z rameni, potem pa naglo nadaljevala s pisanjem in pri tem govorila, ne da bi me pogledala.

»Ne vem še – a prosim vas, gospod Pečolar, da me sedaj ne motite, imam mnogo važnega dela. Sploh pa vam moram reči – ne zaradi mene, ampak zaradi drugih ljudi –, opustite, prosim, te svoje obiske tu na pošti! Saj ne zaradi mene, ampak – kakor rečeno – zaradi drugih!«

»A tako! Seveda! Hvala!« in šel sem skozi vrata ter naprej med hišami, kakor da bi me kdo z bičem podil. Sram me je bilo, zelo sram! Čemu neki sem rekel hvala – saj se vendar nisem imel kaj zahvaljevati. Ali ne bi bilo ganljivejše, ako bi na primer rekel: »Pa grem! S strtim srcem, z mrtvim srcem grem, gospodična Zofka, da veste!« Zakaj nisem raje rekel: »V smrt pojdem in tega boste krivi vi!« Sem se pač neumno obnašal kakor vedno, kadar bi se moral prav imenitnega izkazati, ko bi lahko uveljavil svoje študentovstvo. Tako kakor sem se danes jaz, bi se bil znal obnašati tudi oni brivski pomočnik z nakodranimi lasmi in v po vijolicah dišeči obleki, ki se mi je zdel vedno toliko manjvreden.

Ko sem šel mimo Uršičeve trgovine, sem iz nje slišal živahno brbljanje in vpitje komijev, gospodarja ter kmetov, ki so barantali za kolomaz, kakšen bičevnik, kakor bi šlo za tisočake. Ob tem sem se spomnil, da sem na poštnem okencu pozabil sladkorčke. Pa naj bo!

V nedeljo, ki je sledila, smo igrali Revčka Andrejčka. Koliko dni je bilo med tema dvema nedeljama? Po koledarju le šest, meni pa se je zdelo, da jih je za cel mesec in vsi so bili tako neznansko dolgi, vlekli so se kakor one brezkončne ure čakanja kje na kakšnem mestnem kolodvoru, če imajo vlaki zamudo.

Mimo pošte pa nisem hodil, čeprav bi bil tako rad in tudi zvečer, ko smo hodili od vaj, sem se le prav skrivaj in to le po enkrat ozrl v njeno okno. Včasih je bilo svetlo, včasih temno. Ali je morda kdo drug z njo tam za oknom? Saj

sem bil sam že tudi nekajkrat tam. Prav v začetku letošnjih počitnic, nekaj dni potem, ko sva se поблиže spoznala, me je po končanih uradnih urah vzela s seboj v svoje samsko stanovanje, ki ga je bilo vsega skupaj le ena ozka sobica.

Postelja je stala tam, na njej je sedela, si snažila in popravljala obleko, jaz pa sem sedel na enem izmed stolov, ki so stali ob ozki mizici in pil žganjico iz kozarca za vodo. Steklenico, ki jo je imela spravljeno za omaro, je bila spet spravila nazaj, ker sama žganja ni pila. A ga je tudi meni nalila le za tri prste visoko v kozarec in mi ga sploh ne bi bila ponudila, če ne bi bil v zadregi odklonil medu, ki si ga je potem zase namazala na kruh – do zadnjega ga je postrgala iz lončka. V sobi je imela nekaj slik. Skorajda vse sem poznal z razglednic, ki so bile tedaj v modi. Fant in dekle, ki se poljubljata pod cvetočim drevesom, menih, ki gleda skozi lino svoje celice, in še neka sentimentalna pokrajina v mesečini z osamljenim čolnom na ribniku. Imela je tudi album razglednic, ki sem jih vse pregledal in občudoval z namenom, da se ji prikupim. Ko pa nisem imel več česa ogledovati, sem ji jel praviti svoje otroške šolske zgodbe, da bi ji s tem krajšal čas.

Zdaj je bilo vse to pri kraju. Jezen in žalosten sem bil obenem.

Ko smo igrali in sem prišel na vrsto tudi jaz s svojimi nepomembnimi besedami in kretnjami, sem se na vso moč napenjal in delal važnega, ker sem jo bil že poprej zagledal doli v tretji vrsti in se trafil z upanjem, da ji bom morda s svojim nastopom izzval trohico prejšnje naklonjenosti. Nisem mogel toliko gledati k njej, da bi videl, ali se mi je nasmehnila, me gledala in se zame vsaj malo zanimala.

Od naših domačih sta bila med občinstvom Micika in polbrat Ivan. Okrog Micike se že sučejo dedci in jaz bi moral pravzaprav paziti nanjo. Dekle nima prave družbe, ker so naši starši taki, da ne marajo na nobeno veselico, Ivan pa

se ne zmeni za naju s sestro, midva pa ne zanj. Vedno je bil v družbi starejših fantov in kopice žensk: kuharic in dekel, s katerimi se je najbolje razumel in pri katerih je mnogo veljal. Ni bil pijanec in ne kvartač. Odkar je bil zidarski polir, je le redkokdaj prihajal domov. Kakor sem včasih tu pa tam slišal, je imel kar po več deklet, ki so ga vse čakale, da jih vzame v zakon, a on najbrže ni mislil na ženitev. Mene ni maral, nalašč je govoril zaničljivo o šolah in študiranih ljudeh, češ da so vsi skupaj le berači in domišljavci ob praznem žepu in praznem želodcu. Zadnje čase se tudi za Miciko ni več zmenil, a jo je imel poprej zelo rad in ji je vedno kaj kupil in prinašal domov. Na veselicah in igrskih prireditvah sem ga vedno srečeval, a naš oče se je znal znašati in robantiti nad tem, ker sam ni zahajal niti na veselice niti k drugim prireditvam, ampak le ob sobotah v gostilne. Prezirljivo se je mrdal, če sem kaj zinil o tem, da bom šel na veselico ali sodeloval pri kaki igri, češ, za take neumnosti si goreč, za resno delo ti pa ni. Njemu da ni bilo nikdar do takih oslarij, vedno da je bil le za delo. Mati mu je na dan prireditve vedno pritrjevala, češ da ima prav in da tudi ona noče nikamor iti. Ko pa sta se sprla zaradi česar koli že, mu je pa očitala, da je ves čas njenega zakona ni nikamor peljal, da ni videla ničesar, se nikdar zabavala ter da ji tudi ni kupil oblek, v katerih bi se mogla pokazati pred ljudmi.

»Najbrž te je sram, da bi me imel s seboj, zato hodiš najraje k svoji tovarišiji v oštarijo, meni pa puščaš delo, večno trpljenje in sitnosti, ki jih nikoli ni konec.«

Seveda ju tudi danes ni bilo v dvorani in meni je bilo sila nadležno, ker nisem vedel, kako in kam bi z Miciko po igri, ko se bo začela veselica. Lahko bi jo sicer pripeljal k mizi igralcev, kjer bo predaval Ante. A meni ni bilo do te družbe, moram se usesti h kakšni drugi mizi in tam občepeti. Hotel sem biti prost, da bom lahko hodil med ljudmi naokrog in poiskal priložnost, da se bom na najboljši in najprijaznejši

način približal gospodični Zofki.

Takoj po končani igri, ko smo si za odrom še z mastjo čistili sledove šminke in lepila za brke z obrazov, je prihitela k meni Micika, vsa žareča in prijazna, kakor le redkokdaj.

»Ti, Lojzek, saj ne boš doma pravil, če se usedem h Grolakovim? Rezika me je povabila. Doma bova pa rekla, da sva bila oba ves čas z gospodom Antejem, kaj?«

»Kar pojdi! Prav!« sem se veselo odrezal in dobil za to od nje še nekaj drobiža.

»Za cigarete!« je šepnila in že zbežala.

Nikoli se ni trgala za družbo Grolakove Reze, torej mora biti že kaj drugega vmes, sem pomisli, a takoj tudi pozabil na to, saj me je Micika s svojo namero rešila ene največjih današnjih sitnosti.

Kmalu je bila splošna zabava precej živahna. Pri nekaterih mizah, kjer so si prvo žejo že dodobra pogasili, so pričeli zateglo in hrupno prepevati, drugi so se pričkali in politizirali, po temnih kotih so se že tiščali zaljubljeni pari in na slikovito razsvetljenem plesišču so se vrteli fantje in dekleta pa tudi starejši. Vrvež in šunder je bil povsod, kamor si se ozrl, godba na pihala pa je brnela: klarinet je škripal v poskakujočem diskantu, vmes so dobrodušno bolile trobente, tenorski rog je dajal od sebe vik in krik, kolikor je mogel, bučeči bas – *pumpardon* – pa pritiskal takt iz valovitih nižin: brum bum bum, brum bum bum – bum, da so podrsavale noge tem prožneje, tem raje.

Seveda je bila na plesišču tudi ona. Sicer je sedala v svoji običajni družbi, v kateri je bil nocoj neobičajen pojav le Rogličev Jožko, s katerim je tudi ves čas plesala. Ta Jožko, večinoma so ga klicali *Zepa*, je bil že nekoliko starejši, debelušast kmečki fant, ki je v povojnih leti dobro zaslužil s kupčijami. Barantal je z živino in deželnimi pridelki in tu pa tam tudi s plohi in tesanim lesom. Že mnogokrat so ga ženili na vseh mogočih krajih, a pri svojih petintridesetih letih je

bil še vedno podjeten samec, ki se je oblačil napol kmečko, napol gosposko, se dobro hranil po gostilnah in govorilo se je, da ima precej denarja prihranjenega. Kako je prišel do Zofke? Videti je, da se morata že dalj časa poznati: sploh pa ima dedec mnogo opravka s pošto, a v njeni družbi ga do sedaj ni bilo. Ponavadi je sedel med kmeti ali pa med drugimi barantači.

Le valčke sta plesala in še kakšno polko, ki jo je pa godba le redkokdaj igrala, ker sta prednjačila fokstrot in tango, ki so ju trgovski pomočniki, mlajši učitelji, študentje in tudi kak trgovski potnik privlekli v Sračje.

Odhajala sta s plesišča in prihajala proti meni. Slabost me je zgrabila v sklepih kolen, mahoma sem bil ves mehak v nogah in srce mi je zastalo za trenutek, vendar me je komaj pogledala, komaj pokimala in odšla je dalje z onim k njihovi mizi.

Ali bi šel za njo in jo poprosil za ples? Okleval sem. Ne bom šel, ne, naj le pleše z onim, če se ji zdi toliko lepši od mene. Ne bom šel tja, ne bom!

Ustavil sem se pri mizi igralcev in gospod Ante me je takoj potegnil na stol poleg sebe. Gospod Ante rad govori, še rajši priteguje o domovini in njenih potrebah – za to pa potrebuje poslušalcev. Nalival mi je v kupico in me silil, naj pijem. Saj je vina dovolj! Saj so sračjanski očetje premožni in radodarni: Derganc, Robič, Uršič, Grolak ... Še v čast si štejejo, da nam plačujejo, nam, ki smo priredili igro in s tem *služili* narodu.

Godba se je spet oglasila z valčkom in to je bila priložnost. Dvignil sem se in se hotel osvoboditi Antejeve roke, ki me je zadrževala – a že sem videl, da je prepozno. Zepa jo je že peljal na plesišče.

Z Antejem sva sama obsedela pri mizi, zakaj vse drugo je odfrlelo plesat. Že ob prvih zvokih, ki so udarili vanje, so poskakali kvišku in odhiteli, kakor da bi gorelo za njimi

– Antejev Milan in Megarčeva Tončka, vsa druga dekleta, ki so igrala, in tudi fantje, oni nakodrani brivec je celo plaho Mimiko odgnal s seboj na plesišče, čeprav se mu je dolgo upirala, češ da vendar ne zna plesati.

Plešejo, kot da so ponoreli. Drže se okrog pasov, okrog ramen, v naročju si leže in se ne morejo spustiti. Jaz pa naj vse to gledam in naj se ne jezim strupeno bridko, čeprav me ne mara tako objeti ona, ki jo imam rad.

Od mize je prihajala proti plesišču Micika z nekim bolje oblečenim gospodom, ki ga nisem poznal. O ti smrklja ti – to pa ne bo šlo kar tako! Tega ne dovolim! Nočem, da bi se mi sestra izpridila. Nočem, da bi jo mečkali, poljubovali in morda celo po prsih božali taki bolje oblečeni fantini.

Ante mi je položil roko na komolec in me potegnil k sebi. Nemogoče, da bi mu ušel. A čakaj – saj bo tudi tega plesa konec! Dokler pa traja in mi Ante govori, gledam enkrat za eno, potem za drugo, za Miciko in za Zofijo. Obe mi hočeta na vsak način zastrupiti nocojšnji večer.

Ante mi je nalival, jaz pa sem pil, pil do dna, enkrat, dvakrat in tudi v tretje. Ante pa je govoril, govoril, govoril o narodu in kulturi ..., jaz pa sem lahko neovirano pil in pogledoval po plesišču.

Zofka se je pritisnila k onemu živinskemu barantaču, moja sestra k neznanemu lopovu. To me je jezilo, sila jezilo – ti mladi, veseli ljudje so se zabavali, jaz pa nič. Presneto me je pogrelo tudi to, da si je Milan privoščil prijetne trenutke z Megarčevo neumnico, jaz pa sem moral poslušati njegovega očeta o nujni potrebi kulturne misije za narod Sračjega in okolice.

Hvala Bogu, plesa je bilo zaenkrat konec. Takoj sem planil k svoji sestri.

»Ti – domov greva! Takoj!« sem zarenčal nanjo.

»Kaj ti pride na misel! Nikamor še ne grem!« in že me je hotela odriniti in oditi s svojim kavalirjem.

»Domov greva – takoj!« sem jo nahrulil še enkrat in čutil zadoščenje, ker se me njen kavalir ni upal grdo pogledati, ampak se je le nedoločno smehljala in mi segel v besedo.

»Prosim, dovolite, gospod študent, jaz sem Štefan Mrhar, privatni uradnik!«

»Pečolar!« sem odvrnil kratko. Nobenega povoda nisem imel, da bi se klanjal pred tem privatnim uradnikom. Tega pa vendar nisem hotel, da bi se mi Micika pričela cmeriti, zato sem ji rekel mileje:

»Saj si se vendar že dovolj naplesala!«

»Ne bodite tako strogi, gospod študent! Eno urico nam še pustite gospodično tu, saj ni v slabi družbi in zakaj se ne bi sirota še malo pozabavala!«

Sirota! Kakšna sirota?! Jaz sem sirota, ki nimam nikogar, s katerim bi se pozabaval, a tega seveda nihče ne vidi. *Sirota* me je pogledala in ker me je gledala proseče, sem ji pokimal: »Pa naj bo!« in sem šel nazaj k svojemu Anteju.

»Hvala, bratec!« sem jo slišal prav sladkobno začivkati za seboj.

Bratec! Jutri bom pa spet baraba! Kako se mi le na tihem roga in me imenuje ta tujec, ki se mi je v slovo tako uslužno priklonil!? Saj sem tudi jaz osel, ker sem mu pokroviteljsko pokimal, namesto da bi mu eno pripeljal okrog ušes, ker mi hoče skvariti sestro.

Godba je zaigrala fokstrot. Tega pa Zepa ni znal! Brž sem stopil k njeni mizi in že spotoma sem videl, da me je opazila, ko sem prihajal. Videl sem tudi, da se je delala, kot da me ni opazila. Priklonil sem se ji in jo, medtem ko so se drugi dvigovali od mize in se spravljali k plesu, ogovoril z bedasto, stalno frazo:

»Ali s m e m prositi?«

Zadel me je osupel pogled, ki si ga je pripravila nalašč za to priložnost, potem pa obžalujoče zmigovanje z glavo in prisiljen nasmešek.

»Ah, oprostite, gospod Pečolar, tega plesa pa res ne znam!«

Dobro sem vedel, da ga zna, a me je hotela odpraviti s košaro. A s tem ne bo nič, draga moja Zofka. Držati te hočem in ne bom te tako kmalu izpustil, pa če ti je prav ali ne.

»Dobro,« sem rekel in čutil, kako sta mi alkohol in zadrega potiskala kri v glavo, »bom pa kar tu počakal na naslednji valček!«

»Žalibog, valčki so pa že vsi oddani!« mi je odgovorila na pol kisko, na pol nerodno se smehljaje.

»Nič zato, kar oddajte jih! Prav imate! Saj meni itak ni do plesa – vprašal sem kar tako ...«

Z vso silo sem se moral obvladati, da nisem zakričal, da nisem skočil in pričel metati litrov, kozarcev in torbic, ki so jih na mizi pustili plesalci in plesalke. V ušesih mi je brnelo in v glavi me je kuhala vročina. Tako je s teboj, Lojze! Košare pobiraš!

Ubral sem jo nazaj k mizi in že mi je bilo žal, ker sem kvasil o tem, da mi ni do plesa. Zakaj nisem mogel ziniti kaj boljšega, kar bi bolje zadelo! Usedel sem se k Anteju in ga objel okrog vratu.

»Vi imate prav, gospod nadučitelj! Vi ste moj edini prijatelj!«

Čvekala sva in pila. Počasi mi je hromela zavest. Vse, kar se je godilo okrog mene, sem videl le skozi meglo pijanosti, ki me je ovijala vedno tesneje, mi pritiskala na veke, da jih skoraj nisem mogel več odpirati, mi jemala sposobnost govorjenja in poslušanja ter me vlekla nekam dol, k tlom.

Pozneje sva se sprickala še z Milanom, oba sva bila pijana, oba užaljena v svoji namišljeni veličini in iz te užaljenosti je planil mahoma oni stari srd, ki naju je obsedal že kot otroka. Brž sva se zgrabila in stari Ante se je malone razjokal, ko so naju vlačili vsakega na svojo stran. Spravljali so me domov,

a toliko sem še bil pri zavesti, da brez Micike nisem hotel nikamor.

»Micika!« sem kričal ves divji, »Micika, z menoj domov, sicer vse razbijem, podrobim, vse stolčem!«

Nekdo me je vlekel proti domu. Nisem vedel, ali je bil mežnarjev Korl ali Robičev Gustl, morda Uršičev Albin. Pred menoj je hodila sestra, vso pot se je cmerila in žnedrala:

»Od drugih miz so nas gledali! Kako me je sram! Tak brat, tako pijano prase ... taka sramota!«

Vedel sem, da sem bil pijan, tudi to sem vedel, da ni bilo lepo, kar sem počenjal. A zakaj bi dal onemu tujemu falotu priliko, da se hlini in prilizuje moji mladi sestri, kjer bi se napil njene dekliške omame, sam pa sem se moral omamiti s to ogabno vinsko pijanostjo, da bi poplaknil svojo jedko bolečino? Nekam bi se zakopal, nekam v temo in tesnobo, da ne bi mogel prav nič misliti, se na nič več spomniti. Potem sem le zaspal na svojem ležišču, da sam nisem vedel kdaj in kako.

V sredo smo šli vsi igralci z Antejem vred na izlet. Na Gospojnično goro! Hodili smo v skupinah. Mladi fantje, ki še nismo znali videti prirodne lepote pokrajine, ampak najraje govorili o svojih uspehih, o stoterih smešnostih in o dvomljivih junaštvih, smo se držali skupaj. Mežnarjev Korl, ki je za ta dan s težavo izprosil dopust, nam je razlagal o svojem važnem delu v pisarni, Uršičev Albin in sosedom Tone sta se z menoj kosala v pripovedovanju lažnivih dogodivščin, le Robičev Gustl, bodoči duhovnik, je malo govoril.

Vsi drugi so hodili z dekleti in celo Ante se je danes spravil med nje, med ono plaho Mimiko in njene bolj kmečke tovarišice: razlagal jim je, da je imel nekoč tudi on svetlo plave brke, ki so se mu kaj lepo podajali.

Milan in Rilko sta imela seveda poleg sebe najbolj brhka dekleta. Hvala bogu, da naše Micike niso pustili zdoma! Okrog Kolke, ki je imel s seboj harmoniko, pa so se zbirali

drugi fantje: trgovski pomočniki, s katerimi se drugi nismo prijazno gledali, Ferlinčev Cene in nekatera dekleta.

Po večerji smo bili že vsi skupaj nekoliko natrkani in Antejev predlog, da bi se še nekoliko podali na svež zrak, ki nam bo lajšal spanje, je bil dober, sicer bi se med plesom slej ko prej pričeli prepiri.

Noč na Gospojnični gori. Temna in visoka se je dvigovala tik pred nami v noč romarska cerkev Marije v nebo vzete, pod nami štrlijo v mrak smreke. Svetila so se le okna mežnarije, našega zavetišča in prenočišča, kjer bo nocoj še veselo. Daleč doli v dolini so se svetile drobne, razpršene luči. Pred nami je bil večji šop kresnic – to je Sračje, oni manjši in redkejši šopki so speče vasi. In daleč na obzorju, tam, kjer je komaj viden svetel odsev – tam je bilo mesto, v katerem se šolamo sračjanski nadebudni *mladci*, kakor pravi naš Ante.

Po vrhu gore je stopal z menoj mežnarjev Korl. Oddaljila sva se od drugih, od smeha in petja, od vrišča deklet, ki so jih fantje menda lovili in ščipali, od njih pogovorov, ki se nama zaenkrat niso zdeli več zanimivi.

Usedla sva se v senco cerkve. Nad nama je bilo nebo polno zvezd. Tu, za visokim zidom ni bilo vetra, le malo hladno je bilo. Začenjal se je že september, čas slovesa od doma in Sračjega.

Malo sem bil pijan in zato se me je lotevala rahla ginjenost. Še dve leti bom tam v mestu, potem pa – kam? Naprej, na vsak način naprej – oni veliki, želeni in sanjani bodočnosti naproti.

Ob meni je bil Korl, ki ne bo šel nikdar kdove kako daleč, morda se vse življenje niti iz Sračjega ne bo ganil. Pogledal sem ga od strani in njegov dolg, bled obraz me je spominjal na dobrodušnega konja belca, ki smo ga nekoč imeli doma. Tak je Korl, moj nekdanji sošolec, tovariš mojih otroških bojev in poznavalec mojih velikih načrtov in sanj.

»Kaj misliš, Korl, kako je z ženskami?« sem ga vprašal.

V odgovor je skomiznil z ramo in obraz se mu je nekako zaprl. Gotovo se je že sam ukvarjal s tem vprašanjem, a namesto odgovora je začel v zadregi po tleh tolči s palico, ki jo je vzel s sabo iz kdo ve kakšnega razloga. In se je še tesneje zavil v svojo pelerino.

»Slišiš, Korl – ali misliš, da žive vse ženske tako, saj veš – da spe pri moških, enkrat pri tem, potem spet pri drugem? Ali misliš tako tudi o mladih dekletih ali pa verjameš, da je katera boljša – čista ...?«

»Kaj pa vem! Jaz sploh nič ne vem!«

Zelo ga je bilo sram. Ni hotel govoriti o tem, to se je videlo.

»Nekaj gotovo veš. Ljudje govore in fantje tudi ...«

»Ljudje govore o tej ali oni, da je vlačuga.«

Vlačuga! Odkar sem to besedo prvič slišal, se mi je zdela grozna, najhujša psotka, ki more zadeti žensko. Komaj sem zaslutil njen temni smisel. Pred njo sem stal kot pred skladovnico knjig, a nisem mogel in ne znal pogledati vanjo. Ali je vedel Korl več ali manj od mene?

»Zakaj, misliš, da so ženske take? Zakaj dopuščajo, da jih moški kar ... no ... pregazijo? Potem pa sramota, prezir! Čemu se ne branijo?«

Korl je spet skomiznil z rameni, češ, nič ne vem. Ali me je imel s to neodločno kretnjo za norca? Silil sem naprej.

»O kateri pa pravijo v Sračjem, da je taka – ničvrednica?«

»Saj tudi sam veš. O Andrejčevi Rozi in ... o takih.«

O Andrejčevi Rozi so že pravili, da se *vlačí* z vsakim. Kako se pa vlačí? Po gostilnah hodi s fanti in starejšimi moškimi, pije in pleše z njimi, potem – no, potem se dogajajo grde stvari z njo. Tako nekako.

»Čuj, Korl – saj so še druge, pa niso take kot Andrejčeva Roza, pa jih ljudje imenujejo z isto besedo,« sem silil dalje.

»Pri dekletih je tako. Dokler niso ..., no, dokler so še pridne, so tudi ponosne in vsaka lahko najde moža, ki jo bo poročil. Ko pa je enkrat ob nedolžnost, ni več to, kar je bila prej, in v roke jo dobi drugi, pa tretji in tako naprej.«

»In ti jo potem *imajo*?«

»Ja! Imajo.«

Imajo. Grda beseda! Kako more človek imeti človeka kar tako, kakor imaš psa ali krtačo za zobe.

»Kaj pa potem ljubezen?« sem vprašal in zavedel sem se, da je moja radovednost čudna, vročična strast, ki bi jo moral pravzaprav zatreti.

»Prvič gotovo ni iz ljubezni! Slišal sem, da fant, ko dekletu vzame nedolžnost, do nje ne občuti več ljubezni. Ona pa se počuti zapuščeno in osramočeno in nazadnje jo strast potegne k drugim.«

Strast! Besedo sem poznal samo iz knjig, a bila mi je tuja. Biti mora nekaj hudega, nekaj, kar človeka razganja in zaslužnji, veliko več kot tisto, kar zbada in kljuje v meni.

»Ti, Korl, povej mi, odkrito mi povej, ali govorijo ljudje tako tudi o gospodični Zofki?«

»O poštni kav...,« se je zaletel Korl, požrl in popravil zaradi mene in moje splošno znane simpatije, »o poštni frajli?«

»Da, o tej!« sem prežal ves neučakan.

Korl je molčal, tolkel s palico po tleh, gledal mimo mene in končno rekel:

»Pravijo, da hodi Rogličev Pepček ponoči k njej. Videli so ga, kako je zjutraj zlezal skozi okno in hitel domov z razvezanimi čevlji in zavihanim ovratnikom. Tako pač pravijo – jaz ga nisem videl.«

Noč je bila na Gospojnični gori, Korl je sedel ob meni v svoji pelerini in spet tolkel s palico po tleh. V meni pa se je nekaj razlilo, kar sem doslej skušal z vso močjo zaustaviti s svojimi rokami, s svojo osemnajstletno pametjo, ki ni hotela

verjeti, kar je bilo zanj neprijetnega in grdega. Tolikokrat sem že ugibal, ali je bila moja oboževanka že kdaj plen moškega sebi na ljubo. V svoji zaljubljenosti sem si stalno odgovarjal, da skoraj zagotovo ne.

»Jaz sem pa misli, da je ona častno dekle.«

»Napak si mislil, Lojze! Saj je že prestara, da bi bila še nedolžna. Smejala bi se ti, če bi vedela, da si tako mislil o njej. Ta je že precej doživela, gotovo jih je imela že več.«

»Seveda, seveda – ta poštna kavka!« sem se zagrizel v to psovko, ki me je silno bolela. Z njo sem užalil nekaj, kar mi je bilo ljubo.

Na Gospojnični gori je bila noč, tam doli pa so se svetile sračjanske luči. In tam morda prav zdaj kdo – no, najbrž Rogličev Pepček – baše svoje tolsto telo skozi okno, v katerega sem tolikokrat zrl s plaho otožnostjo.

Kako trpka je bila ta misel ob grdem prividu. O ti grda, grda poštna kavka.

S Korlom sva naglo odšla v hišo, kjer so krokali in peli in mladim dekletom so fantje govorili zaljubljene besede.

Ponoči me je Korl zbudil.

»Lojze! Lojze!« je pritajeno klical.

Zmeden sem planil kvišku. Ker sem bil šel precej okajen na svoje ležišče, sem bil še ves trapast in brljav.

»Pojdi z menoj!« je hitel Korl.

»Kam?« sem zategnil leno. Ni mi bilo do tega, da bi zdaj vstajal in hodil kam na prosto, kjer je gotovo mrzlo.

»Milan je nekam izginil. Marčič!« je hitel Korl in se hihital v temi.

»Kako?« Nisem se mogel takoj domisliti, kaj se je zgodilo. Šele ko je Korl pomagal moji osuplosti s prišepetanimi besedami o Megarčevi Tončki, sem razumel.

A tako! Megarčevo je zvlekel Marčičev nekam za cerkev in midva naj greva sedaj za njima, da bi prisluškovala. S toplega ležišča naj vstanem? Ne! Kaj me pa to vse skupaj

briga! Sicer sem pa zaspan, ne da se mi vstati in dovolj mi je tega, da drugi vlačijo Zofko Kenkovo bogvekam, da hodi Rogličevo prase k njej in da sem sam najbolj oslovski osel v vsej sračjanski fari.

»Ne grem! Sam pojdi in mi potem povej!«

In zavalil sem se na slamnjačo ter se tesno zaval v koc. Korl je počasi in tiho odhajal.

Preveč zaužitega alkohola mi je še gorelo v telesu, tako da nisem mogel zaspati. Ko bi le preko mojih hrepenenj in tihih zabavljanj spanec pokrtil svoj prt pozabe. Zakaj je vse lepo minljivo? Zakaj ne morem imeti nekaj srečnih dni ob Zofiji Kenkovi, nekdo drugi pa si jo je lahko vzel s svojo grabežljivo roko, ker se mu je tako zljubilo? Jaz pa sem čakal, tako ponižno in oslovsko hrepeneče čakal, da bi se ji kdaj zahotelo mojega naročja.

Micika! Nenadoma sem se spet spomnil na svojo sestro, ki je mlada in čedna. Ali ji grozi enako? Ali mi jo mislijo spriditi in v enako umazanijo potegniti? In moja mati? Saj ima tudi moja mati nezakonskega sina, našega Ivana, ki mu moj oče ni pravi oče. Tudi moja mati je kot mlado deklo doživela nekaj takega od moškega, ki ni bil njen mož.

In pred menoj so se zvrstili vsi oni nerodni prizori, ko sta se oče in mati prepirala in v spomin so mi prihajali očitki, ki sta si jih metala v lice. Mati očetu, da se je poročil le zaradi posestva, oče pa materi, da je imela otroka – a oče je vrgel očitek vanjo šele prav na koncu, ko si že ni mogel več z nobeno drugo stvarjo pomagati, a ta očitek jo je vselej tako zadel, da je naenkrat izginila in se je skrila in smo jo morali potem mi otroci iskati.

Ponavadi smo jo našli sedečo kje na podstrešju ali pa na kletnih stopnicah, kjer je čepela in si zakrivala obraz. Jokala ni nikdar. Včasih – z leti pa vedno pogosteje – pa se je skrivala na najbolj nerodnih in težko dostopnih krajih: kje v hlevu tik ob kravah, za vrati v svinjaku, v šupi, v kaki luknji

ali kje visoko na seniku. Pretepala se sicer nista nikdar – a tudi ti prepiri in njih posledice so bili za nas dovolj bridki.

Čemu vse to? Čemu mora biti moje življenje polno teh žalostnih senc?

In v tem sem zaspal. Koliko hujše bi še bilo na svetu, ko ne bi bilo spanja!

Čez teden dni sem se spet odpravil v mesto v šolo. Vso dolgo pot do postaje me je spremljala Micika. Moj težak kovček je bil pripeljal na postajo že poprej Dergančev Miha, zato sva nosila le še nekaj manjših predmetov. Meni je bila nabasala mati poln nahrbtnik jabolk, boljšega kruha in špeha – to bodo malice prve dni. Sestra pa je tovorila pod pazduho nerodno veliko škatlo, z vrvico zvezano, v katero je bila mama nadevala nekaj na maslu pečenih kolačkov in kislega grozdja z brajde, ki je rasla ob domači hiši.

Tako sva šla po poljskih kolovozih in okrog naju je bila jesen. Z njiv so nama odzdravljali ljudje, ki so že spravljali krompir, na senožetih so si netili pastirji. Slovo od doma se ni razlikovalo od prejšnjih, a vendar se mi je zdelo, kakor da je to pot v meni samem vse drugače. Kakor da so se mi nenadoma odprle oči in da sem šele sedaj zagledal ljudi, kakršni so v resnici. Kot da šele vstopam v svet, kot otrok, ki je ravnokar shodil in je šele začel razlikovati gore, kamenje, zemljo in rastline, noč in dan, ženske, moške, reči in živali.

Dolgo sva korakala molče, saj nisva bila vajena daljšega medsebojnega pogovora in šele ko sva bila že na pol pota, sem se odločil, da jo vprašam, kar me je tiščalo. Saj sem jo imel rad, tako čedna je bila videti v svoji snažni obleki, z lepimi, svetlimi lasmi in svežim obrazom. Kako prožno je bilo njeno dekliško telo. Kakor mala, nebogljen žival je bila. Ali je sovražna, nasilna zver že na preži, da jo pokonča?

»Kaj je z onim dedcem?« sem vprašal.

»S katerim?« je vprašala kolikor mogoče nedolžno. O ti lisička! Saj dobro veš, po katerem sprašujem.

»No, z onim, ki je toliko plesaril s teboj! Ali je res, da je bil oni dan, ko me ni bilo doma, v Sračjem in da te je tudi preteklo nedeljo obiskal?«

Zardela je povabila oči. Potem me je grdo pogledala, pripravljena na prepir. Pa je menda po mojem obrazu spoznala, da je nimam namena nalašč mučiti in napravila je nedolžno kretnjo, češ, ne vem.

»Kako se piše?« sem vprašal suho.

»Štefan Mrhar,« je odgovorila pokorno.

»Kaj pa je po poklicu? Privatni uradnik – kakšen privatni uradnik?«

»Pri grofovi žagi je sedaj baje ravnatelj. Menda ima tri tisoč mesečne plače. V Ljubljani ima sestro, ki ima brata nekega ministra za moža.«

»Kaj imaš z dedcem?« sem ponovil trše in pogledal nekam stran, ker se mi je smilila.

»Nič!« je odgovorila plaho. Pogledal sem ji v nedolžen obraz in sram me je bilo, da sem jo po krivem dolžil, saj sem vedel, da ta obraz ne laže. Kot brat jo moram čuvati in svariti! Saj jo imam rad!

»Veš, Micika,« sem ji rekel po dolgem molku, »zate bi bilo najlepše, če ostaneš pridno dekle.«

Kako težko mi je to zdrknilo z jezika. Bilo me je sram, ker sem moral pridigati. Potem sem pridal:

»S takimi dedci ni nič. Ogoljufal bi te in nafarbal, potem pa pustil. In tisto o treh tisočakah plače na mesec mu raje sploh ne verjemi.«

Na železniški postaji sva srečala tudi Robičevega Gustla in ob njem njegovo mater, ki je na glavi prinesla njegov kovček. Vsa žareča ga je spraševala, če bi še kaj rad in da naj kmalu kaj piše. Potem se je obrnila k nama in rekla:

»A sta prišla tudi vidva? No, našega odpravljamo letos zadnjič v latinske šole. Prihodnje leto, če bog da, bo pa že nosil kolar.«

»Ah, kaj bi tisto!« jo je zavrnil sin in se pričel z Miciko šaliti zastran pristnosti njenih kodrov.

Stal sem ob strani in opazoval, kako je Robička skrbno ogledovala svojega sina, ki ga je namenila Bogu, in kako ji je bilo odveč njegovo neresno govoričenje z našo deklino.

V tem so prikapljali na postajo tudi drugi. Vogrinčev in Marčičev sta se pripeljala na koleslju, ki si ga je bil stari Vogrinec že kje sposodil s konjem vred, Bajsov Tonček pa je prišel požvižgavajoč okrog vogala, za njim pa je stopal njegov starejši brat in se potil pod bremenom študentskega kovčka, ki ga je nosil privezanega na plečih.

Ko sem se poslavljal od sestre, mi je bilo težko, saj sem se bal, da bi se ji v času, ko me ne bo doma, kaj sramotnega pripetilo.

»Kaj bi rada, da ti prinesem o božiču?« sem jo vprašal, ko se je začel vlak že premikati.

»Tako mrežo – veš, tako pisano mrežo za lase ...« mi je vpila med mahanjem z roko. Poleg nje je stala Robička, z rokami, sklenjenimi kakor v molitvi, in nemo gledala za vlakom, ki ji je odpeljal sina tako zaželjeni bodočnosti naproti.

To leto se ni začelo dobro. Po kakih treh tednih šole me je prišel sluga med poukom klicat v ravnateljstvo pisarno. Osupel sem šel z njim.

Redkokdaj sem bil klican k ravnatelju, vedno zaradi kakih nerodnosti, to leto pa še nisem uspel zagrešiti nobene. Kaj neki hoče? Ali se je morda doma kaj zgodilo?

Prvo, kar sem zagledal v suhoparni pisarniški sobi, je bil policaj, ki je stal oblasten in važen ob visoki knjižni omari. Poleg njega je stal, strumen kot sveča, naš pomožni šolski sluga. Bil je videti zelo razburjen. Kljub temu je stal negibno, le oči so mu vztrepetavale v čudnem ognju. Na drugi strani je ob usnjatem fotelju slonel moj sošolec Veselič. Ravnatelj je sedel za mizo, s hrbtom obrnjen proti nam, in nekaj pisal. Ko sem vstopil, je Veselič odmaknil pogled, sluga je

brezizrazno strmel, policaj pa me je ostro premeril od pet do temena.

V tišini je bilo slišati le škripanje ravnateljevega peresa. Pogledoval sem od enega do drugega in tuhtal – kaj vse to pomeni?

Z Veseličem se nisem mnogo družil, čeprav je v razredu sedel v klopi pred menoj, tako prejšnje leto kot tudi letos. Je morda prisotni policaj Zajškov oče? Ne – ni! Ta ima goste črne brke, zavihane navzgor, in sploh – tuj obraz. Ne smel bi me tako nesramno drzno ogledovati, saj nisem nikomur ničesar zlega storil, sploh pa sem sedmošolec, on pa navaden policaj, komaj pismen.

Kako da nisem opazil, da Veseliča že od pavze ni bilo več v razredu? Kaj naj to pomeni? Veselič ne izgleda tako, kot da bi bil kaj zakrivil.

Ravnatelj se končno dvigne s svojega sedeža, se naglo obrne proti nam in stopi z majhnimi hitrimi koraki proti meni. Izredno majhen in okrogel možic je to – vedno me spominja na bombo, ki se bo zdaj zdaj razpočila. Na okrogli debeli glavi ima nekaj skrbno počesanih in namaščenih las, dosti jih ni, da bi pokrili svetlečo se široko in rdečkasto lobanjo. Na okroglem obrazu se blešče kakor žarometi avtomobila velika, črno obrobljena očala.

Nehote se odmaknem za korak, ker se ravnateljev pogled zapiči vame, kakor da sem zločinec. Kaj to pomeni? Ne čutim se krivega za noben, prav noben prestopok. Čutim pa, kako zardevam, kako mi je vedno tesneje in kako izgubljam gotovost pred njegovim pogledom. Zakaj neki?

Ko spregovori, sta njegovi tanki ustnici kot dve rezili, skozi kateri priletijo vame ostre, stroge besed:

»Pečolar, sedaj pa brez ovinkov in oklevanja! Priznajte, kar ste storili! Če boste imeli srečo, vas morda še kdaj sprejmejo na kak drug zavod. S priznanjem nam olajšate delo, sebi pa zboljšate položaj. A kako, kako, Pečolar, ste

mogli tako nizko pasti?»

»Jaz? Zakaj? Gospod ravnatelj, jaz nisem padel, ničesar ne vem,« odgovarjam zmedeno in nerodno. Res ne vem ničesar, nikomur nisem storil niti najmanjše krivice. Sem mogoče kaj neresničnega trosil med fante? V spominu preletavam vse dogodke zadnjega meseca in ne morem najti ničesar, kar bi si v svoji lahkomiselni lažnivosti in v svojem nesrečnem gonu po pomembnosti nakopal na glavo. Nič! Prav nič me ne teži!

»Ne lažite, Pečolar! Ne igrajte se tako neumno in zločinsko z nami! Nobena laž vam ne pomaga. Vi prav dobro veste, zakaj ste tukaj, le da tega niste pričakovali, zlasti pa ne tako kmalu! A smo vam prišli na sled, prej in lažje, kot ste mogli misliti. Nikdar mi niste vzbujali vtisa povsem solidnega študenta in zanesljivega človeka. Vedno ste bili nekaka *persona vaga*, a da bi se zmogli spozabiti do tatvine, tega si nisem mislil!«

Šele zdaj razumem, česa me dolže. Tatvine! Zdaj šele se mi je v glavi prižgala luč. Šele zdaj sem se spomnil, da so na začetku tega tedna v šoli govorili o tem, da je bil Veseliču ukraden denar, a to govorjenje je bilo tako mimogrede in površno, da sem ga koj pozabil.

Mene sumijo! Kako? Jaz o tatvini ničesar ne vem, ne spomnim se, kdo izmed sošolcev je o tem sploh govoril z mano, nič nisem vedel ne o Veseličevem denarju ne o tem, kje ga ima spravljeneega. S kakšno pravico sumijo mene? Kdo se je domislil, da bi bil mogel krasti jaz? Lahko me preiščejo! Lahko vprašajo – pri Stenzlovki in drugih! Jaz vendar nikdar nimam denarja!

»Jaz ne kradem! Nisem kradel! Jaz sploh ne kradem!« rečem kolikor mogoče trdo in čutim, kako mi je udarila kri v glavo, divjala po telesu, kako mi je v sencih gorela in spet ledenela. Slišim svoje besede, njih obupno prazni zvok, in čutim, da mi nihče ne verjame ... razen Čaka.

Čak, naš pomožni šolski sluga, mi verjame. Ta sloki dolgin me pozna že več let, ve, da sem pošten fant – on me bo rešil. Od strani ga vidim. Sicer se ne ozira vame, nič na njegovem obrazu se ni ganilo, toda ne gleda vstran kot izdajalec Veselič, ki me je najbrž ovadil, ne prebada me z očmi kakor naš idiotski ravnatelj, ki pravkar razmišlja, bogve kaj bo naredil za red in pravico na svetu, ker me dolži tatvine in me bo lahko potemtakem izključil iz zavoda. In zaničljivo se mi posmehuje brkati policaj, ki mi s tem sporoča, da me bo kljub mojemu tajanju že ujel.

Čak pa ne. Vedno sem ga imel za dobrega človeka, čeprav je bil do vseh osoren in redkobeseden, toda zdaj vem, da se za trdo lupino skriva dober človek. Nikoli mu ne pozabim, da je bil edini, ki me ni imel za tatu.

Spet se oglašá ravnatelj, zdaj še ostreje kot prej.

»Pečolar – na lastnih lažeh se boste ujeli! Priznajte! Ste bili preteklo soboto v šoli?«

»Bil!«

Kaj bi se ujel na lažeh, če pa ne lažem. Seveda sem v soboto bil v šoli.

Ravnatelj prikima mojemu odgovoru. Zadovoljen je z njim.

»In vi ste šli ta dan med tretjo uro pouka iz razreda. Kam ste šli?«

»Na stranišče!« zinem naglo in koj mi je žal. Sem res šel iz razreda v soboto ali je bilo to dan poprej, v petek? Hitim popravljati.

»To se pravi ... ne vem točno.«

»S svojim priznanjem ste se izdali!« blekne policaj oblastno.

Ravnatelj mu namigne, naj molči, ter nadaljuje:

»Kaj ste pa na hodniku iskali med plašči svojih tovarišev? Kaj?«

Sedaj se spominjam. V soboto je bilo, med latinščino. Med

uro profesorja Aberška. Robec sem bil pozabil doma, kar se mi je že tolikokrat zgodilo. Po pavzi, ko sem prišel z drugimi z dvorišča v razred – bil je precej hladen dan –, sem začutil, da postaja nos nadležen in to čedalje bolj. Profesor Aberšek je bil vedno tako strog in zadirčen, da nisem upal tvegati in katerega izmed sošolcev poprositi za robec, saj bi me zaradi šepetanja in nemira zapisal v razrednico ali pa me začel mrcvariti z izpraševanjem. Dovolil mi je oditi iz razreda, saj sem ga prosil, če smem na stranišče, v resnici pa sem upal, da bom v katerem izmed površnikov, ki so viseli na hodniku, našel kakšen robec, se vanj useknil in se nato vrnil v razred. Naj zdaj to povem? Saj bi se mi samo smejali. Bi mi sploh kdo verjel? Kradel je, bi rekli. Zdaj ga imamo! Pa nisem kradel! Saj niti robca nisem našel – le v enem izmed žepov časopisni papir, vanj sem se useknil in ga vrgel v smetišnico. Drugega nič! Nisem tat! Nisem kradel! Ne bodo me izključili! Nobene pravice nimajo, saj nisem nič storil.

»Ne, ne!« sem zakričal in se sam začudil, odkod je zrasel ta glas v meni, polnil častitljivo ravnateljevo pisarno in me navdajal s pogumom, ki že nosi v sebi zagotovilo zmage. »Nisem kradel! Ne pustim si tega reči! Poiščite si tatu – jaz nisem pravi! Jaz nisem tat! Nisem tat!«

V dogajanje je posegel policaj in me prijel za roko, s katero sem krilil ravnatelju pred obrazom.

»Mir! Na policiji boste že priznali!«

»Nikamor ne grem z vami!« sem zavpil. »Kaj pa mislite, da ste? Pošten sem, mene ne boste gonili okrog, jaz nisem zločinec!«

Še enkrat sem ponovil tišje, a trdo: »Nisem tat, napačnega ste prijeli!«

»Pomirite se, Pečolar! Pomirite se!« je hitel ravnatelj, toda v meni je gorelo. Omamil sem se bil s svojim kričanjem, se zaletel s svojo jezo v silno razburjenost in popustili so mi živci. Trepetal sem po vsem telesu in čutil sem, kako mi

drgetajo lica. Pogled se mi je zameglil in videl sem pred seboj le še debele leče ravnateljevih očal – drugega nič.

»Čak! Vi ste videli Pečolarja, kako je stikal med plašči dijakov ?«

»Da!«

Ta torej. Ta me je zatožil! V razburjenosti nisem pomisli, da je moralo moje stikanje za robcem po plaščih tovarišev navesti Čaka, takoj ko je bila tatvina odkrita, da sem storilec najbrž jaz.

»Bom pa najprej zaslišal tega,« je dejal policaj važno ter pokazal na Veseliča, »potem tega,« s čimer je mislil Čaka, »in nazadnje še tega. Naj se dokler pomiri!«

Ravnatelj je pokimal in zasliševanje se je začelo. Veselič je moral najprej navesti, kdaj je rojen, imena staršev in tako dalje. Potem je o sobotni tatvini navedel, kar je vedel.

V plašču svojega površnika je imel 100 dinarjev, ki mu jih je poslal oče za razne nakupe. Spominjal se je, da jih je v drugi pavzi še imel, ker je preveril. Ko pa je prišel v tretji pavzi na hodnik in hotel vzeti iz žepa površnika nekaj drobiža za malico, je opazil, da je stotak izginil. Nikogar ne sumi, ve pa, da sem jaz med tretjo uro pouka za nekaj minut zapustil razred.

Na vrsto je prišel Čak. Malomarno sem poslušal njegove navedbe glede rojstnega datuma, kraja in imen staršev. Kaj me vse to briga? Nikoli ne bom mogel neizpodbitno dokazati, da nisem kradel, da se pravi tat morda skriva v enem izmed naših najboljših tovarišev in se niti najmanj ne boji, da bi ga odkrili. Čak tudi ni pravi, saj bi bil sicer že kdaj prej kaj vzel, ko je imel toliko priložnosti.

Potem sem postal pozoren. Kaj je vprašal policaj? Vsi so nekako napeto gledali Čaka, ki je naenkrat ves zardel. Policaj je ponovil vprašanje.

»Predkazni? Če ste že bili kdaj predkaznovani, vas vprašam?«

Čak se je davil z besedami, še bolj zardeval, mečkal kapo v rokah, oči so bile polne zadrege, še več – tako gleda preganjana žival.

»No, Čak, ali imate kakšno kazen za seboj?« je vprašal še ravnatelj in namršil svoje redke obrvi.

»Notzucht – pred desetimi leti!« je zahreščal nesrečni dolgin izmučeno, tresoč se po vsem telesu, naokrog begajoč z očmi in loveč sapo.

Kako sta se ravnatelj in policaj spogledala, kako sta ga oba premerila in kako je naš debeli, mali ravnatelj odskočil. In – ali se mi je samo tako zdelo ali pa so mu pičli namaščeni lasje v resnici stopili kvišku?

Potem se je obrnil k policaju, mu pomignil, da sta stopila k oknu in tam nekaj šepetal. Od tam se je oglasil:

»Pečolar in Veselič, lahko gresta! Vi ostanete tu!«

Ko sem za seboj zaprl vrata, je Veselič že stal na hodniku in zdelo se mi je, da me čaka in me hoče nekaj vprašati. Bil sem jezen nanj. Kaj mu je bilo treba imeti denar v površniku? Nobenih komedij ne bi bilo, če bi bil bolj previden.

»Ti – kaj pa je to, kar je Čak zagrešil pred desetimi leti?« je šepnil.

»Nekaj grdega – z ženskami!« sem suho odvrnil in naglo odšel proti razredu, Veselič pa je capljal poleg mene, ponižno in uslužno kot kakšen pèsek, in spet vprašal:

»Ti, ali je to – posilstvo?«

»Če veš, čemu sprašuješ? Daj mi mir!« sem mu osorno zabrusil in se obrnil vstran.

Nisem ga pogledal in ne vem, kako je pogoltnil mojo neprijaznost. Po pretresu, ki je bil za menoj, mi ni bilo do njegovega prijateljstva. Ali je končano? Bodo sedaj mučili Čaka? Ne verjamem, da bi bil on krivec.

Ko smo šli opoldne iz šole, sem se po hodniku oziral za Čakom. Nikjer ga ni bilo. So ga mar že odslovili? Je bil res on tat? Je priznal? Nisem mogel verjeti.

Pred menoj je v grupi sošolcev hodil Veselič in jim razlagal, kako hudo ga je prizadela izguba stotaka – oče mu bo zdaj marsikaj očital in bogvekaj mislil, saj ga bo moral obvestiti, da mu je bil denar ukraden.

Pazil bi, pri sebi bi ga nosil – bi mu najraje zavpil. Bil sem ves potlačen od doživetega ponižanja in hkrati gorel v jezi in ogorčenju, da so me mogli kar tako, meni nič – tebi nič, imeti za tatu, mi groziti z izključitvijo in ravnati z menoj kot z zavržencem, še predno so mi mogli kaj dokazati. Sovražil sem ravnatelja, njegovo namišljeno vsevednost, njegov inkvizitorki nastop. Tak dedec, tak kup poosebljene krivice! In policaj! Z debelo palico bi dal pretepsti policaje vsega sveta.

Doma sta me čakali dve pismi. Redkokdaj sem dobil pismo k Stenzlovki – navadno sem očetove liste prejel v šoli.

Pisala sta mi Marčičev Milan in Korl. Korl mi je odgovoril na moj list, ki sem mu ga napisal pred tednom. Takrat mi je bilo v mislih domotožje, ki ga kmalu ni bilo več v nobenem kotu srca. A danes bi pač najraje ušel domov! Pa ne morem! Doma bi bil šele pravi vrag, če bi se na vsem lepem vrnil s sumom tatvine na hrbtu.

Pa poglejmo, kaj piše Korl. Ne, raje popreje preberem Milanov list. Nikoli mi še ni pisal. Kaj neki to pomeni? Papir in ovoj, oboje kar najfinejše. Osel!

»Dragi! Čudil se boš, ko prejmeš ta list. Nisva bila do sedaj prijatelja, to pa zaradi moje slepote, ki me je dolgo obdajala, da nisem videl v Tebi oni človeški in duhovni lik, ki ga v resnici predstavljaš.«

Kaj naj to pomeni? Tako prilizovanje in to tako naenkrat. Kakšna lažnivost! Čemu me le tako nujno potrebuje?

»Čuj! Usoda je hotela tako in jaz sem se moral ukloniti njeni silni moči. Sam ne vem, kaj se je zgodilo z menoj. Nobena stvar me več ne veseli, v kino ne hodim več, tudi gledališče me ne zanima in nobena knjiga ne more več

pritegniti moje pozornosti. Ves sem bolan, na duši bolan. V tihi noči strmim v prazne temine in iz srca se mi izvije vzdih – Micika!

Tako – sedaj veš, kako je z menoj. Smatram za mojo častno dolžnost, da Tebi kot NJENEMU bratu prvemu zaupam skrivnost svoje duše, ki jo nosim s seboj, odkar sem se vrnil s počitnic. Šola mi ne more nuditi nobene utehe, vendar se silim k delu, ki mi naj utre pot v prihodnost. Sicer vem, da sem zgrešil svoj poklic, da so mi rojenice ob zibelki naklonile več daru, kot ga rabi navaden osnovnošolski učitelj, a saj poznaš naše ozke razmere, iz katerih ni mogoče pobegniti. Morda pa se bo prihodnost sama še nasmehnila meni. Sam bom vse storil, da si ustvarim lepo kariero – sebi in moji Oboževani, brez katere ne morem živeti.

Zaupam Ti, da sem pisal tudi njej in ji razodel to skrivnost in sedaj visim med upom in brezupom.

Odgovori mi, Te prosim, kakor hitro moreš in mi razodeni svoje stališče. Upam in rotim Te, da nama ne boš nasproten in v tej nadi Te pozdravlja Tvoj trpeči

Milan.«

Lepa oslarija! Takoj bom sedel in napisal zabeljeno pismo, toda ne njemu, pač pa Miciki, kako in kaj. Tega falota se mora izogibati. Kaj pa Megarčeva Tončka? Ali je že pozabil nanjo? Kdaj se je le na mojo sestro spomnil in se tako silno zaljubil vanjo? Smrkavec napihnjeni! K vragu z njim. Kaj pa Korl?

»Dragi mi Lojze! Lepa Ti hvala za Tvoje pisemce, ki sem ga z velikim veseljem prečital. Sprašuješ me po sračjanskih novicah. Mnogo jih ni, odkar si odšel. Trške klepetulje pravijo, da bo dobila Zorkova Mimica – saj veš, ona plaha punca – otroka in tega je kriv neki brivski pomočnik, ki je sodeloval pri naši igri v počitnicah. In sedaj pravijo ljudje, da je Mimika ujela otroka pri igrskih vajah. Si lahko misliš, kako se togoti gospod Ante! Župnik je že v nedeljo nekaj o

tem pridigal in potem so se vsi ljudje zelo zgražali, nekateri pa smejali.

Tudi Marčičevi se zelo jezijo, to pa zaradi Milana in Megarčeve Tončke, ker je stari Megarec v svoji pijanosti gospoda Anteja nazmerjal, češ, da mu je Milan rejenko pokvaril in da ga bo pošteno naklestil, če ga dobi. Saj veš, kaj sva opazila na Gospojnični gori glede Milana in Tončke?

Sicer pa v Sračjem razen teh čenč ni kaj pisanja vrednega. Ti si v mestu lahko še srečen, ker sigurno dnevno kaj zanimivega vidiš in slišiš, medtem ko je tukaj vse tako zarobljeno in neinteligentno. Postal sem tudi sokolski knjižničar in berem mnogo knjig, sicer pa ne smeš misliti, da sem zaradi tega domišljav.

Zaupati Ti moram še nekaj velikega. Zaljubil sem se v Tvoji sestro Miciko, ker je tako lepa. Vem, da je to zame brez upa, saj ji baje dvori tudi Milan in še neki gospod od grofove žage. Kjer so taki, jaz pač ne morem tekmovati. Milan je pa šuft, on dvori sploh vsaki lepi puncu in misli, da so vse na svetu le za njegove kremplje.

Sporočam Ti tudi to žalostno vest, po kateri si me vprašal v Tvojem pismu. Gospodična Zofka se res *vlačí* s Pepčkom in baje Pepček ne prenočuje več doma. To je vse!

Prosim te, ne bodi zaradi tega žalosten, saj tudi jaz nisem preveč žalosten in če moreš, zini za mene kakšno dobro besedo pri Tvoji sestri, ki jo ljubim. Piši mi spet kaj!

Lepe pozdrave z odličnim spoštovanjem Tvoj Dragotin.«

Kar Dragotin je postal iz Korla. Ali zaradi knjižnice ali zaradi sračjanskega ugleda ali zaradi všečnosti moje sestre?

Kaj mi bo vse to? Gospodična Zofka se *vlačí*, mojo sestro pa nadlegujejo od vseh strani in jaz naj bi jim pri vsem tem še pomagal!? Vse bom osmešil in ozmerjal.

In da je tista plaha Mimika, za katero se sploh nobeden ni zmenil, pri igrskih vajah spočela otroka, to tudi ni kar tako. Ali je ni škoda? Neki brivec. Oni poštrigliani, polizani

fant, ki je tako slabo igral, se tako okorno sukala po odru in dišal po vijolicah.

Kje je kdo, ki bi mu mogel vse povedati, si dati duška in se sprostiti vseh teh bremen?

»Sie – das Essen wird kolt! Das is Schon wieder so a Gemeinheit – net amal die Suppn anrühren!«²⁵

Ah, tako! Stenzlovka se čuti užaljeno. Že spet! Sicer pa – saj sem res lačen. Pošteno se bom nabasal – pojedel bom, kolikor bom mogel dobiti! Potem pa bo – že kako.

IV

»Boš šel ali ne?« je vpila mati razjarjena.

»Ne grem – v lemenat že ne! Pustite me s tem v miru!« odgovorim tudi jaz razdraženo, se obrnem na trebuh in se sploh nočem ozreti. Tudi vstati nočem. Saj sem vedel že sinoči, da se bo danes zjutraj pričel ples znova. Zato poprej tudi nisem vstal in šel v kuhinjo k zajtrku. S tem se seveda nisem ničemur ognil, kvečjemu še poslabšal. Mati je komaj čakala, kdaj vstanem in ker se nisem prikazal, je v kuhinji ropotala s *piskri* in kozicami, menda je tudi nekaj črepinj vrgla po tleh. Ko ji je pošlo potrpljenje, je prišla razgrajat k meni v sobo.

Vem, da sedaj stoji ob vznožju postelje zelo jezna, naravnost besna in divja. Najraje bi me tepla in me s silo in strahovanjem pripravila do tega, da bi se vdal in prosil za sprejem v lemenat. Ker sta si z očetom zamislila, da bi bila takšna kariera tako za njune denarne zmožnosti kakor tudi za čast hiše in končno celo v moj lastni prid najugodnejša. Kaj pa še! Nikdar, niti v prvi šolski klopi niti kdaj pozneje

25 Vi – jed bo umrznila! Že zopet taka podlost – juhe se še dotaknete ne!

si nisem mogel misliti, da bi imel kaj veselja do poklica služabnika božjega, sedaj pa me hočejo naenkrat stisniti, ukrotiti, prisiliti, da bi se s sklonjeno glavo odpravil na pot, ki so si jo oni zame izmislili. Tako kakor Robičev Gustl!

Kaj me briga Gustl! Lani je maturiral in odšel v lemenat. Zadnji dve leti sva bila v istem zavodu, poprej pa je bil nekje gori na Štajerskem – tja jih je iz našega zavoda odšlo vsako leto nekaj. Iz tretjega razreda, ali drugega, ne spominjam se več, tudi Ruda, ona Ruda Čerče, na katero sem bil v teh letih skoraj pozabil. To je bilo čudno dekle. Le kakšna je sedaj? Tudi ona je morala letos maturirati. No, ta bi se najbrž prav porogljivo smejala, če bi ji povedal, da me hočejo na vsak način stiščati v lemenat. Hvala Bogu, Ruda je ženska in se ji kaj podobnega ne more primeriti, a ker je pravzaprav bolj fant nego punca, bi že razumela, da tega karatkomalo ne morem storiti in da je vsako prigovarjanje in rožnato slikanje bodočnosti odveč in zaman. Ne morem!

»Torej ne greš?« se je mati oglasila vnovič. Njen glas je grozeč in vidim jo za svojim hrbtom, dasi se ne ozrem, kako ji trepetajo ustnice. Ne da bi se obrnil ali jo pogledal, sem hladno odvrnil:

»Ne, ne grem! In mir mi dajte s tem in si pustite dopovedati, da lemenat ni zame in jaz ne zanj!«

»Potem – «se je zagnala mati in glas se ji je v krik prelomil od razjarjenosti, »potem mi nimaš več ostati pri hiši! Pojdi – jutri ali pa že danes! Pojdi! Zato smo te redili, te oblačili in plačevali zate težak denar, da nam je kri brizgala izza nohtov! Zato torej! Glej, da se mi spraviš od hiše! Kar zdaj! Marš!«

»Mi še na misel ne pride!« sem dejal namenoma hladno in hudobno in se obrnil prav proti zidu, da mi ja ne bi bilo treba gledati njenega obraza. Čutil pa sem jo, njeno naglo, hlipajočo sapo, njeno hudo, vročo jezo. O – kako jo mora imeti sedaj, da bi udarila! Me bo?

Gledal sem v steno, a jo videl. Debelušasta je postala v teh letih in poteze na obrazu so se globoko vrezale v njeno še vedno svežo kožo. Čelo ima vso razrito od gub in črt, okrog ust, nad obrvmi in ob kotih oči se ji nabira starost, ob sencih izpod rute silijo sivi lasje. Iz nekdaj močne, čedne ženske se dela starka, ki je moja mati – jaz pa jo bodem s svojo upornostjo, a ne morem drugače.

»Ti živina! Ko bi te bila raje pokončala, vrgla skozi okno, da bi se razletel na kamnu, ko si se rodil, namesto da sem te redila, delala in plačevala zate! Mrha grda ničvredna!«

Nisem mogel več poslušati in planil sem pokonci. Ko sem zagledal njeno divjo jezo, ki ji je narekovala take besede, ko sem vedel, da nimam drugega zdravila, kot da se vdam in pristanem, da pojdem v lemenat, sem zdivjal še jaz.

»Ven, mati! To je moja soba. Takoj ven in mir mi dajte!« sem zavpil in kazal proti vratom. Ali sem res hotel vreči vanjo sliko, ki sem jo dobil pri prvem svetem obhajilu in ki sem jo v naglici snel z žeblja nad posteljo, ne vem več. Vanjo gotovo ne, proti njej, po tleh, pa zagotovo, zakaj zdaj je bilo tudi v meni nekaj divjega, strastnega, v meni je divjal gon po uničevanju vsega, kar sem vedno spoštoval. A je mati strahovito zakričala:

»Ubiti me hoče – ubil me bo!« je tulila in nalašč odprla vrata, da bi se ja čim bolj slišalo naokrog, »ljudje božji, ubil me bo ...«

Skočil sem naglo iz postelje in moral sem prav divje gledati, zakaj potegnila se je preko praga, kar je meni zelo ustrezalo, saj sem lahko naglo zaloputnil in zaklenil vrata, ne da bi se mi je bilo treba dotakniti. Še isti hip se je onkraj vrat zaslišal visok pisk, potem pa je bilo spet vse tiho in zlezal sem nazaj v posteljo. Zagotovo je odšla na dvorišče, v hlev ali v šupo in se sedaj tam kuja.

Bil sem sam.

Ali bo kdaj konec tega pekla v naši hiši? Se bodo ti

prizori ponavljali iz dneva v dan? Kaj naj storim? Vrata so mi že pokazali, prav bi bilo, če bi pobral malenkosti, ki so moje, in šel. Toda kam? Maturo sicer imam, lahko bi si poiskal službo. Kakšno? Za pisarja bi lahko šel že iz četrtega razreda – za to ne bi bilo treba toliko truda in komedij, da sem končal gimnazijo. V lemenat? Raje grem v ... Kakšen duhovnik neki bi bil? Saj nisem prav nič pobožen: komaj da sem kristjan in silno slab katolik. Na vojno akademijo? Ko sem bil med počitnicami na naboru, sem prosil za odlog, češ, da bom služil svoj kadrovski rok pozneje, ko doštudiram. In zdravnik mi je že takrat povedal, da itak ne bom dodeljen drugam kot k *neborcem*. Sicer pa mi je tuje in odvratno vsako komandiranje in petelinjenje v uniformi in moj lajtnanski sen je že davno izpuhtel – pregnalo ga je spoznanje, da je vojaški posel za ljudi, ki v vojni ne vidijo takega greha kot jaz.

Slišal sem, kako so se hitri koraki bližali mojim zaklenjenim vratom. Aha, to je Micika! Najprej poslušaj, potem pa potrka in zaprosi:

»Odpri!«

Jezen sem še, zato zamrmram v blazino: »Pustite me pri miru vsi, vsi skupaj – baraba, banda, багаža!«

»Kaj praviš? Kaj si rekel? Govori glasneje, prav nič te ne razumem!«

Njen glas je mehak, besede dobre – kaj bom njej ponavljal svoje odrezave odurnosti! Saj si sploh ne zasluži moje grobosti. Tudi ona je reva. Nekaj jo muči in starši jo doma že dalj časa ogledujejo čudno postrani in molče sumničavo. Kako se je doma vendar vse obrnilo, izpremenilo in razletelo v same nevšečnosti, odkar sem prišel z maturitetnim spričevalom v žepu domov, poln zanesenjaških upov, ki jim sicer nikdar nisem iskal podlage, a tak sem pač bil.

»Odpri!« je zaprosila vnovič, tokrat že nekoliko trše.

Vstal sem in jo pustil vstopiti. Potem sem se spet takoj

zaril v posteljo in ji hladno ukazal:

»Zakleni!«

Zaklenila je, se usedla na rob postelje ob vznožju in težko zavzdihnila:

»Pri nas ni mogoče več živeti, sploh – ni na tem svetu prav nič več lepo!«

Oba sva molčala, vsak v svoje misli zatopljen. Kaj naj bi ji dejal? Prav ima, tudi meni se življenje zdi pusto in mrko kakor deževen jesenski dan. Naravnost toži se mi po zadnjih dveh letih šole. Kako lepo je bilo v osmi! Potem pa, ko je bil maturitetni strah prestan, ona silna, neprisiljena veselost na valeti, prijaznost profesorjev in ravnatelja samega. Kakor da smo se sešli sami fino vzgojeni gospodje, ki proslavljamo zmago svetovnega pomena. In ta gospoda, ki smo ji tolikokrat privoščili, da bi jo vrag vzel in jo pred koncem še prav posebno mučil, in ki je skozi osem let videla v nas tolikokrat le hudobne, zabite in k vsemu slabemu nagnjene smrkavce, je sedaj jedla in pila z nami pri skupni mizi, se z nami pogovarjala, nam napivala in nam dala razumeti, da se začinja za nas življenje širokih možnosti in da postajamo ljudje, s katerimi morajo drugi občevati vljudno in prijazno.

Stari Hanjšek je še vsakemu posebej kaj povedal, tudi meni.

»Ti moraš posebno na to gledati, moj dragi, da te ... v tebi je vulkan, zato le pazi, da te nekoč ne raznese. Ne boš lahko živel, a če ti bo usoda mila in če boš imel kaj sreče, se boš morda izognil neumnostim, ki bi bile zate usodne. Srečo pa mora imeti vsak človek, naj bo še tako pameten, še tako mehko zaviti v ugodne prilike. Brez sreče ni nič!«

Tako je dejal in izpila sva ga kozarček. Kakšna je kaj njegova osebna sreča? O tem vseh osem let, kolikor sem ga poznal, nisem skoraj prav nič izvedel. Tako malo vemo študentje o življenju, o radostih in križih naših profesorjev.

Po oni prekrokani noči smo spremljali zjutraj vse naše

profesorje domov, vsakega do njegovega stanovanja, in nerodni Čeferin nam je v neki predmestni gostilni v zadregi smejučajoč se celo nekaj žganja plačal. Potem smo šli v mesto nazaj in sredi trga smo še nekaj zakričali in zapeli, da so nas ženske, ki so prinesle svojo robo na trg, začudeno ogledovale, stražnik pa se je smehljaj, češ, osličiči, le norite danes – saj vem, da ste abiturienti.

Potem smo se razšli. Ostal sem sam, a v stanovanje k Stenzlovki, kjer bi lahko prespal nekaj ur do vlaka, nisem hotel. Zavlekel sem se v kavarno ob parku, si naročil kavo in časopise k oknu in skozenj sem se oziral na cesto.

Lep pomladanski dopoldan je bil, meni pa se je zdel žalosten in prazen, zakaj postalo me je strah življenja. Naenkrat s svojo svobodo nisem vedel kaj početi, pa sem imel za sabo toliko želeno maturo, otresel sem se okovov šole ... zdaj pa je bilo vse to prazno, brez prave teže, nepomembno. Kam sem se le zaletaval s svojimi pričakovanji in upi? Je bilo vse skupaj prazno zidanje v oblake? Vse od takrat, ko sem kot frkovec prvič zapustil Sračje?

Obrnil sem se k sestri. Zamišljena in žalostna je bila. Gotovo ni več nedolžna! V hipu se mi je porodilo to spoznanje. Ko sem jo pogledal in videl poteze okrog ust in soj v očeh. Vse že ve, doživela je, kar se utegne zgoditi med moškim in žensko! Poznal sem to iz lastne izkušnje, okusil sem odnos med spoloma.

Bilo je pred letom dni, v mestu. Ne morem še misliti brez sramu na tisti dogodek, ker so bile okoliščine take, da me mora biti sram. Toda takrat je želja po spoznanju premagala vso sramežljivost. Najbolj me muči to, da sem takrat, ko sem žensko prvič okusil, prav dobro vedel, da je ona, ki se mi daje, že nešteto krat in neštetim služila z naslodo za denar. Bila je mlada, suha in afektirana natararica Pri roži, v gostilni, kamor so zahajali višješolci na skrivna pijančevanja. Nočem več misliti na to, kako sem prosjačil, kako zmagal in

kako sem se potuhnjeno oddaljeval, ker me je sebe sram.

Zdaj razumem številna namigovanja in bahanja tovarišev s svojimi izkustvi, ki so jih menda vsi pridobili že pred menoj – celo mežnarjev Korl. Korlu na ono pismo nisem odgovoril. Zastran Micike pa mu tudi nisem mogel pomagati, ker ga ni marala. Le glede Milana sem ji o božiču, ko sem prišel domov, napravil ostro pridigo, ona pa se mi je le smejala, češ, kaj me pa tako svariš, saj mi še na misel ne pride, da bi ga poslušala.

Zdaj pa se Micika ni več smejala. Gledal sem jo in videl, da misli na dedca, na onega, ki si jo je prvi podredil. Saj ne more biti drugače!

Poklical sem jo, kratko, vendar ne neprijazno:

»Micika! Kaj premišljuješ?«

Opazil sem, da je odgovorila hitro in v strahu:

»Ah, nič!«

Zamahnila je z roko in zastokala. Že spet! Sedela je kot poosebljeno razočaranje in nesreča, zdihovala in tarnala, da na svetu ni nič več lepo. V meni je spet začela rasti razdraženost, ki sem jo prej, ob materinem izbruhu, za silo potlačil.

»Ali bi tudi ti hotela, da pojdem v lemenat?« sem se zadr.

Le z rameni je skomignila in s tem še razpihala mojo jezavost.

»Tebi je vseeno! Nič te ne briga, če ti brata duševno ubijajo, ga mrcvarijo v potuhnjeno, udarcev vajeno beštijo. Da se le ti naveseliš ob strani onega capina z grofove žage! Se je zgodilo kaj novega? Sta ti morda gospod Marčič ali gospod Vogrinc obljubila zakrament svetega zakona pod pogojem, da ...«

»Molči! Baraba! Ne maram te več! Sram te bodi, da tako govoriš. Jaz pa sem mislila, da imam brata, da bom tebi ...«

Ogorčeno govorjenje je zamrlo v jok. Težko mi je bilo, a

nisem znal niti mogel tolažiti.

»Pojdi zdaj! Oblekel se bom in umil.«

Ko je bila že pri vratih, sem mehkeje dodal:

»Saj vidiš, da ti ne morem pomagati. Ti pa meni tudi ne!«

Opravil sem se in odšel iz hiše.

Na klančku pod hišo so se pasle naše krave, po lužah na dvorišču so se valjale svinje, kure so živahno pikale za zrnom in vneto podile sosedove golobe, ki so lakomni in nagli silili k piči. Nikjer človeka. Oče je šel menda po steljo v gozd, brata Ivana itak ni bilo več doma. Odženil se je nekam na Kranjsko, redkokdaj pisal, domov ga sploh ni več in menda ga nihče ne pogreša, celo mati ne. Zdaj naj bi šel tudi jaz. Ko bi le vedel kam!

Z očetom sva imela cirkus že sinoči. In kdo je vsega kriv? Robičevi. Materi je pravila Robička, kako se jim zdaj dobro godi, ko za Gustla ni treba ničesar več plačevati. Pa koliko so prihranili zavoljo tega v tem letu in kako dobro se bo njihovemu še godilo, ko konča teologijo in postane kaplan. Sicer pa – saj ni treba, da bo ostal navaden župnik. Duhovnik je lahko tudi doktor, še več – kanonik, tudi profesor. O, marsikaj velikega in vse brez stroškov za starše.

To je obsedlo tudi naše. Če je šel sosedov, zakaj ne bi šel tudi naš!? Zakaj pa naš ne bi mogel vzdržati brez posvetnih norčij?

Človek se vsemu privadi, mi je dejal oče sinoči, pa tudi sicer je za vsakogar najbolje, če se žensk, plesov in takih neumnosti izogiblje, kolikor more, saj od tega nima drugega kot neprestano jezo in vseh vrst sitnosti. Hvala Bogu, da si ni treba kopati takih sitnosti na hrbet. In – ali je bilo že slišati, da ima duhovnik slabo življenje? Ko je župnik, ima svoje lastno gospodarstvo, lahko je in pije, kolikor hoče, knjige lahko čita in si jih kupuje. Tista betva opravkov cerkvi in fari je komaj besede vredna.

Vsako ugovarjanje bi bilo brez haska. Saj ni mogoče dopovedati tem zaletelom, da se duhovniško delo ne sklada z mojimi nazori, da nimam niti najmanj volje in veselja do tega poklica, da se ne čutim dovolj vernega, da bi druge v veri poučeval in jih k temu navajal, da se naukov drže, da me teološki študij niti malo ne zanima in da niso le zunanosti tiste, ki bi jih pogrešal, ampak bi se moral ves naravnost dati prodati, kakor živinče na sejmu, če bi šel v lemenat, in da bi bil tako slab duhovnik, da bi me najbrž zapodili. Vse to sem povedal – pa ni zaleglo nič. Če hočeš, bo že šlo – so trmasto vztrajali pri svojem.

Debel in nizek zvonik sračjanske farne cerkve je ves v jesenskem soncu čepel nad strehami. Ko sem stopal mimo Karnerjeve bajtice, se je iz nje v mirni dopoldan spet razlegal vik in krik prepira osastega starega para. Naglo sem stopil naprej – tako je bilo sinoči in danes zjutraj tudi pri nas, še malo, pa bi se morda stepli kakor ta dva.

Ob sosedovem plotu je stala Tončkova mati. Nehote sem stopil hitreje, da bi ušel mučnemu spraševanju, pa je bilo že prepozno. Ko me je debelušna, sicer dobrodušna ženska zagledala, ji je smuknil porogljiv smehljaj preko obraza:

»O, dobro jutro, gospod študent! Še vedno v Sračjem? Naš je že pred tednom šel, kaj pa v i?«

In ta v i je zategnila tako dvomljivo, da me je moralo pogreti. Kako rad bi ji zabrusil: »Kaj vas pa briga, le glejte, da bo vaš svojo stvar dobro izpeljal!« pa ne smem. Kislo sem se nasmehnil in zamahnil z roko, češ, še ne vem in suho pristavil: »Mudi se mi. Moram v trg.«

Ko sem prišel med vegaste trške ulice, je name legel njihov dolgčas in pusta vsakdanost kakor megla na srce. Vse je bilo mirno, po trgovinah komaj kdo, nekaj domačinov in okoliških kmetov je počasi stopalo mimo hiš. Trški mesar je stal bleščeč v beli opravi pred svojo mesarijo in gledal zdolgočasen naokrog, gori se je pek naslanjal na podboje

vrat svoje pekarije in mižal v sonce. Na sončnem prostorčku za cerkvijo je čepela stara beračica, podremavala in si od časa do časa obrala mrčes z razcapane obleke.

Kam? Kam zdaj? Bojim se življenja, ki leži pred menoj.

Šel je tudi Vogrinčev Rilko. Oče je samo občinski tajnik in kolikokrat sem slišal, kako slabo plačo imajo taki ljudje, a zadostovala je najbrže za sinovo šolanje, ker se stara dva za mladega pač žrtvujeta. Seveda je odšel na pravno fakulteto, kamor sem si želel tudi jaz. Da me le še huje boli in poniža! In kaj bo iz mene? Iz mene, ki sem vedno s tolikšno gotovostjo računal, da bom izmed vseh Sračjanov največ dosegel!? Kako se mi zdaj ti Sračjani posmehujejo, kako mi bodo pričeli ob vsaki priliki kazati svoje škodoželjno veselje. Bom odslej dan za dnevom postajal okrog teh vogalov in zijala prodajal? Brezdelni fakin! Za katero delo naj primem, za kakšno službo naj se zanimam, ko pa je že toliko tarnanja, da je ljudi veliko, službenih mest pa premalo?

Ali na pošti nimajo dela, da je gospodična Zofka Kenk gledala skozi okno na cesto? Vrag naj jo nese kamorkoli! Kakor sem tu pa tam ujel iz govoric, je ona velika ljubezen Rogličevega Pepčka do nje menda že precej splahnela in gospod se pričjenja polagoma umikati. Prav ji je!

Namenoma se nisem ozrl v ono smer, kjer bi se mogli najini pogledi srečati. Ne maram je niti pozdraviti, ne iz jeze – kar tako, odveč mi je pač.

Čudno! Kakor dolgo sem se količkaj zanimal za njeno usodo, vpraševal tega in onega, jo na cesti pozdravljal in iskal vsaj sled njenega obžalovanja, da me je morala odsloviti, se sploh ni zmenila zame. Ko pa je šlo vse to mimo mene in se v meni niti ob spominih ni zganila sled gorkote, se mi je začejala gospodična zaupljivo nasmihati, čestitala mi je k prestani maturi tako gorko in brižno, kakor da je moja prav posebna dobrotnica. Zdaj mi je sila po volji, da se je vse končalo tako, kot se je. Najbrž bi mi bilo zelo nerodno,

če bi me imeli ljudje za fanta takele starikave poštarice, ki se tako rada dela pokončno in mlajšo, a s tem samo vzbuja prezirljivo posmehovanje samozavestnih mladih Sračjanov.

Ko sem bil mimo nevarnega vogala, sem bil takoj spet v drugih mislih, važnih in nujnih.

Kam naj krenem? Svetovali so mi nekateri že v počitnicah, naj prosim za sprejem v državno službo, a letos je že prekasno, da bi me še sprejeli v poštariski ali železničarski tečaj. Predolgo sem okleval, prepričan, da bom starše le pregovoril in študiral pravo.

V lemenat pa ne grem! Še na kraj misli ne pustim sesti tej možnosti: če bi se pričel z njo ukvarjati, bi se končno morebiti celo dal preslepiti varljivim upom in lažnim zaključkom. Pečolarjev Lojze da bi se preoblekel v odpoved in posvečenje! To bi bil višek hinavščine in tolikšna predrznost, ki je ne premorem, ker sem preslab, da bi takšno vlogo le za silo dobro podajal.

Šel sem iz trga proti žagam ob reki. Te stoje v ne prevelikih presledkih druga za drugo, zamolklo ropočejo, enakomerno brenče in kdaj pa kdaj ostro zapiskajo, ko se rezila jedko zasade v živo tkanino lesa.

Ob žagah je vedno živahno. Tu postajajo vozniki, nalagajo deske in odlagajo bruna, vpijejo pri delu in se potem, ko so po njihovem opravili dovolj, spuščajo v dolge medsebojne pogovore o lesu in vožnjah, o zaslužku in muhah svojih gospodarjev. Kadijo cigarete ali pa pojedjo kak velik kos črnega kruha. Za špeh ni denarja, ker cena lesa pada.

Ko sem prišel mimo prve žage in me ni nihče ogovoril, sem se spet spomnil na Gustla in njegov lemenat. Čudno, kako redkokdaj sva se s tem mojim rojakom pomenila in tudi v počitnicah, ko smo se sračjanski študentje sestajali ob tolikih prilikah, se prepirali in menili na dolgo in široko o vseh stvareh življenja, ki zanimajo in zaposlujejo take mlade možgane, ni prišlo med nami in njim nikdar do zaupnega

razgovora, ki bi nam odkril, iz katerih razlogov se je odločil za duhovniški poklic, medtem ko smo se drugi prekleto postavljali vsak za svoje bodoče življenjsko udejstvovanje.

Sicer pa – ali smo v našem razredu, v sedmi in osmi, ko smo večinoma že vedeli, kaj namerava eden in kaj drugi po maturi – ali smo se razgovorili z onima dvema, ki sta potem krenila eden v lemenat, drugi pa celo v samostan? Kako smo se drugi pričkali, kaj je pomembneje, jus ali tehnika, kaj je idealneje, filozofija ali medicina! Nasproti teologiji je sicer letelo precej tihih opazk, a skoraj vedno na hrbtih onih, ki so si jo izbrali za svoj poklic.

Na vprašanje, če pojdeta v samostan in lemenat, sta preprosto pritrdila. Nič več. Za vprašanje čemu pa nam je zmanjkalo korajže. In tudi njima se ni zdelo vredno razlagati nam – kopici nevernikov in mlačnežev – zakaj in kako. Morebiti pa tja nista šla iz lastnega nagiba, po lastni volji?

Ali se ju res ni nikoli dotaknila vroča sapa življenja, ki je meni in drugim s svojim širokim dahom zmedla vso pamet, vse misli o življenju in življenje samo? Jima res ne bo treba nikoli tuhtati, zakaj ni življenje brez te silne sle, ki nas žene v pogubne zmede, iz katerih so se še najpametneši in najmočnejši vse doslej zaman poskušali izmotati in rešiti na varno? Bosta lahko vedno in res trdno verjela, da je Bog začetek in konec, vesoljni namen in vesoljna uteha človeka? Ne bosta nikoli zagorela v presilnem poželenju po sreči, ki jo more dati možu le žena?

»Ho, ho – mladi gospod, še v potoku se boste znašli, tako ste zamišljeni!« me je nenadoma prebudil grob, ropotajoč moški glas. Prestrašil sem se, najbrž zelo bedasto gledal, zato se je zasmeljal in me potrepljal po rami: »No, ne bodite hudi name, ker sem vas zmotil. To so morale biti sila lepe misli in kar žal mi je, da sem vam jih razpodil!«

»Ah, ne! Kaj še!« sem se hitel opravičevati in ga kolikor

mogoče vljudno in prikupno pozdravil. Bil je glavni oskrbnik veleposestva *Rakun in drug* in ljudje so mu pravili gospod ravnatelj. Bil je ob nedeljah in tudi ob nekaterih delavniških večerih znana pojava v obeh boljših sračjanskih gostilnah, vedno v svoji praznični lovski obleki, z gamsovimi čopom za klobukom, včasih tudi v jahalni opravi s svetlimi rjavimi škornji, kakor jih ni imel nihče drug.

Gospod Hribernik, ki je nadzoroval tudi žage in skladišča lesa, ki jih je imelo podjetje *Rakun in drug* v sračjanski okolici, se je na moje klanjanje in pozdravljanje široko nasmehnil in pokroviteljsko dejal:

»Na sprehodu, gospod študent, kaj? Lepe dni je treba še izkoristiti, saj se bo tlaka kmalu spet pričela. No, pa vam ne bo sile. Jeseni in pozimi je v mestu jako prijetno. Zabav vedno dovolj, deklet na izbiro, lepih in bogatih, večeri kratkočasni in prijetni, medtem ko se bomo morali mi kmetavzi dolgočasiti tu na dežju in plundri ...«

»Zame nič več!« sem odvrnil žalostno in s prekomerno hlinjeno potrtostjo prikimaval svojim turobnim besedam. Odkod in čemu ta izpoved tujcu, ki ga niti dobro poznal nisem?

»Kako to?« je vprašal.

Malo ga je zanimalo, kar sem mu imel povedati, zato sem hitel pripovedovati, da bi ga v tem zanimanju zadržal:

»Starši hočejo, da bi šel med *farje*, jaz pa tega nočem. Lastnih sredstev za univerzitetni študij pa nimam!«

Zadnji stavek sem izrekel počasi, računajoč na čim lepši učinek, a že med govorjenjem sem opazil, da se je gospoda Hribernika velikodušno zanimanje po teh mojih besedah precej ohladilo in da se je postavil za nekaj stopinj višje kot prej, ko me je še smatral za bodočega visokošolca.

»Da, da. Študij dandanes – težavna stvar! Tudi jaz imam sina, visoko nadarjenega dečka, ki študira na Dunaju eksportno visoko šolo. Sijajno napreduje, najlepša bodočnost

mu je zajamčena, a to me stane mnogo, mnogo denarja. Brez denarja ni nič! Sicer pa – čemu si mladi ljudje ne daste dopovedati, da vsi ne morete študirati!? Študiranih ljudi je že danes vse polno!«

Moral bi se lepo zahvaliti za poduk in oditi svojo pot. Čemu sem še kar stal s ponižno sklonjeno glavo in pozorno naravnanim licem čakal, kaj koristnega mi še ima nasvetovati gospod Hribernik?

»Lemenat mi je sicer vsak čas odprt ... «

Zaničljivo se je namrdnil in zamahnil z roko:

»Kaj bi z lemenatom! Kot kaplana vas lahko vsak sekira in stradali boste, dokler se vam ne posreči dobiti kake župnije. Za to, da boste potem v kako zakotni fari prvi gospod, se ne izplača toliko truda in zatajevanja. Saj veste, kako mislim. Pustite to! Jaz vam svetujem vse kaj drugega. Mene pogledjte! Sam imam le ljudskošolsko izobrazbo – pa povejte, ali nisem danes mož na mestu? Ali ne vzdržujem družine, študiram sina in mi še vedno kaj ostane za razne postranske zadeve? Od življenja hočem nekaj imeti in to si dandanes lahko človek privošči le še pri trgovini. Ta vaša matura vam sicer ne bo mnogo koristila, ker še trgovskega pisma ne znate napisati tako, kakor je treba, a škoditi vam tudi ne more, če si z njo preveč ne domišljujete.«

Hitel sem mu zatrjevati, da si z maturo prav nič ne domišljam, da sploh nisem tak človek, ki bi si kaj domišljal, da se pravzaprav poživžgam na vso učeno navlako in da bi prijel za vsako pošteno delo, kjer koli se bi ponudilo. Kdo ve, mogoče bi mi pa dedec lahko kako pomagal, me komu priporočil in me tako vsaj zaenkrat rešil postopanja in ždenja v domači sitnobi, kjer smo si drug drugemu napoti.

»Veste kaj?! Dečko ste, ki mi ugaja in če me res ne boste razočarali, bom poskusil napraviti pravega človeka iz vas. Poskusite pri našem podjetju! Napravite oferto in mi jo prinesite še nocoj v pisarno. Jaz jo bom priporočil in osebno

govoril z gospodom generalnim ravnateljem, da vas bomo sprejeli za praktikanta. Veliko plače sicer spočetka ne bo, ker mi boste napravili več škode kakor koristi. Biti morate ponižen in tudi s svojo maturo se nimate kaj ponašati in se smatrati zaradi nje višjega od nas drugih. Potem bomo pa videli. Kaj bi postopali tu naokrog in se nazadnje omehčali še za lemenat. Morebiti čez nekaj let, ko pojdem v zasluženi pokoj, stopite celo na moje mesto!«

Ves čas sem kimal in z vsem svojim vedenjem pritrjeval vsaki njegovi besedi.

Pričel sem tudi jaz koj verovati v sijajno bodočnost podjetja *Rakun in drug, veleposestvo in lesna industrija en gros* ter v duhu prezirljivo zamahoval, kakor gospod Hribernik, češ, kaj pa je študij tako velikega. Tudi po drugi poti se lahko pride do visokega položaja, dobre plače in splošnega ugleda. Po svoji naravi sem bil nepoboljšljiv optimist, silno sem zaupal v svojo neobičajno veliko moč in ravno tako v dobroto drugih. Tudi to pot sem bil navdušen.

Težko sem krotil svojo nestrpnost, medtem ko sem moral uslužno in smehljajoč se poslušati nadaljnja pametna mnenja in prerokovanja gospoda Hribernika, a potem, ko sva se poslovila, jaz z mnogimi pokloni, on z vzvišenostjo bodočega gospodarja, sem jo ubral kolikor mogoče naglo proti domu, da jim sporočim veselo in dobro novico.

Med potjo sem se spomnil, da potrebujem papir za pisanje oferte in če bi imel pri sebi kak dinar, bi ga lahko kupil spotoma. Kaj zato, če nimam denarja – službo imam tako rekoč že v žepu in pri Uršiču mi bodo gotovo zaupali nekaj pol papirja in ovitkov.

Sračje se mi ni zdelo več tako dolgočasno – z mojo obetano zaposlitvijo je kar oživel.

Kupil si bom novo zimsko suknjo, tako kratko, ki se bo tesno prilegala životu, in s pasom. Take nosijo gozdarski uradniki. Odslej bom imel opravka z lesom in se pač lahko

prištevam k njim. Tudi lovski klobuk s kratkimi krivci si bom nabavil. Ta se mi bo prav posebno prilegal. Službo bom imel, tudi plačo in Sračjani me bodo morali upoštevati.

Kavalirsko sem se obnašal tudi v Uršičevi trgovini, v kateri sem zahteval papir in ovitke. Pomočniku, ki mi je stregel, sem mimogrede omenil, da naj to malenkost kar zapišejo na moj konto, vse skupaj da bom poravnal o prvem prihodnjega meseca, ko dobim kot uradnik tvrdke *Rakun in drug* svojo plačo.

Domišljavi *trgovski sotrudnik*, odet v čedno obleko in ponašajoč se s trdim ovratnikom in kravato, ki je pomenila skorajda višek sračjanske delavske elegance, je s kislim smehljajem pokimal ter odšel h gospodarju gospodu Uršiču, ki je sedel za stekleno pregrado, ter mu nekaj šepetal. Trgovec Uršič, debel in zavaljen petdesetletnik, je vstal in prišel izza pregrade ter mi že od daleč pokroviteljsko kimal. Med rokovanjem mi je rekel:

»Seveda vam odprem kredit, rade volje. Le pridite, pri nas boste vse dobili, kar boste potrebovali: obleke, perilo, druge potrebščine. Tak fant pač rabi!«

Hehetala sva se, kakor da sva stara poslovna prijatelja in med razgovorom o nepomembnih stvareh je začel govoriti tudi o moji službi:

»Tak službo ste dobili!? No, vidite, to je pametno in lepo, na tak način boste kdaj še velik gospod. Služba, kruh – to je prvo! Kakor rečeno: kadar boste kaj rabili, le pridite, moja trgovina vam je vedno na razpolago, plačali pa, kadar boste mogli, o prvem v mesecu in v obrokih ...«

Hitel sem zagotavljati, da bo plača dobra, dasiravno še sam nisem vedel, koliko je bo in če sploh kaj. In da bom vse do pike poravnal. Preko pogovorov o Uršičevih hčerkah, ki se urijo v nekem mestnem penzionatu v dobrem gospodinjstvu, sva prišla do političnega položaja, kjer sem se delal važnega, ne da bi vedel, za kaj pravzaprav gre, saj

še vedno nisem bil poučen niti o najnavadnejših sredstvih, smotrih in ciljih, ki jih vsebuje borba za oblast, ampak sem pobiral in kakor papiga naprej oddajal le razne krilatice, ki jih vseh niti razumel nisem. To je spoznal menda tudi Uršič in njegova prvotna resnost, s katero se je lotil predmeta politike, je splahnela v zdolgočaseno, vljudno pritrjevanje mojemu otročjemu blebetanju.

Pohitel sem domov. Mati, ki je sedela kakor kakšna uboga, od usode tepena sirota ob štedilniku, ni niti povzdignila oči, ko sem vstopil. Vedro sem pozdravil, saj sem že davno pozabil na jutranji spopad, ker se je življenje tako presenetljivo obrnilo v novo smer.

»Mati, zdaj je pa vse dobro! Pomislite – službo imam, imenitno, lahko ste je veseli, bogme da! Sedaj vam bom lahko v nekaj letih vse poplačal, kar ste doslej izdali zame.«

Omamljal sem se ob lastnih besedah in brezkončno bi bil slikal rožnato bodočnost, da me ni s svojim vstopom prekinila sestra. Zanj sem začel vse znova. Pa ob moji navdušenju ob firmi *Rakun in drug* in moji službi ni bilo nobenega navdušenja.

»Kaj pa še hočete od mene?« sem spraševal ves besen.

»Pri *Rakunu*?« je zategnila sestra in se namrdnila. Mati ji je koj pritegnila z enakim prezirom:

»Ko bi bila vsaj državna služba s penzjonom. Da pa kdo postane pisar za Rakunove hlode, za to ni treba toliko časa študirati! Gospod bi lahko bil, če bi nas ubogal, tako pa ...!«

Sedaj je bilo celo sestri preveč.

»Eh, mati, ne bodite tako sitni! Če ne more biti fajmojster, ga tudi vi ne morete v to prisiliti. Ta služba res ni bog ve kaj, bolje kot nič pa še vedno.«

»Zakaj ne bi bil fajmošter – to bi rada vedela!? Dobro bi se mu godilo, ljudje bi ga častili in spoštovali. Kaj pa zdaj – ena figa! Tako nesrečo moram imeti jaz s svojimi otroki!«

»Le ne pregrešite se, mati!« sem dejal modro in se spravil k pisanju oferte.

Nekaj dni pozneje sem bil res že praktikant v veliki, svetli pisarni sredi Rakunovega lesnega skladišča.

Nekaj tednov pozneje, ko sem šel preko sračjanskega trga v svojo službeno pisarno, sem srečal nekaj korakov za Uršičevo trgovino Megarčevo Tončko v spremstvu mlade, črnolase deklice meščanske zunanosti. Megarčeve nisem spoštoval, ker je bila od časa, ko jo je bil Marčičev Milan pustil, že nekaterih fantov ljubica, in sicer takih, ki jih ni bilo kaj prida. A kdo je ta njena spremljevalka, ki je videti za Sračje neobičajno mična? Jako vljudno sem ju pozdravil in se na vogalu še enkrat ozrl.

V pisarni sem se nekaj ur pozneje spomnil tega srečanja in se za hip zamislil v deklinško pojavo, a me je gospod Hribernik, ki se je iz pokroviteljske dobričine razvil v pravcato nasilno zverino, nahrulil in mi očital neko nerodnost, ki sem jo baje že spet zakrivil. Izgovarjal sem se precej plaho in tudi priliznjeno, ker bi bil sicer še bolj vpil. Saj bi bil prêcej sfrčal iz službe, a kaj bi me čakalo potem?

Čudno! Poprej, ko nisem imel službe in nikakršnih na uro in delo vezanih dolžnosti, se mi je zdel tak Hribernik pač komaj pozdrava vreden star idiot, sedaj pa sem se tresel pred njim. Kaj mi more storiti? Le iz službe me lahko spodi. A to je že dovolj. Ko sem bil brez dela, sem imel obleko in obutev, ne da bi si bil delal skrbi zavoljo tega – sedaj pa jih moram plačati sam in za to moram zaslužiti denar. In kje ga bom tako udobno zaslužil kot v svojem domačem kraju pri tvrdki *Rakun in drug*? Zato sem se moral pustiti nahruliti za vsako malenkost, zato sem moral upogibati hrbet pred gospodom Hribernikom. In strah, ki sem se ga nalezal od svojega tovariša pisarja Kovača, ki je kot upokojen orožnik meril hlode in delal zapiske v isti pisarni kakor jaz ter se Hribernika neznansko bal, dasiravno sta bila skoraj iste

starosti, me je delal še slabšega.

Plača, ki sem jo prejel po šestih tednih, je bila zelo skromna, da sem si mogel zanjo kupiti komaj par čevljev. Dolgov sem imel pa že precej, že samo pri Uršiču dvakrat toliko, kakor je znašal moj zaslužek. Vrhu vsega pa sem si bil nakopal na glavo dolgove, ki jih vzvišeni in dostojanstveni svet imenuje *umazane*.

Fantje, moji nekdanji sošolci in prijatelji, Ferlinčev Cencek, mežnarjev Korl in drugi, so zahajali v gostilne, k Debelački in tudi drugam. Spočetka sem se otepal, češ nimam denarja, ne morem dajati za vino. Pozneje pa sem bil tak norec, da me je bilo sram priznati, da je moja plača manj kot skromna in ko so drezali vame, naj dam za liter, saj imam dobro službo, sem se košato nasmejal in naročil liter, za katerega sem moral odriniti zadnje dinarje. Ko sem odhajal, da ne bi ostal v sramoti, če bi bilo treba dati še za nov liter, me je pri vratih prestregla natararica in me gostobesedno zadrževala, tako da sem ji brez kakega pravega razloga priznal, da odhajam zato, ker kratkomalo nimam denarja in ne morem plačevati vina niti si kupiti cigaret.

»Ah, kaj bi to,« se je prijazno smejala, »tako čeden dečko, pa nič denarja, saj to ni nobena nesreča. Saj imate službo in niste kakšen falot, ob prvem, ko dobite plačo, mi vse pošteno plačate, do takrat bova pa zapisovala, kar boste vzeli.«

In sem se znašel v novih dolgovih, *umazanih*.

Sicer pa je bilo skoraj vse, kar je bilo v Sračjem imenitnega in pomembnega, zvezano s popivanjem in kvečjemu še s petjem. K temu so kot poseben ocvirk spadala še priložnostna pobratimstva.

Veliko pozornost so Sračjani posvečali tudi vsakoletnim učiteljskim zborovanjem, h katerim je prihajalo vse učiteljstvo iz okolice in med temi je bilo nekaj *fletnih* deklet.

Ob tej priložnosti sem spet opazil ono deklico, ki sem jo videl v spremstvu Megarčeve. Hitel sem poizvedovati – bila

je sestra ene izmed okoliških učiteljic in s Primorske jo je pripeljala s seboj.

Spet sem vpregel svojega priložnostnega zaupnika, mežnarjevega Korla, in ga poslal k Megarčevim, da je pri Tončki posredoval zame, saj sem se hotel čimprej seznaniti z njeno prijateljico. Tončki sicer ni bilo kdove koliko do tega, da bi mešetarila za druge, a ker se nama zlepa ni mogla ogniti, naju je vzela s seboj k svetemu Ožboltu, kjer sem se na vaški cesti seznanil z Marjanco.

Ali sem bil res zaljubljen vanjo? Ne vem. Dolgčas mi je bilo in hotelo se mi je nečesa, kar bi mi zapolnilo dneve, in Marjanca je bila res čedno dekle. Odslej sem se lišpal kakor pav, si pri vsem tem nabral še cel kup dolgov in se izpostavljaj domačim preprirom, ker jim moje pohajkovanje k svetemu Ožboltu ni bilo prav nič po volji.

Toda drugi so mi dekleta zavidali in to je bilo mnogo.

Ker sem bil na moč *avšast*, sem si brez vsake prave potrebe kupil tudi očala: tako sem imel službo, dekleta in očala in zdel sem si na moč imeniten – predvsem takrat, ko sem pozabil na zavoženo kariero in na svoje dolgove.

Tudi popival sem rad in če sem bil pijan, sem rad pel in se postavljaj pred drugimi, kadar pa sem se nacejal s pivom, da sem si zdravil mačka, sem rad postal solzav in skrušeno jokaj nad svojim zgrešenim življenjem.

Marjanci sem za god poklonil v zeleno usnje vezane Prešernove Poezije, sicer sem se pa vseskozi rahlo bal, da ne bi kod zvedela, da sem kdaj pa kdaj spal pri Debelačkini natararici. Seveda se Marjance nisem dotaknil. Nekajkrat sva se sicer dolgo poljubovala, a za vsem tem je bila moja hinavščina in zato vse skupaj nič prida.

Morda je bila puščoba, ki je za tankim pajčolanom prisiljene vneme ždela med nama, plačilo za to moje *avšanje*. Hotel sem imeti deklet kakor vsi drugi, ker je bila taka šega med mladimi ljudmi, hotel sem živeti neko namišljeno življenje,

lepše, kakor mi ga je mogla nuditi živa resničnost, zato sem moral plačevati to zaletavanje v eterične višine namišljenega sveta s porazi in polomijami.

Edino, kar je delalo to moje ljubimkanje z Marjanco še zanimivo in ravsanja vredno, je bila stroga prepoved njene sestre, ki je dajala najinemu odnosu pečat tajnosti, prav ta pa naj bi čuval najino zvezo.

A neko soboto opoldne, ko sem šel prav dolgočasen in nejevoljen iz pisarne proti domu, me je sredi trga ustavila njena sestra Ana, ki sem jo dotlej le pozdravljal, ne da bi jo osebno poznal.

»Slišite, ali pojdete tudi vi k plesnim vajam?« me je ogovorila kar naravnost, brez vsakega uvoda. Zagledal sem se v zamrznjena januarska tla pod seboj, potem naokrog po strehah, s katerih se je tu pa tam vsul kak droben plaz pršečega snega, potem šele vanjo, ki je stala pred menoj odeta v zimski kostum s košato lisico okrog vratu in s precej samovoljno zavihanim klobukom na glavi, kar je bilo videti precej smešno. Tudi nekoliko starikava je že bila in ob nosu je imela značilne črte sitne device.

»Kako? Prosim?« sem zazijal in umaknil pogled z njenega obraza, ker me je gledala tako ostro, da me je pričelo jeziti. Kaj si pa misli? Saj nisem njen učenček. Kako si le upa in kaj ji daje pravico do takega obnašanja!?

»Namreč,« je zategnila važno in hitela kolikor mogoče hladno govoriti naprej, »da ne bova predolgo hodila okrog jedra kakor maček okrog vrele kaše – naravnost vam povem, da mi vaše pohajkovanje in zalezovanje moje sestre Marjance ni pogodu!«

Kaj naj bi odgovoril na to? A niti ni bilo treba, saj me je že prehitela:

»Torej, gospod Pečolar ali kako se že pišete – jaz sem se odločila.«

Zagledal sem se v debeli ročaj njenega dežnika. Za kaj

le se je odločila? Menda je nekje grozila, kakor sem bil od Korla izvedel, da me bo oklofutala na odprti cesti, če ne pustim Marjance pri miru. Sedaj je bilo treba v naglici premisliti, kako jo bom prijel za roko, kako se bom sploh ubranil, če me misli kresniti po butici odnosno po mojem zelenem lovskem klobuku, čigar krivci so jo morda prav posebno izzivali.

Menda sem zardel, saj sem čutil, da mi je srce pričelo precej naglo udarjati pod vratom. To bi bila za Sračjane imenitna burka in kaj sramotna komedija na moj račun. Ali ne bi bilo najbolje takoj ji preprečiti vsako nadaljnjo namero in izjaviti, da se za njeno sestrico sploh ne bom več zmenil?

»Gospodična ...«

»No, kaj? Saj vem, kaj mislite reči. Da ste pošten fant, da imate poštene namene in da vam jaz Marjance ne bom ubranila, pa če storim bog ve kaj. Je tako?«

Predno sem mogel ugovarjati, je že nadaljevala:

»No, jaz sem se odločila povsem drugače. Poskusili bomo vruga izgnati z belcebubom, morda bo to najboljša metoda, saj tudi mi v pedagogiki posežemo po takih sredstvih.«

Seveda, pedagogika! Vzgojna sredstva so najpomembnejša.

Govorila je z mnogimi važnimi poudarki. Spočetka da je Marjanci branila plesne vaje, sedaj pa si je premislila, ker vendar ne gre, da bi dekle zaradi take neumnosti ne imelo nič od svoje mladosti. Nikakor pa stvar ne sme iti tako daleč, da bi si njena sestra zaigrala vso bodočnost, ker se sedaj obeša na človeka, ki nima nič in ni nič, zato me poziva kot poštenega človeka in kavalirja, da naj ravnam z Marjanco kakor kavalir z damo, kadarkoli bom z njo v družbi ali pa tudi na samem. Od sedaj naprej pa nama ona več ne brani ne sestankov niti drugih srečanj, seveda pod pogojem, da za zahtevano zastavim svojo častno besedo.

To je bila seveda druga pesem in zagnal sem se v kolikor mogoče dostojanstveno držo in rekel:

»Gospodična, verjemite mi, da vem, kaj delam in da se zavedam vsakega svojega koraka. Sicer pa bom še to leto polnoleten, no in potem se lahko pogovorimo ...«

Ob mojih zadnjih besedah se je zasmejala in to me je silno razjezilo. Stisnil sem skozi zobe:

»Oprostite, gospodična, ni se vam treba smejati! Če je vam ta moja služba premalo, Marjanci najbrž ne bo, kakor jo poznam. Sicer pa nimam več časa, moram k obedu in potem za poslom. Oprostite! Klanjam se!«

Spet sem se prav po oslovsko zaletel in zlagal. Ali ne bo nikoli konec teh sračjanskih traparij? Bom res večno občepel v Sračjem kot Rakunov pisar in sfaliran študent in se nazadnje v zakonu z lepo Marjanco dolgočasil in izmenoma šemil in pijančeval?

Kako mi je bilo nerodno ob počitnicah, ko so se vrnil v Sračje moji bivši tovariši. Visokošolca Rilko in Tone, Gustl je že drugo leto v lemenatu in je kljub svoji črni suknji neznansko višji od mene, ki sem le Rakunov zasilni pisar, da ne govorim o Marčičevem Milanu, ki se mu naravnost pozna zmagoslavno veselje nad mojo ponesrečeno kariero.

Svoje ponižanje sem skušal zbrisati s tem, da sem jim po gostilnah plačeval vina. Pa je pomagalo? Škoda je bilo denarja. Mar bi raje plačeval svoje dolgove.

Presneti dolgovi!

Po vrhu vsega pa še plesne vaje. Potrebujem novo obleko, črno, ki pa je najdražja. Ali mi bo Uršič še hotel dati na up, saj mu že precej dolgujem? Stokrat bolje bi bilo, da bi si nakupil knjig in se zakopal vanje v vsaki prosti minuti, ostal še kakšno leto doma, potem pa odrinil v svet, na univerzo. Če bi res štedil, bi si lahko prigaral za kakšno leto študija, potem pa si pomagal z inštrukcijami. Za Sračje, Marjanco in popivanje pa se sploh ne bi več zmenil. To bi bilo edino prav.

Pa je za vse prepozno. Nič ne bi prištedil, saj imam preveč dolgov. In čemu sploh študirati? Saj imam lepo službo in dekle, ki mu moram ponuditi vsaj tako nedolžno zabavo, kot so plesne vaje. In sploh ni treba, da bi ostal večno v Sračjem. Gotovo bom zlahka našel boljšo službo, saj sem sposoben in v nekaj letih bom zaslužil še mnogo, mnogo denarja in takrat se bom smejal tem svojim sedanjim skrbem, ki jih bom odgnal z enim samim zamahom svoje roke, iz katere se bo vsulo dovolj, da bodo vsi ti mali računi poravnani.

Toda, Lojze, si pozabil, kaj je bilo o božičnih praznikih? Kako si bil nemiren, kaj si prisegel in obljubljal takrat, ko si dva dni trepetal, da Hribernik ne odkrije tvoje manipulacije pri mali ročni blagajni in te vpraša, kje je onih 60 dinarjev? Kam si jih dal, Pečolar? Uporabiti si jih smel samo za poštnino tvrdkinih pošiljk, ti pa si jih vzel s seboj, ker ti je o božiču zmanjkalo denarja in ker si seveda svojim gospodom študiranim prijateljem pri Debelački plačal one tri litre vina.

Ali si že pozabil, kako si dva dni obupno iskal človeka, ki bi ti posodil šest kovačev, pa ga v vsem Sračjem nisi našel? Misliš, da se trafikantu Žmavcerju ni prav nič čudno zdelo, ko si mu prinesel in ponudil v nakup lep, čeden klobuk iz velurja, očetov klobuk, ki ga je oče tako pazil in ga doma po treh tednih še vedno iščejo? V svoji najhujši sili, ko si že vnaprej slišal besede *tat* in *falot*, s katerimi te bo Hribernik iz službe spodil, si se spomnil na klobuk, ga ukradel iz očetove omare in ga naslednji dan nesel k Žmavcerju. Zanj ti je dal sedem kovačev in *Gaberl*, ki ga ti, gospod Pečolar, tako silno prezirljivo gledaš, je ta očetov klobuk najbrž kje v Koprivcah, pri Št. Ožboltu ali v kateri drugi okoliški vasi za stotak prodal naprej ter pri tem še zase zaslužil nekaj dinarjev. Zanikrn falot si! In če ti hoče usoda še prav posebej nagajati, bo lahko oče to ali katero prihodnjih nedelj ali praznikov zagledal svoj toliko čislani črni klobuk na glavi

katerega izmed okoliških kmetov ali voznikov, ga, kakor je to njegova nekdanja žandarska navada, koj prijel kot tatu in se bo nazadnje izkazalo, kdo je bil pravi tat in koga vse Sračje potem po pravici lahko prezira.

Kako si takrat v sedmi šoli, ko so te obdolžili tatvine, vzrojl! Kako si bil ogorčen! In sedaj?

Tako se je oglašal moj drugi jaz, ki se je stalno pričkal z mano, a končno sem zmagal. Kaj si bom očital! K Uršiču stopim po plesno obleko. Rabim jo in spodobi se, da jo imam.

Pa mi je niso dali. Uršičev naduti komi me je zelo hladno sprejel in mi brez ovinkov povedal, da je gospod šef prepovedal dajati mi še kaj na up.

Ustavili so mi kredit.

Tudi prav!

Sramotno poparjen sem sklenil, da pač ne pojdem k plesnim vajam in pisal Marjanci, da *moja skromna sredstva ne dopuščajo* obiska plesnih vaj, nje pa da ne morem zadrževati in da naj se le dobro zabava.

Tako! To je bilo opravljeno. Sedaj se bom lahko s pridom lotil branja in domači me bodo lažje gledali, ko ne bom več toliko hodil zdoma. Lepo in prav tudi to, da se bova z Marjanco razšla. Saj se itak nisva imela rada.

Kako sem bil presenečen, ko sem od nje čez nekaj dni prejel odgovor. Pisala mi je, da ji bo silno hudo iti brez mene k plesnim vajam in da najraje sploh ne bi šla, da jo pa sestra tako sili. In da ve, da ji ne bom odbil njene prošnje, če me prav lepo prosi, da naj vendarle grem. Saj takih velikih izdatkov me pa to tudi ne bo stalo.

Pa sem res šel k Uršiču, se ponižal pred starim in ga preprosil, da mi je dal na up blago za tisto nesrečno črno obleko, na up sem jo dal delati pri krojaču, doma pa sem kradel denar, da sem imel za cigarete.

Z Marjanco sva zašla v neko čudno vročično razpoloženje

in ko je ozelenela sračjanska globel, sem komaj še vzdržal v pisarni.

Sicer pa je bilo tudi v pisarni že marsikaj narobe. Hribernik je bil zadnje čase silno nervozen. Govoril je o redukcijah in o štednji, ki jo priporoča vsakomur. Skrival je pred menoj različno korespondenco in sam preko noči ostajal v pisarni ter nekaj pisaril in računal, tako da sem ga po pravici sumil, da se je moral pri svojem poslovanju tudi sam spozabiti nad tvrdkinim imetjem, le da se najbrž ni bil spravil le nad ročno blagajno.

Zunaj pa je bila pomlad. Ali je nisem prej nikdar videl? Tam, kjer so prej stali visoko naloženi kvadri desak, je bil sedaj prost razgled na njive in travnike gori do Št. Ožbolta, levo od njiju je zelenel v breg pašnik, dalje nad gozdom pa me je pozdravljala pomladanska Gospojnična gora.

Repno seme je cvetelo tako lepo zamolklo rumeno in doli ob vodi je bilo tako lepo sedeti in gledati zelenje, v katerem bodo kmalu vzcvetele skromne spominčice.

Ti, moj drugi Lojze Pečolar, ki mi govoriš iz zrcala in mi pridiguješ pokoro in obetaš neslaven konec, pusti mi uživati vsaj to pomlad. Saj vem, da ima moja mati prav, ko pravi, da je to moje sedanje življenje malo prida. A bolje bo, boš videl, da bo boljše. Saj se mi je že posrečilo priti do knjig. Oni knjigovodja z grofove žage, ki hodi zaradi sestre v našo hišo, me je seznanil z nekim njihovim uradnikom in ta ima tri stene svoje izbe do vrha obložene s knjižnimi policami in na teh policah sem našel že toliko lepih romanov in povesti in še dolgo mi ne bo zmanjkalo zanimivega čtiva. To je že mnogo in ni nevarnosti, da bi utonil v sračjanski luži.

Rad bi pa imel koga, h kateremu bi se mogel stisniti, ki bi me ljubkoval in prav gorko objemal. Kar razganja me želja po ljubiti in biti ljubljen. Marjanca sicer ni oni sanjski privid, katerega si želim, a v zadnjih tednih sva se čudovito ogrela.

Pregovoril sem jo, da je prišla k meni za vodo, kjer sem jo čakal nekega majniškega večera.

Bila je mehka pomladanska noč brez mesečine in zvezde so gorele s polnim sijajem nizko na temnem svodu, šumi noči so lahko šelesteli v grmovju, za katerim je mirno tekkel potok po globoki, peščeni strugi. Trato v zatišju je šibovje obvarovalo pred roso in tu sva bila sama in varna.

Spočetka mi je nežno vračala ljubkovanje, potem pa – ko se ji je razodelo moje hotenje, se mi je nekaj časa zaman upirala, končno pa brez moči uklonila.

Ni jokala, ko sva šla proti njenemu domu, a tudi govorila ni. In ko sva se poslavljala, je bil njen pokorni poljub hladen in suh.

Tudi jaz sem opustil vriskanje, s katerim sem se nekajkrat postavljaj, ko sem odhajal iz vasi – zdelo se mi je preneumno.

Pravzaprav mi je bilo žal, da sem jo speljal tako daleč. Šele zdaj sem videl to svojo zmago v pravi luči in zdela se mi je kaj malo slavna in osrečujoča.

Zakaj sem ji to storil? Saj s tem nisem osrečil niti sebe niti nje. Sreča ljubezni mora biti nekaj drugega, nekaj mnogo lepšega in globljega. In vendar – po vsem tem je ne morem več zapustiti.

* * *

To poletje se je še mnogokaj zgodilo. Še predno so prišli moji bivši tovariši na počitnice, sem bil brez službe. Tvrdba *Rakun in drug* je rekla trgovanju *adijo* in prešla v likvidacijo. Mene so odslovili prvega. Prišel je iz Ljubljane gospod *drug* in ravnal s Hribernikom prav tako, kakor on nekdaj z menoj. In kmalu po mojem odhodu je bil odslovljen tudi moj bivši šef in baje še mnogo neslavnejše kot jaz sam. Saj je tudi izgubil iz Sračjega čisto tiho in ne da bi bila njegov odhod

slavila sračjanska pivska družba, ki sicer takih prilik ni rada zamujala.

Pri nas doma so me težko gledali, vrhu tega so imeli sedaj mnogo opravkov in skrbi z napravljanjem bale moji sestri Miciki, ki se je možila z onim knjigovodjem z grofove žage – s Štefanom Mrharjem, ki je imel zadnje čase v naši hiši mnogo veljave.

Zato pa je nisem imel jaz prav nič niti doma niti kod drugod v Sračjem. Dela nisem imel pa tudi božjakov ne, s katerimi sem bil sicer vsak mesec odplačeval dolgove in je po vsem tem še vedno ostalo nekaj dinarjev, predvsem pa še toliko kredita, da sem se lahko spet sproti zadolževal. Ampak zdaj – je bila pa žaltava.

Prejemal sem razna opominska pisma, ki jih sčasoma sploh več odpiral nisem, ker sem itak vedel, za kaj gre v njih in že po firmi na ovitku, kdo me spet terja. Kakšen smisel pa bi tudi imelo, da bi jih odpiral: odzvati se itak nisem mogel, kakor so zahtevali – da bi jih pa hodil prositi, naj imajo z menoj potrpljenje in naj me še nekaj časa počakajo z odplačilom, sem bil preveč zanikrn.

Svoje poprej tako česte obiske pri Št. Ožboltu sem polagoma opuščal in hodil tja vedno redkeje. Upal sem tudi, da pojde Marjanca s sestro na počitnice domov v Italijo in da ji oblast ta obisk prav gotovo dovoli. Naravnost zanašal sem se na to dovoljenje in bil potem silno neprijetno iznenaden, ko mi je povedala, da ostane doma pri sv. Ožboltu tudi preko počitnic, ker ni dobila dovoljenja niti ona niti njena sestra.

Računal sem bil namreč na to, da bo v času teh nekaj tednov, ko se ne bova videla, že napol pozabila name in se morda zamotila tudi s kom drugim ter da bom lahko potem dolžil njo, da se mi je rade volje odtujila. Tako ne bom nosil vse krivde za najino razdrto in ponesrečeno zvezo jaz sam. Da je bila najina ljubezenska zgodba zavožena in ponesrečena, o tem ni moglo biti več dvomov in tudi Marjančina žrtev je

bila zaman, kar je menda itak sama čutila, saj je sčasoma sploh nisem več niti silil niti prosil, naj se mi daruje.

Kljub vsemu pa nisem mogel sprejeti Korlove prismojene trditve, da se nujno vsak moški ženske naveliča, brž ko si jo enkrat popolnoma osvoji in da mu potem ni niti najmanj več zanj. To ne more držati!

Mene je držal občutek krivde, pa naj sem se ga otepal, kolikor sem mogel. Kljub vsem dobrim sklepom, da bom na prihodnjem sestanku kolikor mogoče nežen in prijazen, sem ob njej spet zapadel v razpoloženje osate razdraženosti in vsaka njena beseda mi je bila odveč, kratke minute, ki sva jih prebila skupaj, pa puste in dolgočasne. Prav gotovo bi obupal, če bi moral z njo prebiti vse življenje.

Ko je prišla k tolmunu, kjer so se kopali Sračjani in med njimi tudi Vogrinčev, Marčičev in drugi študentje, sem rahlo upal, da mi jo morda kdo izmed teh prevzame, a kakor da bi se bili med seboj dogovorili, se za to moje dekletos ni pulil nihče izmed onih, ki so bili sicer takoj poleg, če se je le pojavilo kje kakšno zalo dekletos, pa naj je bil tisti, ki se je zanj najbolj zanimal, njihov še tako dober prijatelj.

V nedeljo bi se bila morala Micika poročiti. Po hiši je bil nemir in pripravlanje. Mati je kar naprej nekaj godrnjala ter sestri vsaj že tisočkrat prerokovala, da bo že še videla, kaj se pravi biti omožena in služiti možu in družini in naj se zato ne veseli in pričakuje preveč.

Mrhar je prihajal redno vsak večer, kar me ni niti veselilo niti jezilo. Motilo me je edino to, da sta se sedaj s sestro vpričo vse družine božala in ljubkovala, pa se včasih nisem mogel zadržati in vreči kakšne opazke vmes. Mene Mrhar ni imel rad, kar mi je tudi pokazal. Pa saj tudi ni imel vzroka za posebno naklonjenost. Najbrž ga je tudi jezilo, ker je bil brat njene sestre brezposeln na pol izobraženec, ki je imel na grbi dolgove in tudi druge zadeve dvomljive vrednosti, na primer ljubimkanje z Marjanco, ki mu ni bilo videti konca.

Bilo je v sredo, ko sem ležal na trati pod vrtom in čital. Naši domači so bili menda ravno pri mali popoldanski južini, h kateri me seveda ni nihče posebej klical, ko sem slišal, da je bil prišel tuj človek v hišo. Glas mi ni bil znan, zato se zanj nisem več brgal in bral naprej. Pa me je sestra čez čas precej ostro poklicala. Najprej se sploh nisem odzval, ko pa je postalo njeno klicanje čedalje glasnejše in nadležnejše, sem se nejevoljno odzval.

»Tak pridi noter! Eden od sodnije je tu, s tabo ima opravka!« je povedala mračno in se obrnila nazaj proti hiši.

Od sodnije? Hudiča! Kaj pa more to biti? Lahko je le zaradi tistih papirjev zastran mojih dolgov: tožbe in plačilna povelja. Vse je ležalo v predalu skupaj s številnimi opomini. Seveda bi bilo treba plačati – a najprej je treba kaj imeti. Me lahko zaradi neplačanih dolgov zaprejo? Naj se skrijem in potem pobegnem, da me ne dobe v pest? Najbolje je bežati – v tujino, tam dobiti službo in se čez leta vrniti z denarjem in poplačati dolgove.

Obotavljal sem se še na dvorišču, ko se je na pragu prikazal oče in mi dejal skoraj mehko:

»Kakšne komedije pa nam delaš? Ali mi ne bi bil mogel prej povedati, kaj je s teboj, ne pa, da nam sedaj hodijo s sodnije v hišo?«

»Ali me bodo zaprli?« sem vprašal hlastno in strah mi je čepel v grlu.

»Zaprli? Ah, kaj! Rubili te bodo in to je skoraj ista sramota!«

Se je oče res nasmehnil ali se mi je tako samo zdelo?

Torej bodo rubili. Previzitirali in prebrskali moje stvari ter odnesli vse, kar je kaj vredno. Slišal sem, da so Korenu pri Št. Ožboltu odnesli in zarubili tudi svinjsko meso, ki se je za velikonočne praznike kuhalo v loncu. Kaj bodo vzeli meni?

»No, stopi noter!« je dejal oče in mi odločno pomigal. Menda mu je oni že stal za hrbtom.

Šel sem, kaj sem pa hotel. Že na pragu sem slišal glasno materino tarnanje.

»Oh, gospod *sekutar*, ali imate vi tudi otroke? Kaj, troje jih imate? No, potem boste že še videli, kaj boste doživeli z otročovjem. Kaj sem le storila v svojem življenju, da me Bog tako tepe? Taka sramota! Saj ne mislim vas, gospod *sekutar*, vi morate storiti, kar vam višji naročijo. Sramota, ki mi jo dela ta lump – ta me še v grob spravi, prav gotovo, da me spravi pod črno zemljo! Potem bo dobro, ko me več ne bo, da ne bom ne gledala ne slišala.«

»Dober dan!« sem pozdravil mrko in dodal, »želite?«

Motil sem se, ker sem misli, da bom na takšen način najlažje opravil z uradno osebo, kakršna je bila gospod eksekutor, saj nisem računal z vmešavanjem naše matere.

»Kako pa ti pozdravljaš gospoda, kaj?« je zavpila. »Obnašaj se, kakor se spodobi! Ali mora res vsak človek vedeti, da imamo razbojnika v hiši?«

To hudičevo pretiravanje. Nikoli se ga ne bo odvadila.

»Kaj bi torej radi, gospod?« sem vprašal krotko in se trudil, da bi bil miren.

»Tvoje cunje mu pokaži in vso tvojo beraško šaro! Kaj pametnega itak nimaš! Vse, kar je zaslužil, je zafrčkal in zapravil. Takemu smrkavcu se vendar ne daje kar tako na *puf*. Lahko bi prej nas vprašali!« je nepretrgoma kričala mati z visokim glasom.

»Tak molči že!« je mirno dejal oče, ki je stopil med podboje.

»Molči, seveda – zdaj na baba molči, sploh naj vedno molči. Le delati in dajati, sicer pa tiho!«

»Ali boste plačali?« me je nagovoril brkati eksekutor, ki mu doslej mati ni pustila do besede.

Plačal? S čim? Skomiznil sem z rameni. Kaj pa naj bi tudi sicer povedal in storil?

»Seveda! Zdaj migaš z rameni in molčiš kakor mutec.

Takrat bi bil migal, ko si zapravljaj pri Uršiču, pa ti ne bi bilo treba zdaj. Ah, taka sramota, pa v naši hiši!»

»Molčite, mati, sicer – ne vem, kaj bom storil,« sem zavpil in se prijel za glavo.

»Zdaj boš pa še kričal? Ali je prišel *sekutar* k meni? Še svoj živi dan me ni kakšen *sekutar* lovil, zaradi tebe pa nam že v tvojih mladih letih v hišo hodijo. Kaj šele bo!? Še žandarji bodo prišli in po vsem svetu se bo razneslo, kakšnega finega gospoda sina imamo pri nas doma. Zato smo zate delali do krvavih žuljev, zato ...?«

»Potem pa kar vi še to opravite ...« sem zavpil in preden me je mogel oče pri vratih ujeti za rokav, sem bil že preko hišnega prag in od tam zdirjal čez dvorišče za hlev, mimo plotu in čez cesto na ono stran, kjer se je nad travnikom razprostiral v hrib sosedov gozd. Do travnika sem še bežal, potem pa stopal počasneje, ne meneč se za klice očeta in sestre, ki so končno, ko sem bil tik pod gozdom, utihnili.

Kaj mi pa morejo!? Legel bom na mah in ne bodo me zlepa našli. Naj opravijo z eksekutorjem, kakor hočejo. Naj mu dajo moje obleke, klobuke in kar je še te šare, naj napravijo, kakor vejo in znajo. Jaz pa izginem iz Sračja, da nihče ne bo vedel, kam sem krenil.

Ne vem, kdaj sem zaspal. Ko sem se prebudil, me je zeblo in bila je noč.

Vidiš, Lojze Pečolar, tak si! Namesto da bi od samoočitkov in skrbi shujšal, spiš kakor klada in v tebi ni najti niti sledu slabe vesti.

Ampak kljub vsemu nisem falot. Treba je samo preobrniti življenje, se usmeriti v nove načrte in kreniti v svet. Delati bo treba! Delati!

Ko sem stopil v razsvetljeno izbo, sta mi v pozdrav pokimala oče in Mrhar, ki sta sedala za mizo, pred njima pa neki papirji.

»Kako je?« sem vprašal. Očetu sem bil hvaležen, ker me

popoldne ni zmerjal pred tujcem. Tudi zdaj sem pričakoval lepo besedo. Vsaj mir, če že ne prijaznosti. Oče mora vedeti, da onega nisem storil nalašč, da mi je prekleto žal za lahkomiselnost.

»Ne bodi hud!« sem dejal tiho, ker me je bilo sram pred Mrharjem. Na mizi poleg papirjev je ležala očetova velika, ne preveč zdelana roka. Mati je imela trše, od dela bolj razorane. Tako mimogrede, da Mrhar ni videl, sem jo pobožal.

»Zakaj pa si ušel?« se je z nasmehom nahudil oče. »Ni ti bilo treba pobegniti, saj nič nimaš in kdor ničesar nima, temu tudi ni kaj vzeti.«

Ves čas se je smehljaj, kar sicer ni bila njegova navada. Ah, vendarle me ima rad, saj sem njegov sin in ne mara, da bi me drugi mrcvarili po mili volji.

»Kako bo pa zdaj?« sem vprašal in prisedel.

»Kako bo? Nič ne bo – to se pravi, Štefan misli, no ... Povej mu, kako si mislil ...« je mencal oče in gledal v Mrharja.

Kakšen izhod le si je zame izmislil moj ne preveč naklonjeni bodoči svak? Ne, on mi že ne bi želel pomagati.

»Ti si precej dragocen sin, moj dragi,« je povzel Mrhar in se izognil mojemu pogledu. »Ker pa ne gre, da bi se domače ime packalo in sploh, ker bo tudi zate bolje tako, sva se z očetom namenila ... Jaz odkupim tvoj dedni delež, plačam tvoje dolgove in ti dam še nekaj na roko, da boš lahko nadaljeval študije. Tako bo najbolje, ker za drugo delo itak nisi.«

To je bil seveda izhod, ki ga ne bi nikdar pričakoval. Vsi dolgovi poplačani in za povrh še možnost nadaljnega študija. Zopet se zatopiti v knjige! Zahajati v knjižnice, streči svoji radovednosti.

In kaj hoče Mrhar v zameno za to? Dedni delež. To, kar bi bilo po smrti staršev pri tej hiši mojega. Viš, na to še nikdar nisem pomislil. Da bi naš sračjanski dom menjal gospodarje. Da bi kdaj sam postal očetov naslednik. Na to tudi oče ni

misli. In o njunem premoženju tudi jaz ne. Nikoli.

»Imenitno bi bilo!« sem zavzdihnil. Oče pa je kakor v zadregi sklonil glavo, pobobnal s prsti po mizi in preudarno dejal:

»Nekaj malega si boš moral kot študent tudi sam prislužiti. Toliko, da bi lahko nekaj let brez skrbi živel in se pečal s študijem, vsega skupaj vendarle ne bo. Pa si boš zaslužil kak priboljšek, če boš mlajše učil.«

To je povedal tako, kakor da bi ga bolelo moje veselje in kakor da bi sam ne imel najbolj čiste vesti pri tej kupčiji.

»Pa jih veliko študira ob samih inštrukcijah!« se je naglo vmešal Mrhar in pričel naglo razkladati, kako je enako študiral tudi on.

Zaradi ljubega miru nisem smel ugovarjati. Kaj bi se bil z inštrukcijami preživljal, saj je dovršil le meščansko šolo in potem še nek tečaj.

Z mešanimi občutki sem odšel v kuhinjo. Najprej bi bilo treba nekaj dobrega, krepkega pojesti, potem pa bi se lahko razgovarjali naprej, čeprav sem že vedel, da bom ponudbo na vsak način sprejel.

Sestre ni bilo nikjer, mati pa je čepela na nizkem stolčku ob štedilniku in si z rokami zakrivala obraz, kakor vedno, ko se je *kujala*. Tudi jaz sem si nadel izgled užaljenega, saj nisem smel tako naglo pozabiti, kako me je popoldan osmešila pred eksekutorjem, čeprav sem bil medtem vse pozabil in ji odpustil.

»Kje je moja večerja?« sem vprašal osorno. Mama je tiho vstala ter mi vsa ponižna in objokana na mizo prinesla veliko skledo zabeljenega krompirja, ob njem pa je ležal velik kos dišeče kuhane slanine. In še solato. Umaknil sem pogled, da se najine oči ne bi srečale.

Jedel sem z velikim tekom. Šele čez nekaj časa sem jo vprašal, kje se potika Micika – ves dan in že pol noči.

»Šla si je šivat k Štrucovi! Napravlja si tako balo, kakor

da bi bili milijonarji. Od hiše bo odnesla vse, kar je še rahlega!«

»No, mati, le ne tako skopo!«

»Oh, ti neumni otrok! Saj bodo tebe prvega ociganili!«

»Mene že ne. Komaj čakam, da pojdem od tod in če mi Štefan pri tem pomaga, sem mu jako hvaležen,« sem ji odgovoril odhajajoč nazaj v sobo.

Med podboji sem se še enkrat ozrl in ujel njen pogled. Bil je poln skrbi in meni – dotlej – neznane miline. Sunkovito sem se okrenil, sicer bi moral stopiti nazaj do nje in storiti kaj sentimentalnega, česar bi me bilo pozneje kdaj sram.

Oni večer se nismo do kraja pogodili, a po dveh mesecih je bilo vse urejeno in moj oče je imel od mene podpisano potrdilo, ki ga je bil Mrhar sila uradno sestavil. Popolnoma odpravljen da sem in nimam iz naslova dediščine niti pred niti po smrti staršev ničesar več terjati.

Moj svak Štefan je bil zelo pameten in preudaren človek. Odkar sta bila z mojo sestro poročena, je govoril po trgu o naši domačiji tako, kakor da bi bila že povsem njegova.

* * *

Šele ko sem odhajal na vlak, sem se zavedel: da so ob hiši naše njive, višje gori me pozdravljajo smreke našega gozda. Ozrl sem se nazaj po našem starem sadovnjaku in po našem vrtu, v katerem je raslo sočivje in spomladi tu pa tam kak cvet, in tam za našim hlevom, kjer je poginila *šipsa*, sem vsadil še kot deček vejico španskega bezga, ukradeno v župnijskem vrtu: razrasla se je v velik grm in njegove dišeče, rahlo višnjeve cvetove sem v letošnjem maju nosil Marjanci v Št. Ožbolt. Tudi te zare med njivami so naše – po njih se pride do našega travnika, kjer sem kot otrok pasel naše krave.

Ali mi bo nekoč žal, da sem zabarantal vse to *naše* za

prihodnost, ki jo grem zdajle iskat?

Od Celja naprej sem imel v kupeju edino sopotnico mlado, dokaj čedno gospodično. Precej časa sva si sedela nema nasproti in dolgo sem okleval, da bi ji le ponudil cigareto in s tem poskušal pričeti razgovor. Končno sem se le odločil in ker se mi je zdel moj usnjati cigaretni etui zelo eleganten, sem ga z lahnim pritiskom odprl in ji ga pomolel s kolikor mogoče gentlemanskim nasmehom pod obraz in dejal, kolikor mogoče fino:

»S`il vous plait!«

Potem sem ji še dvorljivo prižgal. No, zdaj bo menda vendarle pričela govoriti. Saj sem bil že dovolj časa sam s svojimi mislimi in te niso bile bogvekakovo vesele, ker me je slovo od Sračjega le zelo zaposlovalo. Ne toliko od Sračjega kakor od doma, od katerega sem bil sedaj popolnoma *odpravljen*.

Ko bi gospodična vedela, kako je z menoj, ali bi ji se še zdel tako nezanimiv, kakor mi daje zdaj slutiti? Tudi denar imam – celih tri tisoč dinarjev in moja pot v Ljubljano me pelje lepim možnostim naproti. Seveda bi se zdela ta pot velikim ljudem, kot so milijonarji, generali, upravni svetniki ali priznani književniki – slična prizadevanjem muhe. Če pa vzamem v preišljevanje Sračjane, potem pomeni ta moja pot nekaj novega, zanimivega in važnega, korak v pestro in živo življenje, polno novih ljudi in novih priložnosti ter razburljivih doživljajev.

V Ljubljano! Vsakemu trgovskemu potniku sem zavidal, če je govoril v sračjanskem okolju o Ljubljani. Kakor bi tudi meni, če bi v Št. Ožboltu o Sračjem. Ljubljana mora biti nekaj imenitnega. To sem videl že na šolskem izletu v šesti šoli, ko smo se potikali po Tivoliju in zijali mimoidoče, ki so bili skoraj velemeščani v primerjavi z nami iz podeželskega mesteca.

Pričel sem s svojo sosedo prav bedast pogovor in vso pot

do Ljubljane sva si drug drugemu v najizbranejši slovenščini dopovedovala in namigovala, kakšna izjemna človeka sva. Bil sem kar navdušen, ker ji je bil očitno všeč moj položaj. Predstavil sem se s polnim imenom in priimkom in nazivom *jurist*. Katera ženska bi se mogla upirati toliki veljavi!? Ona je bila sicer le krojaška pomočnica, a me je očitno občudovala, čeprav je bila mestni otrok.

Mnogo prehitro smo se pridržali mimo vagonov na ljubljanskem kolodvoru, v vlaku je nastal nemir in v mojem srcu tudi.

Ljubljana, pozdravljena! bi bil najraje glasno zaklical in patetično zamahal z roko, a ni bilo več časa za take izbrane trenutke. Pobrigati sem se moral za prtljago, obleči plašč in se pripraviti za izstop.

»Nekaj korakov še lahko stopiva skupaj,« sem rekel svoji sopotnici in v naglici izvedel, da ji je ime Meta, Škof Meta. Zapomnil si bom to ime. Meta Škofova!

Ko pa sem jemal z mreže za prtljago svojo okorno pleteno košaro, me je bilo pred njo na moč sram. Kako grda je bila naenkrat moja popotna oprava, dasi se mi je v Sračjem zdela še dokaj pripravna. Njen velik kovček, dasiravno le imitacija boljše robe, je bil vse kaj drugega. Seveda sem kljub polnim rokam hotel ostati popoln kavalir in se odločil nesti tudi njen kovček, pa sem se že po prvih korakih na peronu jezil, ker sem se ponudil za nosača. V desni roki njen kovček, na levi obešeno mojo smešno košaro, pod pazduho pa še dežnik – lep prihod v Ljubljano.

Do tramvaja nisem spregovoril. Med potjo mi je menda nekaj rekla o težki prtljagi, pa sem jezno preslišal. Šele ko sva stala tesno drug ob drugem v tramvaju, prtljaga pa je bila, hvala bogu, spravljena poleg voznika, me je minila vsa jeza.

Prišel je sprevodnik.

»Evropa!« je dejala ona, jaz pa kratko, »pošta!«

Kaj naj bi tudi rekel drugega? Že nekdo ob meni je rekel *pošta* in sam sem iz pripovedovanja kolegov in drugih večkrat slišal, da se človek v Ljubljani s tramvajem navadno pelje do *pošte*. Sicer sem pa tudi na razglednicah videl, da je tam nekakšno križišče. Od tam bom že našel kam naprej, ona pa naj le izstopi pri svoji *Evropi*. Eh, čedno dekle je pa le. Položil sem ji roko okrog pasu in glej, ni mi branila. V velikem mestu in v gneči se komaj kdo briga za svojega soseda. Bilo je prijetno. V Sračjem bi kaj takega vzbujalo javno pohujšanje. Naenkrat je rekla:

»Tu je Evropa!«

Kaj? Že slovo? Mislil sem, da bom izstopil prvi. Ne da bi pred tem o čemerkoli razmišljal, sem jo pritisnil k sebi in jo poljubil na usta. Voz je že stal, zato sem ji naglo postavil kovček na pločnik, ji še pomahal in stopil nazaj.

Potem sem le opazil. Ljudje so se vendarle muzali. A prav nič me ni bilo sram. Pomagala mi je storiti prvi korak v novo življenje in prav nič je ni bilo sram mene, sračjanskega butlja s pleteno košaro, ki je kak ljubljanski gospod ne bi za nobeno ceno prenašal po mestu. In nič mi ni zamerila – lepo bom mislil o njej, kadar se bom spomnil nanjo.

»Pošta!«

Tako hitro? Stal sem sredi mestnega vrveža s svojo nerodno košaro in nisem vedel, kaj bi in kam bi. Ljudje so se rinili mimo mene, a zmenil zame se ni nihče. Čemu bi se tudi! Saj nisem minister, filmska diva ali kak bolgarski gost, ki ga je treba sprejeti.

Ko bi le vedel, po kateri cesti ali ulici bi moral, da bi prišel do univerze. Morebiti bi mi tamkajšnji sluga dovolil, da postavim košaro za nekaj časa v kak kot. Se mi bodo študentje smejali, če pridem tja kakor kakšen postrežek? Spet sem se počutil kot sračjanski butelj in oni triumfalni občutek je od *Evrope* do *pošte* že davno splahnel. Bilo mi je nerodno stražnika vprašati za pot pa tudi vsi mimoidoči

so se mi zdeli nedostopni in hladni, skratka – mestni. V Sračjem bi tujca, ki bi tako stal na Uršičevem ali cerkvenem vogalu, že davno najmanj deset ljudi vprašalo, kam bi rad šel ali koga išče.

Ko je privozil naslednji tramvaj, ki je nosil napis *kolodvor*, sem se spravil s svojo košaro vanj, in se odpeljal nazaj tja, odkoder sem prišel. Spravil sem svojo košaro v garderobo in srečno olajšan spet stopil na plano.

Pred menoj se je odprla Miklošičeva cesta.

Zdaj sem torej tu, v Ljubljani, v tej tolikokrat opisani, opravljeni in opevani Ljubljani, ki so jo že Francozi imenovali *la belle*, iz česar so naši očanci sklepali, da je bela. Pomaknil sem klobuk na levo uho in jo mahnil naravnost.

Že popoldne sem ugotovil, da se Ljubljana za *bruca*, kakršen sem, nič kaj ne zmeni. In kako me je odpravila ona dijaška gospodinja, pravi zmaj, ko sem prišel najemat sobo!

»Kogâ? Akademik ste! Sem mislila, da ste sam gospod župan, ker ste prišli pri vratih noter, kakor da je vse mesto vaše. A če ste pa akademik, ste pa že opravili! Takihle barab pa ne vzamem: nič *plačat* pa vse *posvinjat*, potlej pa še takole velika gospoda *bit*! Ste že opravili, kar k sosеду pojdite, tam vas že čakajo!«

Tako sem vstopil v novo življenje.

V.

Po dolgem iskanju si nisem znal pomagati drugače, kot da sem poiskal Rilka Vogrinca, česar pa spočetka sploh nisem nameraval.

Preveč se me ni razveselil. Pa tudi jaz sem se zelo potuhnil pred njim, saj sem se zavedal, da bom pridobil njegovo naklonjenost le, če bom ponižen. O Sračjem sem mu tudi le najnujnejše povedal, enako o mojih osebnih razmerah.

Poiskala sva sobo pri dobrih, skromnih ljudeh, pa tudi pri vpisovanju na univerzo mi je pomagal, a ne da bi bil pozabil ob vsaki priložnosti mi zabičevati, da sem krvavo-zeleno brucevsko *ono* in seveda sila nepomemben. Sicer pa sem bil prve dni tudi sam precej splašen in od svojih gospodarjev nisem upal zahtevati niti ključa od stanovanjskih vrat in hišnih duri, da bi mogel zvečer dlje izostati.

Prvo noč sem spal pri odprtem oknu, ker sem hotel slišati šum velemesta Ljubljane, saj sem bil poprej nekje bral, da velemesta šumijo, jaz pa sem si domišljjal, da si moram ta poseben užitek privoščiti koj prvo noč. Kaj posebnega nisem slišal, zaspati pa tudi nisem mogel, ker so vso mojo imenitnost načeli sračjanski spomini.

Marjanca! Grdo sem ravnal z njo in nobeno opravičevanje me ne očisti. Moj drugi Lojze mi to zatrjuje z gotovostjo. Očita mi, da sem *šuft*. Še pred odhodom iz Sračjega sem mu bil obljubil, da bom Marjanci iz Ljubljane napisal dolgo in pametno pismo, v katerem ji bom pojasnil, da to, kar je bilo med nama, ni bilo nič grdega in da se ji zavoljo tega časa njene mladosti ni treba nikdar sramovati. Ne bom je pozabil, ampak bom misli nanjo le s spoštovanjem in z obžalovanjem, da ni moglo biti drugače. Da nihče izmed naju ni kriv, ker se nisva mogla ljubiti tako, kakor se v ljubezni mora, če naj bo trdna. Da bo kmalu srečala boljšega,

ki bo njene ljubezni vreden in s katerim bosta srečna – kar ji iz vsega srca želim.

Pa ji dotlej še nisem pisal in vedel sem, da ji sploh nikdar pisal ne bom.

Ker sem imel od vpisa do začetka predavanj precej časa, sem se navadil pohajkovanja po mestu in kmalu tudi večernega posedanja po lokalih, ki so bili vse drugače imenitni kakor pa sračjanski. In tudi še imenitnejši od onih, v katere sem zahajal skrivaj kot gimnazijec. Ljubljana je bila zame zanimivo velemesto, ki se ga nisem mogel ne podnevi in ne ponoči dovolj nazijati.

Ker so me vsi prepričevali, da *bruc* v prvem semestru pač ne sme pričeti s študijem ali celo obiskovati predavanja, sem v prvih dneh pobral le podpise, potem pa zjutraj dolgo spal, ostali del dneva in noči pa preživel na ulici, v Tivoliju, v kavarnah in gostilnah. Kako kratkočasno je bilo posedati ob velikem oknu centralne kavarne in gledati na cesto, kjer je bilo vedno kaj videti. Kako strašna je bila v primerjavi z razgibanostjo tega mesta sračjanska puščoba, ki jo je Bog tja menda iztresel, ko je s praznim žakljem okrog Uršičevega vogala udaril.

Iz tega mojega zadovoljstva pa me je nenadoma iztrgal Slavko Babič. Seznanila sva se v *Zvezdni kleti*, kjer je bil kakor doma. In tja smo zahajali bivši sošolci, ki smo se po Ljubljani ponašali z našim popolnoma svežim akademstvom. Seveda nas *Zvezdna klet* ni tako spoštovala, kakor bi nas po našem mnenju bilo treba. Še plačilna natararica nas je gledala zviška, čeprav smo znali veliko popiti. Niti z Rilkom Vogrincem se ni hotela pošaliti, čeprav je v Sračju največ veljal.

V tej družbi me je našel Slavko Babič, ko je nekega novembrskega večera na Rilko povabilo sedel k naši mizi. Brž ko je bil med nami on, nam je zrasla samozavest. Tudi mi smo pričeli gledati naokrog tako svobodno in brez zadrege

kakor on, govorili glasno in se bučno smejali njegovim pripovedim o domačih razmerah in osebnih težavah raznih imenitnih Ljubljancev, ki jih je dobro poznal in ki so ga po njegovem zatrjevanju šteli med svoje prijatelje.

»Ti, ta ima imenitne zveze!« mi je šepnil Rilko in naročil še en liter pekrčana, jaz pa seveda takoj za njim še enega.

Slavko Babič pa je pil naše vino, kadil naše cigarete, ki smo mu jih naravnost vsiljevali, in nam govoril, kako da smo tudi mi upoštevanja vredni ljudje, in ko je prišla plačilna natakarka mimo, jo je premeril prav zviška, a gospodična ga je prav vljudno pozdravila. To nam je bilo od sile po volji in ker smo ga potem še precej spili, je Rilko napravil škandal. Gospodična *plačilna* nam je namreč skušala braniti, da bi peli in res so vsi utihnili, le Rilko je pel dalje, Babič pa se mu je prijazno smejal. Potem je Rilko sredi pesmi utihnil in začel vpiti:

»O ti Ljubljana spačena, kaj se boš delala važno in fino in nas prezirala! Hudič! Mi se ne damo! Mi že ne! Mi smo fantje z zelenega Štajerja ... razumeš?«

Pritekli so natakarki, stoli so zaropotali po tleh. Rilko je stal sredi gneče in vpil kot zverina, naši fantje pa so vzplamtevali z njim.

»Ali smo barabe ali kaj? Hej, ljubljanske srajce, auf biks!«

Klici so rezali *šunder*, ki je vedno bolj naraščal, ker so se začeli vmešavati tudi od drugih miz. To bo pretep, sem vedel in koj z robcem ovil svoj hišni ključ, da sem bil pripravljen za boj.

Ne vem, kaj mi je bilo, da sem se okrenil in ozrl nazaj ter ujel pogled Slavka Babiča, ki je stal ob izhodu in mi pomignil, naj grem tudi jaz.

Šel sem. Sledil sem tujcu, ki sem ga videl prvič: pokorno skozi vrata, po stopnicah navzgor in na cesto, čeprav bi bil pravzaprav rad ostal pri onih razboritežih tam doli in dal z

njimi vred duška svoji jezi nad ljubljansko oholostjo. Toda klic uglednega Babiča se mi je zdel mnogo pomembnejši in laskalo mi je, da je poklical prav mene in ne koga izmed ostalih.

»Bruce, ali imaš kaj cvenka?« je bilo njegovo prvo vprašanje, ko sva prišla na cesto.

Seveda sem mu začel zagotavljati in mu ponujal več, kot bi smel kdaj komu dajati, mu celo vsilil stotak in mu zatrjeval uslužno, da sem mu vedno rade volje na razpolago, saj sem kar dobro založen.

Tako sem tisti in še mnogokateri večer, predpoldan in popoldan presedel na kaki mehko oblazinjeni kavarniški zofi, plačeval zanj zapitek, mu posojal denar in poslušal njegovo samozavestno besedovanje. Denarja, ki mi ga je Mrhar enkrat za vselej odštél, mi Slavko ni vrnil nikoli, a tudi njegovi nauki ga niso odtehtali.

Ponižno sem požiral njegove visoko doneče tujke, ki jim nisem razumel pomena, a se delal, kot da vse to tudi jaz obvladujem. In ko mi je nekoč na moje plaho vprašanje, s čim se pravzaprav ukvarja, odgovoril, da je *suveren bohem*, sem kar onemel od začudenja. Pravzaprav je onemel oni lažnivi, lahkoverni in prismojeni Lojze za mizo, oni v meni pa je že vedel, da je Babič suveren na račun takih kalinov, kakor sem bil jaz. Pričel bi dvomiti v Babiča tudi oni del mene, ki je z njim posedal, ko bi si le upal. Pa sem raje sklonil glavo in poslušal svojega mentorja, ki je trdil, da je kaj vredno le ono življenje, v katerem ni nikakršnih skrbi, pa tudi nikakršnega dela, uživati je treba le v lepoti in preziru vsega človeštva.

Kako so se mi naenkrat pomešali pojmi in cilji. Saj sem vendar hotel postati predvsem učen, pošten in spoštovanja vreden človek. Zaradi tega sem prišel na univerzo, Babič pa trdi, da je pravi cilj vse kaj drugega, jaz pa ne vem, kako bi do tega prišel.

Pokoril sem se mu v vsem. Odpovedal sem svoji gospodinjji in najel mnogo dražjo sobo, v kateri sem imel poleg postelje, omare, mize in stolov tudi divan, pisalno mizo, nekaj bahavih slik na stenah in težak zastor na oknu. Slavko mi je zatrjeval, da je ta soba komaj vredna *damskega obiska* in je njena edina prednost ta, da ima vhod s stopnišča.

Slavko Babič je bil precej visok, slok in čeden fant, vedno elegantno oblečen in obut, govoril je več jezikov in baje poznal pol sveta. Le denarja ni imel nikdar in dolgo je trajalo, preden sem prenehal biti njegova *pomožna* blagajna. Poleg mene je imel še nekaj skrivnostnih virov, iz katerih je črpal za svoje obleke, perilo, obutev, klobuke in parfume.

Sicer pa sem od začetka kar sam silil za njim in ga iskal po lokalih tako dolgo, da ga končno nisem iztaknil. Laskalo mi je kazati se z njim po kavarnah in na cesti in on je – menda ginjen nad tolikšno pasjo zvestobo – dopuščal, da sem ga spremljal tudi v hiše, kamor je odhajal na obiske in čajanke. Sicer mi je vso pot trobil, kakšna sreča da je zame, ker sem se v življenju srečal z njim, saj bom spoznal pravo življenje. Vse to sem rad pogoltnil, da sem se le prilezel z njim v kakšen košat salon, kjer sem potem prav nerodno sedel na kakem mehko oblazinjenem stolu, prikimaval, se klanjal in zijal vse razkošje, ki so ga imeli ljudje v svojih sobah in na svojih mizah in ki sem jim ga iz vsega srca zavidal.

Nekoč – bilo je ob najinem prvem obisku pri Haasovih – me je predstavil kot nadobudnega mladega literata. Bil sem zaprepaščen. Nič ne bi mogel odgovoriti, če bi me kdo vprašal, kaj sem doslej že napisal ali celo izdal. Ni se zgodilo, hvala bogu, toda če smo prišli še kod skupaj, sem od povsod slišal enaka vprašanja:

»Ali spet kaj pišete?«

Spet? O ti moj ljubi bog, saj še nikoli nisem ničesar napisal.

Povedal sem mu, da se bojim razkrinkanja, pa se mi je posmejal in lahkotno dejal:

»Pa začni! Nekaj boš že naklobasal. Mene opiši in moje življenje. Imaš imenitno snov za roman.«

»Moral bi mi več povedati o sebi,« sem ga skušal podžigati, ker sem ga pravzaprav rad poslušal, ko mi je pravil o svojih pustolovščinah.

»Saj sem ti že marsikaj povedal, nekaj ti pa še bom. To tako veš, da sem bil trikrat poročen, enkrat celo cerkveno, dvakrat pa tako ... na svojo vest. No ... nekaj pa lahko tudi sam zložiš.«

Hitel sem mu pritrjevati, čeprav si nisem bil prav nič na jasnem o tem, kako in na kakšni osnovi naj bi začel pisati roman o njem. Trikrat poročen, to že – gotovo je to na moč imenitna snov. Še več so vredna njegova doživetja. Čez vse pa je njegov lahkoten in prijeten način, s katerim v družbi – v katero jaz brez njega nikdar ne bi prišel – tako samo ob sebi umevno kramlja z ženskami in s tem zabava sebe in nje. Tako bi jih rad zabaval tudi jaz, pa nikoli nisem spravil niti enega neprisiljenega stavka iz sebe. On pa se je tej družbi povrh vsega še rogal in smejal, takoj ko ga niso več slišali. Osupel sem spremljal to njegovo igro, potem pa me je sam poučil, da se tej gospodi sme *kazati osle*, a le na skrivaj, zakaj kljub vsej njeni neumnosti in gnilobi ne gre, da bi si lahkomiselnost zafrčkal njeno naklonjenost.

Nekega jutra pa sem se le zdramil iz te svoje zaletelosti. Bil sem na poti v *Zvezdo*, kjer sem se hotel sestati s Slavkom. V svoje stanovanje me dotlej namreč še ni bil popeljal, tudi mi ni povedal ulice in hišne številke, ampak mi je le včasih tako mimogrede navrgel, da ga je obiskala ta ali ona dama in da je imel k sreči prav takrat novo svileno pižamo in da je obiskovalki posebno ugajala oprava njegove sobe. Bil sem seveda na moč radoveden, a ker me sam ni vabil, si nisem upal blizu.

Ko sem prečkal mirnejšo mestno ulico, sem se nenadoma zagledal v človeka, ki mi je prihajal naproti. Bil je Modrijan, profesor Modrijan, ki nas je mučil v drugi šoli in zaradi katerega se je Zajšek obesil. Čutil sem, kako zardevam, hkrati pa me je presekala boleč spomin na moja deška leta. Nisem hotel in mogel srečati se s človekom, ki je bil kriv Zajškove smrti, smrti tretješolca, ki ni nikomur nič žalega hotel, dokler ga ta šolski Herod ni nagnal v skrajni obup. Brž sem stopil v prvo vežo in ga spustil mimo, ko pa sem stopil spet na cesto in se ozrl za njim, se je obrnil tudi on. Umaknil sem pogled.

Stopil sem naprej, nisem več vedel, kam sem namenjen. Gnalo me je mimo kavarne, po mestnih ulicah, preko trgov in križišč. V meni je začelo valovati nekaj, kar je bilo dolgo počivalo, mahoma se je prebudilo nekaj, kar je že dolgo spalo. Druga šola, Modrijan, Zajšek, Ruda Čerče, Hanjšek ...

Zajšek, čigar konec me je tako pretresel, je bil slab dijak, slab dijak sem bil tudi jaz in sem še vedno. Prav nič se nisem spremenil. Še vedno sem ona nemarna, lažniva beštija, ki se trapi z raznimi izgovori, samo da se ni treba mučiti s kakšnim delom. Kaj mi je treba živeti to lenuharsko življenje, ko sem vendar prišel v mesto z namenom, da bi študiral in čim prej prišel do onega cilja, ki sem ga takrat v drugi šoli gledal kot nekaj vzvišenega? Vrag naj vzame Slavka in njegovo bohemstvo! Ali ni škoda denarja, ki sem ga trošil zanj? Pa za sedanjo sobo, v kateri me kljub visoki stanarini pošteno zebe, tako da se moram po ves dan potikati po kavarnah, če hočem biti na toplem. Pa univerza? Prvi semester gor ali dol – vsaj k predavanjem bi lahko zahajal!

Tisti dan nisem šel drugam kot v menzo, potem pa domov, kjer sem ves dan in ves večer prečepel v postelji – samo v njej je bilo še za silo toplo.

Naslednje jutro sem jo mahnil še pred osmo na univerzo. Na hodniku pred zbornico je bilo še mračno, a prvi vendarle

nisem bil. Kar nekaj se jih je že gnetlo pred zaprtimi vrati predavalnice. Vsakega *novega* so ogledovali napol prezirljivo napol sovražno, češ, saj menda ne boš tako predrzen, da boš hotel sedeti v oblazinjenih naslanjačih v prvi vrsti. Le ne češi si toliko svoje gizdalinsko uravnane grive in ne glej se toliko v ogledalo, reva brucovska. Se ti vidi na daleč, da nisi bogvekaj in tudi Ljubljana prav gotovo ni le nate čakala.

Okrog osme je prišel gospod Ovsec: to je bil sluga, lepše rečeno *pedel*. Takoj so se zgrnili študentje okoli njega in vsak je hotel biti z njim na vso moč ljubezniv, a gospod Ovsec je na njihova vsiljiva vprašanja le skopo odgovarjal in s pokroviteljsko kretnjo odklenil oblegana vrata. Tedaj so bruci mahoma zapustili gospoda slugo in se vsuli kot trop živine v dvorano, pri tem odrivali drug drugega in zasedali oblazinjene sedeže.

Lepo je bilo sedeti tam, zavedajoč se svoje veljave. Ko je prišel četrť pred deveto v dvorano Rilko, ki se je že pripravljaj na prvi državni izpit, sem mu nekoliko zviška pomahal, češ, tu poleg mene sedi in meni se zahvali, ker sem ti priboril stol – če ne bi, bi lahko med predavanjem stal. Rilko pa je nergal, zvenelo je, kot da naslavlja prisotne s *prekleta brucad*, kar smo tako jaz kot drugi prisotni dostojanstveni gospodje raje preslišali.

Docent doktor Lenče je prišel zelo pozno, se nekaj časa odkašljeval, prižgal luč, listal po nekih starih, razcefranih in orumenelih papirjih, potem pa pričel momljati, kakor da bi žvečil star kruh. Ker nisem razumel niti besede, sem vprašal Rilka:

»Kaj pa govori? Ali že predava?«

»Molči!« me je osorno zavrnil.

Kaj je zdaj to? Čemu se jezi, če ne razumem nerazločnega momljanja?

Sčasoma pa so postajale besede jasnejše. Doumel sem, da je profesor že predaval. Vendar smisla besed in stavkov

nisem mogel doumeti, ker prejšnjih predavanj nisem bil slišal. Ker so pisali drugi, sem tudi sam začel čečkati v zvezek, tolažil pa sem se s tem, da mi bo po končani uri že Rilko raztolmačil nerazumljivosti. Ko sem ga potem na hodniku prav ponižno prosil za to, me je grobo nahrulil, češ, da naj grem raje v vrtec kot na univerzo, če slovensko ne razumem. Sračjan napihnjeni, s tem mi že ne bo vsiljeval rešpekta! Saj so še drugi, da mi pomagajo.

»Ti, kolega!« sem na hodniku nagovoril priljudnega fanta in ga pocukal za rokav, »povej mi, no, kako naj se v tej godlji, ki jo profesor predava, znajdem?«

»Se boste morali informirati drugod, gospod kolega. Tudi sam sem še novinec,« mi je odvrnil hladno in stopil po hodniku.

O, vraga! *Gospod kolega!* Pa vi! Očitno mi je zameril domačnost, s katero sem upal približati se mu.

Naslednji je predaval starejši gospod, ki je govoril zelo suhoparno. Nekaj okrog mene jih je dremalo, drugi so pa gledali naokrog po dvorani, koder se je predel dolgčas tja do visokega stropa.

Tretjo uro ni bilo predavanj in z drugimi vred sem jo mahnil na prosto. Da bi lezel v svojo sobo in tam v posteljo, mi ni prijalo. V kavarno me je vleklo, pa nisem smel trošiti denarja. Doslej sem ga pognal že preveč. Lahko bi stopil na obisk v eno tistih hiš, kamor me je bil vlekel Slavko Babič. Bilo je še prezgodaj. Pa tudi – bi si sploh upal tja? Na takšnih obiskih je treba hliniti ravnodušnost, biti gospodar položaja, česar pa jaz nisem znal.

Seveda lahko rečem, da je prava *figa*, če je kdo – kakor na primer gospod Haas – ljubljanski veletrgovec, rudniški direktor, predsednik avtokluba, mestna elita pač. Seveda smem trditi, da njihovi otroci niso nič brihtnejši in nič zabitejši kakor nas eden, otroci policajev, peric, postreščkov, pismonoš, učiteljev ali kmetov. Seveda smem verjeti, da je

njihova samozavest le spretno priučena krinka, mi pa si moramo svojo šele pridobiti. Seveda smem vse to trditi, a kaj mi hasne to prepričanje, če sem sam ves nebogljen in splašen, brž ko jim pridem blizu – manjka mi tisto, kar je otrokom imovitih staršev dala že vzgoja.

Prav ta popoldan sem jih srečal, gospo Haasovo, njeno hčerko Vido in Slavka Babiča, ki ju je spremljal. Povabili so me s seboj na izlet na Haasovo posestvo nekje na Dolenjskem, kamor so se namenili z avtobusom. Seveda sem šel zelo rad z njimi in pred avtobusom se še dobro okrenil nisem, ko mi je dejala Vida:

»Gospod Pečolar, naj vas predstavim svoji prijateljici Maji Lorgerjevi!«

Tu sem prvič videl *Njo* in ni je besede, s katero bi mogel izraziti, kaj se je v trenutku zgodilo z menoj.

Udarilo je vame in kadarkoli kasneje sem že premišljeval o tem in si klical v spomin oni trenutek, nisem se mogel spomniti drugega, kot da sem ji povedal svoje ime, stresal njeno mehko, drobno roko in zijal v čudež, ki je stal pred mano. Iz kdo ve kakšnih komaj v sanjah slutenih daljav je bila predstavljena sem, v Ljubljano pred Figovca, kjer čakajo avtobusi, pred mene, Lojzeta Pečolarja, najnerodnejšega študenta, najbolj skolebanega človeka, po rodu iz Sračjega, ki je med gnezdi naše slovenske domovine skoro najbogatejše z neumnimi in nepomembnimi stvarmi, ljudmi in dogodki.

Maja je bila seveda jako ravnodušna in se sploh ni več zmenila zame. V avtobusu je bil prepir in šunder, vse je klepetalo in se smejalo. Slavko je govoril o nedeljski nogometni tekmi, ki je bila menda zadnja v sezoni, pa o nedognanostih Vebrovih filozofskih dognanj, o Rollandu Romainu, o beograjskih internih dogajanjih in o novem filmu Riharda Tauberja. Vsem trem nam je ugajal, Slavko. Tudi drugi potniki so ga z zanimanjem poslušali, jaz pa sem se jezil in čudil, od kod jemlje to svojo *dognanost* in doraslost,

ki je ni mogoče zavrnuti s prezirajočim nasmehom. Le *Ona*, ki je sedela meni nasproti, se očitvidno ni zmenila za nikogar okoli sebe, ampak je strmela mimo glav in obrazov skozi okno na nasprotni strani.

Kaj bi bil dal takrat za to, da bi se mogel le za trenutek videti v ogledalu. Njeni drobni, a lepo raščeni postavi se je temno modri kostim elegantno prilegal in mislil sem ob pogledu nanjo, kako drugi poljubljajo njena usta in misel na to me je pekla kot ogenj. Nalašč se ne zmeni za Slavka, skrivaj pa se imata rada. Ta fakin nima nič več obleke kot jaz, pa je vendar silno eleganten, jaz pa sem bil in ostal, kljub novemu plašču, novim čevljem, klobuku po najnovejši modi, izzivalni kravati in rokavicam, podoben le malomeščanskemu kavalirju na nedeljskem sprehodu.

Kaj sem pravzaprav hotel? Njo, od prvega trenutka dalje. Sam nase sem bil jezen. Želel sem njeno pozornost, hotel sem ji na vso moč ugajati, vse bi dal za to, da bi v njej vzbudil slične občutke, kot jih je ona v meni.

Sploh ni pomembno, da je bilo na Haasovem posestvu skoro bajno lepo in tudi ni važno, kaj smo tam jedli in pili. Bil sem neroden, nisem znal rokovati s priborom, kozarec mi je zdrsnil iz roke. Dovolj je bilo razlogov, da sta se Vida in Slavko smejala na moj račun. Jaz pa sem razkazoval svojo užaljenost, namesto da bi jo skrnil. Vida mi je vpričo vseh rekla, da se ji zdim kakor kak podeželski učitelj, ki si ugaja v pozi tragičnega junaka, katerega lik je v nedeljo odigral na domačem odru bralnega društva in žel navdušeno priznanje. Slavko ji je seveda pomagal in tako sta skupno ugotovila, da sem še pri Debevčevih Vzorih in bojih in da je zame, ki se grem literata, še jako laskavo, če me primerjata z Jurčičem.

Sebi v prid sem rekel, da nisem nikdar stremel za tem, da bi hotel biti *človek z bombami*, in gospa Haasova, ki se za slovensko literaturo sploh ni zanimala, je dala nekaj smešnih opazk o bombah, češ, vsak človek ima *bombe* v roki, a vsak

se jih ne zna v pravem času posluževati.

Ona pa je rekla le to, da so slovenske knjige puste in nezanimive, kar je Slavko z mnogimi duhovitimi utemeljitvami podpiral ter potrdil in končno še izjavil, da me že vnaprej odvezuje nadležne dolžnosti pošiljati mu mojo prvo knjigo z lastnoročnim posvetilom. Potem je kakor mimogrede odpeljal Vido nekam v park, gospa Haasova in ona, Maja, sta jima počasi sledili, jaz pa sem hodil za njimi in se jezil.

Bil sem na tem, da jim pritrdim, kako se tudi sam sebi zdim v resnici zaostal in grozno štorast. Vida in *ona* vesta sicer več kakor povprečna dama iz njunega okolja, a tudi Vida je samo akrobat. V *njeno* pristnost pa nisem hotel dvomiti, ker sem bil zaljubljen. Vedel sem, da so vsi iz njunega družabnega kroga znali s tistim, kar so vedeli, tako spretno in samozavestno ravnati, kot da vedo in znajo vse. Moja aroganca je bila v primerjavi z njihovo prevzetnostjo neumna. In priznal sem si, da sem trapast, od sile trapast, zakaj tudi naziv visokošolca tu nič ne šteje. To je presneto slaba firma, uporabna le gori doma.

Domov bi šel, domov nazaj!

Pozneje sta Vida in Slavko plesala na mali verandi ob vrtu.

»In einer kleinen Konditorei ...«²⁶ je pel bariton na gramofonu, violine so mehko vleklye melodijo, enakomerno v taktu je brnelo spremljanje klavirja in od prehoda do prehoda se je oglasil saksofon v pritajeni, melanholični tožbi.

Tako rad bi plesal, z *njo*, pa me je bilo sram. Počutil sem se tako neznansko smešnega in bal sem se, da bi mi bila odrekla ples. Z gospo Doro pa se nisem hotel zavrteti, ker bi se ji najbrž zdelo, da mora že iz vljudnosti ugoditi moji prošnji. Že tako sem se počutil beraškega prisklednika, za kar me je najbrž imela tudi *ona*.

Kako silno sem si želel, da bi smel svoje lice prisloniti k

26 V majhni slaščičarni

njenemu, da bi se vsaj enkrat ozrla vame in spoznala, kako je z menoj.

Vida in Slavko pa sta plesala. Sonce je zahajalo, mene pa se je prijemala solzavost, ki se je nisem mogel ubraniti. Od vruga pošteno me je bolelo v prsih in tiščalo v grlu, potem ko pa je na to moje razpoloženje kakor nalašč legel še wertherski bariton in spet odpel *in einer kleinen Konditorei ...* bi se bil jaz najraje obesil.

V mesto smo se vrnili v mraku in ko smo stopili z avtobusa, se je Slavko jel kar poslavljeni od mene. Ni mi preostalo drugega, kakor posloviti se od vseh. Iznebiti se me je hotel. Slišal sem, ko se je poprej z Vido pogovarjal o kino predstavi in jaz bi tako rad šel z njimi, samo da bi ostal v *njeni* bližini. Se je bal, da bom le za zgago? Lahko, da se z Vido samo navidez igra, kakor še s tolikimi drugimi, skrivaj pa je z Majo dogovorjen tako kot z onimi damami, ki ga hodijo skrivaj obiskovat. Morda pa je jezen name, ker mu ne dajem več denarja. Toda ne morem več, če hočem sam še količkaj shajati. Dolgo tako ne bo šlo. Inštrukcij še vedno nimam nobenih, drugih dohodkov tudi ne, doma ne morem prosjačiti, staršev sploh ne, še manj pa Mrharja.

Tisti večer nisem šel nikamor. V postelji sem premišljeval še pozno v noč.

Moram ji dati vedeti, da jo imam rad. Kako naglo je prišlo vse nadme. Samo obrnila se je k meni in jaz sem vedel, da mora biti moja, pa naj se zgodi, kar hoče. Nekaj velikega moram storiti, da pridobim njeno naklonjenost.

Pisatelj? Umetnik, ki ga berejo in čislajo. S takim uspehom za klobukom bi gotovo ugajal tudi njej. Moram poskusiti. Našel bom snov, jo obdelal. To bodo Sračjani gledali, ona pa tudi. Ko bo prebrala mojo knjigo, se ji nobena slovenska knjiga ne bo več zdela pusta.

Skoraj sem že zadremal v teh prijetnih predstavah in prividih, ko sem se spomnil, da razen imena o Maji ne vem

ničesar. Le še to, da je še gospodična, drugega pa prav nič. Ne naslova ne poklica ne rodbinskih ne osebnih razmer. Morda je že zaročena, najbrž pa kam drugam zagledana.

Moral bom poiskati Slavka in iz njega izvleči vse, česar ne vem. Da le ni on tisti, ki ga ima rada.

V Ljubljani sem ostal čez božične počitnice, toda Slavka nisem mogel stakniti nikjer – poizvedoval sem v kavarnah in pri natakarih, a nič. Tudi *nje* nisem srečal, čeprav sem jo neprestano iskal po cestah, ulicah, parkih in na promenadi.

S pisanjem nisem mogel začeti, saj so bile vse moje misli pri njej. Še na predavanjih, ki sem jih redno obiskoval pred božičem in po njem, sem iskal le njen obraz.

Začel sem zahajati v dijaški klub *Drava*, kjer sem se seznanil s filozofom Zabelom. Študiral je filozofijo in se sam nazival s *slovenski mislec razgibane sedanjosti*. Kritiziral je Vebrova filozofska dognanja z oznako *apokaliptični šund*, imenoval Nietzscheja *impotentnega sladostrastnika*, nad nekim Angležem Russelom pa se je zgražal, češ da je *popoln ignorant in filozofirajoča stenica*. Bil je tudi reporter pri *Dnevu* in obljubil mi je, da me bo jemal s seboj, če bo imel kaj zanimivega posla.

Poslušal sem ga, ne da bi kaj razumel, a sem se končno dokopal do spoznanja, da le žlobudra, da niti on sam ne ve, kaj misli povedati, da stresa besede kar tako v en dan, kakor stresa svojo nepočesano in neostriženo v tilnik valujočo grivo, ki si jo je ob slabem vremenu pokrival s širokokrajnim črnim klobukom, tako da je ob takih priložnostih njegova mala in ozka glava kar izginila v ovratniku, katerega si je povezoval z veliko črno pentljo, na kateri je bilo večkrat po madežih spoznati, kaj je bil gospod filozof kosil ali večerjal.

Zabel ni imel tako odličnih poznanstev kakor Slavko. Vlačil me je le na občne zборе društev in k raznim gledališkim predstavam in drugim prireditvam, za kar sem bil prav hvaležen, a moral sem ga za to potrpežljivo poslušati, če je

govoril o svoji filozofski globini.

Na enem občnih zborov me je predstavil predsednici ženskega društva. Ker sem mu na začetku najinega znanstva namignil, da se pečam s pisanjem, me je tudi on drugim predstavljal kot literata, dočim je meni vedno trobil, naj se lotim raje drugega posla, ker imam za pisatelja premalo *intuicije*. Vrag ve, da tudi te besede dolgo nisem razumel, sicer pa so mi bili njegovi nasveti itak deveta briga.

No, ta gospa predsednica je bila za moje oči prav ljubezniva starejša dama in še posebej se mi je prikupila, ko me je povabila, da naj obiščem kakšen četrtek njen *žur*. To pa spet ni bilo po volji Zabelu. Komaj sva prišla s tistega zborovanja na cesto, me je nahrulil, kakor še nikoli dotlej:

»Od tod torej tvoje prijateljstvo. Preko mojega hrbta se hočeš prikopati do štipendije ali podpore, ki jo dajejo takimle lizunom in nevednežem. Šele sedaj sem te spoznal!«

Z Zabelom sva se pošteno sprla. Ni mi hotel verjeti, da mu ne morem prav nič odvzeti od njegovega ugleda, da mu ne mislim pobasati v lastni žep njegovega položaja, za katerega se je baje boril že več let. Obkladal me je z raznimi vzdevki, me imenoval *barabo* in *štajerskega hinavca*, *parazita* in *priskledniško uš*, da me je končno zarsbela dlan in bi mu bil kar tam na Kongresnem trgu prisolil prav krepko klofuto, da ni tega sam opazil in jo jadrno odkuril nazaj proti *Zvezdi*.

Nisem mu mogel povedati, da me gospa predsednica in *žur* zanimata samo zato, ker sem si obetal, da bom tam srečal *njo*.

Stopil sem v univerzitetno vežo, kjer je bilo hladno in mrko, saj se je nagibal pozni februarški popoldan k zatonu. Poznalo se je tudi tej veži, da so semestralne počitnice. Prazna je bila in nekako omrtvela. Le kdaj pa kdaj je vstopil kak študent, se ustavil ob tabli za pošto in spet krenil po svojih poteh.

Silno osamljenega sem se počutil. Nobenega dobrega

tovariša nisem imel v Ljubljani. Kar žal mi je bilo, da sem se spričkal z Zabelom. Kljub vsem njegovim muham sem ga imel vendarle rad.

»Lojz!«

Bil je znan glas. Za menoj je stal Rilko Vogrinc, ki ga nisem videl že od sredi decembra. Kar vesel sem ga bil. Bil je vendarle kos Sračjega in zagotovo je bil o božiču doma.

»Kaj je novega v Sračjem?« sem ga pozdravil veselo.

»Ah, pusti Sračje! Kaj naj bi bilo v tisti puščobi novega? Raje mi hitro povej, če imaš Hribarjeva skripta! Nujno jih potrebujem. Pred izpitom sem, pa jih še nisem utegnil pogledati. Ali pojdeva kar ponje?«

Kajpada, sem si mislil.

»Mene si iskal?« sem vprašal nezaupljivo.

»Seveda. Zabel mi je povedal, da si krenil sem. Kaj si mu storil, da je tako jezen? Ti, ali je res, da postajaš *li - te - rat*? O tem je blebetal in se nekako pomilovalno nasmihal.«

»Ali kaj veš, kako je pri nas doma? Se mladi in stari kaj prepirajo med seboj? Meni noben hudič nič ne piše!«

»O, ne, ne, radi se imajo in pozdravljajo te, pa tudi drugi te pozdravljajo. Fantje in dekleta,« je zatrjeval.

»Dekleta? Katera?« sem se zavzel radovedno, pa mi je odgovarjal tako, da sem videl, kako laže. Da bi rad le na najcenejši način prišel do mojih skript, ki sem si jih nakupil koj spočetka, še predno sem poznal Slavka Babiča.

Najbrž so me le prav pošteno opravljali. On in Bajsov Tone, ki študira forestiko v Zagrebu, pa Marčičeva učiteljska prevzetnost. Zastran Marjance bi ga bil rad kaj vprašal, pa mi je bilo nerodno.

Na tihem me je veselilo, da se je čudil noblesi moje sobe, čeprav mi ni zinil zastran tega niti besede, le prav pozorno je ogledoval pisalno mizo in zastore, sliko na steni in posteljno pregrinjalo. Kaj zato, če sem v njej zmrzoval kot v pasjici, njemu se je poznalo, da enake nima. Ko sem

poiskal skripta in jih položil predenj, se je ravno ogledoval v brušenem ogledalu.

»Kaj se ogleduješ kakor kakšen ženin!« sem rahlo pičil, saj me je jezilo, ker si je domišljjal, da je lep.

»O, hvala za skripta!« mi je odgovoril, potem pa si je gizdalinsko popravil čop las nad čelom, se maliciozno nasmehnil in nadaljeval, »glede ženitve pa je stvar taka, da bi ona rada, jaz pa nočem.«

»Katera izmed sračjanskih devic pa koprni za teboj?«

»Kaj? Jaz da bi se s Sračjanko pajdašil? Da bi se mi ves kulturni svet posmehoval? Ne, ne, moja *bodoča je Ljubljancanka – bogatega očeta bogata hči*.« In mi je povedal neko zelo znano ime, ob katerem sem kar ostrmel.

»Da, da, moj ljubi ...« se je hehetal, videč moje začudenje, »še ta izpit odpravim, potem vojaščina ... no, potem pa, če se mi bo dalo – zaroka ...«

Prav nič ga nisem zadrževal, ko se je gostobesedno poslavljajal. Tudi jaz sem imel pred seboj še izpit in vojaščino – potem pa še najmanj tri leta študija. In nič denarja, še manj pa bogate neveste.

Stopil sem nazaj na cesto, kjer so bili že prižgali luči. Na promenadi sem zaman iskal *njen* obraz. Morda jo bom našel v četrtek na *žuru*.

Težko pričakovani četrtek je končno prišel in vsem pomislekom navkljub, ki jih je bil poln moj drugi Lojze, kljub Zabelovim očitkom sem se opravil v najlepšo obleko ter šel v hišo, ki sem si jo bil že dva dni prej ogledoval in ki je bila v Ljubljani dobro znana.

V predsobi, kjer sem oddal služabnici svoj skorajda nov zimski plašč, je viselo že precej elegantnih površnikov, kožuhov in klobukov, ki so razširjali vonjave izbranih parfumov. Tako bi pač rad vsak Sračjan vsaj v nedeljo dišal.

Od tam so me poslali v dvorano, polno gostov. Če sem še prej v veži in v predsobi občudoval rogovje različne zverjadi,

bi sedaj lahko gledal slike, ki so jih bile polne stene, pa knjige po policah do stropa, a sem se ženiral lepo oblečenih, spretno kramljajočih, v neprisiljenih gručah stoječih ljudi. Saj sem koga celo poznal, z univerze, a ko sem ga pozdravil, je šel mimo mene, kakor da sem mušica. Stopil sem do vrat v drugo sobo, kjer so se držali predvsem mladi, fantje in dekleta. Vneto so govorili in se smejali. Videl sem vrata, ki so vodila v naslednjo sobo in kdo ve, koliko prostorov je bilo še naprej. Oprezno sem se premikal in hotel ostati neopazen. Maje tu seveda ni bilo. Bila so lepo oblečena, imenitno frizirana dekleta, kadila so iz dolgih ustnikov in puhala dim svojim obdajajočim jih kavalirjem v lica. *Nje* tudi ni bilo med onimi, ki so posedali po kotih in se očitno dolgočasili. Imelo me je, da bi kar šel. Bilo bi pa prav še prej pozdraviti *milostivo*, ki je najbrž v eni naslednjih sob.

Vrnil sem se v prvo dvorano in se delal, kakor da me nihče izmed prisotnih prav nič ne briga. Odločil sem se oditi. Potem je spregovoril Lojze v meni in me prepričeval, da vendarle naj stopim v tisto sobo, ki sem se je zaradi svoje sračjanske sramežljivosti in zadrege ognil. Samo gospodinjno pozdravim in hkrati pogledam, če ni morebiti tam tudi *ona*.

»Kaj neki ta tukaj išče?« sem zaslišal za hrbtom. Bil je Zabel in z njim še dva, ki ju nisem poznal. Sedeli so na divanu v kotu za vrati in si ogledovali *žur*.

»Povabljen sem menda kakor tudi ti!« sem odgovoril in mu srborito gledal v oči.

»Če misliš, kolega, da boš tu kaj dobrega pojedel, si že prepozen. Prijateljček, vse dobre stvari, sendviče, mrzle pečenke in hrustavo pečene kopune so že drugi požrli. Še predno smo prišli mi, ki smo bili med prvimi. Nekaj kislih bonbončkov še imajo pri bifeju. So nalašč tako malo pripravili, ker dobro vedo, da se nas lačnih kljunov vse polno natepe na takih zabavah – in da hodimo na takele prireditve le zaradi piče.«

To je bil res posrečen mladenič, še manjši od Zabela, a čedno napravljen, nič umetniško-bohemsko, z gladko počesanimi lasmi, poltrdim ovratnikom in diskretno kravato.

»Nisem se še predstavil in pozdravil *milostive!*« sem dejal negotovo.

»Osel ostane osel ...« je citiral Zabel poudarjeno, jaz pa se nisem mogel več obvladovati.

»Zabel, bi stopil z mano za trenutek dol na cesto?« sem dejal besno. Najraje pa bi kar skočil vanj in mu pritisnil par gorkih.

»No, no, prijateljček, kaj se pa jezite? Beži no, kolega – raje prisedi in mu povej par poštenih. Kaj bi tole zimsko muho prevračal tak korenjak, ki jo z enim samim zamahom ubije! Prisedi, no!« me je miril in trepljal po rokavu oni mladenič.

»Prisedi, no!« je pritegnil še drugi, visok, razkuštran fant, ki sem ga tudi že večkrat videl na cesti.

»Ti si jurist, kajne? Vidiš, to,« in je pokazal na onega, ki me je prvi miril, »to je naš Štefek, literat, prevajalec, študent primerjalne književnosti in zakoniti založnik interesantnega tednika *Mir v družini*. Jaz sem pa Jurga, pesnik Jurga.«

»Jaz pa Lojze Pečolar, jurist – « sem zamrmral in še vedno okleval, ali bi sedel k njim ali ne. Zelo sem bil jezen in če bi bil Zabel zdaj, ko sem se jima predstavil, zinil katero o književniku ali nadebudnem talentu, bi ga prav gotovo usekal za uho, ker se kratkomalo nisem mogel več dati z besedami tepsti.

»No, le prisedi, prijateljček, le prisedi!« je vabil Štefek.

Zabel je še vedno neznansko grdo gledal. K onima dvema sem se prijazno obrnil rekoč, da stopim še do gospodinje, a se še vrnem, Zabelu pa sem se omalovažujoče namrdnil.

Ali mi je moja jeza dala več samozaupanja? Spet sem bil na popolnoma trdnih tleh, ko sem stopal mimo skupin in čeprav sem čutil tu pa tam kak pogled na sebi, se nisem ozrl,

ampak korajžno šel do tretje sobe, v kateri je na velikem divanu v krogu nekaj starejših gospa in gospodov kraljevala hišna gospodinja. Koj pri vratih je res stal izpraznjen bife. Nekaj krožnikov potice je bilo še videti tam in na nastavku še nekaj sladkorčkov, sicer pa so bili res vsi pladnji prazni.

»Klanjam se, *milostiva*, prišel sem!« sem rekel, ko sem ves zardel stal pred sladko se smehljajočo hišno gospodinja, ki sem jo bil premotil v njenem vnetem klepetanju.

»Aha,« je začivkala prijazno, »vi ste oni kipar z razstave ...«

»Ne, žal da nisem kipar, jaz sem ...«

»Ah, ja, že vem, oprostite, vi ste oni poet iz Oražmovega doma ...«

»Oprostite, tudi on nisem, ne. Jaz sem Lojze Pečolar – na vašem občnem zboru sem vam bil predstavljen,« sem hitel govoriti in kar po volji mi je bilo, da je imela tako slab spomin, je najbrž vsaj na moje pisateljstvo pozabila.

»Aha – že vem! Vi ste oni drugi, ki je bil tam z onim prvim, ki me je tako razjezil, ker je govoril same neumnosti o neenakopravnosti žensk. Vi ste nadarjen pisatelj, prijeten fant – da, da, že vem. No, sedite semkaj, nam boste kaj povedali. Gospoda – to je moj najnovejši proteg – da, da – visokošolec – filozof – kaj ne? Ne – jurist! Ah, toliko imam teh znancev, da jih vse pomešam!«

Sedeli smo torej v salonu in same imenitne gospe so se pogovarjale z menoj. Seveda največ o pisateljevanju. Dobil sem toliko dobrih nasvetov, kaj in koliko naj pišem, da sem jih več kot polovico pozabil.

Ko sem se poslovil, so mi vsi, najbolj pa hišna gospodinja sama, prijazno in pokroviteljsko prikimavali. Odšel sem z občutkom, da se znam tudi jaz znam uveljaviti, čeprav z lažjo, da se le otremem svoje neumne zadrege.

Zabela in onih dveh ni bilo več v sobi, zato sem v predsobi vzel svoj plašč in klobuk ter obul galoše. Le čakajte, kmalu

bom imel tudi jaz v svoji obleki duh, ki ga razširjajo vaše obleke in kupil si bom polcilinder, *melona* imenovan, ki ga nosijo ti gospodje.

Na cesti sem začel premišljevati o nasvetu neke gospe, ki je sedela poleg mene v tistem imenitnem salonu in mi dobrohotno svetovala, da naj spišem slovensko salonsko dramo. Seveda sem bil navidez zelo vnet za predlog, se zahvalil za dober nasvet in obljubil, da si bom čimprej skušal skonstruirati primerno dramsko ogrodje. No, med hojo sem kmalu uvidel, da iz tega ne bo nič. Od kod, vraga, pa naj dobim osebe, v katerih se ne bo takoj prepoznal eden ali drugi naših mogotcev? Od kod naj dobim dejanje, ki ne bi na las sličilo na oslarije in zakotne nečednosti naše odlične družbe in njih priveskov? Že tam gori doma, v našem zakotnem Sračjem, sem izvedel za nekatere *španponade* ljubljanske gospode in v tem kratkem času, ki sem ga prebil tu, sem slišal seveda še mnogo, mnogo ... O resničnosti slišane bi sicer lahko marsikdo podvomil, a dalo bi sijajno snov, pa ne za dramo, pač pa – komedijo.

* * *

Nekega večera sem srečal na ulici pesnika Jurgo in literata Štefeka. Povabila sta me s seboj. Štefek je imel denar in mi je poleg pijače obljubljal še zanimiv doživljaj. Peljala sta me na periferijo, kjer smo krenili v gostilno, o kateri je Štefek govoril, da se ji reče *Pri treh barabah*. Gostilna je bila dokaj čedna, a prav nič izrednega.

»Ali vidiš pri mizi v kotu gospoda, ki jesta krvavice s kislim zeljem? Mlajši je profesor Bratko z univerze, oni dolgin s skrivljenim nosom pa je komponist Velimir Topolnik,« mi je šepetal pesnik Jurga.

O Bratku nam je že Hanjšek v gimnaziji nič koliko

pripovedoval in sem prebral skoraj vse njegove genialne spise o slovenskem slovstvu. Sila mi je ugajal.

»To je fin gospod, tale profesor Bratko!« sem važno zinil svojima tovarišema, ki sta se na to glasno zasmejala.

»Boš že videl, kakšne bo počenjal, ko bo pijan,« je dejal Štefek in naročil krvavice, kisló zelje in liter cvička.

Medtem ko smo se namestili, sem se spomnil Zabela. Vedno je bil videti lačen in gotovo se mu ob njegovih reporterskih zasluškah ni godilo preveč dobro. Danes bi lahko sedel tu med nami in se do sitega najedel ter popil nekaj kozarcev, če ne bi bilo med nama grde zamere.

»Kaj neki je z Zabelom?« sem vprašal. »Ali ni morda malo ...?« in potegnil sem si s prstom par krogov po sredini čela.

»Nor? Menda res!« je odvrnil Štefek, »saj bi ne bilo čudno, če pri njegovi naravi ne bi ...«

»Mmm,« je momljál Jurga s polnimi usti, »čemu pa je tako častihlepen in zavisten. Ali ti morda jaz zavidam tvoj lahkoten zaslužek in zakotno založbo? No, povej, Štefek? Jaz ti le odkrito povem, da si fakin, ker farbaš ljudi s svojimi cenenimi zvezki po dva dinarja, v katere trosiš divje, lažnive dogodivščine z raznih cesarskih in carskih dvorov, a jih bedaki žro in te zalagajo z denarjem.«

»Te povesti prinašajo denar, da lahko živim in v miru pišem one stvari, ki jih potem prinašata *Ljubljanski Zvon* in *Ženski svet*. Pod one povesti za ljudstvo pa se sploh ne podpisujem.«

»Kdo ti jih pa zalaga?« sem vprašal radovedno.

»Kdo? Sam jih zalagam, saj sem lastnik in izdajatelj družinskega tednika *Mir v družini*,« je odvrnil Štefek in si nonšalantno stikal z zobotrebceom po ustih.

»Seveda, moj dragi,« me je poučeval Jurga, »to ni kakšna ugledna, ampak le zakotna založba, ker izdaja sam šund in Štefek bi bolje storil, ko bi študiral svojo primerjalno

književnost naprej ...«

»In živel tako kakor ti, teslo borno, kaj? Ga bomo še liter? Prinesite ga še en liter!« je velel natakarici.

Nekaj časa je molčal, potem pa zamišljeno dodal: »Mislim, da bo Zabel končal v norišnici. Kaj sta pa imela, da te tako sovraži?«

»Saj ne vem, kaj mu je bilo,« in pojasnil sem dogodke na onem ženskem občnem zboru.

»Že vem! Tekmeca je zaslutil v tebi. Sprva je mislil, da je našel v tebi nekoga, ki mu imponira, ki ga spoštuje in vidi v njem bitje višje vrste. Potem si ga pa pustil na cedilu. Bil je prepričan, da si ga hotel le izrabiti. Nekoč je imel dekle, ki ga je imel silno rad. Ona pa ga je izrabila samo za to, da je preko njega navezala stik z nekim lepotcem, Zabelovim dobrim znancem. Od takrat njegova preganjavica ...«

»Glej, Lojze, poglej si one druckerje, s katerimi se družita tvoja vzornika – Bratko in Topolnik!« me je opozoril Jurga.

Pri sosednji mizi so se okrog obeh prominentov zbrali štirje tipi, o katerih bi človek mislil, da so kakšni tihotapci saharina ali pa prevozniki živine. Oba gospoda sta bila že nekoliko okajena, ker sta se krohotala na vse grlo in delala jako neslane opazke. Potem pa je privlekel Topolnik nek popisan papir iz žepa in pričel svoji družbi prebirati menda najnovejši sonet o grešni Katri, kakor je napovedal.

»Kaj pa bere?« sem vprašal Štefeka.

»Svinjarije! Same packarije v najizbranejših pesniških oblikah, sonetih, heksametrih in celo aleksandrincih. Tega nisi pričakoval?«

Bil sem osupel. Da bi se takale gospoda ponašala s takimi packarijami?

Teden dni kasneje je Rilko napravil izpit in moral sem z njim v telefonsko celico, odkoder je telefoniral svojemu dekletu. Ni je bilo doma, zato je naročil hišni, da naj pove

gospodični Danici, da je *gospod Vogrinec ravnokar opravil državni izpit.*«

Kako imenitno je to zvenelo!

Ker Rilko ni imel nič denarja, sem ga povabil na kosilo in z obedom vred goltal bridke sline zavisti. Tudi on je iz Sračjega, pa mu gre vse tako gladko! Kako ga bodo v sračjem občudovali, ko jim bo pripovedoval, kakor je med kosilom pripovedoval meni, da so ga hoteli izpraševalci na vsak način pritisniti ob zid in vreči, pa jim je tako sijajno odgovoril na vsako vprašanje. Z zadostnim uspehom je izdelal samo zato, ker so bili nanj jezni – ker je znal toliko, da je še profesorja dr. Lenčeta blamiral.

»Zvečer te prav gotovo peljem s seboj k svoji zaročenki. To ti povem že sedaj. Zaroko bomo obhajali nocej! Kot moj rojak moraš biti tudi ti poleg!«

Potem mi je pripovedoval, kako si je znal osvojiti to dekle, bogato in razvajeno, kako ji je imponiral s svojim nastopom in kako jo je *shecal*, da sploh ne more živeti brez njega. Izsilila si ga je od svojih staršev, ki spočetka niso bili navdušeni zanj, ker pač ni bil imovit.

In sem si očital. Vidiš, Lojze – ta sin sračjanskega občinskega tajnika bo še kdaj ljubljanski prvak, ti si pa nekoč mislil o njem, da bo končal kot kak zavarovalni agent. Tako se ti vrača tvoja nevoščljivost.

Zvečer sva šla z Rilkom k njegovemu dekletu domov. Videl sem spet prelepe stanovanjske prostore, gospo mamá z lornjonom, gospoda očeta s trebuhom in plešo, nekaj mladih ljudi, ki sem se jim raje kar ognil in se držal v ozadju. Rilko je bil jako lep v svojem smokingu, njegova Danica pa mnogo manj kljub svoji dragoceni toaleti.

Grd si, mi je očital drugi Lojze, ko sem ugotavljal, da Rilkovi pogledi zaročenca, s katerimi je od časa do časa prav na skrivaj pogledal poleg sebe sedečo nevesto, niso bili tako goreči in ljubeznivi, kakor bi bili prav gotovo moji, če bi v

enakem položaju smel sedeti poleg Maje.

Zabava se je nekoliko razvnela šele po večerji in gospoda je opazila tudi mene. Hišni gospodar se je celo dalj časa pogovarjal z menoj in za njim so bili tudi drugi nekoliko ljubeznivejši.

Ko sva se z Rilkom na cesti poslavljal, sva bila oba pijana. Ginjena sva si drug drugemu vse mogoče stvari obetala. Jaz njemu, da bom pazil na njegovo Danico in ga njej hvalil na vse pretege, mu obširno pisal k vojakom in ga nasploh v vsem njegovem prizadevanju na moč podpiral. On pa mi je obečaval, da bo pri nas doma povedal, kako imenitno se držim in kako pridno da študiram.

Naslednje jutro sem se prebudil z groznim mačkom. Oglasal se je Lojze v meni in mi očital hinavščino, ker sem objemal Rilka, ki ga sicer videti nisem mogel, in ker sem na obisku medlel od počaščenosti. Eh, kaj, sem se tolažil, morda se je res hotel le pobahati pred menoj. In zakaj me ne bi mogel vzeti s seboj iz neke vrste sračjanskega rodoljubja?

Rilkova zaroka me je pripravila do tega, da se mi je spet na vso moč stožilo po Maji in ker sem bil še nekoliko sinočnji, sem to pot pregnal vse pomisleke, se oblekel in očedil in šel iz hiše z namenom, da poizvem po *njej* prav pri Haasovih, čeprav že od takrat, ko je bil Slavko Babič tako nenadoma izginil, nisem bil več tam.

Že na stopnicah se me je prijemala zadrega in oni nemir, ki se me je rad lotil, če sem stal v tuji hiši pred vrati – najraje bi se obrnil in odšel.

Jezikava hišna mi je povedala, da gospe sicer ni, da pa naj kar vstopim, ker je gospodična Vida doma. Stopil sem torej v salon in se nerodno prekladal, dokler ni končno prišla Vida.

»O, vi ste! Ali ste sploh še v Ljubljani? Vas pa že celo večnost ni bilo k nam!«

Izgovarjal sem se, da me ni bilo, ker sem se bal, da bi jih

morda zadrževal. Bilo je bedasto, ker tudi sedaj nisem vedel, če jih ne zadržujem. Nisem vedel, o čem naj govorim, ko sva vreme in dolgčas že obrala. H knjigam torej!

Pričel sem s slovenskimi pisateljji in se pri tem dobro ogrel. Predstavil sem probleme številnih študentov, ki so imeli za svojo kariero le dvojno izbiro – ali v lemenat ali pa stradanje do končanega univerzitetnega študija. Prešel sem celo na verske probleme, a sem kmalu umolknil, ker je Vidino smehljanje postajalo čedalje bolj omalovažujoče.

»Religija! Tega ne smete vzeti resno! To ni zadeva, v katero bi človek zapletal svoje misli. Sicer pa – morda celo sama stopim v samostan.

V samostan? Tja hodijo kvečjemu mlada kmečka dekleta in razočarane neveste, pa še te bolj poredkoma. Ta bi šla tja menda iz kapric. Čudno, kako izgubijo nekatere stvari, ki imajo svojo težo, vrednost, če pridejo takšnim ljudem v usta.

»Ona gospodična, s katero smo bili skupaj na izletu, je bila vaša prijateljica?«

»Katera? Dragica Lobe?«

»Ne, mislim, da se je pisala drugače ... menda Lorber. Tako nekako,« sem skušal in srce mi je razbijalo.

»Ah, vi mislite Majo Lorgerjevo. Na katerem izletu smo pa bili skupaj? Že vem! Saj to je bilo še jeseni. Ali kaj slišite o Slavku? Izginil je in nihče v vsej Ljubljani ne ve, kam.«

»Prav nič nisem slišal o njem. Ali je gospodična Lorgerjeva študentka?« sem vprašal in takoj obžaloval svoje prenagljeno vprašanje.

»Se zanimate zanjo? O, to ji bom pa povedala ...«

»Ah, ne, raje ne. Kar tako sem vprašal.«

»Ni več študentka. Ali je niste nič videli? Magistra je v lekarni pri sv. Jožefu. Saj gotovo hodite skoraj vsak dan tam mimo na univerzo.«

»Po tistem izletu je nisem več videl.«

Strela! V lekarni pri svetem Jožefu? Seveda sem šel večkrat mimo, tudi večkrat na dan. Zdaj sem vedel vse in lahko bi se odpravil. Bil sem grozno neroden, neumno sem se izgovarjal, zardeval sem in gotovo je opazila mojo zadrego. Ostal sem še nekaj brezupno dolgih praznih minut, čenčal neslanosti, ob vsem tem pa bil ves nemiren.

Seveda sem takoj zdirjal pred lekarno in ves zasopel prežal ob oknih. Končno sem zagledal hrbet ženskega bitja v črnem klotastem plašču. Šele čez kakšno uro sem se prepričal, da ni bila *ona*.

Potem sem v bližini lekarne prežal skoro vsak dan – zima se je umaknila pomladi, jaz pa sem pohajkoval po pločniku mimo lekarne, dokler je nekega opoldneva nisem končno zagledal.

Odhajala je in sledil sem ji v primerni razdalji. Nisem si je upal ogovoriti. Dovolj je že bilo, da sem videl njen obraz, vso njeno pojavo in že sem bil poln nemira, srce mi je udarjalo, začutil sem slabost.

Ona pa je stopala z energičnimi, kratkimi koraki, pogledala mimogrede v kakšno izložbo in se komaj zmenila za ljudi, ki so prihajali mimo. Dvema je tudi odzdravila in ko sem si ju ogledal – bila sta mlajša in dokaj postavna dedca –, me je že žgala ljubosumnost. Potem je naenkrat stopila v neko hišo in ni je bilo več na spregled. Dolgo sem okleval na nasprotni strani ceste, potem pa jo le prečkal in se zmuznil kakor tat v vežo, da sem poiskal tablo, na kateri so bili navedeni hišni prebivalci.

Drugo nadstropje levo – Ivan Lorgier.

Zvečer sem se spet vrnil pred hišo in gledal v okna drugega nadstropja na levi strani. Bila so temna. Najbrž je sploh ni doma – odšla je v kino ali gledališče. Šel sem proti kinu in tam počakal, da je minila predstava. Nje ni bilo med tistimi, ki so zapuščali dvorano. Odhitel sem pred dramo – ko sem pridirjal, je bila predstava že končana in odhajali

so zadnji obiskovalci. Brž sem tekel pred njeno hišo. Okna v drugem nadstropju na levi so bila razsvetljena. Vse bi dal, da bi se odprlo eno teh oken in bi doli pogledala *ona*.

Stopil sem v bližnjo kavarno in tam obsedel pri črni kavi, dokler niso vsi odšli in so pričeli natakariji postavljati stole na mize, češ, čas je, da gremo. Spet sem se vrnil pred njeno hišo in tam postopal do jutra. Šele posmehujoči cestni pometači so me pregnali.

Na poti domov sem stopil v cerkev. Spravil sem se v klop in zaril glavo v roke ter ponavljal njeno ime. Ko sem se prebudil, mi je bilo hladno.

Ves premražen sem stopil v prvo kavarno, si dal prinesiti papir in tinto ter veliko porcijo bele kave ter nekaj kruha. Po zajtrku sem ji napisal ono prvo pismo, kateremu se je menda tako smejala.

»Ljuba gospodična Maja!

Morda bi res moral molčati. Vsekakor bi bilo za moje moralno izpričevalo mnogo bolje, ako bi sam nosil, kar Vam bom sedaj na tem papirju v kolikor je mogoče kratkih besedah povedal.

Ker pa nimam tako dičnih lastnosti, ne znam molčati in ker se moram smatrati sploh za jako nestalnega, k vsemu slabemu nagnjenega človeka, Vam sporočam, da sem se že v jeseni, ko sem Vas prvič videl pri avtobusu, v Vas zaljubil in da sem Vas doslej iskal po vsej Ljubljani kakor šivanko, dokler Vas končno nisem sinoči iztaknil. Ne ustrašite se zavoljo tega preveč, ker Vam obljubljam, da Vas s to svojo ljubeznijo ne mislim nadlegovati, ako Vam ni po volji.

Nisem nič, nimam nič in prismojem sem tudi.

Neki blaziranež mi je skušal vbijati v glavo, da so bili moški v prejšnjem stoletju stari s petdesetimi leti, pred svetovno vojno s štiridesetimi, po vojni s tridesetimi, sedaj pa da so fantje s petindvajsetimi leti za ta svet že stari ljudje, ki jih nobena stvar ne zanima več. Draga gospodična – jaz

tega ne morem verjeti, ker čutim sam vse drugače, ker se mi zdi, da sem še vedno pubertetnik, čeprav sem že lani spolnil dvaindvajseto leto.

Draga Maja, vaše ime mi je ljuba, zelo ljuba beseda, ki jo v mislih izgovarjam predse, sicer pa me nihče ne čuje in me tudi Vi brez tega pisma nikdar ne bi slišali.

Prosim vas, da mi odpišete, kako ste to vest sprejeli in kako mislite ravnati z menoj.

Lepo Vas pozdravlja

Vaš Lojze Pečolar, bruc.«

Tako! To bi bilo odpravljeno.

In kakor da bi se nekaj odvalilo od mene, se mi je zdelo, ko sem zaprl in odpravil pismo.

Še več – takrat sem tudi vedel, da imam povest, da moram v Sračje in jo napisati.

Nekaj dni pozneje, ko sem šel v mesto, sem srečal Zabela. Grdo je skremžil obraz, ko me je zagledal, jaz pa sem stopil k njemu in rekel:

»Ti butelj, kaj se pa jeziš name. Pozabi, no, saj nisem tako mislil!«

Spravila sva se in potem sem ga poslušal skoro dve uri, ko mi je razlagal o svojih novih načrtih, ki bi jih moral pravzaprav takoj prestaviti na trda tla, ko bi ..., da bi ...

»Treba je nekaj storiti!« mi je razlagal. »Nekaj velikega in neobičajnega! Potovanje okoli sveta, študij vsega človeštva, njegov odnos do kozmosa na vsaki stopnji duševne ekspanzije, dognati sintetični ustroj bistva vseh ras in narodov – predvsem azijskih in afriških. Evropa je sterilna in dolgočasna ...«

O ti preljubo čvekanje! Mene pa doma čaka povest, ki jo tako rad pišem, čeprav me včasih kar zanohta, ker je tako mrzlo v mojem brlogu, za kurjavo pa ne smem tratiti denarja. Potem ga bom trošil, ko ga zaslužim!

»No, govori! Kaj praviš na to – ali imam prav?« je silil vame in seveda sem mu prikimal, češ, ne bilo bi napak

- in tako dalje.

»Jasno je, da manjka vsaki prognozi zanesljivost, da se konture lažje zabrišejo kakor izklesajo, da ...«

»Vsekakor!« sem potrdil, on pa je govoril in govoril. Ko bi le vedel, kako bi se ga iznebil. Ali ni škoda časa, ki ga tratim s temi oslarijami? Čemu mu ne rečem, da naj gre med zamorce in kamor ga miče, jaz pa da nimam časa za tako igračkanje, jaz moram doštudirati, kaj napisati.

Zvečer nisem mogel zaspati. Misli sem na razne stvari, predvsem pa na njo.

VI.

Pisaril sem ji vsak dan in neko nedeljo predpoldne sva imela pri vhodu v tivolski park najin prvi *zmenek*. Čakal sem že pol ure pred domenjenim časom. Bilo je še zgodaj, komaj pol desetih, pa so že promenirali mimo mene elegani iz Šiške in z Viča, iz Trnovega in Udmata: obriti, dišeči in svetleči se v novih oblačilih najmodernejšega kroja in barve.

Kako sijajna je Ljubljana spomladi. Do mene se je slišalo zvonjenje od sv. Petra. Bele steze parka so se bleščale, sonce je lilo preko zelenja in predlo s svojimi nitmi ljudem prav do krvi, do poslednje še otrple celice. Po sončnih klopeh posedajo ljudje, njih besede so lahke, pogledi radovedni in nemirni.

Sam sem se počutil nerodnega v svoji pregorki spomladanski obleki, ki mi jo je bil še lani ukrojil sračjanski krojač. Moji čevlji so okorni, klobuk pa mi čepi tako nerodno nad čelom, kakor da bi bil na glavo rešeto poveznil.

O čem naj govorim, ko pride? Kako naj pričnem govoriti o svojih čustvih? Doma sem si bil pripravil besede in stavke,

sedaj pa nekaterih sploh ne najdem več v svojem spominu. Loteva se me nervoza, ki je hujša kot ona pred maturo.

Mimo prihajajo gospodične licejke, najbrž od maše. Stojim in čakam.

Toliko sem mislil na ta *rendez-vous*. Zdaj pa sem bil popolnoma zmeden. Kako naj jo sploh ogovorim? Gospodična Maja ali gospodična Lorgerjeva ali gospa magistra? In potem? Lepo, da ste prišli? Šopek vijolic sem imel kar v žepu, ker mi je bilo nerodno, da bi ga držal v roki. Ponavljal sem si dele njenih pisem:

»Vaša pisma mi zelo ugajajo in mnogo mislim na Vas, seveda ne tako, kot bi Vi najbrž hoteli. Kar se tiče Vaše prošnje glede sestanka, Vam sporočam, da me lahko počakate v nedeljo ob desetih predpoldne pred vhodom v Tivoli (Aleksandrova), a opozoriti Vas moram takoj, da si ne delajte zaradi tega nobenih napačnih upov.«

Glede *napačnih upov* se bova že zmenila. Saj ji vendar ne more biti vseeno, da je ljubljena. Tako ljubljena!

Prihajati je pričela tudi študentarija. Sami mladi, zelo mladi in to bogme ni najslabša lastnost. Kavalirsko pozdravljajo gospodične licejke, one pa jim odgovarjajo kakor prave dame.

Slednjič je prišla. Ko sem jo ugledal, sem postal ves mehak v kolenih, privzdignil sem klobuk in stopil korak naproti. Prikimala mi je. Menda ji res ni bilo prav nič nerodno. Bila je lepša od vseh, ki so šle dotlej mimo mene. Podala mi je roko, ki sem jo hotel takoj poljubiti, pa mi jo je z jeznim pogledom odtegnila, rekoč:

»Ne uganjajte vendar takih prismodarij!«

»Oprostite!«

Čutil sem užaljenost in najraje bi začel pasti mulo, ker pa je bila huda tudi ona, sem moral opustiti svoje hudovanje.

Potem sva govorila o izletih v planine, o knjigah in o mojem bodočem poklicu. Vse govorjenje pa je bilo samo

pretveza, s katerim sva prekrila mučno razpoloženje, ki nama ni dopuščalo svobodne, odkrite besede, tudi ne domačnosti enega z drugim. Čim bolj sem se skušal z glasnim govorjenjem otresti zadrege, tem bolj prisiljeno in prazno so zveneje besede in nemir je naraščal. Naenkrat pa je dejala:

»Le verjemite mi, da s srečo v uboštvu in skromnosti ni nič. To zagovarjate sedaj, ker poznate življenje iz lažnivih romanov. Jaz se ne bi nikdar poročila v revščino in na upanje v bodočnosti. Nikdar!«

»Pa če bi imeli koga zelo, zelo radi?« sem se zavzemal, zavedajoč se, da je šlo v resnici zame.

»Ne bi ga imela rada, ako mi ne bi mogel nuditi lepega stanovanja in udobnega življenja brez onih večnih materialnih skrbi, ki uničujejo življenje tolikim ljudem in kvarijo otrokom leta mladosti. Raje vzamem bogatega starca.«

»To le tako govorite!« sem se smejal, češ, ako si me hotela s tem oplašiti, si izbrala napačno sredstvo.

»Ne smejte se tako neumno! Motite se! Vi se sploh motite in ne boste nikdar kdove kaj razumeli! Sicer pa – oditi moram. Ne, ne prosite, da naj še ostanem! Za danes je dovolj. Torej zbogom! No, ne držite se tako kisko, da bo vsak mimoidoči postal pozoren! Mi pa pišite. Kolikor hočete in vse, kar mi imate povedati. Saj znate lepo pisati. O ne, upanja vam pa ne morem in ne smem dati nobenega! Sedaj pa zbogom, prosim, naglo, ljudje niso slepi. In spremljati me tudi ne smete. In da mi ne čenčate – ker potem bo vsega konec! Razumete? Da Haasovi ne zvedo česa! Razumete?«

In je šla. Obrnil sem se na drugo stran in nisem si upal pogledati za njo. Vse sem si predstavljal čisto drugače. Kako sem lahko sanjal, da ji bo srečanje prijetno, kako bo vesela tega, da jo imam rad, da bo vesela mene in da se bova vse drugače poslovila? Ali ne bi bilo stokrat bolje, če je sploh ne bi srečal? In tisto z denarjem. Kakšno je sploh njeno življenje, pa družina, ljudje okoli nje? Sem res tako

zaljubljen, da je ne morem izbrisati iz svojega življenja?

Vso nedeljo sem obsedel pri rokopisu, ne da bi kaj napisal.

Ko sem se zvečer slačil, sem našel v žepu pomečkan šopek uvelih vijolic. Polastila se me je divja jeza. Vrgel sem šopek skozi okno in treščil suktnjo, ki sem jo držal v roki, v svetilko, da se je bahaški *luster* vsul po tleh. V temi sem se slekel in legel.

Ne bom več mislil nanjo – raje bom delal in študiral in živel, kakor bom sam hotel. Prvo, kar bom storil, bo to, da se bom izselil iz te *hohštaplarske* okolice tja, kamor spadam – v predmestje.

* * *

Čez pol leta je bila Ljubljana zavita v novembrsko meglo, iz katere je neprestano mrzlo pršilo, da so se žgoče iskre zagrizle v kožo na licu in rokah. Moji čevlji so bili preluknjani, plašč ogoljen, saj mi je služil ponoči tudi kot odeja. V dežju se je napil kakor goba, dežnika nisem imel, galoš tudi ne, denarja prav tako ne. A tudi one preklete zadrege, ki me je poprej popadla za vsako figo – ni bilo več.

Vendar tudi ni bilo človeka, ki bi mi pomagal.

V počitnicah, ki sem jih vendarle hotel preživeti doma, sem se že koj v prvih dneh skregal z Mrharjem in takrat šele sem sprevidel, da me je opeharil za dom in dediščino. Ker se je tudi staršem zdelo tako, je hotel iti oče z menoj na posvet k mestnemu advokatu. Pa sem videl, da bi to pomenilo za nas vse skupaj le nesrečo, ko bi z dolgotrajnim pravdanjem zapravdali še to, kar nam je ostalo.

Na tihem sem jo popihal s svojimi bornimi cunjami in ostankom denarja k svojemu rokopisu povesti *Trata zeleni* nazaj v Ljubljano.

Menil sem, da povest, ko je bila končana, ni bila slaba. Ognil sem se v njej vsake hinavščine, vsake laži, pisal sem o tistem, kar sem v Sračjem kot živo življenje videl.

Oddal sem jo, ko so tekli avgustu prvi dnevi – šel pa je že november h kraju, ko me je gospod profesor in literarni kritik obvestil, da naj pridem k njemu, da bom slišal sodbo. Bal sem se sodbe, ki jo bo izrekel, saj je med pisci veljalo prepričanje, da imajo literarni kritiki telo in svobodno voljo, srca pa ne. Jaz pa sem pisal svojo povest s srcem.

Na ta novembrski dan *sodbe* je torej v Ljubljani drobno pršilo iz megle, zato sem na poti h kritiku stopil v eno izmed vež in gledal v mrko vreme. Ljubljana je res skleda, v katero zlivajo oblaki svojo čemerno godljo. Od svetega Jakoba sem slišal biti četrto uro po poldnevu. Treba je bilo naprej v meglo in dež.

V ustih sem prekladal okus po kislobi. Dvajset dni živeti ob samem kruhu, vodi in štirih cigaretah *drava* na dan je ogabno. V želodcu se kuha vročina, ki se v ostrem sunku zažene pod grlo, ko stopiš mimo izložbe kake delikatesne trgovine. Ubijal bi, ropal, kradel in goljufal na veliko, samo da bi prišel do jedi. Vdrl bi v mesarijo in nabasal klobas, mesa, šunk, salam ... ah, ne, še bolj vesel bi bil velikega lonca juhe, zelja z zabeljenim krompirjem in svinjskimi rebri. Potem bi jedel do onemoglosti.

Lahko bi šel k Haasovim ali k Rilkovi zaročenki. Dali bi mi jesti, če bi prosil. Pa nisem mogel. Prav tako je. Ne moreš takim ljudem govoriti o svoji lakoti. Dva dni sem ležal doma na postelji. Ako ležiš, nadležne lakote ne čutiš tako ostro.

Kje je moja elegantna soba iz prejšnjega leta? Umazan in mrakoben brlog v kletnem stanovanju na Koleziji je zdaj moj dom. Stene so sive in mrzle in vedo povedati mnogo o revščini in umazanih grehah, ki sicer niso moji, a se iz dneva v dan lepijo tudi name. Bal sem se, da se mi bo zmešalo in bom nazadnje res mislil, da imam priležnico poleg sebe,

čeravno nimam nikogar in nisem bil še nikoli tako obupno sam.

Če ne bi bilo tako bridko, bi samemu sebi iz srca privoščil to trpko šolo. Ko sem bil pa taka prismojena mrha! Haasovi, Slavko Babič, kavarna, kino, teater in fina družba! Presneto kratek rep je imel denar, za katerega me je oče prodal Mrharju. Ne, nazaj domov ne morem!

Le nekaj mi je ostalo iz dobe moje ljubljanske *nespametnosti*. Edino nečesa se do sedaj še nisem mogel iznebiti, kljub temu da sem si skoraj dnevno prigovarjal, da bi bilo zelo koristno in tudi pametno, ko bi vrgel od sebe noro hrepenenje po sreči z Majo Lorgorjevo. Pa me še vedno boli in muči misel nanjo – kdaj pa kdaj sedem in ji napišem dolgo pismo. Odgovora seveda ne prejmem nobenega, pa tudi kažem se ji ne, da bi moje revščine ne videla. Ni ji treba vedeti, kako živim.

Stopil sem nazaj na ulico in pohitel do hiše, v katero me je klical profesor. Ko sem stopil v široko, obokano vežo, sem se moral umakniti elegantnemu gospodu, znanemu uredniku in prevajalcu. Pravijo, da je dober človek in najbrže bi mi dal kaj drobiža, če bi ga prosil. Prosil? Ne morem še prositi, beračiti za kovača ali dva. Morda bom jutri ali pojutrišnjem znal tudi še to.

V prvem nadstropju sem našel vrata in na njih vizitko *Dr. Krasnoslav Trpinc*. Sèm sem bil namenjen. Ko se mi je na trkanje odzval nervozen glas, sem vstopil.

Soba je bila visoka, a precej prazna, učinkovala je pusto, čeravno je bila zakurjena in opravljena s pohištvom, kakršno je bilo v modi na začetku stoletja. Ob majhni pisalni mizi je stal štiridesetletnik srednje rasti, tolstih lic, široke glave in z debelimi očali. Police so bile polne knjig, na steni tudi Cankarjeva podoba, na nasprotni pa Smrekarjeva karikatura Antona Aškerca.

Kritikov obraz ni bil nič kaj prijazen. Morda zaradi mojih

blatnih čevljev, zato sem se hitel opravičevati, da podplati niso umazani, dobro sem jih odrgnil, klanjam se.

»Dober dan, gospod doktor!« sem dejal na vso moč prijazno.

Zajel je sapo, me pogledal in mrko dejal:

»Zanič je, kar ste predložili meni in založbi!«

»Oprostite, gospod doktor, bil sem prepričan, da se mi je delo posrečilo ...«

»Ste napačno mislili, moj dragi! Zapisal sem si nekaj vaših napak ...« Doktor je tudi srednješolski profesor. Moja slovnica pa ...

»Priznam, gospod doktor, da ne obvladam slovnice, toda vsebina povesti ... Kaj porečete o vsebini?«

»Pheee ...!« je zategnil dvomljivo. »Vsebina končno ni tako slaba. Pozna se ji pač, da jo je obdelal mlad, zelo mlad človek. Glavni junak Tine je še kar posrečeno zajet, a slog, vaš slog, moj dragi! In jezik ...«

»Torej ne bo sprejeta?«

»Ni mogoče! Nazadnje – ta vsebina je sila vsakdanja, v njej ni nič velikega, pretresljivega ... Manjka ji globine!« je dejal in mi vračal znani mi ovoj z rokopisom.

Hotel sem reči, da vse, kar pravi, le ni res. Ko je bral mojo povest, je moral videti in spoznati, da je sračjansko življenje res takšno. Tiste napake, ki sem jih zagrešil ... Povest vendar ni tako slaba! Še meni samemu se je zdelo, ko sem jo pisal v svojem umazanem brlogu, da vidim sračjansko globel, kako zeleni pod pomladanskim soncem, da čujem šumenje kostanjevih šum in pesem klopotca in vinogradov in da čutim vonj po zoranih njivah in dišečih gibanicah, ki jih je Micika prinesla delavcem na njivo.

Ko sem držal v roki šop papirjev kot največji izjalovljeni up svojega življenja, sem začutil tudi svoj prazen želodec, videl svoj umazani brlog, svojo tanko odejo, slišal svoje poraženo srce.

»Ali mislite, gospod doktor, da občinstvo res ne bi bralo moje povesti?« sem ponižno vprašal.

»Tudi po tej poti ne prideva nikamor. Svetoval bi vam, da resno in temeljito premislite, če ne bi bilo vendarle bolje, da pokopljete to svoje veselje do pisateljavanja. Ne gre samo za slovensko slovnico. Glejte, tudi sam sem nekoč napisal dve takšni stvarčici – črtico in noveletko. Prav fletni sta bili, a sem vendarle uvidel, da nisem za ta posel in sem se obrnil drugam. Človek ne sme biti preveč zaljubljen v svoje delo ...«

Ob slovesu mi je prav prijazno stisnil roko.

Ko sem stopil na ulico s svojim svežnjem popisanega papirja, mi je bilo srce težko kakor je bil težak moj stari in od dežja ter megle napiti plašč. Bil sem na cesti in moja povest je bila z menoj vred – na cesti.

Naj jo začnem popravljati? Bi krpanje kaj hasnilo? Nič.

Imel sem še osem dinarjev – tri dni ob kruhu in vodi bo še šlo. Toda plačati moram stanarino, februarja moram stopiti pred izpitno komisijo, jaz pa ne zmorem niti dveh ur študija na dan. Samo na to mislim, kakšen okus ima goveja juha in kako bi se prilegla topla obara s cmoki.

Ne, od pisanja romanov ni mogoče preživeti. Stal sem na mostu čez Ljubljano in se hotel znebiti nekoristnih papirjev, ko me je prešinilo – *Fortunatova družba*. Naj poskusim? V povesti ni ničesar, kar bi lahko žalilo duhovščino ali verujoče. Korajža velja!

Sprejel me je mlad duhovnik, ki ni bil videti do slepote pravoveren. Rekel je, da si prav želi svežih, živo pisanih izvirnih povesti. Prepričeval sem ga, da moja povest popolnoma odgovarja njegovim zahtevam in da naj mi da vsaj pet kovačev – z njimi bom pretolkel dni, ko bo povest ležala v njegovi miznici. Lačen da sem in niti prebite pare nimam.

Naletel sem na hud odpor in dolgo sem moral prosjačiti,

preden mi je dal nekaj kovancev in mi naročil, da naj se oglasim po 14 dneh, ko mi bo povedal, če je povest sprejeta ali ne.

Vsaj nekaj! Novo upanje. In nekaj bornih kovačkov, ki jih nisem smel zapraviti za izdatno toplo večerjo, ampak kar najskromneje trošiti naslednjih štirinajst dni. Dva sem moral takoj nameniti gospodnji za najemnino, da se vsaj nekaj dni ni hudovala nad menoj. In sem že sanjal, kakor pred tem že tolikokrat, kako lepo bo, ko bom rokopis prodal in prejel honorar. Najprej bom moral rešiti moje poletne obleke iz zastavljalnice, potem pa kupil to in ono.

Kakor da bi bila slutila, da imam denar, me je že naslednje jutro prišla terjati perica, ki ji še nisem plačal pranja perila. Revna je bila kakor jaz in že nekaj dni me je bilo sram, da sem dolžnik taki revi. Tako mi je ostalo še štirinajst dni upanja in še dva cela kovača.

Podnevi sem zahajal v knjižnico in tam študiral, kolikor sem pač mogel ob neprestanem premišljevanju, kaj bo s povestjo in kaj si bom kupil za prvi obed, ko prejmem honorar. Zvečer sem si zavijal noge v volneno jopo, ki sem jo podnevi nosil pod suknjo, na roke sem si nataknil preluknjane rokavice in tako študiral v postelji pri slabo brleči svetilki. Nič kaj prida mi ni šel ta posel od rok in najraje sem se še trdneje zavil, ugasnil luč in skušal zaspati.

Štirinajst dni se je vlekle kot kurja čreva. Ni jih hotelo biti konec. Pohajal sem po mestu in mislil na *njo*.

Tak se ji nisem mogel približati. Ona, ki bi raje poročila bogatega starca, nego bi šla z mladim revežem v revščino, pač ne bi ničesar čutila, ko bi me videla tako shujšanega, slabo obritega, v pomečkanem, za silo opranem perilu, v neokrtačeni, slabo zlikani obleki, ki sta jo mokrota, zatohlo stanovanje in neprestana uporaba še bolj uničila. Tako smrdim po revščini, da bi mi najbrž skušala na skrivaj dati par kovačev miloščine – če bi le mogla to storiti tako, da me

ne bi užalila.

Domislil sem se Haasovih. Ura je bila baš pet. Sedli bodo k čaju, jaz pa sem stal na mokrem pločniku in se poželjivo oziral v toplo kavarno in v izložbe, v katerih so me izzivala okusno razložena jedila ali pa tople obleke, fino perilo in bleščeče modne kravate.

Čaša gorkega čaja, to bi se mi sedaj prileglo. Ampak ne pri Haasovih – morda je tam *ona*, njej pa ne smem tak pred oči – na noben način. Nič ni vedela o meni in ne o skromnosti našega doma in tudi o tem ne, kako težko sem doma izpulil kakšen dinar.

Kaj neki bi dejala naša mati, če bi jo pripeljal domov? In kako bi se počutila ona ob *sračjanskem* vedenju mojih domačih?

Čašico gorkega čaja!

Saj ne rabim usmiljenja. Ne njenega ne Haasovih ne kogarkoli – hotel bi imeti le poplačan svoj trud, ki sem ga imel s povestjo *Trata zeleni*. Da bi si mogel kupiti kaj gorkega vsaj dvakrat na dan, da bi se mogel preseliti v malo znosnejšo sobo in da bi mogel v miru študirati vsaj do izpita.

Šel sem do Haasovih in ko me je hotela hišna, ki me ni poznala, kar na stopnišču odpraviti, sem se celo nakuhal, češ, jaz nisem berač, ampak znanec familije in ima me takoj najaviti.

Gospa Haasova je bila doma. Vedra, priljudna in jovijalna kakor vedno. *Le naprej, prijatelj naš mladi* in tako dalje. *Kako se vam godi, najbrže ste zelo zaposleni s študijem, malo suh se mi zdite. Da, da – ta uboga mladina, kako se mora ubijati.*

Mislil sem le na to, da me bo zagotovo pozvala v salon in sem potrpežljivo prenašal vsa ta vprašanja ter odgovarjal vljudno, s ponižnim, laskajočim smehljajem v razveseljujočem upanju, da bom v tem gorkem, vedrem stanovanju kmalu

imel pred seboj čašo čaja in nekaj obloženih kruhkov, katerih bom pogoltnil, kar največ bo mogoče.

»Ah, zelo mi je žal, dragi gospod ...«

»Pečolar,« sem pomagal že nekoliko neprijetno opozorjen, kajti če je komu česa žal, pride za tem tisto zares neprijetno šele na dan.

»Naši so vsi zdoma in tudi jaz se ravnokar odpravljam. Res mi je žal in Vidici bo tudi žal, ko ji povem, da ste bili tu. Pridite še, se bomo kaj veselega pomenili!«

Ni mogla vedeti, kako sem bil lačen – mislil sem ves čas le na njihov čaj in obložene kruhke.

»Klanjam se in oprostite, prosim,« sem rekel in med mnogimi pokloni in pozdravi za Vido in famijlo sem se poslovil in odšel po stopnicah spet na cesto.

Naslednji dan sem spet pohajal po mestu in premišljeval, kje bi mogel kaj dobiti. Zdaj me ni bilo več sram. K Haasovim še enkrat nisem mogel. Že ponoči pa sem mislil na ono narodno damo, predsednico splošnega ženskega društva, ki sem jo lani in še tudi letos spomladi, ko sem imel še denar in mnogo upanja na književne uspehe, večkrat srečal in nekajkrat tudi obiskal. Odločil sem se, da stopim k njej in jo poprosim, naj mi preskrbi brezplačno hrano v oni dijaški kuhinji, kar mi je bila že prejšnje leto ponujala, a sem v svoji domišljavosti odklonil, češ, da so še potrebnejši.

Bila je doma in kakor vedno se tudi to pot ni spomnila, kdo sem, dokler ji nisem razložil najinega znanstva. Sedel sem poleg nje v salonu, kjer sem se lani tako nesrečnega počutil, ker so mi vsi dali slutiti, da sem malomesten in avšast. Nisem vedel, ali naj ji povem, da imam s svojo povestjo smolo, da pa zdaj vendarle čakam na odločitev zastopnika katoliške založbe. Ali se ne bo dama, ki je strogo naprednega mišljenja, razhudila nad menoj, ker sem se zatekel h katolikom? Bolje bo molčati, če hočem dobiti jesti v dijaški kuhinji.

»No, kaj je novega,« me je prijazno vprašala, »kako kaj vaše književno delo?«

»No ... gre!« sem se izogibal, čeprav bi ji bilo najbolje povedati, da pravzaprav nič ne gre, da tičim v velikih težavah. Pa sem skušal obrniti razgovor drugam in sem jel pripovedovati, kako se učim in da so izpiti zelo strogi, potem sva zašla v splošno čvekanje o zadnjih dogodkih notranje politike, pa nekaj o gledališču, izrekla sva nekaj žalostnih opomb o razdvojenosti naše dobe, a ves čas sem se pripravljaj, da bom iztisnil ono važno vprašanje glede brezplačnega kosila.

Gospa predsednica je ravnokar končala razpravo o potrebi kulturnega pouka za kmečke in delavske žene.

»Ali uvidite, mladi gospod, da je tudi preprosti ženi nujna informiranost o kulturnem položaju narodovega duhovnega centra? In to bi se z nekaj požrtvovalnosti lahko organiziralo. Človek pač pri tem ne sme gledati na osebno slavo ali korist, kaj ne?«

»Seveda bi uspelo, zlasti ako združite vse niti v svoji roki vi, *milostiva!*« sem se slinil.

»Ah, ne laskajte mi. Užaljena bom.«

»Ne laskam, gospa predsednica. Vi me ne razumete. Hočem vas tudi jaz nečesa prositi, ker zaupam v vaše veliko prijateljstvo do vseh, ki smo ob stran potisnjeni. Prosil bi, ako bi mi mogli, ako bi mi hoteli, ako bi bili tako dobri in mi skušali potom vašega vpliva in vaših zvez pridobiti nekaj omenjeno brezplačno kosilo v dijaški kuhinji, ki jo oskrbujete narodne dame.«

Menda sem zardel, zadnje besede pa že jecljal. Kako bridko je prositi za miloščino!

Gospa Dora je bila zelo presenečena. *A tako torej! Nismo več tako zmagoslavni kot lani! Časi postajajo trdi in kar smo lani zelo vljudno, a odločno odklonili, tega smo letos bridko potrebni.* Tako sem si razlagal njeno čudno muzanje.

Pogladila si je tolsti podbradek in dejala: »Ne vem, dali ni že vse zasedeno. Veste, to ni več tako enostavno, na letošnjem občnem zboru so dame sklenile, da se bodo prehranjevali le še tisti srednješolci, ki dokažejo svojo bedo s polnopravnim ubožnim listom. To je le radi reda.«

»Toda, *milostiva*, če smem biti tako predrzen, si pač usojam pripomniti, da k vašemu priporočilu oziroma osebnemu posredovanju pač ne bo treba prilagati nobenih dokazil et cetera ...«

Gospa predsednica je smehljaje odkimala:

»Tu gre v prvi vrsti za red. Vaša stvar je najpreje, da vložite formalno prošnjo, ki pride potem na sejo, kaj ne ... in tam bom jaz skušala posredovati.«

Umolknil sem. Kaj bi še prosjačil!? Moral sem se držati prav kisko in užaljeno.

»No, posedite še malo,« me je pozvala, ko sem vstal in se začel odpravljati. »Malo še pokramljava. In za pod zob si bova dala tudi prinesti.«

Pozvonila je služkinji in ji velela, naj prinese zajčjo pašteto.

»Kaj pravite k *dolini šentflorjanski*? Ali ste bili pri premieri? Jaz sem bila sinoči pri reprizi in reči moram, da sem nekoliko razočarana.«

Mislil sem le na pašteto. Bil sem lačen. Nekaj sem zamomljal in stresal z rameni. Od kod pa naj bi vzel denar za vstopnico?

Končno sem imel v ustih velik kos paštete. Hitel sem gristi, mlel sem in z jezikom potiskal proti požiralniku, tlačil v usta kruh in ... goltal, goltal. Pašteta se mi je sprejemala med jezikom in nebom, pa ni bilo čaja, da bi poplaknil, v ustih me je peklo ...

»Hvala, dobra jed je to!« in sem se poslovil. Hitel sem domov, da se ne bi slučajno srečal z *njo*.

Čez dva dni sem imel samo še dva dinarja in razmišljal

sem, ali bi šel najprej po kruh in potem h kaplanu ali najprej v založbo in potem po kruh. Vedel sem, da se to pot vendar ne more spet končati s polomom. Vzel bo. Zakaj ne bi? Zagotovo bo ugriznil ... denarja bo, da pretolčemo božič, zimo in izpit ... potem pa hajd k vojakom. Potem pa? Potem bo pa že šlo naprej.

Pol ure sem postajal pred hišo, kamor sem bil naročen in končno sem z bližnjega zvonika slišal biti uro, ob kateri sem se moral zglasiti na razsodbi.

Enaki prijazni pokloni, pred mano isti okameneli obraz, iz katerega se ni dalo nič sklepati. Ali pač – najbrže slabo prej nego dobro.

»Prijatelj dragi! Kaj ste pa mislili, da ste to stvar nam ponudili? Saj ne rečem, povest je pisana v dobri slovenščini, jako živa in razgibana – ampak kaj, ko je polna gnusnih ljubavnih prizorov, ki naravnost bijejo v obraz sramežljivosti in dostojnosti. To je umazana knjiga. Proč z njo!«

Pred mano je stal vzravnani, v progastih, zlikanih hlačah in ozki, fraku podobni suknji mlad gospod s kolarjem pod vratom in z gizdalinsko frizuro. Levo roko je držal v hlačnem žepu, z desno pa je delal učinkovite kretnje proti meni, da bi s tem še bolj podčrtal svojo pomembnost in učeniško vzvišenost nad menoj, grešnikom. Gledal sem vanj in sem vedel – možak potrebuje te kretnje, svojo frizuro, povzdignjeni glas, da mi dopove, česar sam ne verjame.

»Oprostite, kaj pa bi bilo ono, kar je v vaših očeh tako umazanega v moji knjigi?« sem vprašal z nedolžnim nasmehom.

»Vaš opis odnošajev med moškimi in ženskami!«

»Ali ti so vendar popolnoma naravni in ne zavedam se, da bi pisal več, kakor dovoljuje občutek okusa in dostojnosti.«

»Tako pisanje lahko ugaja morda pokvarjenim malo-meščanom, absolutno pa ga moramo odklanjati kot čtivo za naše dobro, verno ljudstvo! Ta knjiga ne sme v nobeno

slovensko družino ... Kaj pa mislite!«

»Ali mislite, da naše verno ljudstvo vsega tega, kar je v knjigi opisanega, res ne pozna iz lastnih izkušenj? Še več – še mnogo grše stvari se dogajajo med našimi ljudmi in vi to prav dobro veste. Čemu je treba to zatajiti?«

»Dragi moj – te odgovornosti ne smem in ne morem prevzeti niti kot Slovenec, še manj kot duhovnik in esteta. Pri naši založbi ta za narod škodljiva knjiga ne more iziti. Navzkriž je s Kristusovim naukom!«

Ničesar takega nisem napisal, kar bi nasprotovalo nauku blagega Nazarenčana. A tega temu zlikanemu farizeju ne bom govoril. In spet sva bila z rokopisom na poti na cesto.

»Dober nasvet vam dam, če ste zanj sprejemljivi. Popravite vso stvar, predelajte jo v duhu naukov katoliške cerkve, pa bom povest sprejel in izdal, vi pa dobite svoj honorar!«

Lačen sem bil in kmalu bom brez strehe ...

»Pa bom morda ...« sem omahoval slabotno, kaplan pa je še kar govoril, da naj se spametujem in popravim v duhu ... Bil sem utrujen in poražen.

Doma sem legel v posteljo, ki je bila vsa lepljiva od vlage, saj se je raz stene kar scejalo. Svitek z zavrtnjenim rokopisom sem si položil pod vzglavje. Nisem razbijal niti treskal ali preklinjal. Spomnil sem se, da sem bil nekoč neboljen otrok, pa sta me oče in mati obvarovala vseh nadlog. Če sem bil bolan, mi je mati skuhalo kamiličnega čaja, oče pa mi je prinesel nekaj starih razglednic, da bi me razvedril.

Zdaj nimam nikogar, ki bi skrbel zame. Sam tudi sanj nimam več, da bi se z njimi tolažil in bodril.

Zajokal sem revno in tiho, kakor jočejo majhni, bolni otroci.

Naslednji dan je spet deževalo. Ležal sem do poldneva, ko mi je prinesel poštar pismo. Poskočil sem in ga naglo odprl, ne da bi pogledal pečat. Bilo je od Rilka, ki mi je pisal, naj v imenu najinega prisrčnega prijateljstva nadzorujem

življenje njegove Danice, okrog katere se baje vrte različni nebodijihtraba. Naj mu o vsem točno poročam: imena, naslove dotičnih gospodov, kraje, kamor zahajajo skupaj z njo, in čas, ob katerem se ona shaja z njimi.

Dragi Rilko seveda ne more vedeti, da mi je nemogoče ugoditi njegovi prošnji in da nimam niti volje niti sredstev za taka pota. Kaj me brigajo oslarije drugih ljudi, ko za svoje bolečine ne najdem utehe nikjer.

Še nikdar nisem bil tako sam s seboj. Zavrjnjeni rokopis je bil moj edini tovariš. Spet sem ga vzel pod pazduho in šla sva na cesto. Navadil sem se ga bil, kakor se berač navadi svoje malhe.

Tudi gladovanja sem se že tako privadil, da je pričel želodec divjati šele zvečer. Zato sem s kruhom štedil do mraka, ko sem redno pojedel četrtno štruco in koj nato pokadil cigareto, da sem si tako potešil nadaljnji apetit.

Pri tem življenju mi vsaj ni bilo treba iskati poti do samega sebe. Kar nenadoma sem jo bil z nadlego vred našel. Mimo vsakega kavlja in drevesa z nizkimi, močnimi vejami sem šel s stisnjenimi ustnicami in si dopovedoval, da je škoda kravate, ker jo bom v življenju še rabil in da je škoda tudi mene, ker bom še živel, delal – ljubil.

V Šelenburgovi ulici sem nenadoma obstal in zazijal v gospoda, ki se je tudi ustavil, tako sem ga gledal. Bil je profesor Aberšek z gimnazije, tisti, ki je v nižji tako strahovito kričal in zmerjal.

»Klanjam se, gospod profesor!«

Obraz se mu je prijazno razlezel: »Dober dan! Vi ste ...«

»Pečolar, gospod profesor, Lojze Pečolar iz Sračjega!« sem hitel pomagati njegovemu spominu.

»Aha! Conflisi²⁷ – kaj? No, kako pa sedaj? Kaj študirate?«

»Pravo.«

»In kako se vam godi?«

27 spačenka besede »conflisi« (prepiral sem se)

»Slabo, gospod profesor!« sem odgovoril pobito.

»Vas od doma slabo podpirajo, kaj? Kaj pa štipendije, ustanove? Nič?«

»Nič, gospod profesor! Doma ne morejo, sami so siromaki. Mislil sem že na to, da bi zaenkrat vse skupaj pustil.«

»Kaj pa – ali nisem nekoč slišal, da pišete!? Ali se ne da ničesar zaslužiti pri revijah in časopisih?«

»Slabo, gospod profesor, zelo slabo. Sicer pa nimam uspeha. Pravijo, da je moja pisarija za v koš.«

»Slišite, Pečolar, vi niste neumni, strašno okorni in nerodni ste pa. Kaj se ženete za *visoko umetnostjo*? Požvižgajte se na vse te *oberliterate in čiste umetnike* in pišite šund. Svinjajte malo! Saj ste brihten dečko in med ljudi ste tudi že prišli. Pregrobi seveda ne smete biti, a tako fino, nekako kulturno in sodobno svinjanje vam bo prav gotovo neslo. Pitigrilli zasluži z vsako knjigo milijon lir. Nekaj izkušenj že gotovo imate. Opišite vse, prav vse de artibus amoris.²⁸ Kaj bi opisovali travo in vijolice, oblake in lirična navdahnjenja ob pogledu v nedolžno oko, za kar vam nihče ničesar ne da. Opišite raje fino damsko perilo in njega živo vsebino! Verjemite mi, da boste dobili stalnega založnika. Ljudje pa se bodo smejali, zgražali in kupovali.«

Neumno sem moral zijati, ker je profesor Aberšek dolgo zmajeval z glavo, potem sem pa le zinil:

»Pa vendar ni tako, gospod profesor. Moje ime ...«

»Vaše ime? Ah, vi otrok! Kdo vam pa kaj daje na vaše ime? Kaj se trapite s takimi predsodki! Vi morate jesti, se oblačiti. S takim pisanjem si lahko za vse to prislužite. Mundus vult decipi, ergo²⁹ ... Res! ... Ah, to ste nerodneži! Pred dnevi sem srečal nekega vašega tovariša, pa sem se komaj spomnil obraza, tako je bil shujšan in reven. Ne vem, ali je bil z vami v razredu ali za letnik višje, a tam pri vas nekje je

28 o umetnosti ljubezni

29 Svet si želi omame, torej ... [db.: Svet hoče biti omamljen, torej ...]

tudi on doma. Robič ... Avgust Robič. Ga poznate? No, ta je iz lemenata ušel in se sedaj potepa tod po Ljubljani. Se še nista srečala? Ta je tudi taka uboga para. Pamet – fantje – pamet!«

Odnehal je za toliko, da je zajel sapo:

»Svinjajte, Pečolar – kakor rečeno, če še imate veselje do peresa. Če vas pa to ne veseli več, saj je v Ljubljani še mnogo vdov in takih žensk, ob katerih lahko študent prav udobno živi. Rad bi vas peljal v kako gostilno, da bi se še kaj pomenila, pa imam sejo, zvečer pa se odpeljem domov. Škoda!«

»Hvala lepa, gospod profesor. Skušal se bom ravnati po vašem nasvetu!«

Pomislil sem, da mi bo mogoče pa le kakšnega kovača stisnil. Oh, vraga, sem res že tako propadel, da bom začel beračiti?

»Le poskusite! Boste videli, da imam prav. Malo svinjanja, pa bo. Zbogom in mnogo uspeha!«

Ostal sem na dežju in mimoidočim gledal pod klobuke.

»Lojze! Študiraš pasante? Nabiraš snov za nov roman?«

Ob meni je stal dolg, mršav, z velikimi črno obrobljenimi očali in s črnim umetniškim klobukom – Jurga. Pesnik Jurga, ki je s filozofije presedlal na medicino in s poezije na propagandistiko in revolucionarstvo.

»Prekletó vreme! Toda domov se mi ne da. Imaš cigareto?«

»Tu imaš in nič ne hodi domov! Pojdi z menoj v zbornico. Boš slišal zanimive stvari. Zabel predava o dialektičnem materializmu. Veš – precej preprosto –, za delavce, za maso. Pa ti ne bo škodilo. Ti še itak nisi naš! Se še ne moreš ločiti od svoje purgarske klike, kaj? Greš?«

»Grem. Ali imate toplo tam notri? Praviš, da Zabel? Filozof svojstvene, čisto slovenske struje, pa marksist? Moram si ogledati ta čudež!«

»Seveda imamo toplo. In mehko. Da se ne boš prehladil, *carteljček* mamin. S takimi, kot si sedaj ti, se ne bomo dolgo lepo gledali!«

Dvorana je bila polna ljudi, njihovi obrazi pa mrki. Beda in boj sta jim zarisala globoke gube okrog ust, pod oči in v sivino kože, ki je videti, kakor da bi se bil v te obraze zajedel cestni prah, katerega ni mogoče več izmiti. Ženske, moški, nedorasli obeh spolov – kdo ve, koliko jih je med njimi, ki hodijo po mili domovini od hiše do hiše in prosijo kruha.

Ko sva vstopila, je Zabel že govoril. Oči vprašujoče zro v govornika, sveta jim je vsaka beseda, ki jih Zabel tako gladko meče v nabito polno dvorano. Sredi dneva poslušajo Zabela, svoj evangelij.

Zabel govori dobro, mnogo bolje kot kdaj prej, ko je prodajal svojo črevasto filozofsko modrost. Gladke in pametne so njegove besede. Ni prazno čvekanje, kar pravi tem ljudem, in vendar se mi zdi zgrešeno. Nekje je napaka tudi v tem računu! Kaj jim pomaga, če jim govori, da je treba poiskati vzrok za nastanek današnje svinjske dobe, ki nima kruha za delovno roko, ki noče človeka, ampak stroj!? Bratje jim pravi in oni verjamejo, da jim hoče pomagati. Pa hoče zares? Je sredi vsega zla našel tudi samega sebe in se mu je odprlo srce pa mu stopilo ob razum? Je spričo te splošne človeške tragedije splahnela njegova osebna žaloigra? Ali pa misli postati njih vodja le zato, da bi imel oblast nad njimi, da bi imel v svoji oblasti njih srca, njih roke in njih jezo? Jih hoče pripraviti do tega, da se bodo končno le vprašali, zakaj je večino življenje ogoljufalo, zakaj je nam tako hudo, izbranim pa tako dobro?

Kljub vsemu čutim, da je napaka v tem računu in zastran te se ne morem zagreti ob stvari tako, kakor bi se pravzaprav rad. Življenje je enkratno in neponovljivo in vedno se bom upiral, da bi dal to življenje v službo kakršnekoli oblasti. Sam nikoli nisem hrepenel po oblastništvu, niti v svojih

najbolj prismojenih sanjah.

Kaj je že dejal Aberšek? Da je Robičev Gustl ušel iz lemenata in da se po Ljubljani potika. Morda je v prav tej dvorani. Ko sem ga iskal med trudnimi in razoranimi obrazi, sem se nenadoma domislil, da ob Jurgi in Zabelu pogrešam še tretjega, literata in zakotnega založnika Štefeka.

»Kje pa je Štefek?« sem šepnil Jurgi.

»Se gre kapitalistično svinjo!« je mrko odvrnil.

Kar pogrelo me je. Njemu bom nesel svojo *Trato* ... In to čimprej. Takoj zdaj.

»Ali še vedno zahaja k *Trem barabam*?«

»Seveda!«

Odšel sem tiho, ne da bi se še ozrl na Jurgo. Zunaj na cesti pa sem začel teči.

Kaj me brigajo vse teorije in filozofije tega sveta, če sem tako lačen, da mi šumi v ušesih. Od slabosti. Štefek, ta mali kujon, me bo rešil iz zagate. Ko le ne bi bilo tako daleč do *Treh barab*. V čevljih sem imel že cela jezera.

Ko sem vstopil v mračno gostilniško vežo, mi je v nos udaril tako močan vonj po pečenem mesu in praženi čebuli, da sem skoraj omedlel. Po ustih so se mi cedile sline in zijal sem v gostilničarja, ki je dobrodušno se smejoč stopil iz kuhinje, iz katere je bilo slišati ženski smeh.

»Prosim, ali je gospod Štefek tu?« sem vprašal ponižno.

»Seveda je tu! Kar notri, gospod!« je odvrnil dobrodušno in me rinil v sobo, kjer je sedel Štefek med profesorjem Bratkom in komponistom Topolnikom. Za mizo je bil še nek neznan človek, po vsej verjetnosti kakšen ljubljanski obrtnik, in trojico med kartanjem *kibical*. Prisedel sem in molčal. Na moj pozdrav sta mi komponist in oni neznanec površno pokimala, profesor Bratko pa mi je prijazno odzdravil. In so igrali naprej, kakor da me sploh ni. Pred seboj so imeli vsak svoj četrt cvička in po tem, da si je Štefek z zobotrebcom, ki ga je valjal med ustnicami, kdaj pa kdaj podrezal po zobeh,

sem sklepal, da so že povečerjali, dasi je bilo še zgodaj.

Kaj ne bo kvartanja nikdar konec in se Štefek sploh misli nocoj še zmeniti zame? Postajalo mi je toplo, saj sem še vedno sedel v plašču, kakor da bi hotel vsak čas oditi, kapo in svoj zvitek pa sem držal na kolenih. Morda bi bilo Štefeku tudi najbolj po volji, če bi odšel, kakor sem bil prišel. Nisem smel oditi – potrpeti je bilo treba, tudi do polnoči, če se prej ne konča partija, da se ga bom lahko potem lotil s svojo zadevščino. Z igro se nisem mogel zaposliti, saj sem karte komaj poznal. Prekiniti jih tudi nisem smel, sicer bi se Štefek še razjezil in vse bi utegnilo iti k vragu.

Pri sosednjih mizah se je zabavalo, smejalo, kvartalo in pilo. Tudi meni je profesor Bratko nalil kozarec. Bi ga zvrnil? Dolgo že nisem jedel kaj poštenega, toda karminasta tekočina je vabila; morebiti bo celo prijala mojemu želodcu. Spil sem. Kiselkasta tekočina me je prijetno žgala v drobovju in ko mi je profesor Bratko z nemo kretnjo ponudil še cigareto, sem sklenil, da ostanem. Slekkel sem plašč ter ga s kapo vred obesil na kljuko ter spet prisedel in si prižgal cigareto. Profesor mi je nalil še vdrugo.

Kvartanju pa ni hotelo biti konca. Profesor Bratko si je bil priklical že tretjič po tri deci in polovico od naročenega sem mu spil jaz, saj mi je nalival vedno z isto, pozorno kretnjo. Pil sem v nadi, da mi bo boljše, čimveč vina bom izpil, da mi bo cviček izplaknil iz prebavil vso lepljivo zoprnost starega testa, ki se je tam nabrala v teh obupnih tednih, ko sem živel od samega kruha.

Naenkrat se mi je zavrtelo v glavi in ko sem poskušal vstati in oditi na prosto, je bilo že prepozno. Čutil sem le še, kako mi je lase na tilniku oblil mrzel pot, potem pa sem omahnil pod mizo in stol se je ropotaje zvrnil za menoj.

Ko sem se zavedel, sem videl tik pred svojim obrazom suho, nervozno in starčevsko nagubano roko, ki je približevala mojim ustnicam skodelico z močno dišečo črno kavo. Vedel

sem, da je to Bratkova roka in da imam to dobro, izčrpano in ostarelo roko zelo rad.

Potem sem bil seveda v središču pozornosti in bilo me je sram. Slabo mi je postalo. Mislilo so, da bom umrl, mi je kasneje povedal Štefek. Zaskrbljeno me je spraševal, če imam večkrat take napade in če je tako, moram čimprej stopiti k zdravniku, da me temeljito preišče, saj kaj takega ni puščati vnemar. Odgovarjal sem, da mi ni nič, da je bila le trenutna slabost in da mi je že jako dobro. Šele ko je debeli gostilničar prinesel na čistem krožniku zapeljivo dišeč jajčnik in ga s krožnikom okusnih žemelj postavil predme, mi je pogled obvisel na profesorju Bratku. On edini je uganil, odkod je izvirala moja slabost. Pa se mi je ob prvem zalogaju ustavilo, odložiti sem moral vilice in hiteti do vrat in naprej skozi vežo na temno dvorišče. Vse sem moral vrniti – cviček, ki je bil zdaj še desetkrat bolj kisel kot poprej in še nekaj bornih krušnih zmečkanin od prejšnjega dneva.

V glavi mi je šumelo in spet sem začutil na tilniku, pa tudi na sencih, oni mrzel pot kakor poprej.

»Kako je? Prekleta lakota, kaj? Poznam, poznam – sem tudi sam nekoč tako kozolce preobračal. Pa nič zato, moj dragi – bo že, bo že, ni hudič!«

To je bil spet Bratko. Stal je nekaj korakov za menoj. Zvit sem slonel ob nekem steburu in si želel, da me sploh ne bi bilo več. V glavi tak šunder, kakor da bi se v njej prevažal ves promet z Dunajske ceste ob najživahnejši uri dneva, v notranjosti pa taka mrzla praznosta, kakor da bi zevala podzemna jama v meni.

»Kje pa prenočujete pravzaprav?«

Oče bi ne mogel obzirneje spraševati. Zakaj ni profesor založnik ali kritik.

»Na Koleziji, v neki luknji,« sem odgovoril klavrno in se skušal vzravnati.

»Nič se ne ženirajte. Poznam take krize. Pisatelj ste tudi

še vrhu vsega drugega. Nam se je slabo godilo, pa se vam mladim prav nič bolje ne postilja. Le osli in barabe ti imajo vedno in povsod isto srečo, kaj!?»

Potem sva stopila skupaj spet v gostilno, kjer so mi dali črne kave in kjer sem Štefeku polagoma dopovedal, kako in kaj in mu izročil svoj zavitek, za katerega mi je dal zaenkrat stotak in mi obljubil, da bo vse v kratkem urejeno. Pravil mi je tudi, ko me je pod pazduho odpeljal domov, da so mu njegovo zakotno založbo prepovedali, češ, da s svojim šundom kvari ljudstvo, pa se je znašel po svoje, saj se je lotil knjižnega posredovanja in živi od provizij, da pa se bo skušal spraviti v kakšno redakcijo in se mu bo prav kmalu posrečilo, saj nima pred knjižnimi *lintverni* nobenega rešpekta ...

Dva dni pozneje je bilo vse urejeno. Štefek mi je kar na cesti izročil cele tri tisočake, za katere sem se bil iznebil svoje *Zelene trate*.

Pa še nekaj mi je izposloval Štefek – čeprav mu nisem verjel, da je bil res on tisti, ki je to storil, ampak sem po pravici sumil, da je bil v tej zadevi moj pravi dobrotnik profesor Bratko. Dobil sem namreč dobre inštrukcije pri gospodu Zajcu, imetniku prodajalne elektrotehniških izdelkov in potrebščin, to je v družini tistega moža, ki je bil oni večer kvartal v družbi, v kateri sem omedlel. Že naslednji dan sem se preselil v svoj novi dom. Le dvoje otrok, dečka in deklico, sem pripravljaj za prvi in drugi gimnazijski razred, za kar sem imel brezplačno lepo, gorko sobo in zajtrk.

Še vedno je deževalo, ko sem v mestu nakupoval. Nove čevlje, volnen šal, zimsko kapo, nov klobuk, nekaj ovratnikov, dvoje srajc in še nekaj perila. Potem sem kupil še za šopek nageljnov in jih poslal *njej*.

Kako dobro, da ne ve, da prav nič ne ve o tem, kakšni dnevi so za menoj. Saj sem menda res bedast, da ji pošiljam cvetje, ko ji ni prav nič do mene in do mojih daril. Niti

enkrat ni povprašala po meni. Če bi končal svoje življenje, bi najbrže mislila, da sem to storil edinole zaradi svoje nesrečne ljubezni do nje, in še na misel ji ne bi prišlo, da sem položil roko nase zato, ker iz svoje revščine nisem videl nobenega izhoda. A sem kljub vsemu temu vedel, da ji bom še tisti večer ali naslednje jutro pisal, kako sem ugodno prodal svojo povest in da imam spet upanje na boljše dni.

Kupil sem še nekaj dekagramov onih vabljevih klobas pri Stakulu, spil v avtobifeju tri čaše čaja in se spravil na tramvaj. Ti preljubi tramvaj! Kolikokrat sem capljal mimo njega v dežju, v brozgi in blatu – zdaj sem se vsaj kos poti popeljal z njim, da sem se naužil ugodja, ki sem ga včasih tako pogrešal.

Oho! Ali ne sedi pri drugih vratih gospod kritik? Seveda, gospod Krasnoslav Trpinc je, profesor in najpomembnejši kritik svoje dobe. Pogovarjal se je s starejšo damo, najbrže kaj sila globokega, filozofskega in dovršenega. Velika očala na njegovem tolstem obrazu so se svetlikala v lučeh, da nisem mogel ujeti njegovega pogleda.

Nagnil sem se naprej in prisluhnil.

»Na Viču ga prodajajo ženske po štiri dinarje za kilo. Ali se vam to ne zdi pretirano drago?« sem slišal govoriti damo.

»Seveda! Ženi sem sicer naročil, naj piše domov, da nam ga pošljejo deset kilogramov. Pa je pozabila pisati in zdaj se moram ob vsem svojem delu sam ukvarjati še s temi kuhinjskimi skrbmi.«

O čem se pogovarjata? Filozofija to ne bo. Vidiš ga, vraga, kako zna biti vljuden.

»Ali ga imate tudi tako radi? Pri nas ga jemo vsak torek in petek.«

»Moja žena ga ne mara, jaz pa ga imam zelo rad. Nekje sem čital, da je zlasti stročji fižol jako priporočljiv za krepitev živcev, stročje samo, kuhano v slani vodi, pa poleg česna

najboljše sredstvo zoper poapnenje žil.«

Skočil sem s tramvaja in šel proti domu. O stročjem fižolu sta se pogovarjala! Seveda, tudi profesor je samo človek in tako kot vsi zavezan drobnarijam tega življenja, pa naj si to prizna ali še tako taji. A bolelo me je predvsem to, da je bil tako vzvišen nad menoj, ker sem pisal v svoji povesti o preprostih sračjanskih ljudeh in navadah, v resnici pa je sam njim še kako enak.

Klobase, ki sem jih bil kupil, sem podaril gospodinjji za slovo in opravičilo, saj sem se selil; bil sem ji hvaležen, ker mi je, siromaku, ki ni redno plačeval, vendarle zaupala.

Ko sem v tistem umazanem, žalostnem brlogu prespal zadnjo noč, se mi je sanjalo, da je prišla k meni *ona*. Hudo mi je bilo, ko je zjutraj nisem našel ob sebi, ko pa sem stopal s svojim kovčkom po cesti proti novemu domu, sem čutil v vseh svojih žilah, da ristem in živim.

O božiču sem bil sam. Božični večer pa sem preživel v družbi profesorja Bratka in Velimirja Topolnika pri *Treh barabah*, od koder nas je gostilničar o polnoči spodil, ker je šel k polnočnici tudi on. Me je pa med prazniki menda nekdo iskal. Ker sem se potikal po mestu in oprezoval, kje bi zagledal *njo* in se ji obesil na pete, me vse do noči ni bilo doma.

Nekaj dni pred izpitom, pred koncem januarja, pa je stopil v mojo sobo Robičev Gustl. Prestrašil sem se ga, ko je naenkrat stal med podboji v stari, ogoljeni obleki, ponošenih čevljih in z obupanim nasmehom, ki je gotovo spominjal name pred tremi meseci.

Gustl torej, mnogo hvaljeni lemenatar, zaradi katerega so hoteli moji domači tudi mene z vso silo stisniti v črno suknjo. Kaj le porečejo Robičevi zdaj, ko se izgovarjajo pred preljubimi Sračjani, pred mojo materjo mogoče, ker je njihov Gustl zavrzel čast, s katero so se nameravali postavljati v domači luknji vse svoje življenje?

»Servus, Lojzek! Nocoj si vendarle doma!« je dejal prisiljeno veselo. Poznal sem ta smehljaj, sam sem hodil z njim po cestah in hišah. Ni še tako dolgo od tega, da bi mogel pozabiti.

»O, servus, Gustl! Živijo! Usedi se, odloži, napravi se, kakor da si doma! Tudi kaj za v želodec imam pri hiši, tekočega in trdega. Le sedi – kar po domače!«

Z besedami sem hitel kakor sraka, nerodno in preglasno, da bi pomagal sebi in njemu preko zadrege, ki je prišla z njim skozi vrata in se postavila med naju, da si nisva mogla blizu. Medtem ko sem ropotaje in opravičujoč se gostobesedno zlagal svoja odprta skripta in knjige z mize in stolov na posteljo, je stal on še vedno pri vratih, nem in okoren, s klobukom v roki in s plaščem na sebi, četudi sem mu že nekajkrat dejal, da naj sede in da naj odloži.

Šele cigareta, ki sem mu jo ponudil in prižgal, ko je še vedno stal pri vratih, ga je premaknila. Pihnil je dim v zrak, vrgel klobuk s korajžnim zamahom na omaro, si slekel plašč, odrinil nekaj papirjev s postelje in sedel. Tako se je udomačil nehote in nevede in tudi meni je bilo prav tako – mnogo lepše in domačnejše se sedi na postelji kakor na najlepšem stolu.

Po prvi cigareti sva se tudi razgovorila. Vse se je zgodilo samo po sebi umevno. Prinesel sem nekaj mrzlega mesa in mu nalil žganja, ki sem ga imel skritega za omaro in – končno je pristal, da ostane pri meni še preko noči.

O tem, čemu je prišel, pa ni povedal. In jaz ga nisem vprašal. Slutil pa sem, da nima nikogar v mestu in da me je morda že dolgo iskal. Nisem ga spraševal, od česa živi, le skrivaj sem pogledoval njegove roke. Bile so izdelane. Morda je po cestah sneg kidal, drva sekal, zaboje prenašal. Njegova obleka je imela čuden vonj po zatohlem, smrdela je. Gotovo sem smrdel tudi jaz, ko sem bil še v onem brlogu na Koleziji. Bogvekod je spal, če sploh ima streho nad glavo. Videti je

bil star.

Oba sva se z besedami izogibala tistega, kar nama je bilo najbližje – Sračjega in njegovih ljudi. In niti besede ni zinil o njegovem študiju medicine, niti besede ni zinil o lemenatu in vzrokih, zaradi katerih ga je zapustil.

Spravila sva se spat v mojo posteljo. Oba sva čutila za drug drugega, da še bedi, čeprav sva dihala, kakor da spiva.

Naenkrat me je prijel za ramo in dejal trdo:

»Napravi luč!«

Ko se je po sobi razlila mehka svetloba moje bralne svetilke, sem nalašč pogledal stran, da ne bi vedel, da sem opazil njegovo strgano in umazano perilo.

»Daj cigareto!« je zaprosil. Prižgal sem obema.

»Lojze, povej! Kajne da se ti čudno zdi, da sem prišel? Ubežen lemenatar sem.«

»Ah, beži no ...« sem mu branil do besed in mu gostobesedno dopovedoval, da me prav nič ne briga, kako je bilo z njim in da mi je že Aberšek povedal, da je zapustil lemenat in da je to povsem njegova stvar.

Pravil mi je, kako je bil prebil svoje prvo leto v semenišču, sprva voljan in radoveden, kaj vse še pride, pozneje z vedno večjo nevoljo in odporom, dokler ni komaj čakal, kdaj pojde spet domov na počitnice.

»Vedel sem, da ne bom ostal v lemenatu. So stvari, ki jih človek ne more poprej vedeti in ki se zgrnejo potem nadenj, da ne more drugače, kakor pobegniti. Uprlo se mi je vse, kar se je od mene zahtevalo, ne le terjalo, ampak kar naravnost kot samo po sebi umevno terjalo. Poprej sem molil, sedaj nisem mogel niti hotel več moliti. Poprej sem veroval, zdaj pa je moja vera vedno bolj usihala. Poprej sem bil ves goreč v svoji odpovedi, zdaj se mi je zdelo škoda zamuditi vsako najmanjšo posvetno oslarijo. Le o tem sem še razmišljal, kako bi mogel v prostost in poiskati drug poklic – toda vedel sem, da od doma pri tem mojem početju ne smem

pričakovati nobene pomoči, nasprotno, le ovire.

Prišel sem domov na počitnice. Tudi Marčičev Milan in ostali so bili doma, le tebe in Rilkota ni bilo. Naši domači so me spočetka sila lepo imeli, potem pa, ko sem se hodil z drugimi kopat, sprehajat in celo vasovat in sem se po Sračjem kazal v svoji navadni obleki brez kolarja, je pričela godrnjati, sitnariti in s svojimi opomini siliti vame mati. Tudi k župniku nisem maral zahajati, kakor bi bila ona tako rada videla, in namesto teoloških razprav sem čital romane in druge knjige, kar so naši izvohali in si pravilno tolmačili, da najbrže ne bo nič z mojo duhovniško kariero. V hiši je nastal vrišč in prerekanje, ki sem se mu kolikor mogoče umikal, a me je vendar ob neki priliki tako vznejevoljil, da sem že skoro v jezi zabrusil, da ne bom kaplan. Ko bi videl mojo mater! Ni, da bi pravil ...«

Pomolčal je, potem pa se nenadoma zasmejal:

»Seveda je bila vsega kriva moja sračjanska družba in ko se je Milan z Uršičevim Albinom spet prikazal pri nas, ju je mati s silnim vpitjem odpodila od hiše in od njiju in sploh vseh terjala, naj me pustijo pri miru. Da jim bo že ona posvetila, če bodo še poskušali s svojimi neumnostmi kvariti poštene ljudi in jih odvracati od boga in posvečenega poklica. Lahko si predstavljaš, kako sta se osla muzala in kako me je bilo sram. Z domačimi sploh nisem maral več spregovoriti, na sprehode sem hodil sam in še kopal sem se v potoku na samotnem kraju, daleč od grofovih žag, kjer so poležavali oni. Sračjani, ki sem jih tu pa tam srečal, so me gledali nezaupljivo, človeka pa, ki bi mu mogel kaj zaupati, da vsaj sam ne bi vsega nosil, nisem nikdar imel. Vse se je zdelo, da bo treba še za eno leto nazaj v lemenat, se pokoriti, hinavčiti in na tihem oprezovati za priložnostjo in begom v svobodo.

Potem je prišla rešitev sama. K Megarčevim je prišla iz Amerike gospodarjeva sestra, *teta Berbi* so jo klicali. *Berbi*,

takrat še Barbara, je pred mnogimi leti odšla s svojim možem v Ameriko, od koder se je zdaj vrnila. Bila je bogata petdesetletnica, okusno našemljena, teta *Berbi*, in spet v svojem rojstnem kraju, Sračjem.«

Čakal sem, da bo nadaljeval, on pa je vstajal, zamišljeno kadil, spet sedal k meni in zmajeval z glavo.

»Veš, Lojzek – marsikaj si lahko dovoliš na svetu, le ljubimkanja s staro žensko se izogibaj kakor kuge! To je po eni strani velika falotarija, na drugi pa – ogabna zadevščina!«

Prigovarjal sem mu, naj raje molči, če ga bolijo ti pogreti spomini, pa mi je odvrnil:

»Ne, sedaj ti moram povedati vse. Začel sem – pa tudi nočem več molčati!«

Pripovedoval je, kako sta se s teto *Berbi* nekega poletnega jutra srečala na jasi nad Sračjim. Tja je hodil poležavat in čitat, ker doma ni imel miru. Takrat je kričava baharija, ki so jo zagnali Megarčevi s svojo bogato teto po Sračjem, že pojenjavala, zato se je teta *Berbi* ob delavnikih sama sprehajala po sračjanski okolici. Pozdravil jo je, ker je v Sračju navada, da pozdravljaš tudi ljudi, ki jih nekajkrat zaporedoma srečaš ali o katerih je po trgu in okolici znano, kdo da so, kaj da so in kaj imajo.

Teta *Berbi* pa ni le odzdravila in potem odšla naprej, ampak obstala pri njem in ga pričela spraševati to in ono. Končno se je tudi ona usedla na mehka pašniška tla in pomenkovala sta se skoro do opoldneva, ko sta odšla skupaj proti domu in se je na odcepku ceste prav prisrčno od nje poslovil. In sta se srečala še večkrat. Spočetka res slučajno, potem kakor slučajno, nazadnje pa sta se ob vsakem sestanku že dogovorila za prihodnjega. In kratkomalo ni mogel več izostati ali se srečanju izogniti. Sam Bog ve, kako je prišlo – prišlo je pač tako, da je postal njen ljubimec. In sta delala načrte, da se bo na začetku novega šolskega leta vpisal na medicinsko fakulteto, morda kje v inozemstvu. Ali pa v

Zagrebu, morda celo v Ljubljani – z njima pa bo že kako. O poroki nista govorila, a prejemal je od nje precej denarja. Ta ga je tiščal, z muko ga je skrival, ker bi si bil silno rad nakupil oblek in vsega, kar sodi k elegantnemu modernemu mlademu gospodu. Podarila mu je tudi dragocen prstan, ki ga je moral vsakokrat, ko je bil doma, skriti, sicer pa ga je nosil in se z njim postavljal, saj je bil vanj vdelan kot kaplja rose čist, a enakomerno brušen diamant v velikosti lečinega zrna.

Doma dolgo niso ničesar vedeli. Bližal pa se je čas odhoda in z *Berbi* sta sklenila, da ob slovesu od doma zaenkrat ne bo nič povedal, kam odhaja, da zapušča lemenat in ne bo nikoli duhovnik. Vse bo pisno sporočil šele po nekaj tednih kakor tudi onim v lemenat o svojem izstopu, da ne bodo po njem v Sračjem spraševali.

»Kaj jaz vem, » je dejal in si grebel s prsti po laseh, »kako se je napletlo vse to! Gotovo si radoveden, kakšna ženska je bila Barbara in kako sem mogel s petdesetletno ženo zaiti tako daleč. Stara sicer, a elegantno oblečena, dovolj okusno našminkana, na kakšni mlajši bi mi vse to celo ugajalo. Na njej mi je na začetku vse zelo ugajalo, potem pa je postajalo vedno bolj smešno. V začetku sem si to tajil. Bila je silno negovana, a vse skupaj ni moglo prepleskati resnice, ki se mi je vedno pogosteje prikazovala. Barbara je bila preprosto avšasta in na račun moje neumnosti ponorela stara babnica, jaz pa mlad fakin, ki je postal iz neumneža podlež. Stvar se je namreč zelo grdo končala.«

Umolknil je, jaz pa sem videl njuno zgodbo pred seboj kot na filmskem traku. Videl sem Sračje, kako se nad njim pase sonce poletja, videl Sračjane, kako se ob jutrih in predpoldnevih okretno obračajo po trgu, hišah, trgovinah in delavnicah, kako popoldne isti ljudje podremavajo v svojih delavnicah in še kod naokrog po vrtovih in za hišami, kako se spet isti zbirajo ob milih, mirnih večerih na vogalih trga,

po gostilnah in po lopah in kako nekateri mlajši med temi hodijo ob večerih in ob nedeljskih popoldnevih po skrivnih poteh ob vodi proti Št. Ožboltu ali pa gori nad Sračjim po tihem, senčnatem gozdu, seveda ne sami. In vsi ti bodisi v parih ali gručah največ o tem, kaj je v Sračjem novega. Ta ali oni je že nekajkrat videl Gustla in teto *Berbi* hoditi po kakšni zari, celo v gozdu ju je bilo srečati, nekdo je prinesel novico, da sta bila baje nekaj dni skupaj v bližnjem mestu. Megarčevi so se začeli usajati zaradi strahu, da bi jim Gustl odjedel tetkine denarce in zinejo nekaj zaničljivih besed o takem čudno zanikrnem lemenatarju. Ko pa je enkrat tako daleč, da se ljudje o zadevah pogovarjajo, ugibajo, se muzajo, domnevajo to in ono, je že prepozno za umik.

Vidim Gustla, kako mu spočetka brez vsake nerodne misli prija ta družba po svetu razgledane ženske, ki mu zna toliko zanimivega povedati o ameriških mestih, o New Yorku, Chicagu, o življenju in usodah tamošnjih ljudi, o svojih možeh, saj je bila dvakrat poročena, o sorodnikih, o vožnjah po Atlantiku in svojem zadnjem potovanju preko oceana, Sredozemskega morja in Adrije. In Robičev Gustl morja še videl ni, kje šele da bi se vozil po njem.

Spokojno diha poletje nad senčno jaso sredi gozda, vedno bolj se fantu približuje pisano življenje te žene in z njim ona sama, zanimivejša od vseh drugih, ki jih pozna v Sračjem ali v svojem gimnazijskem mestu, rahlo zaupljiva je in prav nič bahaška ali vsiljiva v svojem pripovedovanju, silno obzirna in dobra, ko ji prične polagoma sam pripovedovati in tožiti o svoji zgrešeni poti. In pozneje, ko je s plahimi, z nežnimi kretnjami in nekaj polovičnimi, pol zakritimi besedami odprla pot v svoj objem, ga gane njena globoka predanost njemu, mlademu človeku, ki ga doslej ni še nihče jemal resno niti ga kako drugače kot človeka in osebo upošteval.

Kdo bi si mislil, da se utegne v tem zakotnem Sračjem toliko zanimivega pripetiti. Ko sem bil še sam Sračjan, so

se tam odigravale le povsem običajne, bolj bedaste kakor tragične afere. Sicer pa sam res ne bi bil rad na Gustlovem mestu.

»Grd konec!« je bil dejal poprej in potem nekaj časa molčal, stiskal ustnice in mrko gledal v steno. Potem pa:

»Na predvečer mojega odhoda sem prišel domov k večerji in ko sem z drugimi vred zajemal iz skleda, je mati opazila prstan z bleščečim kamnom, ki sem ga prav to pot pozabil sneti. Ne bom ti govoril, kakšna komedija, kakšen kraval je nastal – bilo je tako grdo, tako poniževalno ...«

»Poznam take škandale! Tudi pri nas doma smo imeli zaradi mene jako divje amonitske plese,« sem se šalil, da bi ga tolažil in mu olajšal pripovedovanje.

»Ne! Kaj sličnega tudi ti še nisi doživel. Bilo je grozno! Mati je zdaj omedlevala, zdaj spet kričala kakor pobesnena, me preklela, potem spet prosila, glasno molila ..., nemarno je bilo vse skupaj! Oče je robantil, brat pa zbijal umazane šale ...«

»Zdaj je mimo!« sem zamahnil tolažeče.

»Zame je minilo že oni večer!« je odvrnil težko. Šel sem zdoma s povezano culo. K Megarcu še nisem mogel tisti večer, zato sem nameraval prenočiti kje zunaj ali pa na kakšnem kozolcu, naslednje jutro pred mojim odhodom pa sva se imela z Barbaro še itak sestati.

Nisem vedel, kam hočem. Nisem ustavil koraka, kar šel sem med vrtovi, mimo Karnerjeve bajte. Kot že tolikokrat sta imela stara dva spet svoj šunder. Stopil sem do Ferlinčevega kozolca, da bi tam ostal čez noč. Mir je bil naokrog, a od nekod je do mene prihajalo cviljenje in sem najprej pomislil, da je to od komedije, ki se pri nas doma še kar nadaljuje. Potem sem le pogledal na Karnerjevo bajto in na malih zastrtih oknih videl človeške sence, ki so se burno pregibale. Nekaj je zaropotalo, najbrž je padel stol po tleh, in že sem bil pri oknu. Dedec je klečal na stari, ves spačen

v obraz, ji z eno roko tiščal goltanec, z drugo pa tolkel po suhem obrazu, po drobni glavi, s katere so viseli beli lasje kakor razcefrane cunje po okrvavljenih brezzobih ustih, iz katerih so se med curki krvi, pomešanih s slino, trgali vekajoči, cvileči, sikajoči, grgrajoči in od časa do časa skoraj popolnoma udušeni glasovi. Glave ni več skušala ne dvigniti ne obrniti, da bi se izognila pesti. A kljub vsemu je iz njenih oči sijala neizprosna sovražnost, srdita, trmasta kletev.

Nisem stopil k vratom in prekinil te morije, tudi po pomoč nisem klical, le toliko sem se ojunačil, da sem s prstom potrkal po šipi.

Stari je obrnil glavo proti oknu, stara pa je stolčena negibno obležala.

Potem sem se potegnil čez cesto in potuhnil za debel kostanj ter čakal. Kmalu se je nizka hišna dver previdno odprla in skozi špranjo je počasi lezla razkuštrana starčeva glava. Nisem se ganil, stal sem popolnoma mirno v senci drevesa in se stiskal ob deblo.

Stari je dolgo časa oprezal v smeri proti meni, stopil še za korak izza vrat in pogledoval na vse strani. Potem se je potegnil nazaj v hišo.

Zdelo se mi je, da stojim za drevesom že celo večnost, ko so vrata spet zaškripala. Potem sem videl temno senco, ki je zaplesala mimo okna, naglo in s skrivljenim hrbtom.

Nisem si upal več pogledati v sobo, v kateri je bil pustil goreti luč. In ono siroto. Še gori pod gozdom, ko sem se ozrl na cesto nazaj, predno sem zlezal v vaš kozolec, sem videl drobni okni na Karnerjevi hiši žareti v noč. In sem se v hipu odločil, da jaz s svojim življenjem ne smem tako kot stari Karner. Ne materi ne smem storiti slabega ne teti *Barbi*.

Razmišljal sem, da bi ji priznal, da jaz z njo nočem početi kot stari Karner s svojim starim babšetom. Mraz mi je lezel po kosteh, ko sem pomislil, da bi jo moral še čez leta objemati, ji govoriti neumne, malo smiselne nežnosti

– te sodijo le med mlade ljudi, v mlada usta, so za na mlada ušesa odšepetana.

Kako neokusnost sem zagrešil! Kaj nisem videl sveta okoli sebe? Kako sem mogel na račun hipnega navdušenja vzeti nase cel konto laži in se trapiti s potvarjanjem resničnih dejstev – na primer razliko med mojimi in njenimi leti? Pa očitanje ni nič pomagalo. Moral sem odločno ukrepati in za svojo neumnost in svoje goljufije plačati račun. Samo dvoje je bilo mogoče. Ali stopiti jutri k njej, ji vrniti vse, kar mi je dala, ji vse odkrito povedati in se brez prebite pare v žepu odpraviti nazaj v lemenat, ali pa ne grem k njej, ji ne vrnem ničesar, jo potegnem v mesto, se zglašim na univerzi in pričnem novo življenje z zavestjo, da sem tat in navaden goljuf, ki svoje *cehe* ni plačal.

Nikoli več se ne bom sestal z njo, nikdar več govoril, niti pare več od nje prejel. Prav bi seveda bilo, ko bi ji vrnil denar, ki mi ga je zdajala in ki sem ga nosil s seboj. Pa ga nisem, ker sicer ne bi mogel živeti v mestu niti en dan, ker nisem imel nič svojega. Še prstan bi prodal in si za izkupiček kupil knjig in kruha. Ko bi se le mogel v mestu še skriti, da me živ krst ne bi našel, da mi nikomur ne bi bilo treba dajati pojasnila in odgovorov.«

Končal je svojo povest. Nisem upal več siliti vanj. Že tako mi je preveč zaupal – bila sva le rojaka iz Sračjega, nikoli pa prijatelja.

»Te ne zanima, kaj sem napravil potem?« me je vprašal z rahlim nasmeškom.

»Povej, če hočeš – zanima me že, pa če ne poveš rad, se ti ni treba siliti,« sem odgovoril kolebajoč med silno radovednostjo in zadrego.

»Seveda je prišla za mano v mesto. Največja neumnost, ki jo je mogla zagrešiti. Našla me je na univerzi in lahko si misliš, da je nisem prav prijazno pozdravil, ko sem jo zagledal na stopnišču. Bila je v kožuhovinastem plašču, z

modnim klobučkom, mnogo preveč izzivalna za svoja leta in z nekim avšastim pajčolanom preko lica. In ko je začela na ves glas spraševati, čemu da sem ji prstan vrnil, ko bi ga lahko bil vendar obdržal, saj mi ga je dala v spomin in ga ne bo jemala nazaj, čeprav sem postal drugih misli nego poleti, in da si lahko ostaneva še nadalje prijatelja, da bo skrbela zame, kakor ne bi mogla za svojega otroka skrbeti bolje, da naj ji vendar zaupam, da je sama dovolj pametna in da ve, da si bom slej ali prej izbral mlado deklico, če je že nimam – da mi pa vendarle lahko ostane najboljša prijateljica, nekakšna druga mati ... in tako naprej. Vidiš, vsak bi rekel, da je bil ta njen način odpovedi plemenita reč, ki je nisem zaslužil, in da bi bila moja dolžnost, da ji tako ravnanje poplačam s primernim samozatajevanjem. Jaz pa o tem nisem niti premišljeval. Hotel sem se je čimprej iznebiti, zato sem ji natvezil nekaj o neodložljivem delu, važnih predavanjih, se skušal izmuzniti na vse načine in ji končno na njeno prigovarjanje obljubil, da se zvečer sestaneva v kavarni. Seveda sem že takrat vedel, da ne bom hodil nikamor, a sem si nekako oddahnil, ko sem jo oddal v hotelu, kjer si je bila najela sobo.

Kljub vsemu sem vedel, da mi vse izmikanje ne bo nič pomagalo, da me bo zagotovo našla, četudi sem ji dal napačen naslov. Šla bo na policijsko postajo in me našla. Tudi pred univerzo bo postopala in me dočakala ali pa najela detektiva. Torej beg! V naglici sem pospravil svoje stvari in se preselil z večernim vlakom v Zagreb, kjer sem imel potem mir. Toda Zagreb je drag in čez mesec dni sem se vrnil. Zdaj krčevito iščem službo ali pa inštrukcije, sicer bom ceste pometal.«

»Če napravim izpit, prevzameš moje inštrukcije, jaz moram itak k vojakom,« sem ga bodril.

»In kaj potem?«

»Potem? Kdaj? Ko pridem od vojakov? Kdo bi mislil za

toliko časa naprej. Sicer se boš pa takrat itak moral seliti drugam, ker boš tudi ti imel prvi izpit za seboj!«

»Vidiš, to bi znalo biti tako,« je zdaj dejal mirno, kar verjel je v takšen razplet. »Bog ve, Lojze – ne bodi hud –, res nisem zlahka prišel k tebi. Saj veš – poznala se nisva tako, kot se poznajo pravi tovariši ...«

»Ah, kaj bi zdaj to. Samo da si prišel.«

Ko je že spal ob meni, sem si prižgal cigareto in mislil na Sračje.

Ko bi le napravil ta presneti izpit. Kako lepo bi bilo pisati domov. Še sam bi šel domov, preden odrinem k vojakom. Že o božiču se mi je tožilo po obeh – domu in Sračjem. In če bi mogel pomagati še temu Sračjanu, ki je prišel k meni in mi zaupal ...

Ampak ... občutek sem imel, da je bilo moje znanje silno pomanjkljivo in polno lukenj. Poleg tega pa sem se pustil še od drugih zapeljati in *škartiral* celo dedno pravo in na izpitu me ne sme – oh, Bog, ne daj! – eksaminator kaj o tem vprašati, sicer lopnem stoodstotno.

Sicer pa sem imel še tri dni časa – a kaj bom v teh treh dneh opravil!? Bil sem ves zmešan, če sem le odprl knjigo.

Čez tri dni sem sedel pred izpitno komisijo, ki ji je predsedoval ... kdo drugi kot dr. Hrabroslav Hribar.

Na sebi sem imel svojo najboljšo obleko, napravil sem se bil slavnostno kakor svat. Doma je sedel Gustl, tiščal fige in si na vso moč prizadeval, da bi iz daljave hipnotiziral izpraševalce – postavijo naj mi tista vprašanja, katerih odgovore sem se bil dobro napilil. Da bi le kaj pomagalo.

Hribar je gledal kakor ris. Ves pasji je bil, v njem je bila strastna vnema lovca in ne bo odnehal od zasledovanja, dokler plena ne bo ujel, ga zvil in nazadnje pomečkanega odfrcnil kakor češnjevo koščico.

Ampak se ne vdam! Učil sem se in si natrpal polno bučo letnic, imen, naslovov knjig in spisov, izrekov in določil

in nekaj časa sem se spretno izmuzaval. Sicer kriči in me zasmehuje ob vsakem, tudi pravilnem odgovoru, mi očita slabo slovenščino, sploh nerazumljivo izražanje, čeprav sem odgovarjal tako, da bi me lahko razumel najbolj zanikrn bruc, ki je snov le površno povohal, kaj šele on, ki ve za vsako piko in vejico. Počasi sem postajal utrujen. Na začetku izpita sem se še lahko spomnil strani v knjigi – kakor bi imel v možganih fotografije, sem videl sliko besedila pred seboj, črke, besede, cele stavke, s katerimi sem zlahka sestavljal svoje odgovore. Pa se mu je le posrečilo, da me je zmedel. Nisem bil dolgo ponosen na svoje znanje, ki ga je Hribar sprejemal z nedopovedljivo ironijo in aroganco, tako da sem pričel zardevati in stiskati nohte v dlani. Ali je to izpit? Vprašal me je nekaj v zvezi z ustanovami, o katerih sem sicer nekaj čital, toda zapisane so bile z drobnim tiskom v opombah in jim nisem posvečal večje pozornosti.

»Oho, mladi gospodič, vi ste pa menda specialist za neznanje!« se je vame maliciozno zarežal gospod dr. Hribar, ko sem nekaj jecljal o teh ustanovah s konca 13. stoletja pri južnoavstrijskih narodih. In ves avditorij se je uslužno zakrohotal za njim.

Specialist v neznanju!? Hudiča, saj sem doslej vse znal, mu odgovoril na vsako vprašanje. Ali je doslej spal? Tega o srednjeveških ustanovah res ne vem dobro, a lahko bi zadoščalo za zadosten odgovor, ko bi mi le toliko pomagal, da bi pravilno oblikoval stavek.

»No, kako je? Ali se bomo do jutri zjutraj pričkali o tem? Ja, če ne znate, povejte – *ne znam* in po šestih mesecih se spet vidimo!«

Kaj? Po šestih mesecih? To zadnje slabo znanje mi vendar ne more odnesti kompletne ocene pri vseh treh izpraševalcih.

»No, ali bo kaj? Čakam še deset sekund, potem pa bo tudi moje potrpežljivosti konec. Dovolj dolgo se že mučim

z vami!»

O ti mrha, ti! Ti kanalja! Mučiš se z menoj? Mučil si se morda s tem ..., da me zmedeš in zmotiš in mi na tak način zmanjšaš uspeh.

»No, dobro, če ne veste definicije teh ustanov, mi pa povejte, katere ustanove imajo v 14. stoletju na Angleškem, ki so onim slične?«

Na Angleškem jim slične? Za božjo voljo, saj je v svojih skriptih tudi te postavil med opombe radi njih neznatnosti.

Menda mi je čital z obraza, da odgovora nisem vedel.

»Torej, če niti tega ne veste, kar bi vam lahko najbrž tudi naš sluga Ovsec povedal – mi pa odgovorite na zadnje in odločilno vprašanje! Kakšna je in v čem obstaja razlika med tema dvema sličnima ustanovama?«

Vse je pri hudiču! Ne vem. Kako pa naj vem? Če nisem znal prvega in potem tudi ne drugega, kako naj poznam iz obeh izvirajoče tretje?

Začel je spraševati moja soseda. Hvala bogu, tudi njima se niti ne sanja ne o prvem niti o obeh poznejših vprašanjih, a se zadnji le ojunaci in pravi:

»Tega ni v vaših knjigah!«

»Kaj? V knjigah? Ali mislite, da je za izpit dovolj preštudirati le to drobno knjižico, ki sem jo sestavil le kot temeljni načrt? Kakšna drznost pa je to? Za izpit morate preštudirati vse, razumete, vse – v knjižnici najdete dovolj gradiva. Poiščite ga! Vse morate vedeti! Me razumete? Vse! Vi pa niti teh malenkosti ne znate!«

Res je. Malenkosti nismo znali, glavnih stvari nas pa ni nihče spraševal. Smo padli vsi trije? Še iz dveh predmetov moramo odgovarjati. Mogoče se izkažemo tam.

Drugi eksaminator je bil dr. Lenče, nič boljši od Hribarja, s katerim sta baje večno sprta. Pravijo, da vrže Hribar onega, ki zna pri Lenčetu, Lenče pa nasprotno – onega, ki mu Hribar prizanaša.

Vprašanja dr. Lenčeta so težka, besede, s katerimi jih izgovarja, ostre in nevoljne. Mučna tišina vlada po vsej dvorani. Začel je pri tretjem kandidatu.

Dr. Lenče je mrk in odljuden človek. Nikdar ne spregovori prijazne besede s študentom, kaj šele, da bi se kdaj nasmejal. Sicer pa je na univerzi običajna čim večja odtujenost med poučujočim in učečim se delom te navidezne skupnosti. Počasi sem se na to navadil, spočetka pa me je zmrazilo spricho toliko hladnih obrazov.

Ko sem sedel pred izpitnim tribunalom svojih učiteljev skupaj z obema kandidatoma, o katerih razen imen nisem vedel ničesar, sem lahko opazoval obraz dr. Lenčeta, ki je z nejevoljnimi potezami čakal na odgovore na svoja kratka in poudarjena vprašanja. Spraševal je strogo in se ozlovoljil nad vsako najmanjšo nerodnostjo mladih kandidatov. Videti je bilo, da mladine sploh ne mara, da jo težko gleda in jo ocenjuje zelo strogo.

Kaj je razlog njegovi nevolji? Je njegova zagrenjenost posledica lastne vdanosti volji okolja in zaradi tega zatajitev lastnih hotenj? Ali zaradi tega s prezirom gleda prizadevanje mladih ljudi, ki so od vekomaj zapisani svoji domišljavi zavesti, da bodo drugačni, on pa je vedel, kako je to početje jalovo, saj jih bo življenje upognilo in stlačilo v že pripravljene kalupe? Ali nas njegova strogost pripravlja na vsakovrstne in najmanj pričakovane ovire in nevšečnosti življenja, katerega poglobitvi del so? Ali nas hoče s tem utrditi in nam olajšati poznejše poraze?

Ganil me je njegov izmučeni obraz. Iz rumenkaste polti so štrlele bele kocine. Sicer je skrbno pazil na svojo obleko, na frizuro in kravato, toda zguban obraz in tiste bele kocine so dale slutiti onemoglo starost.

V tem mojem prijaznem in *človekoljubnem* premišljevanju me je poklical k redu ropot premikajočih se stolov. Bil sem na vrsti! Le korajžno, sem se hrabil, saj dr. Lenčetu ugaja le

kolikor mogoče obvladan, miren nastop.

»Gospod kandidat! Povejte mi ...«

Že ob prvem vprašanju, ki se mi je zdelo naravnost smešno lahko, sem se v svoji vnemi zaletel na stranpot, se zapletel v protislovje, se zvijal in blebetal in končno izdaval definicijo, ki je bila sicer vsebinsko pravilna, a tako nerodno izražena, da sem bil sam nase jezen. Začel sem znova, a se mi ni hotelo posrečiti, da bi se izrazil kratko in moral sem pravilne misli stlačiti v sila nerodne odvisne stavke. Glavni stavek jim je bil sila nerodna opora, vse je bilo videti kot kakšen pokvečen stol.

Dr. Lenče mi ni pomagal, še ganil se ni, ampak me je poslušal s stisnjenimi ustnicami in me, ko sem začel z definicijo v tretje, prekinil s kratkim zamahom svoje dolge, lepo oblikovane starčevske roke.

»Ne znate?« je vprašal suho.

»Ampak, gospod profesor, seveda znam!«

»Pa povejte, ampak pravilno, prosim! To skrpucalo, ki ga vi ponujate kot definicijo, ni vredno piškavega oreha. To ni znanje, to je vse v zraku viseče, brez podlage ...«

Molčal sem. Kaj naj bi odgovoril? Da moje znanje ima podlago, da sem ujel smisel odgovora, le oblika stavka je bila slaba in če bi mi vsaj malo pomagal, bi ...?

Pa mi ni pomagal in tako je šlo tudi pri drugem in tretjem vprašanju. Vsebina je nekako bila, oblika pa je šepala. Vedel sem, da je moj izpit pri vragu.

Tretji izpraševalec ni bil univerzitetni profesor, ampak neki znanstvenik. Bil je prijazen, vljuden in zadovoljen z mojim znanjem, a kaj mi je moglo to pomagati, ko je bilo pri odločujočih faktorjih vse *zafurano*. Ko sem s svojima izprašanima kolegoma vred vstal od mize in šel na hodnik počakat sodbo, sem vedel, da sem padel. Usodo sem naprošal le še za to milost, da me ne obsodijo na ponovitev po dveh, ampak le po enem semestru.

Čakanje na hodniku je bila nervozna hoja po dolgem in temnem hodniku gor in dol. Ves avditorij je bil tam in čakali smo na znamenja zvonca, ki se bo oglasil v dvorani, ko bodo sodniki končali svoje posvetovanje.

Prišel je tudi Gustl. Tolažil me je in hrabril, sam pa sem se jezil, ker mi je bilo zdaj spet marsikaj jasno, znal sem, pred izpitno komisijo pa sem bil tu tam podoben pravemu idiotu.

Rezko cingljanje je prekinilo nemir na hodniku. Vrata v dvorano je nekdo že odprl, zato smo vsi trije, blede od strahu, stopili pred sodni zbor.

»... zadostno z večino glasov, ... zadostno z večino glasov, Lojze Pečolar soglasno nezadostno, ponovitev dovoljena v šestih mesecih ...«

Nisem vedel, kako sem prišel na hodnik. V roki sem imel svoje papirje, med njimi izpričevalo o nezadostnem *uspehu*. Ob sebi čutim Gustla, toda njegove besede o krivici in pokvarjenih profesorjih se izgubljajo mimo mojih ušes. Tolaži me, čeprav mu je z mojo nesrečo vzeta možnost za dostojno preživetje vsaj leto dni, ker sedaj ne bom šel k vojakom, ostal bom v svoji sobi in poučeval zaupana mi otroka, da bom lahko z denarjem, ki mi je še ostal in s katerim moram skrbno varčevati, izhajal do konca junija.«

»Gustl, kar z menoj še pojdi!« sem mu rekel, ko se je hotel pred univerzo posloviti. »Kam bi tudi šel? Saj nimaš nikamor!«

»Tebi tudi ne morem vse življenje občepteti na grbi!« je odvrnil resignirano.

»Kam boš šel, te vprašam? To mi povej! Denarja nimaš, ne kosila in ne večerje, strehe nad glavo tudi ne! Zima je in mraz, pri meni pa luknja, v katero se lahko zavlečeš!«

Tako sva prišla do Šelenburgove ulice. S tem pobeglim lemenatarjem sva bila skupaj tri dni. Ti trije dnevi in ena preklepetana noč so naju zbližali bolj nego vsa leta, ki sva

jih drug mimo drugega preživela v Sračjem. Starejši je bil od mene, več je doživel, več si je prisvojil iz raznih knjig in tudi po duhu je bil večji in izvirnejši od mene. In vendar se mi je zdelo, da ga moram jaz čuvati, se zanj brigati, da mi v tej bogati, veliki, živahni in smešni Ljubljani ne utone v bedi in obupu.

»Napijva se ga!« sem predlagal s stisnjenimi zobmi.

»In jutri?« je odvrnil Gustl zamišljeno.

Jutri? Ali naj se spet pokoravam za prekrokano noč ves mesec s kosilom in večerjo, ki bosta skodelica toplega mleka in kos kruha, ki bosta za poldrugi dinar?

»Pa pojdiva domov!«

In sva šla. Kam tudi? Morda na pošto, da bi domov telegrafiral o svojem *uspehu*? K *njej* pod okno? Bil bi časti vreden oboževalec, ki je *cepnil* že pri prvem izpitu na univerzi. Kaj bi s takim?

Kolikokrat mi je bilo pozneje žal, da Gustlna vendarle nisem zavlekel k *Trem barabam* ali kam drugam. Natreskala bi se ga bila in v onemoglosti vina bi mi morda priznal svoje nadaljnje načrte. Tako pa sem čez nekaj dni, ko sem se vrnil z oprezovaja po ljubljanskih ulicah za *njo*, našel doma na mizi listek.

»Dragi Pečolar!

Ne bodi hud, da izginem kar tako! Po tvojem ponesrečenem izpitu bo tako najbolje. Imam zveze z nekim trgovcem na jugu države, ki rabi pomagača. Pisal ti bom, če se mi bo dobro godilo. Prosim, ne pravi v Sračjem nikomur, kam sem se obrnil – saj veš zakaj.

Hvala za vse. Samo to še – taki odhodi, kakor je moj, niso lahki.

Gustl.«

Tega sem najmanj pričakoval. Opoldne sva še skupaj pojedla, kar sem bil prinesel iz bližnje gostilne, zdaj pa, ko sem upal, da bom z njim prvič poklepetal o *njej*, ga ni bilo

več. Morda je tisto o trgovcu izmišljeno. Saj, kje pa bi dobil denar za vožnjo? Morda se prav zdaj kje obeša? Hudič, lahko bi vsaj kako zinil o tem, kaj namerava. Sicer pa se ob meni ni mogel počutiti najbolje – le cigarete in jedi sem mu ponujal, nobenega kovača v žep. Moral se je počutiti kot smrkavec.

Buljil sem v popisani papir in se žrl. Naslednje dni sem spraševal kuharico, kako je bilo, ko je odhajal, pa se ni mogla spomniti ničesar. Nazadnje sem o vsem povedal še gospodarju, ki me je napotil na policijo. Tudi tam o njem niso nič vedeli.

Ni mi bilo vseeno. Uspel sem najti prijatelja, pa sem ga zaradi svoje nerodnosti koj tudi izgubil.

Enega naslednjih zgodnjih večerov sem stal na mostu, ki vodi čez Gruberjev prekop. Tramvaj je bil baš odropotal proti mestu, kjer so že gorele luči. Sneg je nalahno naletaval. Most je bil prazen in zadnji človek se je izgubil nekam na Ižansko cesto. Nekaj minut je bilo vse tiho in zapuščeno.

»Gustl!« sem zahlipal in šum vode je požrl moj klic.

Bilo mi je, kakor da bi bil klical svojo mladost.

VII.

Dnevi moje mladosti so šli h koncu.

V zadnjih junijskih dneh se je nabralo še nekaj lepih in ohrabrujočih dogodkov.

Najprej sem dobil Gustlovo pismo iz Beograda. Pisal mi je, da se mu ne godi ravno slabo in da bo sčasoma stlačil tudi svoje prve medicinske izpite in da mi bo vse, kako sedaj živi in kako se je izmazal iz svoje bede, povedal jeseni, ko se snideva pri vojakih.

Drugo veselje mi je naredil Štefek, ko mi je prinesel

revijo, ki sicer ni bila bog ve kako čislana, a v kateri je že bilo natisnjeno prvo poglavje moje povesti *Trata zeleni*. Gledal sem črke, bral besede in stavke. Solze so mi zalile oči. Obrisal sem jih s prsti, da jih Štefek ne bi videl. Potem sva se ga *Pri treh barabah* pošteno napila, z nama pa tudi profesorja Bratko in Topolnik, ki sta na veliko dajala za pijačo.

Končno sem v tistih junijskih dneh položil tudi svoj izpit in tudi na to veselje je dal profesor Bratko za tri štefane cvička, tako da sva s Štefekom policaju, ki naju je pozno ponoči vlekkel z ograje šentjakobskega mostu, na katero sva splezala, jecljaje pojasnjevala, da naj naju vendar pusti pri miru, ker imava generalko za filmsko predstavo *Sonny boy*.

V Ljubljani sem preživel svoj zadnji dan. V suknjiču sem imel očetovo pismo, s katerim me je vabil domov.

Domov! Kako lepo mi je zvenela ta beseda, čeprav mi slovo od Ljubljane ni bilo lahko, saj me dolgo ne bo nazaj. V jeseni grem za devet mesecev k vojakom.

Maji sem pisal prisrčno pismo in jo prosil za sestanek. Bil sem tako drzen, da sem jo prosil, naj pride k meni, v mojo sobo. Upal sem, da mi ne bo odbila te prošnje, saj sem se vendarle poslavljaj. In ob trojnem slovesu – od nje, od Ljubljane in od svoje mladosti sem si hotel za spomin vzeti s seboj eno samo uro prisrčnosti z *njo*.

Ves popoldan sem jo čakal.

Upal sem, da jo bo vendarle ganila moja zvestoba, saj ji nisem nehal pisariti in zagotavljati, da je moja edina.

Ni je ganila.

Vedel sem, da me ne bo pogrešal nihče, zato se nisem hodil poslavljati k nikomur. K Haasovim že tako dolgo nisem več zahajal, h gospe predsednici nisem imel po kaj stopiti, tudi nisem vedel, čemu naj bi iskal Jurgo in Zabela. S Štefekom sva se že bila poslovila, ko je odšel nekam na pot.

Ogledoval sem se po sobi, ki mi je bila nekaj mesecev prijeten dom. Dolgove sem poplačal, stvari spravil v kovček

in ga zaklenil, pripravljen sem bil za na pot. Poklical sem kuharico in ji izročil ključe.

»Ali ne boste počakali na gospoda? Otroci bi se tudi radi od vas poslovili. Vam nekaj pripravljajo za spomin.«

Vedro sem se nasmejal in se zlagal, da se zvečer še vidimo. Ključe vračam samo zaradi reda, saj človek nikoli ne ve, kaj vse ga lahko proti njegovi volji zadrži, sicer pa da bom samo kovček spravil v garderobo na kolodvor, ker bo jutri treba rano vstati.

Ko sem bil na cesti, sem se spomnil, da bi lahko dal Marički nekaj napitnine. Pa je morda niti vzeti ne bi hotela, saj so gospodarjevi tudi njej često govorili o revščini gospoda inštruktorja.

Ko sem šel mimo tobačne tovarne, se je skozi železna vrata ograje vsul roj delavk. Bile so zgarane, sive in trudne od nezdravega, morečega dela. Pred ograjo so jih čakali berači in beračice, ki so jemali iz izdelanih dobrotljivih rok. Kdo le čaka gospode upravne svetnike, ravnatelje, šefe in drugo gospodo pred vrati pisarn? Bahat avto in nadut šofer!

Ko sem oddal kovček, sem stopil do *Treh barab*. Nobenega mojih znancev ni bilo tam. Bratko je bil baje bolan, Velimir Topolnik nekje na turneji, Štefek na potovanju.

Pri sosednji mizi so si stalni gostje, ugledni ljubljanski meščani, pripovedovali stare vice in ker ni bilo ne domačih ne svetovnih dogodkov, ki bi jih vznemirjali, so se spravili k pranju umazanega perila. Lotili so se univerzitetnih profesorjev, gledaliških igralcev, bančnikov, hotelirjev in trgovcev.

V tej gostilni se je zgodilo zame marsikaj odločilnega, zato se ob vsej svoji samoti nisem čutil zapuščenega. Pa sem se kljub temu odpravil v odlično kavarno, kjer je natakar pred mene takoj potisnil časopise, a sem jih odrinil. Ta večer sem se še hotel najesti Ljubljane. Časopise bom čital doma ali kje v Bileci, če jih pa ne bo, tudi ne bo velike škode.

Sklenil sem, da to noč ne pojdem spat. Otroka, ki sem jima bil učitelj, se bosta morda jezila, ker sem ju spravil ob slovo, ki sta mi ga namenila. A že jutri bosta vesela, ker me ne bo več in z mano vred tudi ne več nadležnih nalog, ne bo se treba ubijati s stavčno in besedno analizo. Gospodar in gospa se bosta še kakšen dan hudovala, češ, kakšna nevljudnost in nehvaležnost – potem pa pozabila.

Pozno ponoči sem stopil na cesto, a do jutra je bilo še daleč. Stopil sem mimo pošte po Aleksandrovki, zavil v tivolski park in morda bi bil stopil še pod njeno okno, da se nisem spomnil kavarne *Jaka*. Brž sem se okrenil in odšel v šišensko predmestje, kjer se je na koncu majhne uličice še svetilo nekaj zastrtih oken. Pred nizko hišo je stalo nekaj avtomobilov in slišati je bilo razbijanje po nadušljivem klavirju.

Vstopil sem. V velikem, zadimljenem prostoru je bilo polno. Za klavirjem je sedela debelušasta babnica. Gostilničar, enooki gospod Malinsky, ki je o sebi zatrjeval, da je ruski emigrant, bivši gardni oficir, me je takoj opazil.

»Aha, gospod pisatelj! Me veseli, zelo veseli! Sama fina družba. Izvolite sestiti k tej gospodi? Gospod ravnatelj – saj veste, imen se pri nas ne pove – bi si štel v čast ... Ne? Hočete biti sami? Morda tam v kotu?«

Prerinila sva se mimo pojočih, ki so se objemali in tulili naprej. Naročil sem steklenico piva.

Malinsky je bil s pivom hitro nazaj. Čudno, da imajo vsi ti zakotni gostilničarji in kafedžije nekaj skrivnostno falotskega na sebi. Oni *Pri treh barabah* škili, ta pa levega očesa sploh nima, ampak nosi prazno očesno duplino pokrito s črno prevezo. Vendar oni škileči prijatelj profesorja Bratka in komponista Topolnika ni zdaleka tako priljuden in zaupljiv kakor ta čuvar vseh čednosti.

Naenkrat je klavir zahreščal in utihnil.

»Gospod ravnatelj, glejte!« se je drla debeluška in odrivala

fakina, ki ji je sili preko ramen, »gospod ravnatelj, pomagajte! Pomislite, ta baraba pravi, da podnevi na placu solato prodajam! Jaz sem poštena ženska!«

Stegnila je roko in udarila osuplega fakina, ki se je pijano režal, v lice. Treščil bi jo bil zagotovo na klavir, da se ni vmešal *gospod ravnatelj* in še nekaj kavalirjev.

»Jaz sem poštena ženska!« je še kar vpilo pri klavirju. Šunder je narasel, tudi pri drugih mizah so jeli vpiti in klicati policaje. Malinsky je z edinim očesom kaj grdo gledal, v splošni zmedi prijel zmerjajočega fakina in ga rinil do vrat, kjer se je že prikazal domači hlapec Jaka, ki je mladca prijel in z njim nekam izginil.

Gospod ravnatelj je miril žensko:

»Katinka, le pridna bodi! Zaigraj si na klavir in zapoj, da te bo gospoda slišala, ker jaz se imam še nekaj zmeniti z gospodi!«

»Le ne predolgo, *gospod ravnatelj*,« je piskala Katinka in se s pogledom obesila name, ki sem hitro začel buljiti v časopis in ji dal vedeti, da mi njeno koketiranje ni zaželjeno.

»Ali ste že videli take, ki hodijo sem časopise brat? Nesite no, gospodu, eno šabeso in še en kifelj zraven!« je skoraj vpila proti meni.

Imel sem se namen odpraviti, saj so se od vseh strani jeli režati, pa se je v tem času napletla druga komedija. Možje, ki so sedeli pri dolgi mizi, so imeli med sabo žensko, ki je ves čas molčala in kadila. Videti je bila trudna in nejevoljna na onega, s katerim bi bila morala oditi. Zato je tudi odklonila enemu izmed njih prošnjo za ples. Ta pa je preko miz zavpil bledemu mladeniču, ki se je namesto Katinke usedel h klavirju:

»Ni treba igrati! Baba noče plesati!«

»Kdo je baba? Od katerega ven je moja žena baba? Ti prekleti hohštapler ...!«

Dve telesi sta telebnili po tleh, zvrnila se je miza, kozarci

in steklenice so leteli po tleh ...

»Policija! Kje je policija? Pooo-liiiciiiii-i-ja!« je vriskala debela Katinka.

In se je prikazal stražnik. Nekaj je mrmral, potem pa odpeljal oba pretepača, ona ženska pa, zavoljo katere je tepež nastal, jim je sledila ihte. Gospod Malinsky je ob vratih potrepljal stražnika po rami, mu nekaj šepnil na uho in policaj je pokimal. Potem je stopil h Katinki:

»Ven, lajdra, marš!«

Pa ni šla, saj se je zanjo zavzel *gospod ravnatelj*, njega pa Malinsky ni hotel sovražiti. Katinka je dobila pijačo, potem pa spet sedla za klavir, udarila po tipkah in zapela s svojim lajnastim glasom:

»In einer kleinen Konditorei ...«³⁰

In sem se spomnil *nanjo*.

Prisedel sem h *gospodu ravnatelju*, ki me je prijazno vabil. Namenil sem se pomenkovati z njim in Katinko ter piti vermut, ki ga je naročal. In ko je Katinka za trenutek odšla, ni mogel drugače, kot da mi je povedal, kako mu ni nič do lastne žene in da ga salonska erotika nič ne vznemirja. Edinole ta okolica in ženske kot Katinka.

»To je žanr, ki ga gustiram. Povem vam, gospod jurist, naravnost gustiram. Še en vermut, gospod jurist? Gospod Malinsky, stari zločinec, še en vermut za gospoda jurista! Ki je zabaven fant. Nič se ne branite, moj dragi! Da vam povem, moja žena je elegantna mlada dama in me ima zelo rada. Ampak meni je takale Katinka, ki podnevi na trgu solato prodaja ali pa kostanj peče, ljubša ... za takole, kako bi vam povedal ... Saj imam svojo ženo na svoj način rad, dam ji denar, vsega ima dovolj, le kavalirjev ji ne puščam imeti. Zdaj pa prihaja Katinka. Kako je kaj zunaj?«

Tako smo še nekaj časa čvekarili neumnosti, ko so se vrata na široko odprla. V prostor so planili gledališki igralci,

pevci in nekaj drugih flanketerjev in med njimi elegantno dekle. Za vraga, Rilkova zaročenka Danica. Glej, glej, Rilka pa ni zraven. Gospoda zaročenca cand. iur. Cirila Vogrinca iz Sračjega pa ni z njimi, on je na Dunaju, kjer na stroške bodočega tasta študira še eksportno akademijo, gospodična zaročenka pa delajo take izlete brez gardedame. Smejejo se in nek mlad gospod naroča vermute in likerje, Malinsky pa se jim priklanja. *Gospod ravnatelj* je ostrmel – ni mu po volji, da bi ga kdo tukaj ujel s Katinko. Tudi ona zasluti isto, zato se dela mirno in spodobno.

Naenkrat so se njegovi prsti skrčili okrog mojega lakta:

»Ali veste, kdo je gospodična tam?« mi je šepetal na uho. »Hčerka poštenih ljudi. Nečakinja enega mojih najuglednejših prijateljev! Kateri lopov si jo je drznil pripeljati v to beznico?«

»Kaj pa to tebe briga,« se je oljnato oglasila Katinka, »saj ni tvoja hčerka. Če je ta lokal zame in zate dovolj dober ... Kam pa greš, srček? Slišiš ... *gospod ravnatelj!*«

In je že stekla za njim, ki se je rinil k mizi pravkar došlih.

Bil sem pijan in prav vseeno mi je bilo, če bogata Danica goljufa lepega Rilkota, ki prav gotovo pridno *študira* na čednostnem Dunaju kakor ga ona zvesto čaka v nič manj čednostni Ljubljani. Kaj neki se ta ravnatelj toliko razburja za tuje čednosti?

Od vermutov sem utrujen in toliko da še vidim Katinko, ki se sedaj obeša na ravnatelja, potem pa ob njej zagledam ... Slavka Babiča. Videti je manj eleganten, zato pa za nekaj stopenj predrznejši kakor svoj čas.

Ko se ne more več delati, da me ne vidi, le pride in prisede.

»Kaj me gledaš tako ženirano? Ali se tvoji filistrski pameti upira moj nenadni prihod?«

»Ljubi Slavko Babič, ko bi ti vedel, kako malo me zanima,

če si tu ali če te ni. Jaz sem pijan, to vem, ti si pa falot, to vem tudi.«

»No, le ne bodi hud, saj ti ne bom prevzemal Haasove Vide, če se me zaradi tega bojiš. Veš, doživel sem medtem zanimive stvari. Živel sem v Zagrebu z neko madžarsko grofico, ki je imela mnogo denarja, a preveč let, da bi jih mogla s svojim denarjem odtehtati. Te zanima, ne?«

»Pravi drek. Jaz sem živel z neko ameriško milijonarko, ki je bila še mnogo starejša ... a ne, mnogo bogatejša od tvoje grofice ... ,« sem čenčaril in ga zaničljivo meril. »Kaj pa je tudi v tem tako imenitnega, da si ženski za denar na uslugo? Je to vse, kar si doživel? In zastran Vide se prav nič ne jezim. Sicer pa so pri Haasovih pravili, da si sedel v kehi!« sem predrzno lagal.

»Kdo je to dejal? To ni res! Kdo si upa kaj takega trditi!? Od koga si slišal? Povej!«

Ves zaripel in zardel je silil vame.

»Drugič. Zdaj grem domov. Addio, caro mio!«

Dvignil sem se, da bi šel, pa mi ni pustil. V hipu je postal ves prijazen in sladak, a jaz tej sladkosti nisem prav nič verjel. Čutil sem, kako je nemiren. Najbrž me je hotel napojiti in potem nekaj izvleči iz mene.

S prijateljsko nežno silo me je zvlekel k drugi mizi, kjer so pili šampanjec in dražili *gospoda ravnatelja*. Sedel je poleg Danice in ji zatrjeval, da se je ne sme nihče niti z mezincem dotakniti. Kako se me je ustrašila, ko me je zagledala. Kakšna škoda, da ji nisem mogel kar vpričo vseh reči, da naj bo brez skrbi, da ne bom Rilku, temu domišljavemu volu, nikdar nič zatožil, saj mu te male rožičke iz srca privoščim.

Slavko me je predstavil in oba sva prisedla. Nekaj so mi nalivali in jaz sem pil. Nekaj časa sem še vedel, da sedim pri mizi in slišal sem govorjenje, potem pa me je zmanjkalo. Ko sem se prebudil, so se mi vsi smejali. Nekaj sem se opravičeval, potem pa odšel na cesto.

Mlad, svetel dan se je bil svital zunaj in koj sem se streznil.

»Počakaj, kolega! Gospodična bi rada govorila s teboj,« se je za menoj oglasil Babič.

»Reci ji, da naj bo brez skrbi, da me vse skupaj prav nič ne briga in moj klobuk mi prinesi, pozabil sem ga. Pa hitro!«

»Zakaj že odhajaš?«

»Prinesi mi klobuk!«

»Tako, takoj!« in je že tekel nazaj v hišo. Kje bi si kdaj upal pošiljati Slavka Babiča po moj klobuk!? Kako naglo mi ga je prinesel in še spremljati me je hotel. Spet me je prepričeval, kako je gospodična Danica v skrbeh in me prosi, naj se zavedam, da sem kavalir.

Sveži zrak mi je dobro del – hladil čelo in bistril misli. Slavko je stopal ob meni in mi pripovedoval, da sta si bila nekoč z gospo Haasovo zelo dobra, pozneje pa z Vido. Če bi bil dejal, da sta si bila dobra tudi z Majo, bi ga usekal po gobcu. Ker tega ni trdil, sem ga z medklici še bodril v njegovem pripovedovanju.

Nekaj časa sva posedela na klopi Bleiweisove ceste. Ko sem slišal biti uro tričetrt na peto, sem rekel, da grem spat. Nujno me je vabil nazaj k *Jaki*. Vedel sem, da hoče od mene še nekaj denarja in res, ko sem vstal, da bi šel, me je tako mimogrede – en passant – vprašal:

»Ti, ali imaš kaj denarja pri sebi? Posodi mi kakih pet kovačev! Opoldne pridi v obednico *Uniona*, kjer bom pri kosilu, da ti jih vrnem.«

»Posodim! Seveda! Tu imaš!«

Smeje sem zamahoval, češ, saj vem, da imaš sam dovolj denarja in da je to le trenutna zadrega. Saj bi lahko odklonil in mu še katero zabelil po vrhu, a naj misli, da ga občudujem in naj ima teh pet kovačev in zganja z njimi svojo baharijo naprej.

Gledal sem za njim, ko je odhajal. Najbrž se ne bova tako kmalu spet videla. Tudi pustolovec ne zna biti vsak, toda

Slavko Babič je razumel svoj posel.

Nisem se ozrl po Ljubljani, ko sem vstopal v kolodvorsko poslopje. Naj spi! Na peronu je bilo komaj kaj ljudi in nobenega znanega obraza.

Do zadnjega trenutka sem čakal, da bi se zgodil čudež in bi se prikazala *ona*. Tik pred odhodom sem le skočil v vagon in že je vlak zavozil s postaje.

Ko sem pregledoval listnico in ugotavljal, koliko denarja mi je še ostalo, sem nehote vzel v roke očetovo pismo, ki me je klicalo domov.

»Ljubi moj sin!« je pisal oče in črkam se je poznalo, da jih je pisala starajoča se roka.

»Dolgo se že nismo videli in zato ti pišem in te vabim, da prideš domov, koj ko bo tvoje šole za letos konec.

Z mladima smo se tako pogodili, da sva jima z materjo izročila našo hišo, midva pa sva si kupila Karnerjevo bajto, saj sta stara dva znenada v kajhi umrla. Dobila sva jo poceni. Mati se je branila, ker se je bala, da bi strašilo. Pa doslej še ni bilo strahov od nikoder in jih menda tudi ne bo.

Le pridi čimprej domov, ker nič ne veva, kako se ti kaj godi. Jesti imamo dovolj in vesela te bova po tako dolgem času.

Upam, da te najde to moje slabo pisanje zdravega. Lepo te pozdravljava z materjo, če pa rabiš denarja za pot, pa piši.

Tvoj oče Franc Pečolar.«

Zagledal sem se skozi okno, kako je poletno sonce zasijalo nad poljem.

Ljubljana se je vedno bolj odmikala in ostajala daleč zadaj. Tam sem opravil *brucovski* izpit svojega življenja in nikdar je ne bom pozabil, kakor ne bom pozabil teh trenutkov, ko sem se poslavljaj od svoje mladosti.

Pred menoj je ležala, vsa prežeta od sonca, dežela poletja in med njenimi žitnimi polji bom iskal svojo stezo.

O genezi tipkopisnega Bruca Ljube Prennerjeve

Fotokopijo tipkopisnega romana Bruc Ljube Prennerjeve sem dobil prvič v roke leta 1997. In ga z veliko mero bralne radovednosti, a tudi literarne raziskovalnosti na dušek prebral, kot se temu rado reče. Takratna založba *Cerdonis, Studio S, d. o. o.* iz Slovenj Gradca, ki ji je direktoroval Uroš Slemenik, sam sem bil urednik leposlovja, je tisto leto založila dvojezično (slovensko-nemško) pesniško zbirko *V trpki deželi človeka* v našem Mestu rojenega Ernsta Golla. Prevedel jo je Vinko Ošlak, z edicijo pa smo obeležili 110-letnico pesnikovega rojstva. Nekako samo po sebi umevno se je zdelo, da bi bilo dobro in prav na enak način pokloniti se tudi spominu Ljube Prennerjeve, saj je prav tisto leto od njene smrti minevalo dvajset let. V resnici ni šlo le za dolžnostno gesto – stvari smo zastavljali v širšem kontekstu: Prennerjeva je v Mestu preživela velik del svoje mladosti, vanj se je vračala zaradi osebnih prijateljskih razlogov, saj je tu pognala korenine in spletla mladostne vezi, v bližnjem Šmiklavžu pa je v svojih zrelih in kasnejših letih našla novi dom. Odločeni smo bili (po)natisniti katero izmed njenih literarnih besedil. Če bi bilo kaj obsežnejšega in še neobjavljenega pa tudi literarno vrednega, toliko bolje. Takšne so pač želje vsakega založnika, urednika, izdajateljskega sveta ... in z nami ni bilo nič drugače. A smo bili že dovolj izkušeni, da smo vedeli, kako je eno sanjati o na novo odkritem velikem tekstu v zapuščini, drugo je stvarnost.

Pa vendar. Niti smo razpredli do Jerce Mrzelove, ki je bila varuh literarne zapuščine Ljube Prennerjeve. In tako je priromal kovček s pisateljico literarno zapuščino v Slovenj Gradec: v njem so bili pisateljski papirji (neobjavljena besedila, osnutki, obsežnejši nastavki, prepisi ... in skoraj nismo mogli verjeti – cel roman) in romalo je vse v fotokopirni stroj, od tam pa ... za lep čas na polico z oznako odloženo za

nedoločen čas, brez kakršnih koli oblogacij, zakaj založba je izgubljala sapo in prešla v novo lastništvo.

No, čez osem let (2005) je prišlo obsežno, zaokroženo besedilo *Bruc* spet v moje roke. Razlog – odločitev za natis še neobjavljenega romana ob 100-letnici rojstva Ljube Prenner, še vedno pri založbi Cerdonis, toda v drugem lastništvu.

Tipkopis je obsegal 267 paginiranih strani A4 format, vendar so bile le-te preoštevilčene: avtorica je v prvotno besedilo že sama posegla z nekaj krajšavami in izločevanjem, saj je prvotna paginacija zaznamovala 303 strani. Tipkopis je bil opravljen vsaj s tremi različnimi pisalnimi stroji, kar iz različnih tipografij ni težko razbrati, korekture pa so vnesene s strojem, toda veliko pogosteje s pisateljčino roko (prepoznaven avtoričin rokopis!). Popravki so pravopisni, slovnični, slogovni in vsebinski (obsežna črtanja).

Roman neznanega slovenskega študenta, kakor je *Bruca* podnaslovlila Ljuba Prenner, je njeno zgodnejše literarno besedilo. Primerjava z njenimi drugimi teksti (*Trojica*, *Življenje za hrbtom*, *Neznani storilec*) izpričuje kar nekaj literarnih zagat, ki jih v zgoraj naštetih delih, nastalih kasneje, ni najti. Zagotovo bi se nekaterim fabulativnim nerodnostim v svojem zrelem ustvarjalnem obdobju brez velike muke ognila, v *Bruco* pa tega ali ni zaznala ali ni zmogla ali okornosti preprosto ni detektirala. In – prepričan sem, da se kasneje, ko je roman *Bruc* odložila, z objavo pa očitno ni bilo nič, ponovne predelave tudi ni lotila. V tej dobronamernosti sem si v romanu dovolil črtati (izpustiti) avtoričin razplet življenjske zgodbe starih Karnerjev, ki se v originalu konča z ubojem, nadaljuje pa tako neverjetno, da bi danes bralcu razplet vzpodbujal le dobrohoten posmeh – na škodo romana seveda, ki sicer premore številne dobro izpisane strani.

Podobnih, vendar drobnejših posegov je bilo še nekaj, toda vsi so opravljeni odgovorno, besedilu prav nič v škodo in bralec zategadelj ni prav nič prikrajšan za avtentičnost originala.

Kar se jezika tiče (dialektizmov, pogovornega besedja,

nemčenja ...), sem ga očedil samo tiste leksike, ki bi bralca danes motila (arhaizmi), nisem pa s tem delal škode romanu. Vse tisto, kar pa zagotavlja ohranjanje duha nekega časa, sem skušal obdržati v čim večji meri. In prav za to v natisu tega romana tudi gre: prepričan sem, da več kot sedemdeset let po njegovem nastanku odslikava in razkriva neko skupnost, čas in posameznika sredi njiju na način, ki je še vedno vreden branja, predvsem pa avtentična podoba družbenega sloja, ki v slovenski literaturi s podobno tematiko sploh ni tako pogost, kot bi se zdelo na prvo žogo.

Kar se sloga tiče (stave besedja), sem skušal biti čim zvestejši avtorici. Znameniti dramatični sedanjik (to je rabo sedanjega časa sredi preteklika zaradi večje podoživljajske sile, ki je predvsem bralcu v prid), ki je bil svojčas takorekoč predpisan, danes pa se v pisanje prikrade bolj kot pomota, nevednost ali neznanje pišočega (takšne so tudi moje srednješolske profesorske skušnje), sem dosledno prevračal v preteklik; pustil sem ga samo tam, kjer se je izkazoval kot učinkovito slogovno sredstvo in pripovedovalsko učinkovit.

Puščal sem žargonske oz. pogovorne oblike (Theo – Theota, tu pa tam deležnik na –ši: prišedši, številne arhaizme pa pomladil: razven – razen, pozornica – oder, baš – prav ...).

Ko sem ure in ure prestavljal besede Ljube Prenner s papirja na računalniški ekran, se samospraševal o korektnosti do avtorice, ko sem posegel v besedilo ... sem vedno ostal pri rešitvi šele takrat, ko se mi je oglasila nekje izza mojega hrbta tako, da mi je po mojem tehtnem premisleku in blokadi pred nadaljevanjem bilo dovoljeno ponovno pohiteti z delom.

Prepričan sem, da je bedela nad mojim pripravljanjem besedila. In stroga kot je bila, mi je dovolila naprej šele takrat, ko je bila s postorjenim zadovoljna. Tako je bilo. Pravijo tisti, ki so jo poznali, z njo v vsem njenem življenju.

Andrej Makuc

Mlada pota Ljube Prenner

Spremno besedilo k delu *Bruc* ali *Roman neznanega slovenskega študenta* je napisano z namenom vzporejanja življenjske zgodbe pisateljice dr. Ljube Prenner z zgodbo literarnega junaka Lojzeta Pečolarja. Delo je avtorica posvetila svoji mladosti, zato sklepamo, da gre za avtobiografsko zgodbo. »Menil sem, da povest, ko je bila končana, ni bila slaba. Ognil sem se v njej vsake hinavščine, vsake laži, pisal sem o tistem, kar sem v Sračjem kot živo življenje videl,«¹ je menil Lojze Pečolar alias Ljuba Prenner o svojem rokopisu *Trata zeleni*, ko ga je ponujal v branje literarnim kritikom in založbam v upanju na objavo.

Roman *Bruc* časovno zajema obdobje od njenega zgodnjega otroštva in od začetka šolanja v ljudski šoli leta 1912 do njenega drugega leta študija na ljubljanski pravni fakulteti okrog leta 1932. Čas nastajanja romana je težje določiti. Najverjetneje je nastal kmalu po 'učni' dobi, ko je kot zrela oseba pogledala na svoja mlada leta.

Leta 1970 je dr. Ljuba Prenner na pobudo dobre prijateljice Mimike Mrzel Krenker začela pisati *Moje spomine*. V njih je, poleg številnih življenjskih preizkušenj, opisala tudi družinske in sorodstvene vezi, svoje najnežnejše otroške spomine kot tudi prve spomine na šolo.

Rodila se je 19. junija 1906 na Fari pri Prevaljah. Mati Marija (rojena Čerče, 1867) je bila hči čevljarja in viničarja iz Jarenine v Slovenskih goricah, ki se je do poroke preživljala kot dekla in kuharica. Oče Josip Prenner (rojen 1863) je bil po rodu kočevski Nmec.

Krstili so jo za Amalijo. Mati in družinski prijatelji so jo klicali Mala, Malči, Malčka. Oče in mladostni prijatelji so

1 Prenner, *Bruc*, str. 214

Družina Prenner leta 1908.

ji nadeli nadimek Puba, ki ga je tudi sama uporabljala. Ko je začela razmišljati z lastno glavo, je Amalijo spremenila v Ljubo.

Oče je imel v času Ljubinega rojstva državno službo darcarja, prej je bil orožniški stražmojster. Družina se je zaradi njegove službe pogosto selila. Prva otroška leta je preživela na Fari pri Prevaljah, kjer se je leta 1908 rodila njena sestra Josipina. Po materi je imela starejšega polbrata Ivana Čerčeta (rojen 1885). Leta 1910 se je družina preselila v Ruše, kjer je v šolskem letu 1912/13 prvič sedla v šolsko klop.

Prestop šolskega praga za večino šolarjev pomeni kvalitativni preskok v zavedanju sebe, a prehoda v šolsko dobo ni doživela travmatično. *»Šola me ni kaj posebej vznemirjala in ko so bili mimo prvi meseci, se mi tudi ni več zdela tako vzvišena.«²*

V drugi razred ljudske šole so jo vpisali še v Rušah. Sredi šolskega leta – januarja 1914, se je družina preselila v Stari trg pri Slovenj Gradcu, kjer sta starša najela stanovanje v hiši Antona Übla (danes Karnerjeva hiša). Tako je drugi razred ljudske šole končala v Slovenj Gradcu – v graščini Rotenturn, kjer je imela šola tedaj svoje prostore.

»... v okoliško šolo, kjer sem prišla v 2. razred, v katerem je učiteljeval stari Runovc Martin, strog, a dober učitelj. Takrat že starejši gospod z vranje črnimi lasmi na ostareli glavi. Ravnatelj te dvojezične stare avstrijske šole je bil Franc Vrečko, temperamentni šolmašter, ki je bil seveda pošten Slovenec, a je govoril sedaj slovenski, sedaj nemški, se drl kot črednik in klatil z dolgimi rokami. Ko se je nekoč Vaupotova Hela usedla na globus se je nenadoma razletel na dva dela. Skrbno je Hela oba dela spet staknila skupaj, a ko je naš šolovoditelj pri zemljepisu zavrtil 'svetovno oblo' rekoč: 'In tu vidite Azijo!' se je spet razletela in Azija je preko

*potuhnjenih glav dečkov priletela v levi, Amerika pa preko prestrašenih deklic v desni zadnji kot šolske sobe. 'Milijon škode, milijon škode', se je po trenutku prestrašenega molka zadrhl stari Vrečko».*³

Družina se je iz Starega trga preselila v Slovenj Gradec. V mestnem jedru so najeli stanovanje v danes Pergerjevi hiši. Leta 1921 pa sta starša kupila hišo v takratni Cerkvjeni, kasneje Meškovi ulici v Slovenj Gradcu. Tu sta najstnici Ljuba (Puba) in Josipina (Pipsi) navezali stike s prijatelji, ki so jo kot del njune mladosti spremljali vse življenje.

V romanu živi Lojze Pečolar skupaj s starši, sestro Miciko in starejšim polbratom Ivanom v trgu Sračje. V literarnem opisu prepoznavamo trg Sračje kot mesto Slovenj Gradec, ki mu Gospojnična gora ali Daljna gora oziroma Uršlja gora ali Plešivec daje značilno silhueto.

Opis Sračjega ustreza opisu velikosti mesta Slovenj Gradca med obema vojnama. Mesto je imelo sedež srezkega načelstva, notariat, žandarmerijo, sodišče, banko, župnijo, 'špital' ...

Poleg uradnikov in zdravnikov so tu živeli in delovali raznovrstni obrtniki, krojači, čevljarji, avtoprevozniki, instalaterji, šivilje, frizerji, modistinje, branjevci, klobučarji, gostilničarji, trgovci in številni drugi. Številne obrtniške družine so se, poleg opravljanja obrtne dejavnosti, ukvarjale tudi s kmetovanjem. Kmetije z gospodarskimi poslopi, z živino, s perjadjo na dvoriščih, z zelenjavnimi vrtovi in z njivami ter gozdovi v bližini mesta so bile sestavni del mesta.⁴

V prvih štirih razredih ljudske šole je Ljuba obiskovala dvojezični pouk. Avstroogrski šolski sistem so v obdobju med obema vojnama prevzeli in ga prilagodili novim razmeram. Po štirih razredih ljudske šole je bilo mogoče nadaljevati šolanje na nižji gimnaziji. Štirim razredom nižje

3 Koroški pokrajinski muzej (KPM), Prenner, Moji spomini

4 Vir: Okrajno sodišče Slovenj Gradec, Zemljiška knjiga

gimnazije so sledili peti, šesti, sedmi in osmi razred liceja oziroma realne gimnazije. Za dekleta pa so bile posebne ženske realne gimnazije.

Pisateljica je stiske in strahove šolajočih otrok približala bralcu z realističnimi opisi doživljanj Lojzeta Pečolarja. Dramatično šolsko vzdušje in medosebne odnose šest- do desetletnih otrok je zaznamoval strah pred avtoritetami: pred učitelji in učiteljicami, kateheti in nenazadnje pred lastnimi starši. V vseh sredinah pa je bilo prisotno tudi fizično kaznovanje. Učitelji so učence na nižji stopnji kaznovali v prvi vrsti s fizično kaznijo, s palico po konicah prstov, s palicami po hrbtih, z rokami so klofutali in podobno. Z označevanjem, da je: »... *hudoben in pokvarjen otrok*«⁵, je leta s težavo razvijal normalno samopodobo. Otrokom pa kot da ni bilo dovolj, da so odrasli oteževali njihovo odraščanje, 'boje' so bili tudi med seboj.

Pribežališče otrok je bil njihov domišljjski svet, svet njihove igre, v katero odrasli niso imeli možnosti posegati.

»*Za cerkvijo malega mesta se igra gruča osem do desetletnih otrok. Med njimi majhno, plavolaso, sivooko dekletce Ljuba, s fantovsko kretnjo in fantovsko odločnostjo. Ona vodi igro. Zares igro, kajti igrajo povest, ki so jo brali v šoli, od koder se vračajo. Pozabili so vse naokoli, zdaj so samo osebe iz igre. Končno se nekdo zave: tema pada, joj, kako bo mama huda! Otroci se razbeže. Doma je mala Ljuba tepena, ker se je potepala. Nihče ni slutil, da se je v tej otroški igri spočel nagon, da oblikuje in sodoživlja tuje ljudi in usode – da tu je vzknilo podzavestno spoznanje bodočega poklica*«.⁶

Zapisi brezskrbne igre meščanskih otrok so v slovenski literaturi skromno zastopani. Pisateljica nam ponuja podobo mesta, ki je služilo otrokom in njihovim potrebam po

5 Prenner, Bruc, str. 26

6 Slavec, Maša, Pisateljica dr. Ljuba Prenner, Slovenski narod, 20. 1. 1943, št. 15, str. 2

Slovenjgraški cerkveni pevski zbor pred letom 1930, ki ga je vodil zborovodja Alojz Kranjc. S pevci se je slikal tudi takratni mestni župnik Alojz Čížek. Ljuba je tretja z desne v drugi vrsti, imela je kratko postržene lase, k moški srajci pa si je zavezala kravato.

domišljjskih in hierarhičnih igrach, s katerimi so preigravali (ne)znan svet odraslih. Ljubina otroška igra je v mladostnih letih prerasla v sodelovanje v domači dramski skupini, hkrati pa je tudi pela tenor v cerkvenem pevskem zboru.

V romanu kaže družina Lojzeta Pečolarja podobo, »... *da je naša mama huda ženska in da je naš oče imeniten človek*«. ⁷ Ljubina mama je pridelovala zelje in s kislim zeljem zalagala stranke po mestu. ⁸ V romanu je mama predana hišnemu oziroma kmečkemu delu. Lojze, ki mu delo ni nikoli preveč dišalo, saj je raje bral, je bil pogosto deležen mamine jezavosti in nezadovoljstva z njim. Lojzetov odnos do očeta je občudujoč: »... *kakor sem ga občudoval sam, zlasti ob nedeljah, ko se mi je zdel on, bivši žandar, najlepši v svojem prazničnem oblačilu in nastopu*«. ⁹

7 Prenner, Bruc, str. 9

8 KPM, TZE, Neda Debelak, št. 290

9 Prenner, Bruc, str. 9

Očetovska ljubezen med njim in literarnim Lojzetom je podobna ljubezni med Ljubo in očetom. Očetova ljubezen je bila topla in vedno prisotna. V romanu oče tudi v navidez najhujših življenjskih preizkušnjah ne izgubi potrpljenja s sinom in mu pomaga iskati rešitve. Dom in starši so Lojzetu dajali zavetje, kamor se je lahko z ranjeno dušo vrnil in se spočil ter si nabral novih moči. Oče ga v pismu prijazno povabi: *»Le čimprej pridi domov, ker nič ne veva, kako se ti kaj godi. Jesti imamo dovolj in vesela te bova po tako dolgem času. Upam, da te najde moje pismo zdravega. Lepo te pozdravljava z materjo, če pa rabiš kaj denarja za pot, pa piši. Tvoj oče Franc Pečolar«.*¹⁰

Zgodovinski dogodki so v romanu opisani, kolikor je bilo potrebno za jasnost zgodbe. Več pozornosti je avtorica posvetila prvi svetovni vojni, saj so vojni dogodki prinesli velike družbene spremembe in vplivali tudi na otroške predstave in njihov domišljjski svet. Skozi perspektivo učenca drugega oziroma tretjega razreda ljudske šole je vojna povzročila spremembo učiteljev, srečanja z vojaki, premestitev šole iz gradu v hišo v mestu. Za politične spremembe, o katerih so razlagali v šoli, pa so se učenci malo zanimali.

Ljubin oče je bil avstroogrski vojak, ki je šel z osemnajstimi leti; *»... služit staro-avstroogersko vojsko v Ljubljano v St. Petersko vojašnico k 17. pešpolku, kateremu so rekli 'kranjski Janezi' ...«.*¹¹ Oče je na začetku vojne tudi aktiv-

Josip Prenner, portret v avstro-ogrski vojaški uniformi, Maribor pred 1. svetovno vojno

¹⁰ Prenner, Bruc, str. 261

¹¹ KPM, Prenner, Moji spomini

no sodeloval pri izobraževanju mladih vojakov: »... V šoli so nam ob vsaki priliki govorili o domovini, o svetosti boja in junaške smrti, na Uršičevem travniku je vadil moj oče Jungschütze, ki so kar goreli od veselja do vojskovanja ...«¹²

»Minila je jesen in zima je prinesla leto 1918, še vedno so govorili o fronti, a nič več z onim navdušenjem kot nekdanj, vedno bednejši so bili vojaki, ki so prihajali s transporti v naše zapuščeno in od sveta pozabljeno gnezdece. O Božiču je spet prišel Ivan na dopust. Kako pust božič je bil to! Oče in Ivan sta se prepirala, če se pa že nista, sta se držala kakor hudo vreme. Ivan je klel po italijansko, ... preziral sem Ivana in gnusil se mi je. Njegova vojaška obleka je bila povaljana in skrpana, skratka – beraška ...«¹³

Ljubin polbrat Ivan Čerče je bil Maistrov borec za severno mejo. Ko se je vrnil iz vojske, je živel med 1921. in 1923. letom pri družini Prenner. To je bil tudi edino obdobje, ki sta ga mati in sin preživela skupaj. Poročil se je leta 1922, vendar sta se z mlado ženo odselila šele leta 1923, ko sta dobila najemniško stanovanje. Ljuba je imela s polbratom in njegovo družino vse življenje pristne stike.

Ljubina sestra Pipsi se je zelo mlada zapletla s sedemnajst let starejšim učiteljem in šolskim nadzornikom Josipom Šerbcem. Poročila se je s komaj šestnajstimi leti. »Od naših sta bila med občinstvom Micika in polbrat Ivan. Okrog Micike se že sučejo dedci in jaz bi moral pravzaprav paziti nanjo. Dekle nima prave družbe, ker so naši starši taki, da ne marajo na nobeno veselico, Ivan pa se ne zmeni za naju s sestro, midva pa ne zanj.«¹⁴

Sprva je mlada družina s sinovoma Vojmilom in Smiljanom živela v Slovenj Gradcu. Leta 1938 pa so se preselili v Ljubljano za Bežigrad.

12 Prenner, Bruc, str. 17

13 Prenner, Bruc, str. 31

14 Prenner, Bruc, str. 118

Dogodki po koncu 1. svetovne vojne so vplivali na nacionalno strukturo meščanov malega podeželskega mesta: »Vzporedno sta tekla dva procesa: zavedni Nemci so zapuščali do takrat večinsko nemško mesto in emigrirali v Avstrijo, hkrati pa so se priseljevali obrtniki različnih poklicev in podjetniki, ki so prihajali iz različnih krajev Šaleške in Savinjske doline, iz spodnje Štajerske, delno iz Gorenjske in od drugod. V mestu pa so se naselile posamezne slovenske družine iz tistega dela Koroške, ki je po plebiscitu ostal v Avstriji.«¹⁵

Jezikovna dediščina monarhije in njene ljudske dvojezične šole so bile številne nemške besede in popačenke, ki so ostale kot del pogovornega jezika. V romanu je avtorica te značilnosti vsakdanjega govora v veliki meri tudi uporabila. Najbrž tudi zato, ker ji je bila dvojezičnost položena v zibelko. Oče kočevski Nемец je govoril le nekaj slovenskih besed, mati Slovenka ni znala nemško.

»... Še veš ko s slovenščino oč' se je mučil,
in se do smrti je nikdar naučil,
pa vendar ni branil nam mamine šprahe,
ker bil je ves zlat in sovražil je zdrahe ...«¹⁶

V njeni ohranjeni korespondenci so pisma, ki sta ji jih pisala starša skupaj.

Družina Josipa in Pipsi Šerbec s sinovoma Vojmilom in Smiljanom, Slovenj Gradec, konec dvajsetih let dvajsetega stoletja

15 Rajšter, Brigita, Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner, str. 141

16 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Prigodnica sestri Pipsi za 50 let, 1958

Na prvi strani pisma začne mati po slovensko z »Draga Mala!«, na drugi strani pa nadaljuje oče v nemški pisavi gotici z »Meine Liben.«¹⁷

»... v letih, ko je še obiskovala osnovno šolo in se odločala za nadaljevanje šolanja na srednji šoli, je bila večini deklet izobrazba težko dosegljiva. V rajnki Avstriji se namreč dekleta po končani ljudski šoli niso mogla enakovredno s fanti vpisati na gimnazijo, brez mature pa jim je bila zaprta tudi pot na univerzo. Šele ob koncu 19. stoletja so omilili predpise, ki so prepovedovali ženskam dostop do višje izobrazbe, toda do razpada monarhije so se lahko posamično in bolj kot ne izjemoma vpisovale na gimnazije le kot privatistke in niso bile deležne enakih šolskih ugodnosti kot fantje, s katerimi so sedele v istem razredu. V prvem desetletju tega stoletja, torej v desetletju rojstva Ljube Prenner, so začele gimnazije na Slovenskem podeljevati maturitetna spričevala tudi dekletom. Toda sprva se jih je nabralo letno komaj kaj več, kot ima človek prstov na rokah, med temi pa so prevladovala dekleta iz socialno solidno stoječih družin.«¹⁸

Ljubina največja želja je bila nadaljevanje šolanja. »Gimnazija! Odkar sem bil nekje slišal to besedo in razumel, kaj pomeni, mi ni šla več iz misli in zvenela mi je v ušesu ... Ali ne bom vse drugačen fant, ali se mi ne bo že na zunaj poznalo, da sem nekaj izrednega, več kot moji sošolci, ki jih taka pot do veljave, ki pelje preko učenja, prav nič ne zanima? Jaz pa bi se rad šolal, pa ne zaradi šolanja samega, ampak zato, da bi bil z izobrazbo, ki bi si jo pridobil, čim pametnejši, da bi več vedel in veljal od množice drugih.«¹⁹

V romanu Lojzetovi izbiri gimnazije nasprotuje predvsem mati, ki se je zavedala finančnega bremena šolajočega otroka. Sinu predlaga, naj gre na učiteljišče: »Počakaj še dve

17 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Slovenj Gradec, 2. 2. 1941

18 Gabrič, Aleš, Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner, str. 17–18

19 Prenner, Bruc, str. 38

Ljuba med sorodniki svoje tete, mamine sestre Ivanke Rastaiger, na Ptuju, kjer je opravila tri razrede nižje gimnazije.

leti, tri, potem te damo na učiteljišče. Ali ni to lep poklic, biti učitelj? ... Sedaj mu je že učitelj premalo imeniten poklic ... Tega na svetu še ni bilo slišati, da bi tak zarukan nebodigatreba, ki ni doma za nobeno rabo, silil v šole in povrhu še v tako imenitne šole, kamor zahajajo samo bogatini!»²⁰

Lojzetove misli pa so bile posvečene samo gimnaziji: »Meni pa ni šlo drugega po glavi kot gimnazija, imenitna šola boljših ljudi, bodočih visokih gospodov, doktorjev in profesorjev. In imeniten dečko oni, ki mu je dano zahajati v to šolo, vsaj v nižji razred.«²¹

Njene sanje so se uresničile leta 1919, ko so jo vpisali na ptujsko gimnazijo. Da so jo vpisali v gimnazijo oddaljenega mesta, je najbrž botrovalo dejstvo, da je na Ptuju živela mamina sestra Ivanka Rastaiger. Pri njeni družini je Ljuba bivala in jedla naslednja tri šolajoča se leta. Iz arhivskih

20 Prenner, Bruc, str. 38

21 Prenner, Bruc, str. 39

virov o njeni teti izvemo zelo malo, nekaj več je fotografij. Zaradi pomanjkljivih podatkov težko sodimo o bivanjskih pogojih, ki ji jih je nudila sorodnica.

V romanu se je agresija profesorjev do šolajočih mladih ljudi stopnjevala. Na višji stopnji, v realni gimnaziji, so profesorji vzpostavljali avtoriteto z besednim zaničevanjem, zajedljivostjo, naslajanjem nad dijakovim neznanjem, vznujanjem občutka strahu pred ustnim spraševanjem. Avtorica niza strašljive opise izjemno neprijetnih situacij zasačenih nepripravljenih dijakov pri spraševanju, pri preverjanju pred tablo ipd. V jezi nad neznanjem dijakov so jih naslavljali z najrazličnejšimi psovki in jih šikanirali. Izkazana je velika oblast profesorjev nad dijaki, ta nasprotja se v romanu odzrcaljšajo z naraščanjem sovraštva. Z vrnitvijo dveh dijakov, ki sta se spustila po reki Dravi v beg pred šolo, profesorji in domačimi na daljno Kitajsko, so se odnosi med profesorji in dijaki zaostri do te mere, da je prišlo do poizkusa umora profesorja, dijak pa si je vzel življenje.

Triindvajsetletna Ljuba je doživela objavo prve povesti *Trojica*, povest iz dijaškega življenja. Na prvo notranjo stran knjige je napisala posvetilo: »*Prijatelju mladine gospodu dr. Josipu Komljanecu ravnatelju ptujske gimnazije posvečam Trojico nekdanja učenka Ljuba Prenner.*«²² Dr. Josip Komljanec je bil profesor slovenščine, ki je zagotovo vplival na Ljubo.

V romanu *Bruc* nastopa v podobi profesorja Hanjška, imenuje ga tudi 'ata Hanjšek' to je Lojzetov razrednik in profesor slovenščine. Med opisanimi profesorji je on edini, ki razume mlade dijake. Avtorica mu je v usta položila modre, življenjske nauke, ki so hkrati tudi Ljubini premisleki. »*'Otroci!' nam je dejal tretješolcem, 'otroci, različna so pota, ki jih iščemo do sreče, ker vsak človek želi biti srečen in misli, da bi bil, če bi imel vse, kar mu ugaja, srečen. Prvi teži*

22 Prenner, *Trojica*, 1929

za slavo, drugi za bogastvom, tretjemu je učenost sama že vseh naporov vreden cilj, četrtemu popotovanje po svetu. So ljudje, ki imajo skromne želje in lažje dosegljive cilje, drugi pa si zastavljajo težke naloge in izbirajo strma potA do svoje dozdevne sreče.

Tudi vi ste prišli v to šolo, da vam pomaga do zelenega cilja in ker je za dosego vsakega cilja potreben tudi resen trud, se morate učiti, ne za šolo, ne za starše, niti ne zame, ampak zase.

Tisti, ki misli, da mora vse, kar si želi, doseči brez vsakega truda, je norec, tisti pa, ki to skuša po ovinkih uresničiti, zločinec.

Če kdo vidi, da kljub trudu in naporom ne zmore poti, ki si jo je izbral, se sme obrniti v drugo smer, ki mu je lažje dostopna, le vedeti mora, kaj hoče, in vedeti mora, da brez vsakega truda ne bo ničesar dosegel, ampak ostal norec ali postal zločinec ... Pa še nekaj! Dober vojščak moraš biti, če hočeš doseči svoj cilj. Ljudje smo že taki, da se radi prepiramo, si nagajamo, kljubujemo in drug drugega odrivamo, ker smo tekmeci na poti do ciljev. Vse to ustvarja težave, ki jih je poleg truda in napora še treba premagati in dober vojščak se bori za svoj cilj, prejema udarce in včasih tudi kaj vrne, ampak puške ne vrže v koruzo.'²³

S svojim jezikovnim znanjem pa jo je prav tako navdušil profesor slovenščine Anton Sovre.²⁴

»Ko sem prišla v Ptuj na gimnazijo, sem prvič slišala lepoto slovenske besede na neki proslavi, ko je govoril profesor Sovre. V Ptujju sem videla tudi uprizoritev 'Desetega brata'. Zame, ki sem prišla iz Slovenj Gradca in tamošnjega mrtvila, je bilo to pravo razodetje!«²⁵

23 Prenner, Bruc. str. 78–79

24 Gabrič, Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner, str. 18

25 Mesesnel, Janez, Življenje med pravom in književnostjo, Obisk pri odvetnici dr. Ljubi Prennerjevi, Tedenska tribuna, 17. 12. 1963, št. 50, str. 7

Ljuba se je tri leta šolala na Ptuj. V domači kraj se je vračala ob praznikih in počitnicah. Šolanje je financiral oče, vendar ga je morala prekiniti: *»Tedaj zmanjka očetu denarja za nadaljnje šolanje, pa tudi ne ljubi se mu plačevati za smrklo, ki ji je šola deveta briga.«*²⁶

Svojim literarnim junakom je v usta polagala besede poguma in jih bodrila z vitalnostjo, delavnostjo in željo, da dosežejo zastavljene cilje.

Njeno dijaško obdobje je bilo odločilno za njeno zunanjo podobo. Nimamo natančnih podatkov, kdaj je začela spreminjati svoj zunanji izgled. Literarno ustvarjanje – zapisovanje svojih bremen na papir – je bil verjetno tudi eden od načinov premagovanja osebnih stisk.

Pomena zunanjega izgleda se je zavedla že zelo zgodaj, hkrati pa čutila tudi negativne posledice sprememb, za katere se je odločila in v katere jo je gnalo srce. V zgodnjih dvajsetih letih se je fotografirala s kratko paž pričesko in oblečena v moško srajco ter kravato – kar je bilo značilno za njeno zgodnjo podobo. O spremenjenem odnosu do telesa govorita vsaj dve anekdoti.

*»Kot mlado dekle se je vozila s svojim očetom in svojo sestro iz Dravograda v Maribor, imela je zelo lepo oblekco in klobuček na glavi, in tedaj se ji je zazdelo, da to pravzaprav ni dobra obleka zanjo, pograbila jo je jeza in vrgla je klobuček skozi okno. Od takrat je v njej bilo, da je pravzaprav njej kot človeku bolj pristajala moška obleka kot ženska in se je od takrat naprej oblačila kot moški.«*²⁷

*»Ljuba je imela v mladosti lepe, dolge lase, ki jih je njena mama spletala v kite, naenkrat pa so prišle v modo kratke frizure in ljuba se je odločila, da se postrize. Zato sta imeli z mamo velike boje. Ampak Ljuba si je kite vseeno odrezala.«*²⁸

26 Slavec, Pisateljica dr. Ljuba Prenner

27 Mrzel, Jerica, KPM, Izjava

28 Leskovar, Jože, Klicali so jo Puby, Spomini na dr. Ljubo Prenner, znano odvetnico in pisateljico, Prepih, 1. 10. 1992, št. 15, str. 23

V romanu Bruc govori o sebi tudi skozi dijakinjo Rudo Čerče, ki ima resnične osebnostne značilnosti in zunanjo podobo takratne dijakinje Ljube Prenner.

»Ruda je bila drobna in sloka, smešna svetla kita ji je bingljala v hrbet in njen obraz ni bil prav nič deklinški. Ne bi mogel reči, kaj je bilo na njej, saj je bila precej brihtna in zelo tovariška, a bilo je nekaj, kar je odbijalo.«²⁹ Ljuba si je postrigla kite najverjetneje v nižji gimnaziji.

»... 'no, gospodičnica, oziroma gospod, saj ste raje gospod nego gospodična, kaj, Rudolfina Čerče, ne znate? Znete ali ne znate?' 'Saj...' davi Ruda iz sebe, gleda v tla, se silno sramuje in jezi. Vedno znova se najdejo ljudje, ki govorijo z njo na tak način, s takim izrazom na licu, v očeh in okrog ust, s takim malomarnim in omalovažujočim glasom, da se ji zdi, kot da je vsa umazana, razmršena in poteptana, prava ničvrednica ... Kaj se meni gospod profesor Modrijan za ponižanje in življenje Rudolfine Čerče, kaj za sovraštvo in srd svojih učencev, kaj šele za njih rast in morebitni cvet! ... Ruda sedi v klopi in gleda po svojem zvezku. Nihče se ji ne približa. Dekleta, četvero jih je z njo vred v razredu, ji privoščijo blamažo, ker jim ni in jim ne more biti nikdar prava ženska tovarišica. Fantje ne zmorejo in ne najdejo besed ali kretnje, ki bi izravnala mučnost Modrijanovih zafrkancij, ki pač sikajo na to, da Ruda ni dekle kakor druge, ampak da bi sama najraje bila in tudi morala biti fant, da bi bilo z njo vse v redu kakor pri vseh, ki jih srečavamo v življenju. Sam sem se raje umaknil iz njene bližine, čeprav je nisem niti sovražil niti preziral.«³⁰

Pisateljica je pokazala na svoja dva obraza: eden je bil Lojzetov, drugi Rudin. Lojze sam je bil ponosen na svoj zunanji izgled, predvsem pa je pazil na dovršeno obleko. Prav tako pa je tudi Lojze na svoja ramena prevzemal Rudine te-

29 Prenner, Bruc, str. 48

30 Prenner, Bruc, str. 54

žave: »... In namigovanje na moralno pokvarjenost, ki se razodeva v vsej moji pojavi in v vsakem mojem dejanju. Lep in pameten res da nisem bil, ampak domišljjal sem si pa, da se mi vsaj po zunanosti pozna, kako sem nekaj posebnega.«³¹

V romanu Ruda blesti pri pouku slovenščine in profesor Hanjšek jo pohvali: »'Ja, ja, Ruda, če boste le hoteli, bo iz vas še osebnost!'« in oglasi se Lojzova slaba vest: »Preneumno! Kaj bo takšna nora baba 'osebnost'?! Jeza me prime ob takem Hanjškovem govorjenju in zavist me davi, bridka zavist, da ne reče tega meni, ki bom nekoč vsaj tako pomembna osebnost kakor on sam.«³²

Ljuba se je vrnila domov. V naslednjem letu je končala četrti razred v Celju. Malo maturo pa je vendarle opravila na Ptujju.

V romanu je strnila pripoved ter združila nižjo in višjo gimnazijo. Zanimivo pa je, da maturi ni dala večjega poudarka. Da je bila matura zrelostni izpit, so s svojim odnosom in vedenjem do dijakov pokazali njihovi profesorji. Lojze Pečolar in sošolci so opravili maturo, profesorji so jih sprejeli med odrasle.

Po vrnitvi v Slovenj Gradec je za dve leti sprejela delo tipkarice v odvetniških pisarnah dr. Frana Kloakerja in dr. Ferda Pirnata. Po njegovi smrti leta 1926 se je odločila, da bo nadaljevala šolanje. Čez noč se je odločila in brez pravega pojasnila z najnujnejšim odšla v Beograd. Nadebudna dvajsetletnica je šla iskat nove življenjske izzive in novo učenost. Vpisala se je na 1. žensko realno gimnazijo in uspešno končala 5. in 6. razred gimnazije.

»S kovčegom obleke in petsto dinarji, ki jih ji je podaril svak, potuje četrtošolka v Beograd, kjer ne pozna žive duše, kamor nima nikakršnega priporočila.

31 Prenner, Bruc. str. 44

32 Prenner, Bruc. str. 56

Petsto dinarjev je kmalu konec, a treba je živeti in študirati peto gimnazijo. Ljuba postane bolniška strežnica in se vpiše kot privatistka v peto gimnazijo. Uči se kakor Bog da – ali bolje – bolnik.

Potem je korespondentka pri 'Prvem jugoslovanskem podjetju za to in to stroko', ki je v resnici nekoliko boljše kleparsko podjetje ... tako konča peti in šesti razred. Potem ne more plačati šolnine, ki so ji jo odložili na up. Vse beograjske šole so ji zaprte.»³³

Na gimnaziji je bila njena profesorica pesnica Desanka Maksimović, s katero je ohranila prijateljske stike. Ko ji je zmanjkalo denarnih sredstev, se je vrnila domov.

V romanu *Bruc* svojega beograjskega obdobja ne omenja. V izbranem citatu je podobnost med Ljubo in svakom, ki ji je dal petsto dinarjev, ter Lojzetom in svakom, ki v romanu poplača njegove dolgove ter mu izroči denar, s katerim si je Lojze omogočil začetek študija. Lojze je postal finančno neodvisen, tako kot je bila Ljuba finančno neodvisna v resnici: »... svoj študij višjih razredov sem plačala sama iz dohodkov pisateljevanja in poučevanja latinščine, francoščine in nemščine.«³⁴

Ljuba fotografirana leta 1926. Sama je zavestno spremenila svojo zunanjo podobo od dekleta do moškega. Ljuba ima oblečeno moško srajco in kravato, na kolenu drži čepico. Z moškim plaščem in čevlji ter – s takrat bolj moško navado – kajenjem je podkrepila željo po spreminjanju.

33 Slavec, Pisateljica dr. Ljuba Prenner

34 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Življenjepiš, 1975

»Ves čas sem se preživljala sama in to od nekako leta 1926 dalje, vendar so me tudi starši podpirali s streho in hrano.«³⁵

Na gimnaziji v Celju je delala izpit za sedmo gimnazijo. Opravila ga je v drugo.

»V Ljubljani študira osmo. Zopet pomanjkanje. Toda nič ne more, njene življenjske volje ne more nič uničiti. Nasprotno: nalaga jo v pisanje. To se ji obnese. Minka Kroftova ji pomaga, da sprejme Modro-bela knjižica njeno povest Trojica. S honorarjem zanjo splava iz najhujših stisk. Usoda ji ne obrača več hrbta. Zdi se, da se zvedavo ozira preko rame, prijetno presenečena. Da tudi njene najhujše preizkušnje ne potro ključovalnega dekleta. Prof. Vrtovčeva ji je močna moralna opora, za telo pa skrbe gostoljubni lonci dobre Jerice (Zemljanove). Morda so te tri ženske edini svetli spomini iz tistih let.«³⁶

V njeni zgodnji povesti *Trojica* so opazni avtobiografski elementi. Eden od treh prijateljev Trojice – Tone – je Ljuba sama. V svojem prvencu je bila kot pisateljica še nespretna, hkrati pa je opisovala dijaško življenje v letih najbolj nerodnih iskanj lastne identitete. Že v tej pripovedi je nakazala svojo bodočo pot, saj je Tone promoviral kot doktor filozofije. Tudi namen in kontekst njene prve še nedodelane povesti lahko razberemo iz odlomka: »Če človek udrugič pade pri maturi, dobi živčni napad, profesorji ga pomilujejo in ga močijo z mrzlo vodo. Ko se osvesti, pa gre naravnost v uredništvo lokalnega in edinega časopisa in vpraša urednika, ki se v potu svojega obraza muči s preplankanjem iz vladnega glasila, da li bi sprejel feljton, ki nosi naslov: Če človek pade ...«

35 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, *Življenjepisi*, 1952

36 Slavec, *Pisateljica dr. Ljuba Prenner*

Zaključni verzi v povesti Trojica so: »*Mi gremo naprej, mi gremo naprej, mi strelci.*«³⁷

Privatni izpit za osmi razred je uspela narediti leta 1929 na ženskem liceju v Ljubljani.

S honorarjem, ki ga je zaslužila z objavo *Trojice*: »... *sem si lahko najela inštruktorico in z njeno pomočjo po dveh mesecih naredila izpite iz fizike in matematike čez dva razreda gimnazije.*«³⁸

Naslednje leto se je Ljuba prijavila na *Mestno žensko re-alno gimnazijo* na redni junijski maturitetni rok in maturo tudi opravila.

»... *maturirala s prav dobrim uspehom dne 11. 6. 1930 in sem imela celo v matematiki oceno 'prav dobro', ker sem prvo nalogo sama znala napraviti, drugo pa čez tri klopi z logaritmi vred prepisala, a tretjo izdelala do polovice in pri ustni matematiki nisem preveč jeclala. Slovenščino sem imela odlično, prav tako nemščino in zgodovino. Vsi drugi predmeti pa mi niso delali težav, čeprav sem bila privatistka.*«³⁹

Najmanj težav je imela pri slovenščini. Matura se je imenovala višji tečajni izpit in za nalogo so kandidatke pisale spis na temo *Žena, dom in domovina*. Ocenjevalci so Ljubin spis zelo pohvalili in v oceni zapisali: »... *naloga kaže zrele nazore, podane v stilistično izbrani obliki, ki priča o spretnosti v koncepciji in podajanju.*«⁴⁰ Med njimi sta bila kasnejša profesorja na Filozofski fakulteti dr. Anton Bajec in dr. Stanko Škerlj.

V Ljubinem življenju sta odigrali pomembnejšo vlogo dve mesti: Slovenj Gradec in Ljubljana. Mesti nastopata tudi v romanu *Bruc*. Slovenj Gradec je spremenila v Sračje

37 Kekec, Polona, Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner, str. 92–93

38 Mesesnel, Življenje med pravom in književnostjo

39 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, pismo Sušniku, 24. 10. 1967

40 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, spis *Žena, dom in domovina*

Ljubina študentska fotografija, domnevno posneta leta 1936, ko je bila stara trideset let.

in njegove prebivalce v Sračjane. Ljubljani pa imena ni spreminjala. V romanu Lojze izraža veselje nad mestom: »Zdaj sem tu, v Ljubljani, v tej tolikokrat opisani, opravljeni in opevani Ljubljani ... Prvo noč sem spal pri odprtem oknu, ker sem hotel slišati šum velemesta Ljubljane, ker sem bil poprej nekje prebral, da velemesta šumijo, jaz pa sem si domišljjal, da si moram ta poseben užitek privoščiti koj prvo noč.«⁴¹

Na pravno oziroma takratno *Juridično fakulteto Univerze Kralja Aleksandra I.* se je vpisala 1. oktobra 1930.

Študij je bil za Ljubo življenjska preizkušnja volje, želje in moči. Na prvih izpitih ni bila uspešna. Kot je razvidno iz njenega indeksa, je padla na pravnozgodovinskem državnem izpitu 20. junija 1932. K izpitu je lahko pristopila šele čez en semester.⁴² Njeno zgodbo z 'aviatičnimi' vajami, kot imenuje neuspešne poizkuse na izpitih, kot tudi njena študentska leta, je v romanu podživel Lojze Pečolar, ki je študiral v socialni stiski in težkih razmerah.

»Med tem je seveda jedla grenki kruh pomanjkanja, saj ji od doma niso mogli ničesar dajati, iskala službe, se potikala okrog itd., tako pač, kakor vemo, da je takrat životari bil velik del našega mlajšega izobraženstva. Vpisala se je na pravno fakulteto. Kakšen spet je bil ta študij! Uradnica nekje pri katastrski upravi, inštruktorica itd., več lačna kot sita,

41 Prenner, Bruc, str. 181

42 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Indeks

Skupina slovenjgraških študentov na nedeljskem izletu leta 1936. Ljuba je takrat že zaključevala študij prava in se vrnila nazaj v domače mesto. (Fotografija je last Draga Druškoviča.)

brez gmotnih sredstev, a s svojo voljo, vztrajnostjo in vero! Kolikokrat je seveda morala ob takem življenju pasti pri državnih izpitih? Najbrže pri vsakem. 90 odstotkov moških bi bilo na njenem mestu omagalo in vse pustilo. Ne ona!»⁴³

Študentu Lojzetu je življenje pokazalo tršo plat: »Tudi gladovanja sem se že tako privadil, da je pričel želodec divjati šele zvečer. Zato sem s kruhom štedil do mraka, ko sem redno pojedel četrtno štruco in koj nato pokadil cigareto, da sem tako potešil nadaljnji apetit.«⁴⁴

Da se je zelo trudila preživeti z rokopisi, ki jih je ponujala raznim založnikom, je pisala tudi v romanu *Bruc*. Z zavrženim rokopisom se ji je zamajal svet. »Kaj me brigajo oslarije drugih ljudi, ko za svoje bolečine ne najdem utehe

43 Šnuderl, Makso, Ljuba Prenner, Gledališki list narodnega gledališča v Ljubljani, Drama 1942/43, št. 10, str. 79

44 Prenner, *Bruc*, str. 225

nikjer. Še nikdar nisem bil tako sam s seboj. Zavrjnjeni rokopis je bil moj edini tovariš. Spet sem ga vzel pod pazduho in šla sva na cesto.«⁴⁵

Čeprav je bila verna Slovenka, Ljube niso pritegnile ideje političnega katolicizma, ki je bil v tridesetih letih vse bolj agresiven in ekskluziven. Kot mlada pisateljica ni bila pripravljena poslušati 'nasvetov', ki jih je dobila od posameznikov s te strani, denimo od Alojzija Šuštarja. Ta je tedaj sodil med mladce, katoliške gorečneže med dijaki in študenti, ki so se šteli za Mahničeve naslednike in si prizadevali za utrditev katoliške ideologije v kulturnem ustvarjanju.⁴⁶

Ljuba Prenner ni bila navdušena nad mnenjem Alojzija Šuštarja: »... ki ga poznam še kot kaplana, ko je bil pri starem poštenjaku Finžgarju v Trnovem in urejal 'Mladiko' ter meni predlagal, naj v svoj roman 'Mejniki' vnesem več katoliškega duha. Seveda nisem in tudi komunističnega ne, ampak svojega spravljlivega, da se ljudje med seboj ne bi sovražili zaradi nobenega 'zaradi', ne zaradi pokolenja, narodnosti in drugih slučajnih okolnosti.«⁴⁷

Ljuba je kot študentka ponujala rokopis *Mejniki* ali *Kronika malega mesta*. Revija *Ženski svet* je povest objavila v nadaljevanjih med letoma 1936 in 1938.

Velika podobnost je s kritikom v katoliški založbi, v katerem lahko prepoznamo mladega Šuštarja, ki mu Lojze Pečolar ponudi svoj rokopis v branje: »*Prijatelj dragi! Kaj ste pa mislili, da ste to stvar nam ponudili? Saj ne rečem, povest je pisana v dobri slovenščini, jako živa in razgibana – ampak kaj, ko je polna gnusnih ljubavnih prizorov, ki naravnost bijejo v obraz sramežljivosti in dostojnosti ...*«⁴⁸

45 Prenner, Bruc, str. 225

46 Gabrič, Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner, str. 27

47 KPM, Prenner, Moji Spomini

48 Prenner, Bruc, str. 223

»Pred mano je stal vzravnan, v progastih, zlikanih hlačah in ozki, fraku podobni suknji mlad gospod s kolarjem pod vratom in z gizdalinsko frizuro. Levo roko je držal v hlačnem žepu, z desno pa je delal učinkovite kretnje proti meni, da bi s tem še bolj podčrtal svojo pomembnost in učeniško vzvišenost nad menoj, grešnikom. Gledal sem vanj in sem vedel – možakar potrebuje te kretnje, svojo frizuro, povzdignjeni glas, da mi dopove, česar sam ne verjame.«⁴⁹

Izlet na Kremžarico leta 1938

Roman Bruc zaključi pisateljica z očetovim povabilom Lojzetu, da naj pride domov. Lojze se je zavedal, da je opravil veliko življenjsko preizkušnjo, poslovlil se je od mladosti v prepričanju, da bo uspel v življenju. »Pred menoj je ležala, vsa prežeta od sonca, dežela poletja in med njenimi žitnimi polji bom iskal svojo stezo.«⁵⁰

Študij prava je uspešno zaključila in diplomirala 29. 9. 1936. »... na kar sem takoj nastopila sodno prakso kot odvetniški pripravnik. Med to prakso in poznejšim službovanjem v raznih odvetniških pisarnah sem absolvirala rigoroze in bila promovirana za doktorja prava.«⁵¹

Ljuba se je po končanem študiju za dve leti vrnila v domače mesto, kjer je delala kot sodni koncipient na okrajnem sodišču v Slovenj Gradcu in kot advokatska pripravnica pri advokatu dr. Josipu Lavriču.

49 Prenner, Bruc, str. 223

50 Prenner, Bruc, str. 261

51 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Življenjepiš, 1975

V Slovenj Gradcu je ustvarjala in pisala. Leta 1936 je objavila povest *Življenje za hrbtom*. V sodni praksi je dobila tudi idejo za kriminalno povest *Neznani storilec*, ki ji je prinesel sloves pisateljice in decembra 1939 je bila sprejeta v *Društvo slovenskih književnikov* v Ljubljani.

Aprila 1939 se je preselila v Ljubljano in se zaposlila kot pripravnica v advokatski pisarni dr. Antona Mojzerja in kasneje pri dr. Milanu Lemežu.

Ambicije postati doktor prava je zapisala že v svojih literarnih delih. Oktobra 1941 je opravila tri rigiroze, ki so bili pogoj za pridobitev doktorskega naziva.

Ponosna je bila, da je dosegla visoko stopnjo izobrazbe, zapisala je: *»V družini se ni nihče bavil z umetnostjo in sem sploh edini član rodbine, ki ima srednješolsko izobrazbo, tako očetove kot mamine rodbine.«*⁵²

S pridobitvijo doktorskega naziva so se ji začele uresničevati sanje.

*»Advokaturu sem dobila med okupacijo, ko sem opravljala službo v pisarni pok. dr. Milana Lemeža ... Ker mu je bila pisarna ukinjena, sem bila prisiljena, da sem sama zaprosila za otvoritev lastne pisarne, ker nisem imela od česa živeti. Medtem sem opravila v dneh 30. junija in 2. julija pismeni, 13. julija 1942 ustmeni odvetniški izpit pred takratnim apelacijskim sodiščem v Ljubljani. Ker je bil moj oče doma iz Kočevja, sem zahtevala od kočevske občine domovnico, ki sem jo po daljšem prerekanju tudi dobila in na tej osnovi tudi dosegla vpis v imenik odvetnikov takratne 'ljubljske pokrajine'.«*⁵³ Med drugo vojno je sodelovala pri 'Rdeči pomoči'. *»Imela sem na skrbi zlasti aretirance in zapornike vseh vrst, jim komandirala zagovornike ... Imela sem pičle prihodke, tako da sem se komaj preživljala in vendar tekala od jutra do noči, da sem pomagala, kjer in*

52 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Biografski list, 1945

53 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Življenjepis, 1952

komur je bilo potrebno.«⁵⁴

Že leta 1939 je ravnatelju takratnega narodnega gledališča v Ljubljani Pavlu Golii oddala tipkopis izvirnega dramskega dela *Veliki mož*. Njena velika želja je bila, da bi delo uprizorili. Premiera je bila 20. januarja 1943. Uspeh in aplavz, ki ga je požela po predstavi, se je spremenil v neuspeh. Saj so jo kasneje zaradi domnevne kršitve kulturnega molka izločili iz *Društva slovenskih književnikov*. Njen umetniški razvoj je bil na tak način onemogočen.⁵⁵

»Po kapitulaciji Italije sem s pomočjo pok. dr. Kanteta spravila ogromno ljudi iz italijanskih taborišč in vse je šlo gladko ... Dr. Messiner je prepovedal moje delovanje, me dal obsoditi in zapreti. Obsodila me je zaradi tega tudi odvetniška zbornica na višjo denarno kazen, katero mi je vrnil takoj po osvoboditvi pok. dr. Švigelj z mnogimi opravičili. Rehabilitirala me je tudi sodnija v januarju 1946 in v svoji legitimaciji imam 'potrdilo' komisarja iz leta 1946, da smem opravljati odvetniško in zagovorniško prakso, kar nas je imelo samo 13 članov, ostali pa ne.«⁵⁶

Spomladi leta 1945 sta ji v Slovenj Gradcu v kratkem časovnem obdobju umrla oba starša. Ljubi je bilo hudo, da ni bila z njima, hkrati pa v uteho, da so zanju v boleznih in ob pogrebu poskrbeli dobri družinski prijatelji.

Ljuba je imela navado da se je v fotografskih ateljejih slikala ob okroglih obletnicah (iz leta 1946).

54 KPM, Prenner, Moji spomini

55 Rapuc, Brigita, Dr. Ljuba Prenner (1906–1977) ob 90. obletnici rojstva in 20. obletnici njene smrti, str. 22

56 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Življenjepis, 1975

Ostarela starša sta med vojno ostala sama. Za bolehnne starše so poskrbeli dobri prijatelji: Štrucova Liza in Pavla, Karel Goll in družina Debelak.

»Svojo advokaturo sem izvrševala do 28. februarja 1947, ko sem se ji prostovoljno z vlogo odrekla zaradi napada v Slovenskem poročevalcu'. ... Kot svoj pogrešek priznavam pretep dne 2. julija 1946 na hodniku okrožnega sodišča v Ljubljani z nastavljenecem javnega tožilstva Javornikom Bogom, s katerim sva se medtem že davno spravila.«⁵⁷

»Dne 12. julija 1949 sem bila od UDV aretirana in z odločbo od 22. julija 1949 poslana na prisilno delo brez odvzema svobode v Ferendreng pri Kočevju, od tam pa v DKD za 18. mesecev. Dne 1. maja sem bila pogojno odpuščena.«⁵⁸

Istega leta junija 1950 je umrl njen svak Josip Šerbec. Sestra Pipsi je ostala sama. Ker je bila gospodinja brez lastnih sredstev, se je Ljuba preselila k njeni družini in prevzela skrb za odraščajoča in šolajoča nečaka. Ker sta bili sestri v denarni stiski, sta 1951. prodali družinsko hišo v Slovenj Gradcu.

Bila je velika občudovalka Prešerna, njegovo poezijo je recitirala na pamet. Žepna izdaja Prešernovih sonetov je bila njena stalna spremljevalka. Občudovala je veličino in nedosegljivost mojstra. Leta 1947 je zasnovala libreto za opero Danila Švare *Slovo od mladosti*. Premiera opere je bila 23. marca 1954. Naslovno vlogo Primičeve Julije je pela Nada Vidmar, žena Josipa Vidmarja. V njeni zapuščini je

57 KPM, Arhivsko gradivo dr. Ljube Prenner, Življenjepis, 1952

58 Prav tam

tudi Vidmarjeva čestitka, ki ji jo je poslal po premieri. Pričakovala je ugoden odzive kritike, pa so jo Juš Kozak, Pavel Šivic, Bratko Kreft in drugi sesuli. Kljub vsemu je najverjetneje to delo pripomoglo, da je nekaj dni prej, 17. marca 1954, dobila vrnjeno advokaturu.

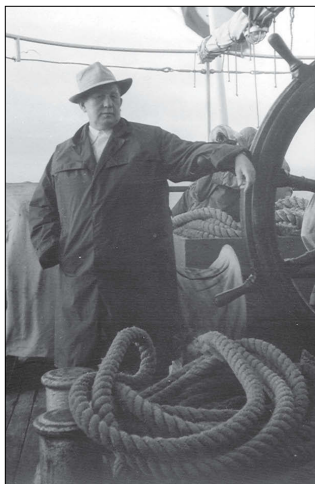
Ljubi se je življenje končno 'odprlo'. Z veliko vnemo in zagonom je začela delati. Odprla je advokatsko pisarno na Rimski ulici. Po pripovedi njene prijateljice in kolegice Marje Polak je imela prvi primer na sodišču v Kranju leta 1954: »Ona se pojavi. Taka, kot je bila. Na vrhu stopnic tega klostra, v tistem ozkem hodniku, ki je istočasno predstavljal tudi čakalnico za vse obravnave, kamorkoli je bilo treba iti, z veliko

– ne bom rekla taso, ampak imela je zavutih mogoče od slaščičarja enih 12 do 15 tort in mimo mene je stopila v to kazensko pisarno, kjer je vse z zastalim dihom čakalo, kaj bo. Stopi skozi vrata in pravi: 'Jaz sem dr. Ljuba Prenner, ne moški ne ženska, tukaj imate torte, da se boste posladkale.' Nekaj neverjetnega! Torej ta moč, naenkrat je odrezala s tem svojim pristopom kot na mah vse tisto skrivnostno pregledovanje, premišljevanje, razmotrivanje, kaj je, in je vse osvojila, taka kot je bila.«⁵⁹

Posvetila se je karieri in delu odvetnika. Bila pa je še

Hišo v Meškovi ulici sta sestri prodali leta 1951, kupila sta jo Ida in Franc Gros, ki je imel v njej krojaško delavnico. Leta 1996 je Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec na hišo postavila spominsko tablo.

Na počitnicah

vedno izključena iz *Društva slovenskih pesnikov in pisateljev* in tako onemogočena kot umetnik. Njenih tekstov založbe niso sprejemale. Trudila se je in jih prevajala v srbohrvaščino in v nemški jezik, vendar brez uspeha.

Leta 1960 je umrla njena dolgoletna prijateljica, učiteljica na Selah, Štefka Vrhnjak in v pismu Hildi Vaupot je Ljuba zapisala: *»Moje srce je razvalina in grob in nikoli v življenju še nisem tako zverinsko trpel.«*⁶⁰

Volja do življenja jo je vodila naprej in v družini Mimike Krenker Mrzel je našla novo in verjetno največjo srečo svojega življenja. V Šmiklavžu pri Bučinekovih je našla drugo družino, srčno vzdušje, otroke in ljubezen. Z njimi je ostala povezana do konca življenja.

Poti so jo iz Ljubljane vodile v Šmiklavž. Imela je domenjeno s posameznimi šoferji, ki so jo vozili. Na te vožnje iz Ljubljane na Koroško je pogosto povabila tudi domače študente. Znana je bila po tem, da je rada pomagala študentom. Eden je bil tudi Avgust Konečnik.

»Pomagala mu je, ko je šel študirat v Ljubljano. Stik z njo je navezal preko šoferja Boža Železnikarja. Ljuba pa se je poznala tudi z Avgustovim očetom.

Ker ni vedel, kako naj jo naslavlja, je vprašal Božota, ki mu je svetoval naj jo kliče 'gospa doktor'.

Avgustu se sprva, tako na zunaj ni zdela posebej prijazna oseba, po govoru je bila celo bolj groba, vendar je čutil, da je dobrega srca. Velikokrat je govorila, da je treba pomagati študentom, ki so s podeželja, ker so bolj pridni kot tiste

60 Prenner, Pismo Hildi Vaupot, 8. 3. 1960

V Šmiklavžu pri Bučinekovich je Ljuba našla drugo družino.

ljubljske srajce. Da so preprosti fantje in dekleta, ki bodo še nekaj dosegli.

Leta 1971 se je vpisal v prvi letnik fakultete za elektrotehniko. Ko je prišel v Ljubljano, ni imel stanovanja. Prvo noč je prespal v njeni advokatski pisarni na Rimski cesti kar na kavču, ki ga je imela za stranke. Imel je odločbo, da bo dobil sobo v študentskem naselju, vendar šele, ko bo katera soba prosta oziroma ko bo prišel na vrsto. Ljuba ga je prišla iskat zjutraj v pisarno, z mestnim avtobusom sta se peljala v Rožo dolino. Pred sprejemno pisarno v študentskem naselju je bila dolga vrsta čakajočih študentov. Ljuba je šla mimo kolone v pisarno, ga je poklicala: »Konečnik, pridite gor!« Šel je za njo. Zadevo je takoj uredila. Dobil je sobo v Akademskem kolegiju. Svetovala mu je, da se odpelje tja in zasede sobo. Povabila ga je na kosilo v restavracijo Koper. Zagotovila mu je, da če bo prišel v kakšno denarno stisko, naj pride k njej in mu bo pomagala. Te dobrosrčne ponudbe ni nikoli izkoristil, jo je pa šel vsaj dva- do trikrat na leto obiskat. Medtem je že pozabila, kdo je, zato ga je najprej vprašala: 'Kdo si že

Sestri.

ti?' Vedno ga je tudi vprašala: 'Kako pa kaj študij?' 'Zdaj sem pa že v tretjem letniku,' je odgovoril. 'No, sem vedela, da boš priden.' Ko sta se razšla, mu je vedno stisnila malo denarja, danes bi to bilo 1000 do 1500 SIT, v roko.«⁶¹

Leta 1972 so v Šentajkopskem gledališču igrali njeno dramo *Gordijski voz*, ki pa ni požela uspeha.

V *Društvo slovenskih pesnikov in pisateljev* je bila ponovno sprejeta leta 1976, leto pred smrtjo, kar jo je opogumilo, da je še snovala nove tekste, kolikor so ji dopuščale življenjske moči.

Ljuba se je upokojila leta 1975, ko je njena bolezen že napredovala. Zdravila se je v bolnišnici v Slovenj Gradcu in v Kliničnem centru v Ljubljani, kjer je septembra 1977 za posledicami raka na dojki tudi umrla. Štirinajst dni pred smrtjo jo je obiskal Božidar Jakac s soprogo Tatjano, ki je povedala: »... da je bila zelo vesela njenega obiska, da je že vidno onemogla 'poskakovala' od veselja nad njunim obis-

61 KPM, TZE, šte. 289, Avgust Konečnik, Slovenj Gradec

Na obisku pri Marji Polak v Lučinah pri Škofji Loki.

kom. «⁶² Takrat je nastal njen zadnji portret.

Ljubo Prenner so pokopali v družinski grob na pokopališču v Starem trgu pri Slovenj Gradcu. Sama je načrtovala nagrobni napis, s katerim je izrazila vso svojo predanost domači družini. »*TU JE LJUBEZEN POKOPANA, NAŠ DRAGI OČE, LJUBA, MAMA.*«⁶³ Vejica je bila po njenem naročilu dodana kasneje.

Brigita Rajšter

62 KPM, TZE, šte. 182, Tatjana Jakac, Ljubljana

63 Epitaf na družinskem nagrobniku

Bibliografija – kronološko

- 1928 – Jutro, št. 45: črtica Pepelnica.
- 1982 – Jutro, št. 79: črtica Na cvetno nedeljo.
- 1928/29 – Jutro (v nadaljevanjih): Skok, Cmok in Jokica.
- 1929 – Konzorcij Jutra: Skok, Cmok in Jokica, knjižna izdaja ilustrirane mladinske povesti, psevdonim Tetka Metka.
- 1929 – Belo-modra knjižica: Trojica, povest iz dijaškega življenja.
- 1930 – Ženski svet: krajši spisi in črtice Slovo, V boj za naš dom, Aleluja, Božična, Naša mati, Pomota, Materin god, Preljubi fantič moj.
- 1930/31 – Jutro (v nadaljevanjih): povest Pohorska vigred.
- 1935 – Jutro, št. 26: Beli grob naše gore, poslednji pozdrav Francu Ajlecu (Eiltzu).
- 1936 – Evalit, Ljubljana: povest Življenja za hrbtom.
- 1936/38 – Ženski svet (v nadaljevanjih): povest Mejniki ali Kronika malega mesta.
- 1939 – Jutro, št. 281: Neznani storilec, odlomek.
- 1939 – Vodnikova družba, Ljubljana: Neznani storilec, kriminalna povest.
- 1940 – Prosveta: Neznani storilec, odlomek.
- 1941 – Januar – april: urednica tedenske revije Naš kino – Union Ljubljana.
- 1943 – Narodno gledališče v Ljubljani, Drama: uprizoritev komedije Veliki mož.
- 1945 – Samozaložba: Vasovalci, glasbena spevoigra v enem dejanju, uglasbil Janez Gregorc.
- 1947/51 – Strokovna sodelavka SAZU za Slovar SKJ.
- 1950 – Zapor v Škofji Loki, uprizoritev Vasovalcev.
- 1951 – Mladinsko KUD III. gimnazije, Ljubljana Bežigrad: uprizoritev Vasovalcev.
- 1951 – Ponatis glasbene spevoigre Vasovalci.
- 1953 – KUD Svoboda Slovenj Gradec: uprizoritev Vasovalcev v Slovenj Gradcu, Starem trgu in Mislinji.
- 1954 – Opera v Ljubljani: uprizoritev opere Slovo od Mladosti po libretu L. P.

- 1956 – Opera v Mariboru: uprizoritev opere Slovo od Mladosti po libretu L. P.
- 1960 – Naši razgledi, 19. 3.: Ob 100-letnici Huga Wolfa.
- 1960 – Mislinjska dolina, št. 7: O življenju in delu Huga Wolfa.
- 1963/64 – KUD Šmiklavž: uprizoritev Vasovalcev v Šmiklavžu, Podgorju in Vojniku.
- 1965 – Odsevi, št. 1: Prebujenje umetnika.
- 1967 – Naši razgledi, št. 5., Ljubljanski dnevnik, 14. 3.: Ani Župančičevi v spomin.
- 1968 – Odsevi, št. 4: Gordijski voz, komedija (odlomek).
- 1969 – Odvetnik, št. 1–4, Zagreb: Odvetnik v slovenski literaturi, razprava.
- 1973 – Šentjacobsko gledališče v Ljubljani: uprizoritev komedije Gordijski voz.
- 1973 – G. L. Šentjacobskega gledališča: Dr. L. P. – avtorica naše igre.
- 1978 – Opera Maribor: uprizoritev opere Slovo od mladosti po libretu L. P.
- 1992 – Založba Mihelač, Ljubljana, zbirka Slovenska povest: Neznani storilec.
- 1995 – Odsevanja, št. 25: Spomini – odlomek iz rokopisa izbrala Helena Horvat.
- 2006 – Založba Cerdonis, Slovenj Gradec: Bruc ali Roman neznanega slovenskega študenta

V rokopisu je ostalo:

- novela Človek sem,
- daljši teksti: Pod prisilno upravo, Hiša na Učaku, Dolga pot (odlomek Prebujenje umetnika),
- dramski teksti: Gordijski voz (tudi v nemškem in srbohrvatskem jeziku), Dohtar (drama v štirih slikah),
- filmski scenarij brez naslova,
- libreto Martin Krpan (ni ohranjen).

Vsebina

Ljuba Prenner BRUC – Roman neznanega slovenskega študenta	3
--	---

SPREMNI BESEDI

Andrej Makuc: O genezi tipkopišnega Bruca Ljube Prennerjeve	263
Brigita Rajšter: Mlada pota Ljube Prenner	267
Bibliografija – kronološko	298

Bruc

Roman neznanega slovenskega študenta

spisala

Ljuba Prenner

Založba CERDONIS, Slovenj Gradec

Za založbo: mag. Andrej Golob

Urednik: Blaž Prapótnik

Uredniški odbor:

Andrej Makuc, Matjaž Apat, Blaž Prapótnik

Spremna beseda: Andrej Makuc, Brigita Rajšter

Lektorirala: Petra Škrlovnik

Fotografije: arhiv Koroškega pokrajinskega muzeja,

enota Slovenj Gradec

Grafično oblikovanje: Blaž Prapótnik

Priprava za tisk: Cerdonis Slovenj Gradec

Tisk/vezava: Cerdonis/Tiskarna Grešovnik

Leto: 2006

CERDONIS

CERDONIS: Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca, srednjeveški Matthaues Cerdonis de Windischgretz, je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal *baccalaureus* in *magister* ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal je okrog 60 poljudnoznanstvenih knjig, predvsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral polovične tiskovne pole. Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani hrani nekaj njegovih originalnih tiskov iz let 1483 in 1486.

TRATA ZELENI

Gimnazija! Odkar sem bil nekje slišal to besedo in razumel, kaj pomeni, mi ni šla več iz misli in zvenela mi je v ušesu, vsa praznična in skrivnostna, v njej se je skrivalo vse, kar je imenitnega in na tem svetu vsega prizadevanja vrednega. Lagal bi, če bi dejal, da me je tja vlekle veselje do učenja; o pravem učenju sploh nisem imel pojma, (...)

Ali ne bom vse drugačen fant, ali se mi ne bo že na zunaj poznalo, da sem nekaj izrednega, več kot moji sošolci, ki jih taka pot do veljave, ki pelje preko učenja, prav nič ne zanima? Jaz pa bi se rad šolal, pa ne zaradi šolanja samega, ampak zato, da bi bil z izobrazbo, ki bi si jo pridobil, čim pametnejši, da bi več vedel in veljal od množice drugih.

(Ljuba Prenner, Bruc)

... Delo je avtorica posvetila svoji mladosti, zato sklepamo, da gre za avtobiografsko zgodbo. *»Menil sem, da povest, ko je bila končana, ni bila slaba. Ognil sem se v njej vsake hinavščine, vsake laži, pisal sem o tistem, kar sem v Sračjem kot živo življenje videl,«* je menil Lojze Pečolar alias Ljuba Prenner o svojem rokopisu *Trata zeleni*, ko ga je ponujal v branje literarnim kritikom in založbam v upanju na objavo.

(Brigita Rajšter)

... Prepričan sem, da roman več kot sedemdeset let po njegovem nastanku odslikava in razkriva neko skupnost, čas in posameznika sredi njiju na način, ki je še vedno vreden branja, predvsem pa avtentična podoba družbenega sloja, ki v slovenski literaturi s podobno tematiko sploh ni tako pogost, kot bi se zdelo na prvo žogo.

(Andrej Makuc)

CERDONIS

ISBN 961-6244-24-8

4000 SIT / 16,69 EUR

LJUBA PRENNER BRUC

CERDONIS